COLECȚIA MEA

ISTORIE-CRITICĂ ȘI ESTETICĂ LITERARĂ

OCTAV MINAR

CARAGIALE

OMUL ȘI OPERA

www.dacoromanica.ro

:ORICE REPRODVCERE DIN:
MATERIALVL INEDIT, ESTE
: OPRITA CONFORM LEGEI :
:: ASUPRA PROPIETĂȚII ::
: LITERARE ȘI ARTISTICE :
DIN XXVIII IUNIE MDCCCCXIII
O. M.

www.dacoromanica.ro

VIAȚA LUI CARAGIALE

Studiată după documente inedite

de

OCTAV MINAR

www.dacoromanica.ro

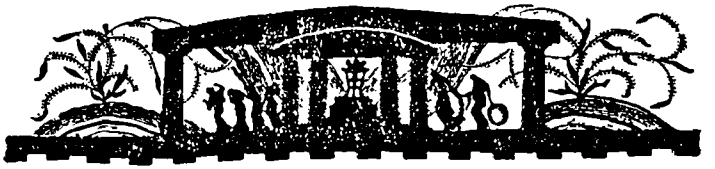

In renașterea culturei românești, membrii din familia Caragiale, au meritul de a fi contribuit cu talentul lor actoricesc, la înfăptuirea celei mai măreţe instituţiuni Teatrul Naţional.

STRĂBUNII: VLIDIKO KARAGIALE (1750—1815) NATIS KARAGIALE (1780—1820)

Limba românească a căpătat o viaţă nouă, prin graiul atât de însufleţit al acestor premergători, atrăgând chiar atenţia Domnitorului asupra lor, care îi încurajară cu bani şi înalta sa protecţie.

Prietenia şi colaborarea mea cu „meşterul" I. L. Caragiale, cuvânt ce-i era simpatic să-l audă dela cei dragi, m'a făcut să adun dela dânsul, în multele convorbiri avute, impresiuni şi date pentru alcătuirea unei biografii ştiinţifice.

Până astăzi n'avem o schiţa geneologică despre această familie de artişti.

Bătrânul îmi povestia că pela 1770, a venit în ţară, din părţile macedonene, un străbun *Vlidiko Karagiale*, în vrâstă de douăzeci de ani, care din cauza războiului ruso-turc (1768-74) se refugiase la Giurgiu travestit în călugăr.

De oarece boerii primeau cu bucurie pe toţi acei cari se declarau gata să facă parte ca voluntari din armata românească, ce se pregătea pe ascuns împotriva turcilor, acest Vlidiko, nu se ştie prin ce

www.dacoromanica.ro

împrejurări intră sub steagul Cantacuziniştilor, admiratorii ruşilor.

Căsătorindu-se cu o ardeleancă, avu un băiat, pe *Natis Karagiale*, la 1780.

Probabil că prin stăruinţele unor boeri, pe Vlidiko îl găsim la curtea lui Vodă Karagea, ca om de încredere al acestuia. Din cauza asămănărei de nume, toţi îl credeau rudă cu Domnul, şi astfel se bucura de multă stimă în faţa sfetnicilor dela curte.

In anul 1815 moare de o boală de piept.

Natis Karagiale avu fericirea să înveţe cu Aristia arta dramatică, jucând într'o piesă clasica grecească, fiind apreciat de Domniţa Ralu, fata cea mai mică a lui Vodă Karagea.

Insurat cu fata clucerului Ion Nestor, avu din această căsătorie trei băeţi: pe Kostache, Iorgu şi Luca Karagiale. Moare tânăr la 1820, de o anghină peptorală.

KOSTACHE KARAGIALE (1812—1877)

Kostache Karagiale a fost o figură reprezentativă în teatrul românesc. Bunicul marelui dramaturg, încă de pe la 1835, se afirmă ca o personalitate artistică distinsă, luând parte la întemeiarea Teatrului Naţional în Principate.

Născut la 1812, capătă primele cunoştinţe la o şcoală grecească din Bucureşti, unde a fost un destins şi muncitor elev, încât pe la 1833, îl găsim ca profesor predând greaca la şcoala „Doamna Balaşa". Fiind pasionat pentru teatru, intră în *Şcoala Filarmonică* întemeiată de Heliade Rădulescu şi Aristia, debutând după doi ani, la 1835, în rolul unui

www.dacoromanica.ro

american din „Alzira“ lui Voltaire în locul lui Curius bolnav, elevul cel mai distins al lui Aristia.

In anul 1838, îl găsim jucând în Botoşani, într'o trupă improvizată condusă de Nicolini.

Iată ce scria corespondentul „Albinei Româneşti“ despre acele reprezentaţii:

„Scriu dela Botoşani că reprezentaţile Teatrului Naţional urmează cu mare plăcere din partea publicului.

D. director Nicolini şi d. K. Karagiali câştigă de fieş-care dată vii aplaosuri pentru talentul lor şi sirguinţa de a se aduce mulţumiri privitorilor prin alegerea pieselor şi ale lor nimerită jucare“.

Kostache Karagiale
(1812—1877)

De aci, K. Karagiale vine la Iaşi, unde împreună cu elementele fostului Conservator Filarmonic, fiind ajutat şi de Paharnicul Teodor Stamati, profesor de filozofie la Academia Mihăileană, alcătueşte o trupă care să joace comedii, melodrame şi tragedii.

Reprezentaţiile începuseră în Decembrie 1839 şi continuară regulat până în Martie 1840.

Cronicarul dramatic al „Albinei-Româneşti“ scria:

„De atunci piesele au urmat regulat odată pe săptămână, deşi, avea să se lupte cu efectul cel prîinciös ce lasă reprezentaţiile teatrului francez,

www.dacoromanica.ro

totuşi plăcerea publicului de a auzi în limba naţională producturi dramatice s'au vădit fieşcare dată, şi această îmbrăţoşare curat naţională, spre a se sârguì, de a se face vrednici de un asemenea razim puternic".

S'au jucat: *Saul* de Alfieri, în rolul principal, K. Karagiale; *Elevul Conservatorului*, prelucrare de Spătarul C. Negruzzi; *Grădinarul Orb*, de Logofătul Ioan Văcărescu; *Furiosul*, prelucrare de K. Karagiale; *Nenorocita peţire a Boureanului*, prelucrare de Sardar S. Botezatu şi *Vicleniile lui Scapin* de Molière, în traducerea lui K. Karagiale.

Cum a fost apreciată iniţiativa lui K. Karagiale de elita moldovenească, să citâm câteva fragmente din cronicele apărute în „Albina Românească":

Pe scenă s'a hărăzit D. Karagiale o cunună de flori, o pungă cu 86 galbeni şi o alisidă de aur.

La asemene binevoitoare mărturisire, înduioşatul beneficient a răspuns:

„Cel mai puternic lanţ ce mă leagă către acest aşezământ, este a mea mulţumire, şi părăsind de astăzi titlul cosmopolitan, în veci mă fac moldovan!"

Iar în „Dacia Literară", într'o critică teatrală, se poate citi aprecierile următoare:

„Cu cea mai mare plăcere am văzut pe D. Karagiale în rolul *Furiosului*. Jocul său patetic şi plin de adevăr ne-au încântat cu totul.

Un lucru numai am mai dori dela dumnealui, adică mai puţină sentimentalitate şi mai mult na-

www.dacoromanica.ro

tural. Noi cerem mult dela d. Karagiale, dar talentul său ne dă dreptate să aşteptăm şi mai mult".

După succesul obţinut în capitala moldovei. K. Karagiale este rugat să facă încă o stagiune în anul 1840—41, secondat de mai mulţi diletanţi, cari în dorinţa de a fi folositori culturei româneşti, s'au oferit cu dragoste să-l urmeze pe maestrul.

Neobosit şi dornic de a vedea înfăptuindu-se Teatrul Naţional.

K. Karagiale răuşeşte să-şi alcătuiască un repertor potrivit cu gustul publicului, deschizând stagiunea cu *Farmazonul din Hârlău*, comedie în 3 acte de A... B... piesa având un succes frumos. Tanărul Mihail Kogălniceanu, entuziasmat de talentul lui K. Karagiale îi face un portret artistic:

„D. Kostachi Karagiale, acel tânăr actor român pe carele l'am văzut, pe născânda noastră scenă jucând cu atâta talent „Cuconul Iorgu dela Sadagura", înainte, de a se întoarce în ţara Românească, ca un adio al său ne-au lăsat această piesă compusă de d-lui: *O repetiţie românească*. Cuprinsul ei răspunde cu totul la titlul ce poartă; această nemerire este îndestulă laudă pentru iscusinţa d-sale autorului. In adevăr citind cineva această cărticică, cu neputinţă îi va fi de a nu cunoaşte natura, jocu, manicrele, metehnele fieştecărui actor, jucând rolă pe scenă, şi prin urmare atărnând de critica publicului. Pe lângă acest merit, repetiţia d-sale, Karagiali ne poate sluji pentru trei consideraţii destul de însemnate. Intâi ea ne arată într-o culoare atât de vie cât şi adevărată starea Teatrului Naţional sub direcţii străine. Al doilea ea n dovedeşte că nn

www.dacoromanica.ro

Teatrul național
din
IAȘI

I. ZI DE ABONAMENT.

Astăzi, Anul 18 Noemvrie 1840

TEATRULUI ROMÂNESC

Întâia înfățișare

DE

FARNAZON DIN XÂRJEŬ.

Comedie în trei acte de A*** B***

Persoane.

Satârpa Faraon	D. Handeadî
Hestrip, negustoriș din Xârjeŭ	„ Idiepa
Aconia, tatăl Zarpei	„ Gavriiloiu
Tatarcă, } oșteni ai lui Aconia	„ Caragiali
Mateiaș, }	„ Bosan.
Un străinu neamț	„ Grecescu.
Un Komicap	„ Xîrtescu.
Arsinița, soția Satârpei	Dna. Smaranda.
Zarpa, fata lui Aconia	„ Natarcia.
Oșteni, cazaci, ș. a.	

Cena ce trece în Iași, unele în Xârjeŭ, altele în Aconia, în două ani trei zile, în trei ani în grădina unui străin.

Astăzi Luni în 18. Octombrie

DE DOUA REPREZENTAȚIUNE DE COMEDIE MOLDAVĂ

Le Franc-Maçon de Herlow.

*Trois-comédie en trois actes par M*** H***

ÎNCEPUTUL LA 7½ CEASURI.

Cu voia Au Excelenție Domnul Țării Moldovei

Afișul primei reprezentațiuni al „Teatrului Național" din Iași, în care a jucat și *Kostache Negruzzi*. Colecția de afișe a criticului literaturei și

vom putea avea actori români până când nu vom avea un conservator național, o dorință pe care o vedem și de la frații noștrii de dincolo de Milcov; și al treilea, această piesă poate sluji de un document foarte important pentru viitorii cercetători a începutului Teatrului Național. Un autor a cărui scriere împlinește atâte condiții poate să fie mândru de opera sa; și în această privire noi dăm toată dreptatea d-sale Karagiali de a se făli de scrierea sa și prin urmare nădăjduim pe recunoștința tuturor iubitorilor literaturii și al scenei naționale".

Incărcat de glorie și diferite recompense materiale, K. Karagiale se reîntoarce la București.

Aici împreună cu mai mulți diletanți înființează un teatru.

Momolo, se învoi de nevoe să-i dee sala de două ori p^a săptămână, jucând alternativ cu „Opera Italiană" de sub direcțiunea d-nei Henrieta Karl. Unii din foștii elevi ai școalei filarmonice și câți-va tineri vrednici și cu dragostea artei, ca *Costache Mihăileanu,* care-și lepădă dăscălia; *Lăscărescu* își părăsi scaunul pedagogului; *Raliția* și *Zinca Mihăileanu* își lăsară acele și undelele la mahala; *Caliopi* (căsătorită cu Luca Karagiale) sosi fericită; iar *Anesti Cronibace,* bărbatul gingașei și mai târziu vestitei *Mali Cronibace, Scărlătescu, Lăzureanu, Toncovici* și plinul de diavolii și talent, micul *Iorgu Karagiale* se strânseseră în jurul lui".

Greutățile materiale erau de neînvins. K. Karagiale care avea pe lângă un suflet de artist și o dorință vie de înalt patriotism de a vedea mai curând înfăptuindu-se un Teatru Național în București, și

www.dacoromanica.ro

cheltueşte toată averea, îşi vinde toate sculele soţiei, numai să poată să-şi ajungă scopul.

Reprezentaţiile se dau după multe intervenţii în sala Momolo, acărui proprietar nu vedeà cu ochi mulţumitori această trupă românească, căci dânsul aveà sub conducerea sa „Opera Italiană" luată dela Sansoni, care pierduse toată averea din cauza intrigilor de culise.

Momolo şi cu Henrieta Karl protejata consului rusesc, conducea acum asamblu Operei, şi aveau tot interesul să puie stavilar întreprinderei româneşti. Succesul primei reprezentaţii, unde cu trei zile înainte de spectacol nu se mai găsia nici un bilet, făcu pe guvern să se gândească serios la zidirea unui teatru.

S'a jucat *Furiosul* o prelucrare după Cardenio din Don Quichotte, făcută de K. Karagiale.

Incurajat de Vodă Ştirbei, care recunoscând munca depusă de acest întreprinzător actor, îl ridică la rangul de Pitar, onorând cu prezenţa sa reprezentaţiile ce le da, suvenţionând trupa cu 5.000 de lei anual.

In seara de 31 Decembrie 1853, s'a inaugurat Teatrul Naţional din Bucureşti.

Direcţiunea fu încredinţată lui K. Karagiale şi I. A. Wachman.

Acest spectacol de gală a fost alcătuit dintr'un vodevil *Zoe* sau *Un Amor Românesc*, tradus de Bobescu şi muzica compusă de I. A. Wachman.

Nini Valery şi K. Karagiale au creiat rolurile principale. Apoi s'au cântat şi câteva scene de operă italiană.

www.dacoromanica.ro

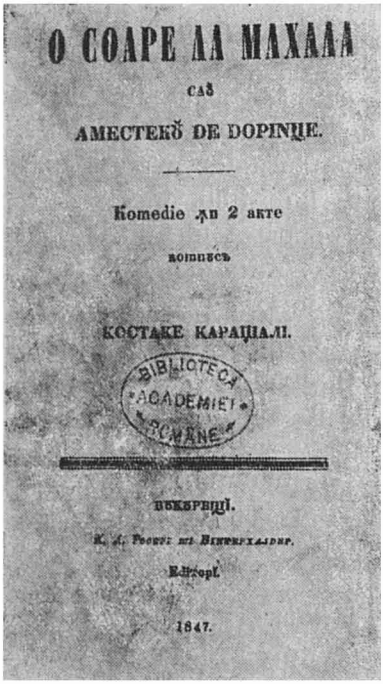

O SOARE LA MAHALA
(Coperta prime ediţii a piesei lui K. Karagiale)

www.dacoromanica.ro

Ne având un repertor studiat, noii directori apelează la colaborarea lui Matei Millo, care părăsise direcţiunea Teatrului Naţional din Iaşi.

Dar marele artist era foarte capricios şi nu se interesa decât de piesele în care juca dânsul.

Această colaborare în loc să ajute prosperarea trupei de diletanţi, o disolvă prin noile obiceiuri aduse de Millo dela Iaşi. Wachman nu se împăcă nici dânsul cu autoritatea acestuia şi îşi dădu dimisia.

K. Karagiale fiind mai înpăciuitor, nu îndrăsnisă să facă act de autoritate cu acest mare actor. Lăsă totul pe seama lui Millo, încetând reprezentaţiile în Mai 1854 pentru totdeauna. Trebuie să mai amintim că tot K. Karagiale a fost creatorul unui teatru românesc în Craiova, care i-a fiinţă imediat după încetarea revoluţiunei din 1848, fiind îmbrăţoşaţi şi ajutaţi de boerii olteni, care obţinură permisiunea ca să li se dea o sală din şcoala cea mare a Otteteleşanului.

In stagiunea de toamnă, survine un incident cu prilejul reprezentărei piesei lui Millo—*Baba Hârca.*

Vlădica dela Râmnic acuza pe K. Karagiale că a profanat religia creştină, admiţând să se scoată din cazanul vrăjitoarei la finele piesei doi draci!

Prelatul ameninţa cu afurisenie „d acă se vor mai îngădui nişte asemenea nelegiuiţi a păngări mai mult cu şmecheriile lor un aşezământ menit numai la creşterea şi buna educaţie a tinerimii".

K. Karagiale a fost un premergător al scenei româneşti.

Spirit de intreprinzător, şi unul din întemeetorii Teatrelor Naţionale din Iaşi, Bucureşti şi Craiova,

www.dacoromanica.ro

dânsul a contribuit cu talentul şi sfatul să adune în jurul său o pleiadă de tineri dilctanţi, cari au învăţat şi s'a format la şcoala lui.

Dintre aceşti elevi şi eleve, unii au ajuns la gloria maestrului, ca Mihail Pascaly, alţii şi-au făcut datoria de buni actori ca Dimitriade şi Fany Tardiny.

Matei Millo câştigând încrederea conducătorilor oficiali, K. Karagiale se retrage din teatru.

Din cauza sărăciei, s'a ocupat şi cu avocatura.

In cele din urmă nerăuşind, cere să fie numit în magistratură ca judecător de pace.

Amintirile rampei însă îl neliniştea, mai ales că publicul nu-l uitase, aplaudându-l frenetic ori de câte ori apărea într'o piesă reprezentată pentru scop filantropic.

In 1866, creiază ultimul rol din piesa lui Haşdeu, *Domniţa Roxanda*, murind de o boală de inimă la 13 februarie 1877. Ca autor dramatic, K. Karagiale a scris, localizat şi tradus piese care au fost pe placul spectatorilor.

Aceste lucrări dacă astăzi n'au nici un merit literar, însă pe vremea când au fost reprezentate, succesul lor au atras până şi atenţia lui Mihail Kogălniceanu şi V. Alecsandri, cel dintâi găsind cuvinte prea măgulitoare pentru autor.

IORGU KARAGIALE (1814 — 1874)

A fost actorul care a sprijinit pe fratele său mai în vârstă K. Karagiale în toate intreprinderile teatrale. Elev al şcoalei filarmonice, încă din copilărie arătase o dragoste deosebită pentru teatru, făcând „bazaconii" prin familiile nobililor. Iorgu, după îndemnul lui K. Ka-

www.dacoromanica.ro

ragiale se căsători cu *Cecilia Rucăreanu*, o femee care n'avea nici o educaţie artistică, neştiind măcar să citească, însă prin bunul simţ, a putut să conlucreze alături de bărbatul său care o învăţă toat rolurile şi secretul artei dramatice. Trebuie să amintim că soţia lui Iorgu Karagiale erà foarte frumoasă şi aveà o voce armonioasă, aşà că toate rolurile de cochetă îi erau încredinţate în trupa lui K. Karagiale formată din diletanţii şcoalei filarmonice. Bărbatul său când o învăţà îi zicea: *prinde-o Cecilia*, vorbă ce a rămas ca zicătoarea în teatru. Iorgu Karagiale a debutat în seara de 8 Iunie 1845, jucând un rol principal în comedia *Recrutul Rascumparat*.

Iată ce scrie cronicarul C. I. Vernescu în „Curierul Român" a douazi după reprezentaţie:

«Actorii şi-au jucat bine rolel', cu deosebire d-nii Iorgu şi Luca Karagiale. Pare că e un dar al familiei, ca toţi mădularii ei să se bucure de un talent pe care românii ştiu a-l preţui... Părerea mea este că în începuturile d-lui Karagiale sunt acelea ale lui Molière, fie ca şi urmările să egale pe ale imortelului autor francez».

Iorgu Karagiale
1814—1874)

Iorgu Karagiale a scris şi piese ca: *O comoară* şi *Claca Ţărănească*. Din cauza certurilo

www.dacoromanica.ro

ce le avusese cu Matei Millo, aceasta din răutate, a căutat prin toate mijloacele să-l îndepărteze dela Teatrul Naţional.

Rămas fără angajament, deschide în „Sala Cornescu", un teatru de „vodevil român", şi'n apelul ce-l adresează publicului, spune că a deschis teatrul acesta cu spesele sale, fiind «o victimă a unei imfame mistificaţiuni, pentru excluderea sa din Teatrul Naţional". Afacerile mergând rău, îşi cheltueşte mai departe energia şi talentul în combinaţi felurite; din cauza idialismului său moare în 1874, în cea mai neagră mizerie, uitat de contimporani.

LUCA KARAGIALE (1817 1865)

Tatăl marelui dramaturg I. L. Caragiale, care debută c'un an mai târziu (1846) în Noembrie, jucând în piesa *O soare la Mahala* scrisă de K. Kargiale.

Reprezentaţia aceasta a fost un eveniment artistic şi literar în analele teatrului românesc.

In special, autorul-actor a fost în rolul Măzărescului de un humor neîntrecut, încât publicul nu se mai puteă sătură admirându-l.

Luca Karagiale însă nu avea talentul lui Iorgu, încât făceà teatru numai din plăcerea de a fi alături de *Doamna Caliopi,* soţia sa, o cântăreaţă vestită în vodeviluri şi operete.

Jean Repay, profesor de limbaj şi literatura franceză la „Academia Mihaileană" din Iaşi, zicea despre dânsa că «are un glas just, in intonaţiunile lui are un farmec deosebit. O zăbovire de şase

www.dacoromanica.ro

luni în Italia, ar face din ea o cântăreață deosebită».

A creat pe Semiramis regina Babiloniei, muzica de Rossini, c'un succes strălucit, cu toate că nu aveà o cultură muzicală mai înaltă. În cele din urmă, a părăsit cântul unde debutase așà de frumos, ajutând împreună cu Luca Karagiale întreprinderile teatrale ale lui K. Karagiale, cumnatul său, colindând în turnee toată Țara Românească și Moldova.

Caliopi Elenca Karagiale

N'a putut să-și câștige aceiași simpatie publică ca interpretă de roluri în proză și versuri, așà cum făcuse în creațiunile muzicale, dar eră apreciată ca o actriță conștiincioasă. Luca Karagiale plictisindu-se de atâta sbucium, în serviciul teatrului românesc, și îmbolnăvindu-se, îl părăsește pentru totdeauna, retrăgându-se la țară, unde își cumpărase o mică fermă în comuna Mărgineni din județul Prahova.

Se căsătorește a doua oară cu o ardeleancă *Catinca Muru*, o femee simplă, fără nici o cultură, dar cinstită gospodină.

Moare la 1885, după ce văzù primele succese ale fiului său, sufler la Teatrul Național din București.

www.dacoromanica.ro

ION L. CARAGIALE (1853—1912)

La ferma părintească din satul Mărgineni, judeţul Prahova, s'a născut în Ianuarie 29, anul 1853, marele dramaturg al teatrului românesc, Ion L. Caragiale. Mama lui era văduvă, având cu primul bărbat o fetiţă.

Tatăl său s'a bucurat însă foarte mult când a aflat că soţia lui a dat naştere unui băiat, şi că familia nu se va stânge. In acest mediul ţărănesc micul Ion a văzut lumina zilei.

Copilărie sburdalnică şi liberată de cătuşele unei educaţii alese. O floare de câmp crescută şi desmerdată de privirea trecătorului, căci părinţii împovoraţi de nevoi, văzând că micuţul era preà vioi şi preà răsvrătit, l'a înstrăinat, trimiţându-l la „Şcoala Domnească" din Ploeşti să înveţe carte şi să uite nebuniile. Clasa I primară a urmat-o în casa părintească, dând examenele în particular.

Prin anul (1860-61) îl găsim înscris regulat în clasa II primară la profesorul *Zaharia Antinescu* dela Şcoala Domnească No. 1 din Ploeşti. La sfârşitul anului, fiind inteligent şi ascultător, este clasificat cu premiul al 3-lea, primind ca daruri diferite cărţi. Institutorul Antinescu era un distins pedagog, umblat prin străinătate, cult, fiind autorul unor volume de poezii, amintiri istorice, politice şi culturale, încât Caragiale a profitat dela dânsul foarte mult, în acest an de studiu elementar. In clasa III primară (1861—62), avu profesor pe *Vasile Drăgosescu*, un admirabil cunoscător al limbei româneşti. Căci în dragostea de a vede scriindu-se odată co-

www.dacoromanica.ro

rect, cere autorizaţia ca să deschidă un curs public şi gratis de gramatică, sintaxă şi ortografia limbei.

Caragiale în acest an a fost clasificat premiul I cu coroană, primind ca dar diferite cărţi.

In clasa 4-a (1862—63), avu de profesor pe *Mihail Georgescu* directorul şcoalei, un distins pedagog, care a ştiut rădica aşa de mult nivelul cultural al şcoalei ce o conducea, încât ca o atenţie deosebită, primi vizita domnească a lui Cuza-Vodă.

Caragiale fu clasificat al zecelea în clasă această de absolvire.

Printr'o petiţie, din 28 Iunie 1864, dânsul îşi cere certificatul de absolvent astfel: „Onorabililor Domni M. Georgescu, V. Drăgoşescu, Z. Antinescu, profesorii şcoalei primare din Ploeşti.

I. L. Caragiali
(Fotografie din grupul „Junimei" dela Iaşi)

Domnilor! Creatorul mi-a graciat încă patru ani de viaţă materială, şi D-voastră în aceşti patru ani aţi aşezat piatra fundamentală a întregei mele vieţi morale.

M'aşi socoti şi mai mult chiar decât ingrat, dacă împreună ca născătorii mei naturali nu aş amă şi estima şi pre renăscătorii mei morali.

www.dacoromanica.ro

ABSOLVENT AL ŞCOALEI PRIMARE

Domnilor! Am trecut sub patronagiul şi instrucţiunea D-voastră acele patru clase primare, cu succesul ce vă este cunoscut. Sunt decis împlinind dorinţa mea, a născătorilor mei, datoria către patrie a urma calea învăţăturei.

Viu dar prin aceasta a vă ruga că neconsiderând verice nemulţumiri veţi fi întâmpinat de parte-mi în timpul petrecerilor mele de elev pe băncile şcoalei, să-mi eliberaţi un certificat constatator al succesului meu în menţionatele clasuri.

Acest certificat îmi va reînoi în toată viaţa mea recunoştiinţa mea către Dv. şi-mi va aminti tinerii mei ani.

Primiţi respectabilii mei profesori, stima, recunoştinţa şi supunerea ce, vă datorez şi vă voi datora şi păstra în toată viaţa mea, în verice condiţii mă va aşeza destinul, şi-mi permiteţi a mă subscrie. Al D-v. devotat şi supus elev (ss) I. Caragiale.

După afirmările lui Nicu Constantinescu, fost sub-director general al Poştelor şi Telegrafelor, Caragiale a făcut şi patru clase gimnaziale, iată ce scrie fostul coleg al maestrului:

«Nu numai patru clase primare, cum se pretinde, dar Caragiale a absolvit întreg gimnaziul, fiind coleg cu mine şi cu alţi şapte în clasa III-a şi a IV-a la liceul „Petru şi Pavel" pe atunci gimnaziu la Ploeşti.

De altfel, lucrul se poate lesne verifica, în arhiva acestei şcoale superioare, devenită liceu în anul 1872—73.

Mi-aduc bine aminte că I. L. Caragiale în clasa IV-a (anul 1866—1867) era foarte tare la limbă latină

www.dacoromanica.ro

şi profesorul I. I. Romanescu ni-l da ca exemplu la cei şeapte colegi ai lui, pentru priceperea şi înlesnirea cu care traducea şi analiza comentariile lui

I. L. CARAGIALE.
(Fotografie din tinereţă).

Cesar despre războiul galic".

După cele povestite, rămâne în discuţie chestiunea dacă a terminat gimnaziul din Ploeşti, cu toate

www.dacoromanica.ro

că de puterea şi drepturile oficialităţei nu s'a folosit niciodată.

Rădicat prin muncă şi talent, asimilând cu timpul o cultură superioară, Caragiale n'a voit să parvie.

ÎNCEPUT DE AUTOBIOGRAFIE

A rămas, caşi Eminescu, un modest „publicist român", cum obişnuia să însoţească iscălitura lui, singurul titlu de care se simţea fericit şi demn, fiindcă şi-l dase singur.

Intr'o scrisoare adresată lui Vlăhuţă, mărturisea: „Sunt copil de părinţi sărmani şi fără nume. Am rămas, după moartea lui tată-meu, singurul sprijin al mamei şi al sori-mi. *Am învăţat atâta şcoală, câtă la limită, mi-ar fi de ajuns să mă pot apuca de învăţătura dreptului să mă fac avocat* şi să mă introduc, încet-încet, în afaceri şi în politică.

„Am o educaţie nu tocmai îngrijită, fiindcă părinţii mei n'au avut mijloace să-mi dea una aleasă; dar am puţin bun simţ şi cum poţi constata şi d-ta mă exprim, fără vre-un fel original de gândire, destul de limpede şi de comod".

Pentru complectarea amănuntelor cu privire la studiile lui Caragiale, se vede din fragmentul său de autobiografie, că a avut atâtea studii, încât i-ar fi permis să facă studii universitare, în specialitatea dreptului.

Dar Caragiale, căştigându-şi pâinea din copilărie, uită binefacerile studiilor oficiale, adâncind şcoala vieţii cu necazurile şi bucuriile ei, în vreme ce mediocrităţile cu diplome, ating culmile unde ar trebui să stee talentele, adevăratele valori intelectuale.

www.dacoromanica.ro

Dar suntem în stadiul prefacerilor sociale, unde meritul să cântărească încă după acte oficiale.

Caragiale părăsind casa părintească, se refugiază la Hagi Ilie, vânzător de lumânări din Ploești, acărui băiat fusese coleg de școală cu dânsul. In casa acestuia, Caragiale se pregătea să se facă negustor, dar producându-se mișcarea revoluționară din 8 August 1870, unii prieteni de ai lui mi-au afirmat că a luat parte la acel început revoluționar, încât poliția urmărindu-l, Caragiale fugi la București pentru a i se pierde urma.

Nevoile îl siliră să primească postul de girant responsabil la ziarul *Alegătorul Liber*, acăror idei politice plăcuse lui Caragiale.

ALEGĂTORUL LIBER

Postul acesta însă nu reprezenta un câștig moral însemnat, și nu însemna cine știe ce valoare, căci a fi girant la un ziar pe vremea aceia, însemna ați lua responsabilitatea penală în caz de proces, pentru fapte cari nici nu le cunoșteai. Incât, pentru o sumă ridiculă, ziarele ce apăreau pe atunci, numiau giranți pe oameni care voiau să se expue să fie închiși, în locul redactorilor cu adevărați vinovați.

Caragiale de nevoe a primit postul de girant responsabil la „Alegătorul Liber", mai ales că în comitetul redacțional făcea parte o serie de tineri distinși, cari îi promisese că-l va proteja și apăra contra poliției, care îl urmărea ca pe un revoluționar republican periculos! Comitetul ziarului era format din: D. Brătianu, D. Sturza, D. Giani, E. Stătescu, E. Protopopescu-Pache, G. Lahovari, G. Danielopol,

www.dacoromanica.ro

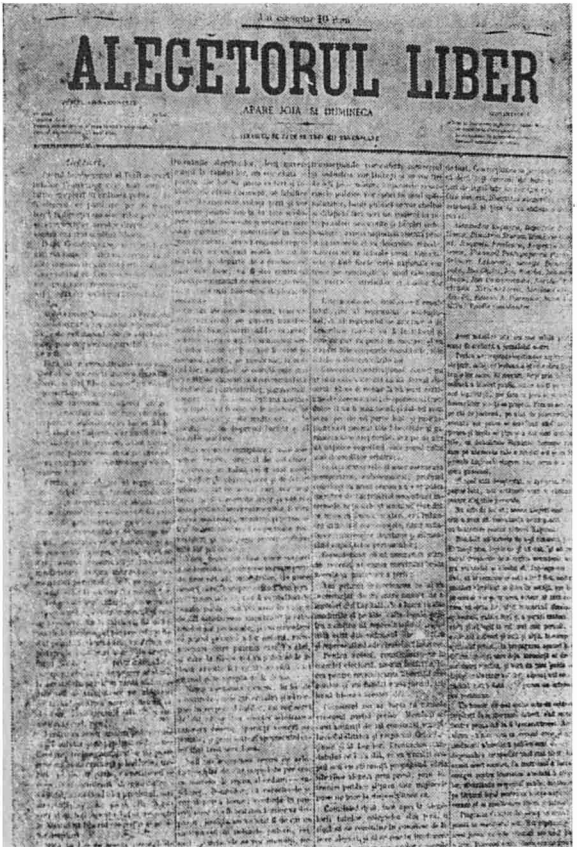

ALEGĂTORUL LIBER

APARE JOIA ȘI DUMINECA

ALEGĂTORUL LIBER

(Primul ziar unde I. L. Caragiale a fost girant responsabil și corector)

www.dacoromanica.ro

I. Ghica, I. Brătianu, I. Câmpineanu, N. Fleva şi N. Kalinderu. Programa politică ce a silit pe aceşti tineri să se grupeze, conţinea idei democratice cari au plăcut şi lui Caragiale. Citez din articolul de fond următoarele rânduri:

„Comitetul nu va lupta în numele vre-unui partid politic, membrii sei sunt însufleţiţi de o constantă voinţă: Inviolabilitatea şi respectul Constituţiunii şi al Legilor. Credincios mandatului ce i s'a dat, el va urmări scopul său cu stăruinţă, propagând ideia liberilor alegeri prin presă, prin întruniri publice şi prin toate mijloacele puse de lege la dispoziţiunea sa. Comitetul dară, face apel la alegătorii tuturor colegilor din ţară, îi roagă să se constitue în comitete de libere alegeri, şi să se pue în înţelegere cu dânsul asupra măsurilor generale de luat. Convingerea sa profundă este că dacă toţi oamenii de bine şi iubitori de legalitate se vor uni spre a-şi face datoria libertatea alegerilor va fi asigurată şi ţara le va datora salvarea".

Activitatea lui Caragiale la acest ziar politic, care apărea de două ori pe săptămână, Joia şi Duminica, a mai fost de a da ajutor la corectarea şi complectarea lui cu informaţiuni.

Dimisionând din acest post pe ziua de 12 Ianuarie 1876, îi urmează B. Papasoglu ca girant-responsabil, iar pe Caragiale îl găsim la „Unirea Democratică", unde se angajase corector pentru că era ceva mai bine plătit.

Iată cum un fost redactor, Alexandru Ciurcu, descrie interiorul acestei redacţii:

www.dacoromanica.ro

UNIREA DEMOCRATICĂ

«Noul ziar avea ca redactori pe Dim. Aug. Laurian sau mai intim pe Tache Laurian, pe Gogu Cantacuzino şi pe subsemnatul, iar ca corector pe Ion Luca Caragiale. Redacţia era în strada Doamnei, iar ziarul se tipăria în Pasagiul Român la tipografia bătrânului Göbl. Aici lucra Caragiale, la o mescioară aşezată în mijlocul zeţăriei şi care n'avea un metru patrat. Jur împrejur erau dulapurile cu litere — cazierele— la cari lucrau în bluze culegătorii şi în sală era mare înghesuială. In această atmosferă încărcată cu tot felul de emanaţiuni grele şi neplăcute, în acest aer infect îşi petrecea ziua viitorul maestru Caragiale, ca să câştige vre-o sută şi ceva de lei pe lună.

„Lucrătorii tipografi mâncau de la o cârciumă din apropiere — pare-mi-se dela *Tunelul de Viaţă* din subsolul Pasagiului — şi trimiteau pe elevi să le aducă câte o *porţie*. Tot aşa făcea şi Caragiale cel puţin la amiază. Numai că băga mâna în buzunar, scotea câţiva gologani şi chemând un băiat îi poruncea cu ifos:

— Mă, adu-mi şi mie o „porţie", dar vezi să vii iute şi să nu bagi degetele în farfurie că te ia mama dracului.

„Caragiale era brutal cu elevii, de cari aveam mare milă, din cauza vitregiei cu care erau trataţi de toată lumea, de patroni, de lucrători, de corectori, de maşinişti, ba până şi de rotari. Toţi aveau dreptul să-i bată. Şi aceşti copii trebuiau să vie la tipografie

www.dacoromanica.ro

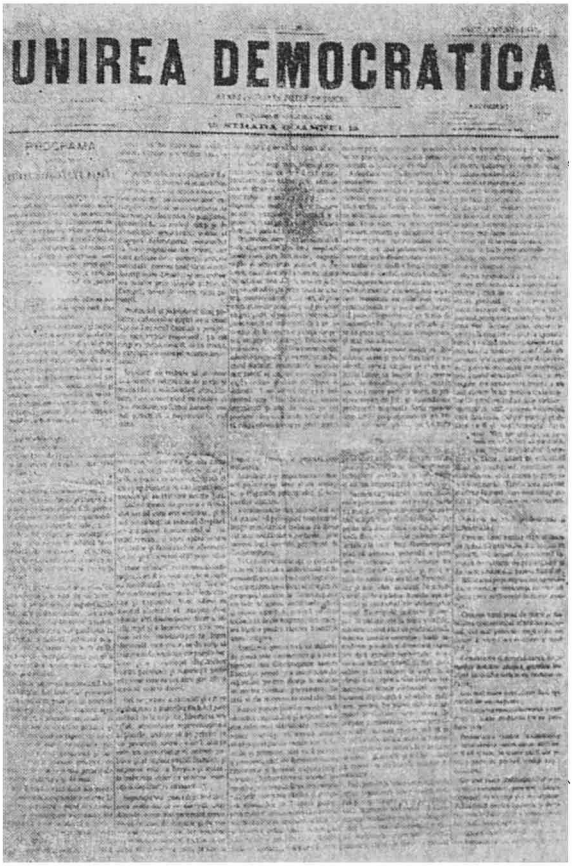
UNIREA DEMOCRATICA

UNIREA DEMOCRATICĂ
(Ziarul unde I. L. Caragiale a fost corector)

www.dacoromanica.ro

până în ziuă, să muncească până înoptate, să nu aibă un moment de reacțiune și să plece noaptea flămânzi, bătuți și zgriburiud de frig în mahalaua depărtată, unde-i aștepta tot mizeria și poate altă bătaie.

„Caragiale nu călca deloc pe la redacție și nu avea nici un raport cu redactorii ziarului, nici cu membrii grupului politic, la ședințele cărora asistam regulat.

„In calitatea mea de secretar de redacție, care pe atunci echivala cu aceea de redactor-șef, căci eu făceam aproape tot ziarul, pe când Laurian și Cantacuzino își trimiteau doar revistele (primul articol), mă duc am des pe la tipografie ca să supraveghez tipărirea ziarului.

„Intr'o zi găsesc pe Caragiale la măsuța lui de corector, cu mâna dreaptă încleștată în părul unui elev, pe care îl ciocănea cu capul de masă.

Scena aceasta mă indignă peste măsură.

„Nu zisei nimic lui Caragiale, dar el ghici revolta mea după mina pe care o făcusem. Seara aceea o petrecurăm împreună și la un moment Caragiale îmi zise:

Cum văd, dragă Ciurcule, ești un *sensibil*.

„Atunci îi descrisei lui Caragiale în culori vii mizeria acelor copii „dați la învățătură“ și mila ce-mi inspiră situația lor nenorocită.

„Din acea zi Caragiale nu mai atinse nici măcar un fir de păr al vre-unui elev“.

SUFLER ȘI COPIST LA TEATRUL NAȚIONAL

Prin intervenția lui Mihail Pascaly, Caragiale este primit ca sufler și copist la Teatrul Național din București. Teatrul l'a fascinat așa de mult, încât pe lângă impulziunea ereditară artistică moștenită dela strămoși, maestru-

www.dacoromanica.ro

lui îi plăcea să trăiască din iluziile şi deziluziile pe care le da scena.

Prietenos şi muncitor, în scurtă vreme Caragiale ajunge să fie apreciat ca un funcţionar destoinic. Seara suflând, iar ziua copiind piesele care trebuiau să fie reprezentate. Grigore Manolescu îl iubea foarte mult, încât nu voia să apară la rampă, dacă în cuşca de sufler nu era Caragiale.

De asemenea Ion Ghica, directorul general, de asemenea îi plăcea să stee de vorbă cu dânsul, stimându-l mai ales după ce reuşise să-i fie jucată traducerea sau mai bine zis prelucrarea din Parodi a piesei „Roma Invinsă".

Cât de mult preţ Caragiale a pus pe meseria de sufler, se vede din paginile scrise sub titlu „Din carnetul unui vechiu sufler", impresiuni şi amintiri, cari vor contribui ca material informativ de bună calitate, la întocmirea unei istorii a teatrului românesc.

Anecdotele aceste prind în cadrul lor o lume dispărută, redată cu măestrie de Caragiale, unde umorul şi tristeţa se unesc într'o armonie psihologică de portret literar şi artistic.

Figurile bunicului Kostache şi ale unchiului Iorgu, sunt admirabile prinse de Caragiale.

Pentru a întări convingerea că viaţa de sufler nu-i displăcuse marelui dramaturg, ci dimpotrivă vorbea despre dânsa cu multă plăcere, voi reproduce o convorbire ce am avut cu maestrul.

Când l'am cunoscut pe Caragiale, aveam treizeci de ani.

www.dacoromanica.ro

Convorbirile mele şi colaborarea cu marele dramaturg au avut darul să enerveze pe unii, să mire pe alţii.

Cine însă l'a cunoscut, ştie că posibilitatea aceasta nu cerea multe greutăţi.

Cunoştinţa cu dânsul se lega iute şi fără de multă etichetă.

Destul era să-i fi simpatic, să-l cucereşti cu vorba, şi prietenia urma în chip firesc.

Pontif al literaturei n'a fost niciodată, în felul cum vor cei de astăzi, să ni-l prezinte.

Totuşi, iubia pe tinerii scriitori, plăcându-i să stea de vorbă cu dânşii ceasuri întregi, din cauză că aceştia îl ascultau cu multă dragoste şi respect, şi nu-l mâhniau cu aerele lor de sterilă vanitate.

Modest, iubia modestia ori unde s'ar fi găsit dânsa.

Starea aceasta sufletească n'a putut-o găsi decât în tinereţă, căci aşa îmi explic de ce, fără să precupeţească gloria, s'a ajutat cu toată sinceritatea în creiarea de noi lucrări dramatice, apelând într'un moment de entuziasm la Petre Liciul şi la mine.

Adevărata critică literară va judeca valoarea lor ca opere de artă, căci vor fi publicate în această ediţie ştiinţifică complectă.

Pentru actorul de rasă — îmi zicea Caragiale, am avut totdeauna o dragoste deosibită, căci dânsul reprezintă adevărata creaţie de teatru.

«Pasiunea, în afară de talent, este indicatoarea formelor noi în arta scenică, legând trecutul cu prezentul şi putând să creeze această formulă puternică care este tradiţia.

«Trebue s'o păstrăm, caci ochiul unui actor, ca

www.dacoromanica.ro

şi ochiul lui Dumnezeu, trebue să vadă totul, şi mai presus să descopere totul.

«Prin această descoperire arată că artistul-critic e un adevărat artist, şi că văzând mai departe, dovedeşte că spiritul său s'a şlefuit aşa de mult, încât arta lui s'a ştiinţificat.

«E cea mai mare dovadă că şi profeţiile în artă îşi au rostul lor, numai prin tradiţie.

«Din cuşca mea de sufler, adeseori eram aşa de surprins de mişcările şi de creaţiunile spontane ale artiştilor de rasă, încât cuprins de extazul acesta, uitam adesea să le suflu, şi numai când intra cabotinul pe scenă, numai atunci mă desmeticeam şi începeam să-mi fac meseria.

«Actorului de rasă îi datorăm tot ce avem mai frumos şi mai durabil în teatru. Actorul de rasă este creatorul adevărat al teatrului. Nu uita pe Molière şi pe Shakespeare.

«Dar vorbesc de actorul de rasă, şi încă nu ţi-am explicat ce înţeleg eu prin asta.

«Actorii obişnuiţi se pot împărţi în trei clase; de altfel şi păcătoasa noastră de lege a teatrelor i-a împărţit astfel.

«Dar pe când legiuitorul a înţeles într'un fel valorile, punând în clasa treia valorile de clasa întâia, şi cele de clasa treia la întâia, după vechime, —încheie cu şiretenie Caragiale—în legea naturală a artei, actorul de rasă exclude tustrelele clase, şi atunci am putea face următoarea socoteală artistică:

«In clasa întâia, actorii fără talent, dar cu vechime, având la activul lor o serie de intrigi bine susţinute şi jucate fără sufler!

www.dacoromanica.ro

«In clasa a doua, actorii fără talent, dar cu vechime, având la activul lor o serie de intrigi prost susținute și jucate cu sufler!

In clasa a treia, cabotinii...

«Deci am avea: Actor I + Actor II — Actor III = 0.

«Voesc prin asta să-ți dovedesc că actorul de rasă nu are nici o clasificare, el poate fi în orice clasă, dar ceeace îl evidențiază, este talentul care-i dă ghes, îl tulbură, îi zgudue nervi. E puterea creatoare al sufletului și al creerului omenesc.

«Actorul de rasă creiază spontan, însufletește textul autorului în timpul vorbirei. Cine nu e inzestrat cu o astfel de rețea de nervi, nu poate cunoaște frigurile artei, ale scenei, unde se frământă viața cu tot cortegiul ei de păcate și de virtuți.

«Numai un sufler cum am fost eu, am putut să gust din cușca mea, frumusețile minunate ale teatrului...

«Nervii aceia de actor de rasă, se încordau și vibrau, ca nuanțele unui instrument de coarde, într'un diapazon de o variație infinită...

«A, dacă ai ști puterea de creațiune în teatru, a actorului și a vocei sale. Nu trebue să se uite importanța ce trebue să se dea vocei actoricești.

«Am asistat ca sufler, la diferite spectacole, unde intonațiunile diferiților actori prezentau anomalii în fixarea vocei. Unul vorbea încet, altul parcă se certa pe maidan, iar al treilea vorbea natural, cu toate că toți trebuiau să vorbească omenește.

«M'am întrebat atunci: cum de nu se observă și nu se caută să se pue la punct și acordul voci-

www.dacoromanica.ro

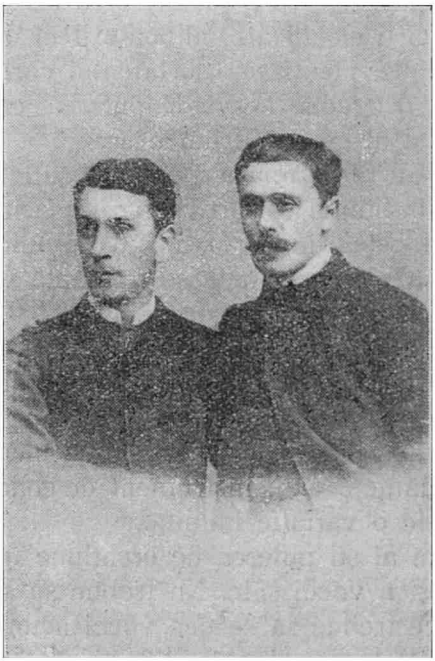

Petru Missir. I. L. Caragiale.

www.dacoromanica.ro

lor pe scenă? Nu-i mai displăcut decât atunci, când asişti la un spectacol, unde actorii bolborosesc în diferite tonuri, crezând fiecare că-i multă ispravă de capul său.

«Dar trebue să se ştie că prin acordul vocilor, prin nuanţarea lor, cu situaţia piesei, trebue să se ajungă la acelaşi efect ca într'o simfonie. Glasul şi mimica, iată cele două calităţi cari disting pe actor de restul oamenilor. Dar daţi atenţie, am zis totdeauna acelora cari apar pe scenă, vocei şi mimicei voastre. Ceeace insist eu, este menţinerea egalităţei vocilor pe scenă, această armonie se observă numai în ansambluri mari, unde vocea şi mimica sunt ceasornicul succeselor.

«Dar pentru mimică? Câtă atenţie dau actorii noştri? Fizionomia feţei unui actor român, sub fardurile meşteşugului, sunt strâmbături!

«Am cunoscut un mare actor italian, care fiecare rol îl interpreta în faţa oglinzei. Pentru mimică, avea o oglindă care măreşte faţa, şi ceasuri întregi, grimat, studia schimbările şi atitudinea feţei conform cu rolul.

A şti să diseci un rol, în forma aceasta, e să cunoşti anatomia artistică şi compunerea rolului.

«Efectele sunt uimitoare, şi ajutat de observaţie şi fantezie, vei putea să redai, într'o compoziţie perfectă, fiinţa creată de autor.

«Actorul de rasă va şti întotdeauna să-şi compue rolul. Regisorul sau directorul de scenă este un mare moft, rolul său este în a conduce ansamblurile, iar nu individualităţile. Ochiul său nu cre-

www.dacoromanica.ro

iază, ci pune în valoare numai adevăratele valori pe scenă.

«Infine, singura călăuza în teatru este tradiția, Ce-am putea face s'o perpetuăm în teatru? Este o taină, o mare taină, pe care nimeni n'o poate păstra, și care moare odată cu actorul de rasă».

Această convorbire cu I. L. Caragiale, demonstrează că în cușca de sufler ședea un mare suflet de artist, care observa cum se sbuciumă pe scenă alte suflete de artiști, căutând să pătrundă secretul adevărat al scenei. Așa se explică desăvârșirea artei lui și dragostea pentru anii petrecuți în acest templu de cultură.

ACTOR

Caragiale a jucat teatru în provincie alături de Grigore Manolescu și Aristizza Romanescu.

Intr'o vară, după ce se închisese stagiunea teatrului național, Caragiale fu luat ca sufler și actor în turneul cel aranjase Manolescu în provincie.

La Galați, a debutat în groparul din Hamlet.

Iată cum descrie Manolescu, în „Insemnările MELE" acest debut senzațional:

«Iancu a fost surprinzător de natural. Publicul se întreba cine este actorul care joacă, căci pe afiș pusesem trei steluțe, căci așa se obișnuia să facem în provincie, când din lipsă de personal artistic, salvam situațiile printr'un astfel de anonimat, unde un actor apărea în mai multe roluri.

Iancu, după reprezentație mi-a spus că nu a avut nici o emoție. A jucat așa cum ar vorbi cu cineva.

La un moment mă credeam chiar gropar, îmi dublasem personalitatea, și ceace mă făcea să nu mi-o

www.dacoromanica.ro

pierd cu desăvârşire, era gestul cel făceam să scot pământ, sapa îmi arata realitatea, căci regisorul nu-mi adusese mult pământ, încât eu desfundam duşumeaua.

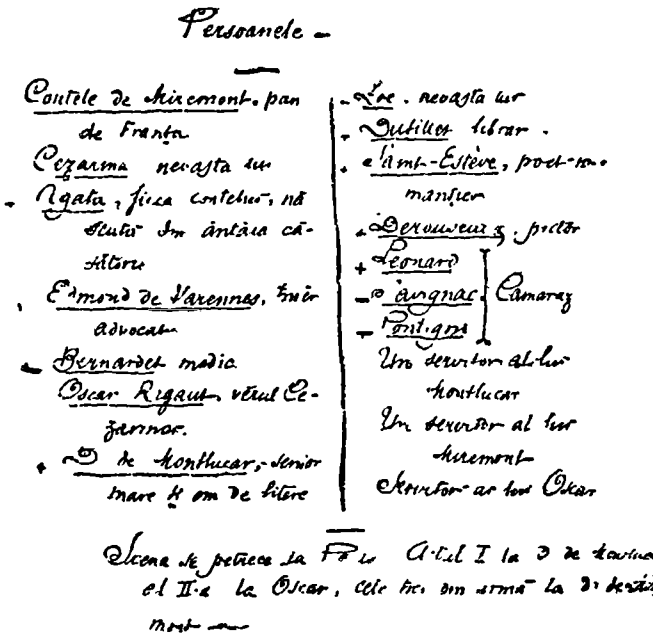
Personanele —

Contele de Nivernois, pan de Franța
Cezarina nevasta lui
Agata, fiica contelui, nă scută în întâia căsătorie
Edmond de Varennes, fiiu advocat
Bernardet, nadia
Oscar Rigaut, vărul Cezarinei.
D de Monthucar, senior mare și om de litere

Luc, nevasta lui
Dutilleu, librar.
Salmt-Estève, poet-ma manifer
Derouveux, pictor
Legnard
Langnac
Pontigny
Camarazi
Un decurion al lui Monthucar
Un decurion al lui Nivernois
Decurion ai lui Oscar

Scena se petrece la Fo... Actul I la 3 de leghe, al II-a la Oscar, celelalte în urmă la 3 decurii mai —

O pagină copiată de I. L. Caragiale în vremea cand era sufler la „Teatrul Național" din București.

Sgomotul acesta mă deşteptase din încarnaţiune. Totuşi, glasul său cam ruginit, se potrivia de minune cu rolul, şi când dialogam, Caragiale îmi părea, că

www.dacoromanica.ro

suflă, căci mă deprinsesem cu dânsul, care d'altfel suflase până atunci, şi după aceia până la sfârşitul spectacolului.

„Avea un dar de a sufla cum n'am mai întâlnit în viaţa mea de actor.

Ochii şi vorba lui mă fascinau, îmi da fiori răspunderei».

Caragiale locuia în aceeaşi curte cu Mihail Pascaly, care certându-se cu Millo, demisionase din societatea dramatică, ocupându-se cu turneurile în provincie.

Pascaly, descoperise la Giurgiu pe Eminescu, culcat pe fânul dintr'un grajd, citind în gura mare pe Schiller.

Ii propuse să-l ia sufler cu şapte galbeni pe lună, şi băiatul primi cu bucurie, căci teatrul începuse să-l pasioneze.

In casa lui Pascaly s'au cunoscut.

Iată cum descrie Caragiale acea întâlnire:

„Eram foarte curios să-l cunosc. Nu ştiu pentru-ce, îmi închipuiam pe tânărul aventurar ca pe o fiinţă extraordinară, un erou, un viitor om mare.

„In închipuirea mea, văzându-l în revoltă faţă cu practica vieţii comune, găseam că dispreţul lui pentru disciplina socială e o dovadă cum omul acesta trebuia să fie scos dintr'un tipar de lux, nu din acelea din care se trag exemplarele stereotipe cu miile de duzini

„Deşi în genere teoria dela care plecam eu ca să gândesc astfel — că adică un om mare trebue în toate să fie ca neoamenii — era pripită, poate chiar deloc întemeiată, în speţă însă s'a adeverit cu prisos.

Tânărul sosi.

„Era o frumuseţe! O figure clasică încadrată de nişte

www.dacoromanica.ro

plete mari negre; o frunte înaltă și senină niște ochi mari — la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cineva este înăuntru; un zâmbet blând și adânc melancolic. Avea aerul unui sfânt tânăr coborât dintr'o veche icoană, se vedea scrisul unor chinuri viitoare.

— Mă recomand, Mihail Eminescu.

„Așa l'am cunoscut eu".

Da prietenia dintre Eminescu și Caragiale, o voiu descri-o într'un capitol special, servindu-mă de scrisorile schimbate între dânșii mai târziu.

PROFESOR ȘI MEDITATOR

Soarta a fost vitregă și cu dramaturgul Caragiale, căci pentru a-și câștiga pâinea zilnică, a trebuit să îmbrățiseze fel de fel de ocupații, știind întotdeauna să se adapteze mediului în care era aruncat.

Anghel Demetrescu, cunoscând pe Caragiale, a propus acestuia să suplinească o catedră de istorie la liceul Sf. Gheorghe.

Iată cum poetul Radu Rosetti, reconstituește într'o colorată și sugestivă amintire, o lecție de istorie predată la acel liceu de Caragiale:

„Anghel Demetrescu, regretatul savant răpit prea de vreme dintre noi, și-a dat seamă de cultura enciclopedică, deși autodidactă, a maestrului și iată-l pe Caragiale în fiecare dimineață la 8 în localul frumos al liceului sf. Gheorghe de pe calea Victoriei, printre elevii căruia aveam cinstea să mă număr și eu.

Ca natură distinsă ce este, Caragiale nu e profesor ca ori care altul. Școala lui pedagogică ajunge la concluzia că nu elevul este vinovat atunci când nu

www.dacoromanica.ro

Actorul I. Brezeanu, în rolul lui Nae Ipingescu, din „Noaptea Furtunoasă".

www.dacoromanica.ro

ştie lecţia, ci profesorul fiindcă n'a fost în stare să se facă înţeles de elev, — şi atunci, firește, toată străduinţa lui tinde spre acest scop.

„Pe nici un profesor nu-l iubesc elevii ca pe autorul „Scrisorii Pierdute", pe nici unul nu-l stimează mai mult, nici unuia nu-i răspund mai bine şi mai inteligent.

„Il revăd într'o dimineaţă splendidă de primăvară explicând viaţa lui Mihai Viteazul.

„Domn al ţării românești, prin calităţile-i fine de diplomat, el este singurul nostru voevod care a reuşit să unească la un moment dat, sub un singur sceptru, toată suflarea românească", explică maestrul inspirat, copiilor, pagina aceasta frumoasă din Istoria Românilor, — când observă că un elev nu e atent.

„Cu ochii ţintă pe fereastra deschisă, prin care se zăreşte cerul albastru, pomii verzi, şi „cocoarele" venind — cum zice Alecsandri — copilaşul pare dus pe cea lume.

— Popescu Ion I — mai era unul Popescu Ion al II-lea — ce-am spus acum?

„Popescu Ion I, bâlbâe de frica pedepsei uitând că are de a face cu unul care nu pedepseşte niciodată, şi nu ştie ce să răspundă.

— Dacă-mi spui drept unde te gândeai, te iert, îi zice dascălul îngăduitor.

— Ascultam mierloiul din pom, mărturisi cinstit elevul.

Intr'adevăr, prin fereastra deschisă, trilurile mierloiului se 'nălţau, nebune de veselie, în natura renăscândă. In tăcerea mormântală care se făcuse în sală, cântecul se înălţa la cer ca un imn.

www.dacoromanica.ro

— Bine mă, Popăscule! îl dojeneşte maestrul, ertător şi glumeţ în acelaş timp; eu fac aici diplomaţie înaltă, îmi sparg plămânii să vă explic politica lui Mihai Viteazul, şi tu, cu ochii la mierloi!?

„Dar profesorul n'apucă să-şi urmeze lecţia, şi Popescu Ion I tot cu ochii la mierloi!

Chestia se complică, însă, căci acum iată şi alţi elevi distraţi de cântecul pasărei minunate; profesorul însuş, tot vorbind de Bartolomeu Pezzen, comisarul lui Rudolp al II-lea şi de Banul Mihalcea, face din când în când pauze, cu ochii duşi spre mierloi.

Frumos grăeşte profesorul d'înăuntru, dar mai frumos ciripeşte pasărea d'afară — în cele din urmă dascălul se dă învins.

— Ştiţi ce copii? Hai cel puţin s'o facem pe faţă. In grădină, s'auzim mierloiul.

Şi mierloiul cânta ca un nebun, cum n'a mai cântat mierloi pe lume, în mijlocul naturei renăscânde, sub cerul mai albastru ca oricând, până ce, speriat de hazul copiilor, îşi ia sborul aiurea.

— Numai de nu l-ar împinge dracu să se ducă la Sfântul Sava, c'acolo sunt dascălii mai severi! glumeşte iar Caragiale.

Apoi adresându-se din nou copiilor:

— Şi-acum, că v'am făcut o lecţie despre natură, în aer liber, să ne reîntoarcem în clasă, la politica lui Mihai Viteazul! Popescu Ion I, vezi să fii atent de astădată, că — a doua oară nu se mai prinde: te iau de urechi când te-oiu mai prinde cu ochii pe fereastră!" Anecdota aceasta plină de realitate arată personalitatea lui Caragiale, care glumind, ştia totuş să fie ascultat şi respectat de elevi.

www.dacoromanica.ro

Condus de aceleaşi principii, Creangă creiase un sistem original de pedagogie.

Nu ştiu dacă Caragiale, încurajat şi menţinut ca profesor, n'ar fi creiat şi dânsul o atmosferă pedagogică, de care s'ar fi servit şcoala românească.

Maestrul nu avea însă titluri academice pe baza cărora să ceară numirea definitivă în învăţământ, a trebuit un Anghel Demetrescu care să înţeleagă folosul, dar pentru scurtă vreme, căci titularul întorcându-se la catedră, Caragiale a fost nevoit să plece.

Recomandat de prieteni, lui Caragiale i se găsi locul de meditator în diferite familii boereşti, unde de astădată neputându-se împăca cu eticheta, părăsi această carieră, intrând din nou în gazetărie.

CLAPONUL

Publicistica sub orice formă s'ar fi prezentat dânsa, captiva imediat pe Caragiale, care ştia să creeze din fantezia lui de umorist, un colţ, unde să-şi risipească verva lui satirică.

In anul 1877, întemeiază o revistă în format mic, având titlul de mai suş, şi cuprinzând pe copertă următoarele subtitluri: „Foiţă hazlie şi populară. Apare când ese de sub tipar. Tirajul se face în 33333 exemplare. Deviza este: Eftin şi Bun! — 10 Bani numărul". In colecţia „Academiei Române" nu se găseşte decât patru numere din această publicaţie originală.

Succesul imaginar, căci de fapt această revistă n'a fost niciodată ceiace doria Caragiale să fie, o foaie populară, dar să lăsăm ca fantezia acestui scriitor să-şi releve succesul revistei sale:

„Nici nu vă întreb dacă v'a plăcut numărul unul, căci numai începe vorbă! Văzut-aţi izbânda stră-

www.dacoromanica.ro

lucită? 33333 de exemplare se vândură toate până să n'apuci să te ştergi la ochi.

„O foaie n'a mai rămas, măcar de leac — fără să mai socotim, că la cele din urmă, când ajunsese vânzarea pe drojdie, s'a urcat preţul unui exemplar până la un ban şi jumătate, şi asta numai pe trotuarul cafenelei Fialcovski, unde se chiamă că se găseşte elita cititorilor din Bucureşti".

Caragiale după ce analizează succesul închipuit al revistei, închee articolul cu aceste rânduri:

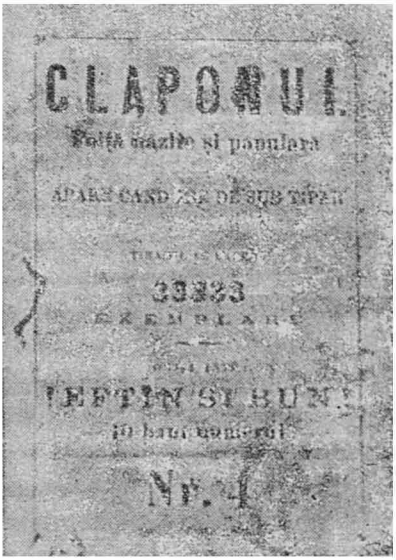

Revista „Claponul" întemeiată şi scrisă de I. L. Caragiale

„Această izbândă, pe care nu ne iartă modestia să o atribuim la alt ceva decât la meritele Claponului, ne îndeamnă a stărui în arena publicităţii, promiţând cititorilor să aducem necontenit îmbunătăţiri, la această publicaţie populară.

Şi drept dovadă, numărul unul a fost ce a fost, acu să vedem numărul doi, şi apoi să vorbim".

In genere felul în care sunt scrise paginile revistei, evidenţiază satira carageliană, în care sunt persiflate evenimentele zilei şi contimporanii.

www.dacoromanica.ro

Actorul I. Brezeanu, în rolul lui Ion, din „Năpasta".

www.dacoromanica.ro

Motivele de umor, au fost culese din politica internă şi externă a ţărei.

Un model de felul cum ştiă Caragiale să-şi bată joc de politicianii noştrii, vom reproduce o scenă din parlamentul... turcesc!

«*Zăuc-Aga*! Domnilor! urcându-mă la această tribună, îmi tremură toate încheeturile...

Ischuizar-Mehmet: Dacă umbli toată noaptea după crailicuri! (râsete şi giumbuşlucuri).

«*Zăuc-Aga:* Lăsaţi-mă, domnilor, să-mi desvoltez interpelarea.

(In timpul acesta, prezidentul moţăe, iar unul din secretari îl gâdilă la urechi cu un păr subţire; prezidentul se apără cu mâna, crezând că-l supără vreo muscă. Toată adunarea râde).

Zăuc-Aga (continuă) A Domnilor! dela facerea lumei sunt 5415 ani; dela Proorocul 1294; dela Constituţie o jumătate de an.

«*Giambet-Efendi:* Bravo! ştie bine Istoria»!

Caragiale însufleţit de vervai satirică, îşi îndreaptă săgeţile şi'n potriva politicei externe a Europei, în special persifleză războiul ruso-turc.

Analizează moravurile contimporane în rubrica „Gogoşi", trecând în revistă oamenii şi lucrurile zilei.

Nici ziaristul, acest îndrumător al opinei publice, nu este cruţat, căci iată ce scrie despre dânsul în Claponul:

„Gazetarul este brutarul înteligentor."

El a luat nobila misiune, spinoasa carieră de brutar al opinei publice, numai şi numai din pricina că un dor nesecabil pentru binele Naţiei, al

www.dacoromanica.ro

Patriei, al Poporului, al Omenirei, s. c. b. la împins pe arena publicității.

„Afară de asta el știe toate fără să fi 'nvățat nimic, și are ferma convingere, că pentru România, pe câtă vreme va fi rău nu va fi bine».

Războiul din 1877-78, dă motive lui Caragiale să ironizeze pe ruși, căci scrie despre dânșii:

„Sub înrăurirea lor, copiii 75 la sută se vor naște cu părul galben, cârni și cu ochi mici spre mare mirare a taților lor, cari nu-și vor aduce-aminte de convenția ruso-română».

Tot despre ruși, publică și o poezie „Pohod la Sosea", unde din nou descrie impresia produsă de trecerea rușilor prin capitală, încheind această primire cu următoarele versuri:

Numa'într-o chilie
Singură pustie
O babă rămase
Care de ani șease
Ologită sta
In chilia sa
Numai ia rămasă
Singură acasă
Și în mahala
Biată se văita
Și se tânguia:
— Oameni buni! striga
„Mi-aduceți și mie
„Pomană vă fie
„Măcar un cazac...
„Nu de altceva,
„Ci numai de leac!"

Caragiale pe lângă această „foiță hazlie și populară", a mai scos și un calendar care purta tot această

www.dacoromanica.ro

denumire: „Calendarul Claponului“ pe anul dela Mohamet 1295, dela Christos 1877, dedicat cucoanelor şi demoazelelor din toate mahalalele, fundăturile şi marginile Bucureştilor, precum tutulor monşerilor becheri şi familişti.

Preţul acestui Calendar era de 50 bănuţi.

Editorul lui, Leon Alcalay, librar-anticar, peste drum de consulatul rusesc calea Mogoşoaei 18, era şi depozitarul general al „Claponului“.

In'această publicaţie, Caragiale a mai reprodus şi bucăţi alese din Anton Pan, restul revistei fiind scrisă de dânsul.

Anecdotele erau cu haz, şi oricând se pot citi cu plăcere, producând acelaşi efect umoristic:

„Un ţigan depune într'un proces de bătaie

După depoziţie, magistrul îl întreabă:

— Şti să scrii?

— Ba să mă ferească Dzeu, boiarule, că destul scriţi dumneavoastră!»

In publicistica românească, „Claponul“ îşi are un loc distinctiv, căci paginile acestea cuprind începuturile de umorist şi de satiric ale lui Caragiale, pe care le voi reproduce în ediţia ce pregătesc din proza şi versurile sale.

TIMPUL

Eminescu părăsind Iaşul, se stabileşte în capitală ca redactor la ziarul conservator „Timpul“, unde avu de coleg, mai târziu cu câteva luni, pe Caragiale.

Era prin Octombrie 1877, povesteşte Slavici când mi-a scris, că e gata se vie.

„Dar n'am cu ce veni, adaugă Eminescu. Asta m'a

www.dacoromanica.ro

Leiba Zibal în Actul I, Scena I din „Făclia de Paște".

www.dacoromanica.ro

făcut să-mi ţin gura pân'acum. 100 de fr. am pe lună, din ce dracu să plec? Am şi bagaje, cărţi, manuscripte, ciubote vechi, lăzi cu şoareci şi molii, populate la încheieturi cu deosebite naţionalităţi de plosniţe. Cu ce să transport aceste roiuri de avere mobilă în sens larg al cuvântului propio motu?

„O apropiere prietenească să făcu între amândoi, bazată pe cultul formei în care eram scrise articolele.

„Ţineau amândoi să-şi citească împreună scrisul mai nainte de a fi dat manuscriptul la tipar.

„Lucrul aceste era foarte cuminte, ei însă nu se mărgineau să citească, ci începeau să discute mai întâiu asupra limbii, apoi şi asupra cugetărilor şi se pierdeau în discuţiuni, în vremea ce paginatorul din tipografie cerea mereu manuscript. Eram însă amândoi de părerea, că anume cele ce au să fie citite de mulţi, trebue să fie scrise cu multă îngrijire, şi nu ţineau seamă de stăruinţele paginatorului care nu-şi dădea seamă, că limba păsărească e propagată de oameni cari scriu cu uşurinţă.

„Al doilea principiu stabilit de dânşii era, că nu scriem pentru ca să ne dăm pe faţa cugetările, ci pentru ca să le reproducem în mintea acelora, la care ne adresăm, adică să-i facem pe aceştia să gândească ceeace voim noi. Urmează, că avem să alegem totdeauna vorbele, de care în mintea lor se leagă gândul ce avem în vedere şi să întrebuinţăm şi să aşezăm toate vorbele astfel alese potrivit cu deprinderile lor. Când ne adresăm dar la toţi Românii, bune sunt numai vorbele şi formele gramaticale, cu care sunt deprinşi toţi Românii, ori cel puţin cei mai mulţi dintre dânşii.

www.dacoromanica.ro

„Discuțiunea se urma spre a se dumiri unul pe altul, care anume dintre vorbe și dintre formele gramaticale sunt de felul acesta.

„Citiseră amândoi — pot să zic — tot ceeace pân' atunci fusese scris în românește, iar Eminescu îndeosebi mai trăise atât în Moldova și 'n Muntenia, cât și 'n Bucovina și în Ardeal, încât cunoștea limba poporului ca nimeni — poate — dintre contimporanii săi; discuțiunile se întețiau deci, încât uitau câte-odată că e timpul să meargă la masă, iar alte dăți îi prindea noaptea stând de vorbă.

„Eu dădeam pe timpul acela lecțiuni de limba română la școala normală a societății pentru învățătura poporului român. Mă bucuram deci că, ascultând, pot să mă prepar pentru lecțiunele ce aveam să dau.

„Cu atât mai vârtos se bucurau ei însăși, căci, deprinzându-se a cumpeni fiecare vorba mai nainte de a o fi pusă pe hârtie, nu-și îndrumau cititorii spre limbă păsărească. Se mai bucurau și alții, căci era timpul, când T. Maiorescu introdusese studiul limbei române în școlile secundare, când Iremia Circa, Mihail Străjanu, I. Manliu Câmpianu și alții își scriseseră manualu de gramatică și foarte mulți își aveau gândul îndreptat spre cestiunile discutate de cei doi redactori ai ziarului „*Timpul*“, care la seratele literare ale „*Junimii*“, deși cei mai tineri dintre cei de față, aveau multă autoritate tocmai pentru că erau bine dumiriți nu numai ca scriitori, ci și ca critici literari“.

Fragmentul acesta este reprodus dintr'un articol al lui Slavici, prietenul lui Eminescu și al lui Caragiale.

www.dacoromanica.ro

In redacţia Timpului, cel care lucra cu mai multă pasiune era Eminescu, care era conservator în principii, luptând nu ca un profesionist, ci ca un adversar intrasigent şi doritor să ducerească.

Pe câtă vreme, Caragiale, privea flegmatic, la cei dinprejur mulţumindu-se să zeflemească pe adversar, pe un prieten, sau chiar pe sine însuşi, din dragostea efectului produs.

Caracteristică e scena din redacţia „Timpului", unde Caragiale pentru a provoca pe Eminescu, într'o discuţie filozofică, îi aruncă următoarele cuvinte:

Măi, — îi zise lui Eminescu, — drept să-ţi spun, mie Kant al tău mi se pare un mare moftangiu".

Eminescu indignat că el îndrăzneşte să vorbească despre Kant, pe care nu-l cunoaşte, se înteţia şi-i vorbea ceasuri întregi despre filozofia lui Kant şi despre rostul ideilor lui în istoria filozofiei.

Caragiale ca să-l ţie mereu cald, era totdeauna nedumirit şi pornit spre contraziceri.

„Bine omule, — îi zicea câte odată Eminescu, — dar mai deunăzi erai de altă părere".

„Ştii că ai haz!? — îi respundea Caragiale. — Cum am mai putea să discutăm, dacă am fi amândoi de aceeaşi părere?"

Eminescu se supăra, dar urma cu râvnă îndoită şi în felul acesta trecea ştiinţa de carte dela Eminescu la Caragiale şi se apropiau din ce în ce mai mult unul de altul. In acelaşi timp li se dedeau însă pe faţă şi deosebirile de vederi şi de temperament.

„Era, înainte de toate una, din care purcedeau multe altele.

www.dacoromanica.ro

Amândoi erau de părerea, că e o chestiune de demnitate omenească să spui adevărul şi se înjoseşte cel ce-şi ascunde gândurile ori spune ceea ce în adevăr nu gândeşte. Caragiale, care era cu gândul îndreptat spre viaţa familiară, trăgea din adevărul acesta conclusiunea că i se cuvine ori şi cărui om dreptul de a-şi da în toată împrejurările pe faţă gândurile.

„Nu! — striga Eminescu, — nu dreptul ci *datoria*. De drept te foloseşti când îţi dă mâna şi-ţi vine la socoteală, iar datoria ai să ţi-o faci fie chiar înfruntând cele mai mari primejdii".

„Ba bine că nu! — întâmpina Caragiale. — Dacă e s'o fac, o fac pentru mulţumirea mea. Smintit ar trebui să fiu pentru-ca s'o fac şi când de pe urma faptei mele mi-aşi expune familia la mari neajunsuri şi a-şi avea mai multe suferinţe decât mulţumiri".

„Aidadee! — zicea Eminescu. — Demnitatea prin bărbăţie şi prin lepădare de sine se susţine, şi mulţumirea e cu atât mai vie şi mai covârşitoare, cu cât mai multe şi mai mari sunt greutăţile pe care le învingi, şi primejdiile pe care le înfrunţi, ca să-ţi faci datoria.

„Iată o mulţumire, de care mă lipsesc! — îl încredinţa Caragiale. Mai bucuros mă înjosesc spunând adevărul numai când îmi dă mâna şi numai în forma, care-mi vine la socoteală. Pentru lepădarea de sine nu găsesc nici un îndemn în lumea noastră".

Această discuţie, pe care o reproduc din minunatele amintiri ale lui Slavici, arată mediul şi oamenii din redacţiile de odinioară, unde discuţiile academice erau privilegiu redactorilor. Caragiale,

www.dacoromanica.ro

după obicei, se plictisea repede de aceiaşi ocupaţie, încât căuta motiv de ceartă şi pleca.

Aşa s'a întâmplat şi la „Timpul", căci neprimind leafa la vreme, demisionează, satirizând pe boerii ruginiţi cari nu ştiu să-şi plătească slugiile lor politice, aşa considera Caragiale pe colegii cari lucrau la ziarele politice. Iată un vers al maestrului care circula pe buzele tuturor boemilor din cafenele depe atunci:

Slugoi am fost un timp, la „Timpul"
Pe ruginiţi spălându-i neîncetat,
Şi când să fiu spălat odată...
Din ne spălat, eşit-am curaţat!

Demisia lui Caragiale dela „Timpul" n'a impresionat decât pe Eminescu, care rămas singur, muncea din răsputeri, pentru a scoate gazeta, făcân l de toate până la surmenaj.

MOFTUL ROMÂN

Este un eveniment în literatura românească, căci această revistă spiritistă naţională, organ bi-ebdomadar pentru răspândirea ştiintelor oculte în Dacia-Traiană, a avut de director pe I. L. Caragiale, iar ca prim redactor pe A. Bacalbaşa.

Primul articol, fondul, e scris de Caragiale, având o concluzie satirică-umoristică:

„O Moft! tu eşti pecetea şi deviza vremei noastre. Silabă vastă cu neţărmurit cuprins în tine încap aşa de comod nenumărate înţelesuri: bucurii şi necazuri, merit şi infamie, vină şi păţenie, drept, datorie, sentimente, interese, convingeri, politică, choleră, lingoare, difterită, sibaritism, viţiuri, distrugătoare, suferinţă, mizerie, talent şi îmbicilitatea, spi-

www.dacoromanica.ro

Leiba Zibal din piesa „Făclia de Paște".

www.dacoromanica.ro

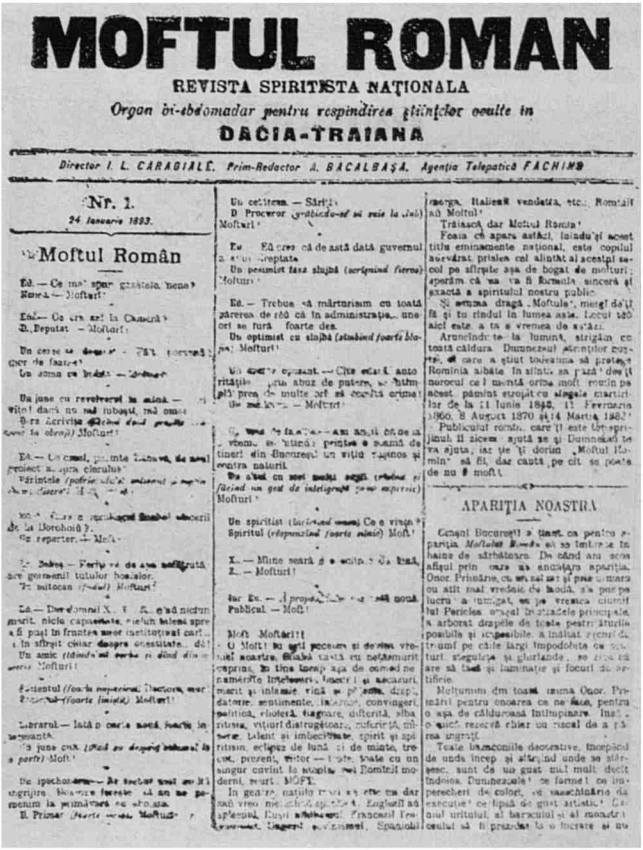

MOFTUL ROMAN

REVISTA SPIRITISTA NAȚIONALA

Organ bi-abdomadar pentru respîndirea științelor oculte în

DACIA-TRAIANA

Director I. L. CARAGIALE. Prim-Redactor A. BACALBAȘA. Agenția Telepatică FACHIRU

Nr. 1.

24 Ianuarie 1893.

Moftul Român

Ed. — Ce mai spun gazetele bene?
Rond. — Mofturi!

Ed. — Ce ați zis la Camera?
D. Deputat. — Mofturi!

Un cetitor. — Sărit!
D. Procuror (*gratiază-ne să vezi la ziua*) Mofturi!

Eu. — Eu cred că de astă dată guvernul a avut dreptate.
Un pesimist fără simțiri (*scrîșnind fierea*) Mofturi!

Ed. — Trebue să mărturisim cu toată părerea de rău că în administrație, uneori se fură foarte des.
Un optimist cu simțiri (*stăpînind foarte bine*) Mofturi!

Un cetitor epuizat. — Cîte ordine autorităților, cîte abuze de putere, se întîmplă prea des, multe zeci să rămîie crime fără pedeapsă. — Mofturi!

Un tînăr. — Am auzit de la un vechiu că întîiul prințiu român a numit de tineri din București un viță-vasnos și ventru natural.
Un cînd cu zeci mulți pași (*trăsnet și făcînd un gest de inteligență foarte superior*) Mofturi!

Un spiritist (*turbînd mereu*) Ce e viața? Spiritul (*stăpînindu-și foarte mînia*) Moft!

X. — Mîine seară e o soirée la cutare.
Z. — Mofturi!

Iar Ex. — A propos, ce mai nouă Publicul — Moft!

Moft. Mofturi!!
O Moft! nu ești pesimist și de-ai vrea! Mai noastre, deabia tastă cu neînsemnate capriuri, în fine lumea asta de oameni ne numărește întîmplări, lucruri și accidenturi, mereu și mereu viață și pe urmă, dragi, datorie, sentimente, convingeri, politică, etichetă, hărțuire, diferență, silă, ritmuri, vițiuri distrugătoare, sfîrîitură, mizerie. Talent și imbecilitate, spirit și apă țîșnită, eclipse de lună și de minte, trecut, prezent, viitor — toate ca un un singur cuvînt le înșiră noi Românii moderni, seuri. MOFT.

În genere natura nu ne-a făcut un dar mai vreo mai rău ca spiritul. Englezii au splinul, Rușii nihilismul, Francezii frivolitatea, Italienii vendetta, etc., Românii au Moftul!

Trăiască dar Moftul Român!

Foaia ce apare astăzi, luîndu-și acest titlu eminamente național, este copilul nostru și cu dragă inimă îl slănțim al acestui secol pe alîpiele așa de bogat de moșturi; sperăm că va fi Românilor sincer și exact a spiritului nostru public.

Și acuma dragă „Moftule", mergi de-ți fă și tu rîndul în lumea asta. Locul tău aici este, a ta e vremea de acum.

Aruncîndu-te la lumină, strigăm cu toată căldura. Dumnezeul strămoșilor noștri, el care a știut totdeauna să protejeze Romînia iubită în sînul ei să vegheze și acest pămînt eroic cu sînge martiriu. Iar de la 11 Iunie 1848, 11 Februarie 1866, 8 August 1870 și 14 Martie 1881! Publicului român, care îți este Ție spriinul, îi zicem ajută pe și Dumnezeul te va ajuta, iar tie îți dorim „Moftul Românin" să fii, dar caută „pe cît se poate de nu fi moft".

APARIȚIA NOASTRA

Genaii Bucureștii s'tînut cu pentru apariția *Moftului Român* să ne lumineze în haine de sărbătoare. De cînd am scos afișul prin case au ancetjara aparița. Onor. Prinț'ne, cu mi-ai spus mare ou atît mai vrednic de laudă, cu pentru lucru a lumina, ca pe vremea cînd lui Pericles, orașul Atenelor principale, a arborat drapelu de toate pentru ființa posibile și imposibile. A inălțat regimul, triumfă pe cîmpi largi înpodobite cu ramuri, legănîndu-se glorîndu-se, se pare că are să fiu și luminate și focuri de artificie.

Mulțumim din toată inima Onor. Prinților pentru onoarea ce ne face, pentru a sa de căldurească întîmpinare. Însă, e-aici, rezervă chiar un rascal de a ș'ra ingrați.

Toate bunecuviile decorative, începînd de unde începe și sfîrșind unde se sfîrșesc, sunt de un gust mai mult decît îndoios. Dumnezeule! ce forme! ce împerechieri de culori, ce nenchînăre de executiune! ce lipsă de gust artistic! Ca și urîtului, al barocului și al monstruosului să fi prezidat la o înțelegere și ca

Primul număr din „Moftul Român".

www.dacoromanica.ro

rit şi spiritism, eclipse de lună şi de minte, trecut, prezent, viitor, toate, de toate ca un singur cuvânt le numim noi Românii moderni, scurt: *Moft.* In genere naţiile mari au câte un dar sau vreo meteahnă specifică: Englezii au spleenul, Ruşii nihilismul, Francezii l'engouement, Ungurii sovinismul, Spaniolii morga, Italienii vendetta, etc...

Românii au Moftul!

Trăiască dar Moftul Român!

„Foaia ce apare astăzi, luându-şi acest titlu eminamente naţional, este copilul adevărat, prăslea cel alintat al acestui secol pe sfârşite aşa de bogat de mofturi; sperăm că ea va fi formula sinceră şi exactă a spiritului nostru public.

„Şi acuma, dragă Moftule", mergi de-ţi fă şi tu rândul în lumea asta. Locul tău aici este, a ta e vremea de astăzi. Aruncându-te la lumină, strigăm cu toată căldura: Dumnezeul părinţilor noştrii, el care a ştiut totdeauna să protege România aibă-te în sfânte sa pază! dee-ţi norocul ce-l merită orice Moft Român pe acest pământ stropit cu sângele martirilor dela 11 Junie 1848, 11 Februarie 1866 8 August 1870 şi 14 Martie 1888!

„Publicul Român, care-ţi este tot sprijinul îi zicem: ajută-ne şi Dumnezeu te va ajuta; iar ţie-ţi dorim: Moft Român să fi, dar caută pe cât se poate de nu fi Moft".

Primul număr al revistei esă de sub tipar la 24 Ianuarie 1893, în tipografia lui Grigore Luis, din Str. Academei Nr. 24, anunţându-şi apariţia de două ori pe săptămână.

In paginile acestei reviste, care este savurată

www.dacoromanica.ro

de publicul cititor, Caragiale şi colaboratorii ştiu cu mult talent să persifleze presa, armata, teatrul, justiţia, înfine tot ce făcea actualitatea vieţei capitalei, dar ceiace e demn de relevat este că însuşi Caragiale se persiflă pe sine însuşi. Intr'o polemică ce are cu Adevărul, scrie acest rândurile care alcătuesc o scurtă, dar plină de umor autobiografie:

„I. L. Caragiale, fost sufler, fost autor şi director de teatru, a contractat din copilărie multe din apucăturile actorilor: e tipul cabotinului literar.

«Autor a multor opere de mare valoare pe cari are să le scrie... Dar nu! nu va mai lucra nimic serios într'o ţară de mofturi, unde nu se încurajează arta şi literatură adevărată. De aceia îşi puse în gând să părăsească acest orient încult şi să se exileze de bună voe în Occidentul luminat — la Kècikemet.

«Singurul bucureştean care s'a alipit de foasta Junime literară din Iaşi — *rara avis*, gâscă rară!

In politică lipsă totală de principii, totuşi o extramă consecuenţă.

Votează regulat cu opoziţia, deşi îi este totdeauna antipatică.

„Posedă secretul de a-şi câştiga vrăjmaşi noi şi de a-şi pierde prietenii vechi.

„Dintre aceştia, puţini cu cari încă nu s'a certat îi găsesc oarecare merite ca prozator.

„Ne având un unchiu în America, a trebui să se mulţumească cu o mătuşă în Europa.

„Şi-a făcut studiile la şcoală lumii unde nu se cer examene.

„Particularităţi: Meloman; ureche, memorie şi gust muzical bine desvoltate. Sup rstiţ'os; îi place să-i

www.dacoromanica.ro

Leiba Zibal în Actul I Scena finală din „Făclia de Paște".

www.dacoromanica.ro

trosnească chibriturile; e semn că vin bani, de aceia nu uită niciodată să le usuce înainte de a le întrebuința».

Cu apariția Nr. 33, se retrage din redacția „Moftului Român" primul redactor Anton Bacalbașa, publicându-se următoarea notiță redacțională: „Cu multă părere de rău anunțăm că A. Bacalbașa s'a retras dela redacția „Moftului Român". Pierzând un așa distins și spiritual colaborator, ținem a-i mărturisi în public mulțumirile noastre pentru cordialul și desinteresatul concurs ce l'a dat acestei foi până astăzi".

De asemenea își retrage numele depe frontispiciu și Caragiale, urmând să-și continue activitatea la această revistă întemeiată de dânsul, fără a-și lua răspunderea de director. In total, au apărut în anul 1893, treizeci și nouă de numere, încetând apariția la 23 Iunie din acelaș an.

După șapte ani de neapariție, Caragiale se hotărește să scoată din nou Moftul Român, revistă umoristică, satirică și literară, fără pretenție și fără subvenție, odată pe săptămână cu data de Duminică, sub conducerea maestrului și cu sprijinul mai multor publiciști de netăgăduit talent.

Activitatea lui Caragiale la această a doua serie din Moftul Român, este tot atât de însemnată caș'n prima serie, persiflând cu talent aspectele vieței noastre sociale.

Plictisit de producția literară ce'i se trimetea de acei cari doreau să-și vadă numele publicat în coloanele revistei, Caragiale exclamă plin de îndignare:

„Dumnezeule! o fi vre-o țară pe lume în care să bântue mai cu furie ca la noi grafomania și spanografia?

www.dacoromanica.ro

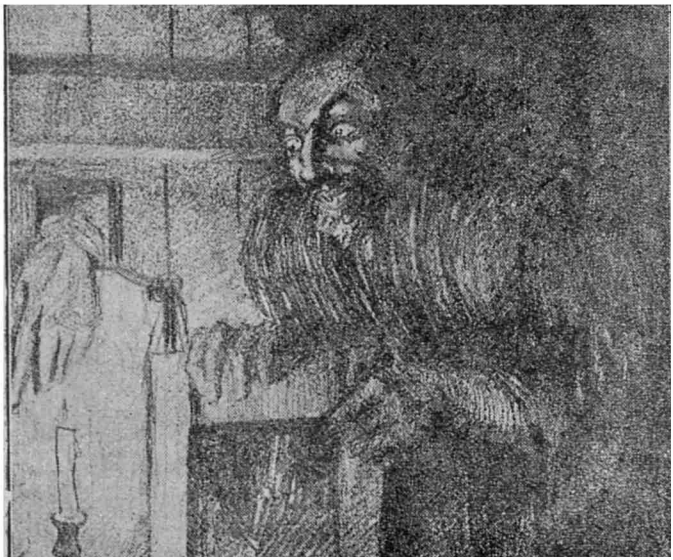

Leiba Zibal în Actul II. Scena ultimă din „Făclia de Paște".

www.dacoromanica.ro

„Neghiobul! în loc să dea de promană la un biet creşetor, mai bine dă un gologan pe o carte poştală, ori trei pe un timbru, ca să ne trimată nouă spurcăciunile lui mintale cu rugăciunea de ale publică în cel mai apropiat număr, şi în orice caz a-i răspunde la Poşta Redacţiei!

„Vezi dumeata! După ce ne plictiseşte cu înepţiile d-sale, mai vrea domnul să-i ţinem şi socoteală de ele şi să stăm în corespondenţă cu d-sa!

„Apoi dacă-i aşa, să răspundem odată şi bine, la unul pentru toţi:

„Poşta Redacţiei Stimate D-le Spanacopolu, spiritul şi producţiile dumnitale beletristiceo fi poate bune în cercul amicilor şi familiei dumnitale.

„Du-te cu ele în familia dumnitale!"

In afară de umor, Caragiale era ş'un admirabil observator al societăţei unde a trăit şi a suferit, căutând ca prin satiră să biciuiască moravurile contimporanilor. Un portret sugestiv face românului pe care ni-l arată astfel:

„Moftangiu este eminamente român; cu toate astea, înainte de a fi român, el este moftangiu.

Moftangiul este patriot hotărât, naţionalist, exclusiv, român până în măduva oaselor! Toate lumea trebue s'o ştie!

Moftangiul se găseşte în toate clasele sociale, speţa lui furnică pe toate căile de comunicaţie afară de rare excepţii, cu bilet gratuit şi e încuibată din cele mai mândre palaturi până în cea mai modestă odae de hotel garni!

„Moftangiul român este:

Din clasele primare până la bacalaureat anarhist.

www.dacoromanica.ro

„Dela bacalaureat până la primul examen de universitate — socialist.

Dela primul examen până la licenţă progresist.

Dela licenţă până la slujbă · liberal.

Dela slujbă până la pensie — conservator.

„Dela pensie încolo înpărtăseşte principiile tinerimii universitare... Fii sigur că ai să-l găseşti oriunde e vreo manifestaţie mai mult sau mai puţin politică ori nepoliticoasă, a studenţiilor mai mult sau mai puţin Români"!

Paralel cu persiflarea satirică a românului, Caragiale face un portret şi romăncei, pe care o găseşte în chipul următor:

Fiică de arendaş, de negustoraş, de funcţionaraş, de avocăţel, de popă, să fii fost popă bulgăroiu, sărboteiu, sau grecoteiu.

Moftangioaică este romănca şi prin urmare nobilă et par consequent nu poate suferi mojicimea.

Moftangioaică română vorbeşte româneşte numai *avec les domestiques,* încolo franţuzeşte — acu ia lecţii de limba engleză. Moftangioaică îşi opereşte totdeauna cupeul d'a curmezisul stradei.

„Moftangioaică săracă este foarte discretă; de aceia nu dispreţueşte fondurile secrete, ba chiar din contra:

Pentru cine conspiră, e prudent să evite pe moftangioaica română.

„Moftangioaica e amatoare de înmormântare de lux. Trecând prin ca‹a cluburilor, jalnic scoate capul afară din cupeu. După cimitir, *un tour au bois*, cu ochii plânşi şi cu chipul încadrat în dantelă neagră este obligatoriu.

Moft, sufer în genere de st›mach.

www.dacoromanica.ro

„Ea e abonată la L'Independance Roumaine şi trebue se figurez neaparat în—carnetul lui Claymoor.

Fiecare moftangioaică spune bucuros de fir în păr toată conversaţia care a avut-o cu Princesa Moştenitoare, aproape o jumătate de ceas la balul din urmă dela Cotroceni.

Câte moftăngioaice au fost la bal că nu lipseşte una! vezi dumneata câte jumătăţi de ceasuri a ţinut acel bal minunat.

— Când vorbeşte de regina, zice: *la pauvre!*

— Culmea ambiţiei — un minister pentru bărbat şi un secretariat pentru amic.

— Când vezi două moftangioaice, amesticându-se alifia depe buze şi tocându-se cu multă căldură să ştii că nu se pot suferi"...

— Ah! ma chère, je ne puis la sentir»!

Din acestă a doua serie, au apărut din „Moftul Român" 31 de numere, în două feluri de formate.

VATRA

O nouă încercare de a scoate o revistă literară, dar pentru familie, reuneşte într'o calaborare pe scriitorii: I. Slavici, I. L. Caragiale şi G. Coşbuc.

Scopul acestei reviste era să îndrumeze publicul cititor desorientat spre limanurile părăsite ale tradiţiei în cultura românească.

Reproducem apelul revistei, semnat de toţi:

„Trebue să ne întoarcem, pe cât mai e cu putinţă la Vatra strămoşească, la obârşia culturală a noastră.

„Oare cum în desvoltarea limbii noastre numai prin întoarcerea la graiul viu al poporului am putut să ajungem la stabilitatea şi la unitatea, şi în des-

www.dacoromanica.ro

voltarea noastră actuală vom ajunge la statornicie şi la unitatea numai dacă vom ţine în toate lucrările noastre seamă de gustul poporului, de felul lui de a vedea şi de a simţi, de firea lui, care e pretutindinea aceaşi.

„Foaia aceasta nu e făcută pentru noi, ci pentru obştia cititorilor ei; nu dar pe placul nostru, ci potrivit cu gustul ei are să fie făcută. Ne vom da deci silinţa să cunoaştem gustul cititorilor noştri şi vom ţinea seamă de el, dându-le, pe cât se poate şi pe cât se concordă şi cu vederile noastre, lectura, pe care ei însă-şi doresc s'o aibă.

„Astfel ne vom aduna cu toţii, public şi scriitori împrejurul Vetrei şi vom face un lucru potrivit cu propiul nostru fel de a fi".

Interesant pentru istoria literară este polemica ce s'a iscat între Vlahuţă ca director la „Viaţa" şi Caragiale de la „Vatra". Vlahuţă persiflând articolul lui Caragiale, acesta îi răspunde prin următoarele rânduri:

„Bucăţica din Vatra este, oricine deprins o poate vedea, un fel de *charge d'atelier*, cum o numesc Francezii, care jucată, iar nu simplu citită, poate fi mai bine înţeleasă şi gustată. De altminteri, în societăţi literare se obisnueşte mult acest gen de jucărie fără importanţă nici pretenţie artistică, şi tocmai de aceia, a noastră s'a publicat la varietăţi fără iscălitură; n'are să stea un autor să-şi iscălească toate fleacurile trecătoare.

„Pentru că însă „Vatra" e luate peste picior de „Viaţa", cu privire la aceasta glumă proastă, autorul acesteia e dator să se dea pe faţă; c de altminteri o

www.dacoromanica.ro

glumă veche populară, care nu e decât aranjată de dânsul.

„Am onoare a declara d-lui A. Vlahuță că „ciocoiul cel prost", autorul acestei charge sunt eu subscisul.

„Acuma de ce oiu fi prost? D. A. Vlahuță a spus-o; pentru că așa m'a făcut Dumnezeu. De-ocamdată eu mă mulțumesc cu aceasta lămurire — pentru-că cine să poate pune cu puterea lui Dumnezeu?

„D. A. Vlahuță persecută *Vatra*. De ce? Răspunsul e ușor de dat. D-sa nu poate înghiți scrierile mediocre, necum pe cele proaste și însipide și o dovadă pozitivă despre asta sunt ultimele d-sale producții proprii, pe care le-a aruncat în public.

„Important e pentru *Vatra*, în deosebi pentru mine; ce fac eu cu mănușa pe care A. Vlahuța mi-a aruncat-o a doua oară?... o ridica, or o las?

„Căci între d-l A. Vlahuța și mine, care se chiamă că suntem oameni copți, un duel literar trebue să termine altfel decât cu focuri oarbe, trase în vânt spre înveselirea cronică a spectatorilor, și mai la urma cu înbrățișări și pace bună. Noi suntem bărbați — când ne-am apuca la luptă trebue sans trêve ni merci, unul să lovească la mir pe celălalt ca să nu se mai ridice multă vreme. Și mă întreb atunci ce folos aș avea, să dobor pe d-l A. Vlahuță? și dacă m'ar distruge d-sa ce ar câștiga?... Dar imi fac iar; poate că ar eși un câștig pentru spiritul public și literatura din urmarea unei asemenea afaceri.

„Așa fiind aștept, cu oarecare emoție a treia oară mănușa.

www.dacoromanica.ro

„Iar, dacă acum declar că mi-ar părea f. rău să fiu silit a o ridica, (că atunci o ridic), asta nu va să zică deloc că imi va tremura mâna, nici că nu voiu putea fi, față cu interesul meu provocator, de cea mai extremă cruzime de care pot fi capabil.

„Cred că stilul meu este destul de cavaleresc. Vechiul meu amic și bravul meu provocator, nu socoti că ai aface cu un laș; ridicați însă, te rog, singur mănușa, deocamdată mai gândește-te și hotărește ce ai să faci cu ea mi-o mai arunci odată sau o pui frumușel în mâna.

„Până atunci, te salut și iscălesc cu toată stima, I. L. Caragiale".

Vlahuță însă caută să explice lui Caragiale senzul adevărat al acestei persiflări, admițându-i seriozitatea și iată răspunsul:

„In Vatră revista literară sub direcția d-lui I. Slavici, s'a publicat o glumă „proastă" (Cum se 'nțeleg țăranii) care vrea să arate cât sunt de stupizi țăranii noștrii. In Viața, Nr. 13, s'a publicat un răspuns la acea glumă, întitulat: Ce cred țăranii, despre Vatra noastră și iscălit, El.

„Mulți au găsit ca răspunsul era de spirit și foarte potrivit... M'am bucurat de și nu era făcut de mine. Eu nu învinovățesc când se aduc altora laude meritate, din potrivă, mie îmi pare bine că mai admite cineva, ce-mi place mie.

D-l I. L. Caragiale (am ajuns să ne domnim)! nici una nici două, își pune în minte că eu sunt autorul acestui răspuns, și-mi face o declarație pe care nu i-am cerut-o și pe care regret că nu pot s'o consider ca o glumă.

www.dacoromanica.ro

«Nu am absolut nici o ură — şi nu 'nţeleg de ce aş avea — nici în contra Dumnealui, nici în contra Vetrei pe care-o aperi cu atâta ardoare împotriva unor persecuţii iluzorii, când ai putea să-i dai un real sprijin cu frumosul dumnitale talent.

Mi se pare o copilărie credinţa D-tale, că unul ar putea doborî şi distruge pe celălalt».

Desigur că această polemică n'a rupt prietenia sinceră dintre Vlăhuţă şi Caragiale, căci mai târziu această dragoste ia forme publice prin schimbul de scrisori-probleme ce şi le pun amândoi şi din care istoria literară va culege mult material informativ.

EPOCA LITERARĂ

Prilejeşte lui Caragiale să publice o serie de pamflete politice întitulate „Caradalele-Budalalele", gustate mult de cititorii ziarului, creind alături de Delavrancea, G. Panu, G. Coşbuc, St. O. Iosif, George Ranetti şi alţii un colţ de mişcare literară, unde tinerii scriitori depe atunci îşi găsise o îndrumare şi un adăpost în spiritul tradiţiei literare sănătoase.

Din cele expuse în acest prim capitol din biografia lui Caragiale, reesă că activitatea scriitorului a fost destul de variată, începând prin gazetărie, apoi devenind sufler, actor, profesor, meditator, şi înfine întemeind reviste ca: „Moftul Român", „Claponul" şi „Vatra" unde proza şi versurile sale umoristice, şi satirice erau aşteptate cu nerăbdare, căci maestrul publica rar, din cauza că la dânsul scrisul era un chin al creaţiei.

Totuşi, în paginele acestor publicaţii se vor găsi

www.dacoromanica.ro

cele mai frumoase şi mai spontane inspiraţii ale sale.

Dar pentru această muncă îngrată, nici statul şi nici publicul, n'a putut să răsplătească talentul aşa de viguros şi de original al acestui mare literat chiar dela primele începuturi. Indiferenţa, insultele şi privaţiunile de tot felul întunecă avântul lui Caragiale, care se închide în eul personalităţii sale, devenind un sceptic faţă de contimporani, consacrându-se numai artei adevărate, impunându-şi ca ideal acest adevăr:

«Artistul cuminte şi care are conştiinţa de valoarea sa, trebue să fie nici prea încântat de aplauze şi nici prea mâhnit de insulte. Adesea când eşti aproape asfixiat de năduful celor dintâi prefăcute sau pornite după comandă, în general proaste, parcă-ţi redă viaţă o ploaie răcoroasă a celor din urmă, sincere şi inteligente, pornite din fundul necazului.

Nu sunt oare şi insultele ce ţi se aduc, omagiul deandoasele adus talentului?»

Vom vedea în capitolul al doilea din biografie, cum evoluiază talentul şi sufletul maestrului.

□

www.dacoromanica.ro

II

PERSONALITATEA LUI I. L. CARAGIALE

Viaţa lui Caragiale a fost tot atât de sbuciumată ca şi viaţa bunului său prieten Eminescu.

Intr'o scrisoare adresată lui Vlahuţă, îi comunică aceste rânduri dureroase:

„Pentru nimic în lume n'aşi părăsi acest colţ de viaţă străină pentru a mă reîntoarce în patrie. Să mai văd ceiace am văzut, să mai sufăr ceiace am suferit, aceleaşi mutre, aceleaşi fosile cari conduc viaţa publică, otrăvindu-te numai cu privirile lor stupide şi bănuitoare. Nu dragul meu, nu. M'am exilat şi atâta tot. Aerul de aicea îmi prieşte, sunt mulţumit cu ai mei şi n'am ce căuta într'o ţară unde linguşirea şi hoţia sunt virtuţi, iar munca şi talentul viţii demne de compătimit.“

Caragiale a fost un naiv şi un sentimental. Astfel nu se pot explica cuvintele de mai sus, cari conţin acea adâncă şi amară reflexiune adresată oamenilor în mijlocul cărora a trăit şi suferit.

La început o fire blajină şi respectoasă. Înţelegătoare şi lipsită de cruzime. Iubind adevărul şi mânuind o inofensivă ironie în vederea unui scop de creaţie artistică.

www.dacoromanica.ro

Mai târziu, neputându-se împăca cu revoluţia mediului nostru social, de popor tânăr, lipsit de experienţă, supus veşnic cercetărilor de tot felul, oscilând într'o tradiţie orientală şi într'o adaptare grăbită şi neasimilabilă adusă din viaţa strălucitoare a occidentului, marele scriitor e cuprins de amărăciune. Această nelinişte devine mai puternică atunci când şi dânsul este supus neplăcerilor şi încercărilor variate în lupta pentru existenţă.

Deabia atunci, Caragiale începe prin a dispreţui, şi cu timpul chiar a urî oligarhia politică şi administrativă în stat, căruia îi subordonează toate săgeţile sale satirice.

„Cele două aşa numite partide istorice care alternează la putere, nu sunt în realitate decât două mari fracţiuni, având fiecare nu partizani, ci clientelă. Capii fracţiunilor sunt mai mult sau mai puţin ambiţioşi politiciani.

Fireşte că nu punem la îndoială nici patriotismul, nici curatele lor intenţiuni «toţi, toţi, cum zice Antoniu, sunt bărbaţi onorabili! Iar clientela este plebea incapabilă de muncă şi neavând ce munci, negustoraşi şi precupeţi de mahalale scăpătaţi, mici primejdioşi agitatori ai satelor şi împrejurimilor oraşelor, agenţi electorali bătăuşi, apoi productul ibrid al şcoalelor de toate gradele, intelectualii semiculţi, avocaţi şi avocăţei, profesori, dascăli şi dascălaşi, popi liberi-cugetători şi răspopiţi, învăţători analfabeţi — toţi teoreticieni de berărie. După aceştia mari funcţionari şi împiegaţi mititei, în imensa lor majoritate amovibili.»

Din această expunere fragmentară se poate vedea

www.dacoromanica.ro

COLABORATORII LUI I. L. CARAGIALE

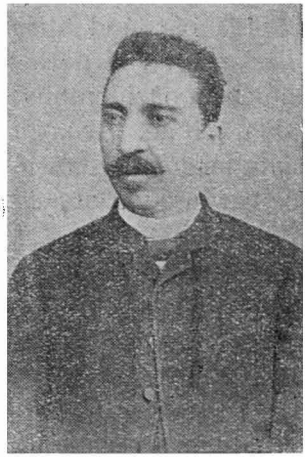

Iacob Negruzzi.

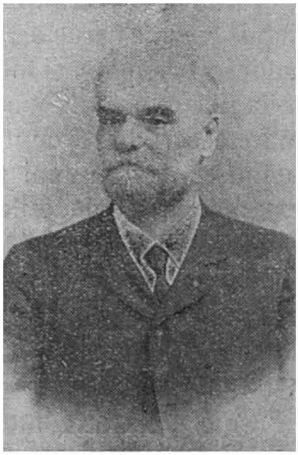

Eduard Caudella.

Petre Liciul

Octav Minar.

www.dacoromanica.ro

cum înțelegea Caragiale problemele sociale, căutând să evidențieze numai părțile criticabile, uitând să aprofundeze natura și cauzele acestor rele pe care le-au îndurat și alte popoare la începutul formațiunii lor.

Viața politică este primejlioasă pentru naturile afective.

Caragiale caşi Eminescu a fost un sentimental, un idealist, care judeca oamenii și lucrurile cu o pasiune crescândă, neluând în seamă de cât mijloacele de cari se servesc oamenii politici în lupta de cucerire.

Că acele mijloace adeseori sunt meschine și odioase nu încape nici o îndoială, dar să nu uităm scopul final care contribue la mulțumirea și fericirea colectivității.

Cine oare mai pune la îndoială astăzi patriotismul lui C. A Rosetti, acel bărbat de stat, care a fost tot așa de nedrept judecat de poetul Eminescu.

Și Caragiale, caşi Eminescu, a fost câtva timp aruncat în cercul conservator, fiind acuzat că și-a scris comediile sale în contra liberarilor. Dar nu trebue să uităm că dânsul nu a avut nici cultură politică, nici temperament de politician. Acei dintre istoricii și criticii literari cari voesc cu tot înadinsul să-i interpreteze scrierile printr'o astfel de substituire, găsind în tipurile sale o genealogie legată de unele fapte politico-sociale ale vieții noastre publice, dau dovadă de o lipsă totală de cunoaștere a operei lui Caragiale, de sterilitate științifică, confundând istocriticismul estetic cu sociologia care în fondul ei nu poate fi literară.

Ce încredere ați avea dacă un sociolog v'ar recon-

www.dacoromanica.ro

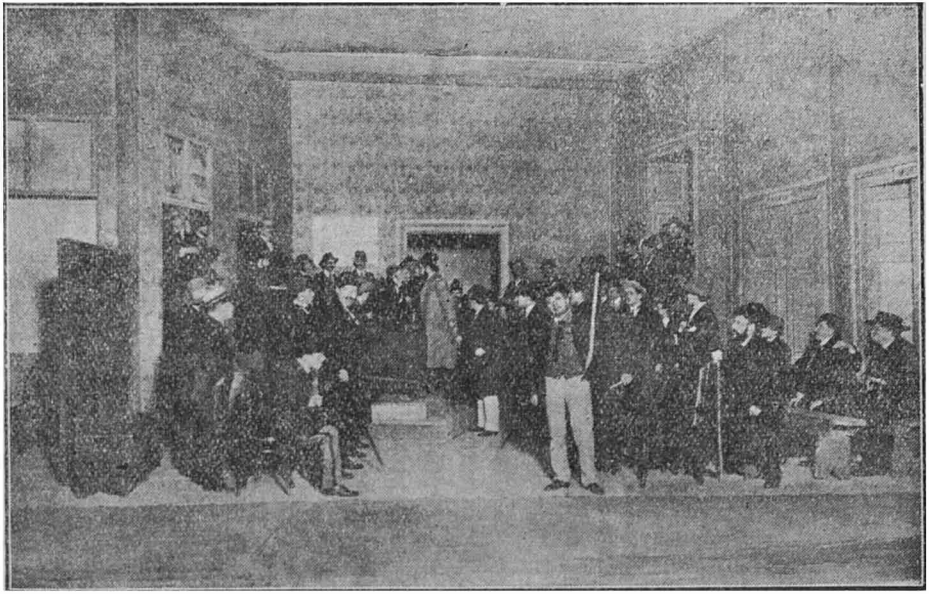

Actul al 3-lea din „Scrisoarea Pierdută“ montată la „Teatrul Național“ din București.

www.dacoromanica.ro

stitui viaţa cartaginezilor după Salambo» a lui Flaubert, viaţa romană după «Quo Vadis» a lui Sienkiewicz, viaţă socială muntenească dela finele secolului trecut, după teatrul şi unele schiţe umoristice ale sale.

Lipsa de seriozitate şi criteriu ştiinţific e evidentă.

Sociologul înainte de a descrie o epocă cu întregul ei cortegiu, recurge mai întâi la cercetarea minuţioasă a materialului social compus din fapte, fenomene şi documente ale timpului. Istoria, Economia Politică, Etnografia, Filologia, Psihologia şi toate obiectele de studii care sunt bazate pe regule de cercetare strict ştiinţifică, vor contribui la fixarea difinitivă a unei epoci, a indivizilor cari au compus-o şi evenimentelor desfăşurate cu prilejul unor idei şi curente sociale.

Nu scrierile literare, chiar în cazul când sunt reconstituite pe baze istorice, exemple cu Salambo, Quo Vadis, sau pe simple observaţii, teatrul şi schiţele lui Caragiale, deşi inspirate dintr'un mediu concentrat capitala ţării, nu ar putea să servească ca material sociologic nici inductiv, nici deductiv.

Operile literare au o altă menire decât aceia de a servi ca piese de analiză socială, dusă până la exces, de o critică incultă şi neurastenizată în dauna unor aprecieri estetice adevărate.

Dar să revin la a doua obiecţiune, de ordin sentimental, pentru a arăta la Caragiale o tendinţă vădită de a critica fără convingere şi fără cunoaştere o altă formă a statului — a Administraţiunea:

„Administraţiunea e compusă din două mari armate: Una stă la putere şi se hrăneşte; alta aşteaptă flă-

www.dacoromanica.ro

Actul-al IV-lea din „Scrisoarea Pierdută“ montată la „Teatrul Național“ din București.

www.dacoromanica.ro

mânzind în opoziţie. Când cei hrăniţi au devenit impotenţi prin nutrire excesivă, iar cei flămânzi au ajuns la complectă famină, încep turburările de stradă... Plebea, clienţii, cu studenţii universitari şi şcolarii de licee conduşi uneori de profesori universitari cer numaidecât răsturnarea guvernului.

„Facţiuñea dela putere supranutrită, este incapabilă a mai ţinea piept torentului popular, adică facţiunei răzbite de foame; iar Regele, gelos de reputaţia europeană de linişte şi ordine a statului său, este silit să concedieze, avec force compliment, cabinetul, care avea unanimităţi în Parlament, pentru a însărcina pe capul opoziţiei cu formarea unui cabinet, cu disolvarea Parlamentului şi a tuturor consiliilor judeţene, urbane şi rurale, cu convocarea colegiilor electorale pentru constituirea unui nou Parlament şi unor nouă consilii — care toate, după bunuri, la obiceiuri consacrate, sunt firește aproape unanime partizane ale noului guvern".

Oare să fie administraţia aşa cum a descris-o Caragiale ca teoretician, în clipele cele mai importante din viaţa noastră politică şi socială? Faptele riguros controlate ne dovedesc contrariul.

Funcţionarul adevărat a făcut din cariera lui un apostolat.

Umilit, supus până la abrutizarea tuturor legilor şi regulamentelor, ajunsese prin specializare un element folositor în stat. Caragiale îl confundă cu minoritatea partizanilor politici, cu acei agenţi electorali adunaţi din toate straturile societăţii luptând gălăgioşi 'n stradă, ameninţând palatul, înfine căutând să placă şefilor pentru o scurtă căpătuială.

www.dacoromanica.ro

Dar Caragiale ca literat neputând să adâncească problemele politico-sociale cari cer o pregătire îndelungată, o experienţă, s'a mulţumit cu simple observaţii de artist culese din fugă, impresii supuse şi dânsele unor contraziceri, căci:

Aţi aruncat pe lefegii
În drum cu dame şi copii;
Le-aţi smuls modestul lor dejun,
Le-aţi smuls şi francul de tutun.

Miniştri cruzi! Mai bine v'aţi
Fi hotărât să suprimaţi
Atâtea mii de sinecuri,
Nu pânea de la atâtea guri.

Iată o apărare sinceră făcută de Caragiale sieşi caracterizând pe bietul funcţionar sărac şi cinstit, aşa cum a fost şi dânsul, subiect de milă şi compătimire, iar nu de aspră critică.

Suferind foamea şi umilirea, adaptându-se mediului, funcţionarul pentru a-şi menţine situaţia, înţelegând mai bine ca oricare moravurile, în politică îşi formulase o lozincă: întotdeauna cu guvernul pentru a nu fi bănuit.

De altfel, se cunoştea aproape matematic, mai ales în provincie, care aşa zişii funcţionari vor pleca sau vor veni cu schimbarea regimului.

Adevărata administraţie, nu cea politică, rămâne să conducă mai departe treburile statului.

Aşa că, de la început, ori cine ocupa o slujbă, ştia dacă din ea îşi va face carieră, ori o lua în

www.dacoromanica.ro

No. 17

TEATRUL NAȚIONAL

SOCIETATEA DRAMATICĂ

LUNI, 29 FEVRUARIE 1916

SĂRBĂTORIREA LUI CARAGIALE

SE VA REPREZENTA PENTRU A SUTA OARĂ.

Scrisoarea pierdută

Comedie în 4 acte de I. L. CARAGIALE

ROLURILE VOR FI JUCATE DE:

D-na Maria Ciucurescu, și d-nii Ion Brezeanu, C. Belcot, Ar. Demetriade, Al. Mihalescu, Ion Niculescu, Ion Petrescu, N. Soreanu și V. Toneanu, etc.

FESTIVALUL SE VA ÎNCEPE CU

CARAGIALE

Conferință ținută de d-l ION AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

ÎN ACTUL AL III-LEA ȘI AL IV-LEA VOR APĂREA TOȚI ARTIȘTII TEATRULUI NAȚIONAL

în diferite tipuri de Lotăteni și Alegători

ÎNCEPUTUL LA ORA 8 ½ SEARA PRECIS

Spectatorii cu pălării nu sunt admiși în stalurĭ. — Un vestiar special este pus la dispoziționea domnilor

PREȚURILE LOCURILOR: Loje rândul I, lei 35, Loje rândul II, lei 20; Loje rândul III, lei 12. — Loje de galerie, lei 8. — Un loc în orchestră, lei 7. — Stal I, lei 7 Stal II, lei 4; Stal III, lei 3 — Galeria I lei. — Locurile în loji se vând după un tarif anunțat la Casă.

Casa va fi deschisă dela ora 10 a. m. până la 12 ½ a. m. și dela 1 după amiază până a ora 10 seara

Bilete se găsesc de vânzare la Casa Teatrului

Marți, 1 Martie, ZAZA.

Aci 1 piesei „Scrisoarea Pierdută“ din timpul când s'a repe e t pentru a suta oară la „Teatrul Național din București.

www.dacoromanica.ro

vederea unor scopuri personale, sacrificând-o tot așa de ușor precum o căpătase.

Antipatia lui Caragiale era îndreptată mai ales asupra claselor de sus, pe care le urâse găsindu-le vinovate de toate neajunsurile, fiindcă aceste clase conducătoare se bucurau de mari privilegii politice.

Caragiale nu iubise nici clasa țărănească, căci în 1907, anul de dezrobire politică, dânsul scria astfel despre țărani:

„Nici un om cuminte nu poate da dreptate deplină țăranilor răsculați. Pretențiile lor când, foarte rar, pe ici pe colo, și le formulau. erau exorbitante și imposibile de satisfăcut; iar furia ca element orb cu care, fără a ști în genere ce vor, s'au pornit să prăpăstuiască orice statornicie de drepturi, și la faptele la care s'au dedat, în pornirea lor vulcanică sunt în adevăr vrednice de toată osânda".

Caragiale nu-și sprijinea argumentările decât pe ipoteze, când a căutat să osândească actele de revoltă ale țăranilor.

Mișcarea din 1907 oglindește cu totul alte concluzii, pe care nici Caragiale, dar nici un om de stat nu le-ar fi prevăzut, căci în evoluția socială de eri nu poți bănui evoluția socială de mâine. In fața viitorului, rămâne întotdeauna un semn de întrebare, la care poți răspunde cu aproximație, dar niciodată cu certitudine.

Am relevat câteva aspecte sufletești primare cari au format personalitatea lui Caragiale, ajungând la convingerea temeinică că marele scriitor a fost un idealist, care privea societatea ca un artist, iar nu ca un sociolog.

www.dacoromanica.ro

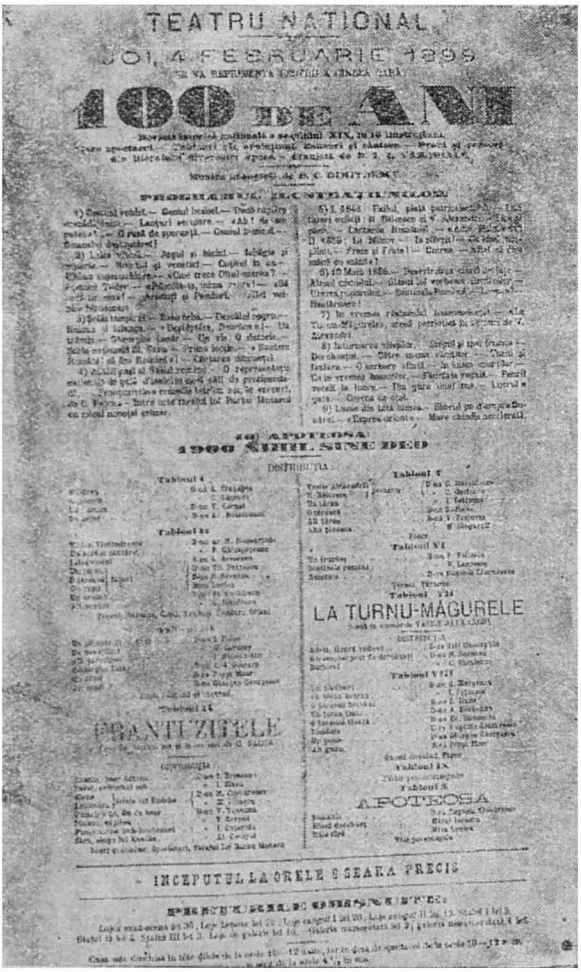

TEATRU NATIONAL

JOI, 4 FEBRUARIE 1895

SE VA REPREZENTA ÎNTÂIA ORĂ

100 DE ANI

Revista teatrală națională a secolului XIX, în 10 tablouri.

Autorii

Muzica aranjată de D. C. DIMITRIU

PERSONAGIUL ÎN CONVERSAȚIUNEA

DISTRIBUȚIA

Tablourile I

Tablourile II

Tablourile III

Tablourile IV

Tablourile V

Tablourile VI

Tablourile VII

LA TURNU-MĂGURELE

Tablourile VIII

Tablourile IX

APOTEOSA

Tablourile X

APOTEOSA

1900 ȘIRUL SUTE DEUP

DISTRIBUȚIA

Tablourile I

Tablourile II

Tablourile III

Tablourile IV

Tablourile V

Tablourile VI

Tablourile VII

LA TURNU-MĂGURELE

Tablourile VIII

Tablourile IX

APOTEOSA

Tablourile X

APOTEOSA

ÎNCEPUTUL LA ORELE 8 SEARA PRECIS

PREȚURILE LOCURILOR

Afișul piesei „100 DE ANI“ așa cum s'a anunțat premiera la „Teatrul Național“ din București.

www.dacoromanica.ro

DIRECTOR LA TEATRUL NAȚIONAL

Prin anul 1888, devenind vacant postul de director general al teatrelor, Caragiale rugă printr'o scrisoare pe Titu Maiorescu, care era ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, să-l numească în această funcțiune. Iată acele rânduri, care printr'o întâmplare le-am copiat din colecția unui prieten, care fusese șeful de cabinet al ministrului:

«Excelență, și Preă Onorate D-le Maiorescu,

«Niciodată umila mea persoană n'a apelat la un favor pentru mine. Este ceva, mai ales pentru acei care trăesc în țara favorilor și favoriților! Deci nu-i mirarea că și eu am fost contaminat de o astfel de boală, și pe care o credeam curabilă!

«Știți că pe vremuri am fost sufler la Teatrul Național, mai știți că am tradus și scris câteva piese, care se zice că au plăcut; mulți exagerând talentul meu de dramaturg, mi-au prezis un viitor frumos! Iertați-mi necredința de a nu mai crede în ghicitori, acum când dorința mea este să punem teatrul nostrul național pe alte baze, așa cum înțeleg s'o fac, dacă Excelența voastră va bine voi să mă numească într'un post unde, tot după spusa prietenilor, mie mi-ar sta bine.

«Nu știu, dacă trebue să-mi fac iluzii, să-mi curăț hainele și să-mi pregătesc una sută de cărți de vizită, unde se adaug noul titlu».

Vedeți Preă Onorate D-le Maiorescu, câtă transformare va săvârși numirea într'o funcție atât de subțire a statului.

„Aștept decretul, dacă partizanii politici se vor

www.dacoromanica.ro

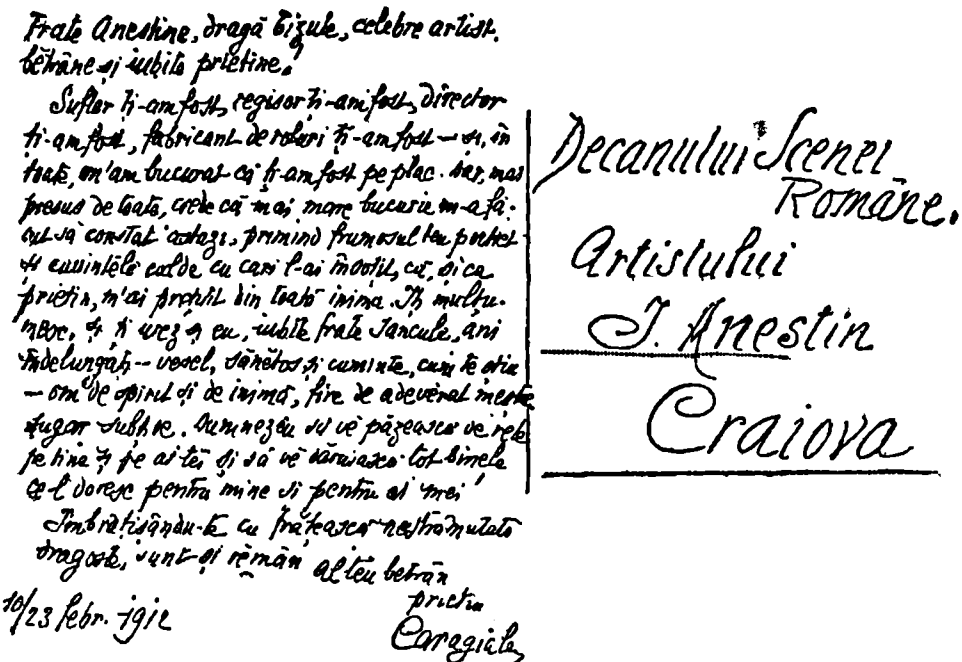

Frate Anestine, dragă Bizule, celebre artist.
Bătrâne și iubite prietine.

Sufler ți-am fost, regisor ți-am fost, director ți-am fost, fabricant de roluri ți-am fost — și, în toate, am'am bucurat-o ți-am fost pe placul, mai presus de toate, crede că mai mare bucurie n-a fă-cut să constat astăzi, primind frumosul tău portret și cuvintele calde cu care l-ai însoțit, că, și ca prietin, m'ai păstrat în toată inima. Îți mulțu-mesc, și ți urez și eu, iubite frate Jancule, ani fără de lungați — vesel, sănătos și cuminte, cum te știu — om de spirit și de inimă, fire de adevărat meșter fugar subțire. Dumnezeu să vă păzească de rele pe tine și pe ai tăi și să vă dăruiască tot binele ce-l dorește pentru mine și pentru ai mei.

Îmbrățișându-te cu frățească nestrămutată dragoste, sunt și rămân al tău bătrân

prietin
Caragiale

10/23 febr. 1911

Decanului Scenei Române.
Artistului
I. Anestin
Craiova

O carte poștală adresată de I. L. Caragiale marelui artist I. Anestin care făcea parte din generația sa.

www.dacoromanica.ro

îndura să vă lase să apreciaţi cum trebuie. Până atunci mă consolez cu promisiunea şi asigurările d-lui Negruzzi, că se va face.

Primiţi respectoasele mele salutări, dela un vechiu prieten al „Junimei", I. L. Caragiale".

Maestrul parcă avusese presimţirea, sau poate cunoştea foarte bine contimporanii, căci prevederile sale de a nu fi numit imediat ca director general al teatrelor, prin contestarea dreptului de a fi la instituţia care fusese intemeiată cu sacrificii însemnate de familia marelui dramaturg, se îndeplinise, căci Caragiale căzu victima intrigilor politice.

Maiorescu să îndoise de capacitatea lui Caragiale, fiindcă bietul om era preà simplu şi necioplit, ceiace nu cadra cu demnitatea de director al primului teatru românesc.

Importanţa funcţiunei cerea un ins de viţă boierească, prezentabil şi mai fasonat, de aceia Maiorescu consultând pe aristocratul Negruzzi, acesta găseşte de cuviinţă că lui Caragiale care era născut şi crescut în teatrul, care iubea teatru peste măsură, i-ar conveni o altă funcţiune, căci directoratul la teatru e o funcţiune administrativă, nepotrivită unui literat predispus la lucrări de imaginaţie şi înfine artiştii şi artistele sunt gens iritabilis, de unde s'ar deduce că ei 'n'ar put a fi conduşi decât de un tiran, nu de un suflet împăciutor şi idealist ca marele Caragiale.

Dânsul însă a fost numit după multe şi energice protestări din partea sa, ceiace a făcut pe Negruzzi să afirme ca motivare neadevărul, că maestrul a plecat desgustat din teatru din cauza nemulţumirilor

www.dacoromanica.ro

artiştilor, uitând să adauge din cauza şicanelor politice, iar nu din pricina artiştilor pe care îi iubea, îngrijând ca un părinte de soarta lor.

«De atunci încoace, adaugă Negruzzi, relaţiile noastre se mai răciră; scrierile sale ulterioare el nu le mai publică în „Convorbiri Literare“».

St. O. Iosif. Octavian Goga.
I. L. Caragiale.

Era o lecţie bine meritată, căci maestrul Caragiale nu a putut să uite nedreptatea ce se încercase asupra capacităţei sale de om de teatru, din partea acelor cari voind să-l micşoreze, n'au voit să-l primească nici la Academia Română.

www.dacoromanica.ro

Pe timpul directorului său montase celebra localizare a lui Gusti, „Manevrele de Toamnă".

Aristizza Romanescu
Creatoarea unor roluri din piesele lui I. L. Caragiale.

Dacă n'ar fi fost intrigile politice, Caragiale urmărea să pue în aplicare un măreț plan de organizare al Teatrului Național. Acest plan mi l'a schițat într'o convorbire avut cu dânsul din vremea când ne-am hotărât să dramatizăm împreună celebra nuvelă «Făclia de Paște». Caragiale ocupându-se mai mult cu propaganda politică în favoarea partidului conservator-democrat creiat atunci de Take Ionescu, decât cu scrisul, pentru care cu greu se hotărea să-l reiee, fiind cuprins de o lene proverbială în ultimii ani ai vieței, încât B. P. Hașdeu, dușmanul său de altă dată, dar care în urmă recunoscuse talentul prietenului neacademician, obsedat de atâta lene și nepăsare pentru creațiunea literară, îi scrisese din Câmpina, în ziua jubileului de 25 de ani, următoarele rânduri pline de sinceritate dar și de ironie:

«România are un Molière al ei; un Molière mai leneș, chiar foarte tânăr, dar tot Molière. Să trăești mulți ani, iubite Caragiale, și scutură-te de lene!»

www.dacoromanica.ro

Astfel îmi explic cum s'a hotărât să colaboreze cu Petre Liciul şi cu subscrisul.

Era plictisit şi amărât de nerecunoştinţa contimporanilor.

Totuşi, când ştiai să-i câştigi prietenia, vedeai în firea aceasta de bohem incorigibil, entuziasmul cel mai tineresc şi dorinţa vie să se exteriorizeze în lucrări pe cari nu le-ar fi făcut niciodată singur, dar numai atât cât dura stimulentul altora, căci voinţa lui era prea slabă ca să se poată concentra mai mult timp. Indată ce se făcea gol în juru-i, Caragiale se închista în eul personalităţii, devenind morocănos şi criticând pe toată lumea!

Aşa l-am cunoscut.

In timpul colaborării, maestrul făcea lungi digresiuni, arătându-şi părerile despre arta dramatică, întemeindu-şi impresiunile pe o lungă experienţă şi pe o cultură aleasă. Din convorbirile aceste pe care mi le-am notat, reconstituesc părerile ce le avea despre educaţia artistică şi teatrele naţionale:

OFICIALITATEA

— Bă, zicea dânsul, ştii tu de ce nu avem o mişcare artistică serioasă şi constantă? Din cauză că cei cari o conduc sunt incapabili şi nepregătiţi.

In artă nu poţi să schimbi drumurile. Astăzi îl joci pe Shakespeare şi mâine îl joci pe cine ştie ce nespălat de pe bulevardele Parisului, sub motiv că evoluezi spre adevărată artă.

Teatrul cel adevărat nu poate să fie o modă, aşa cum vor să-l coboare cei de astăzi.

Teatrul este oglinda societăţii în care am trăit şi trăim.

www.dacoromanica.ro

Dar, într'o oglindă se poate hilizi şi o babă bătrână şi o domnişoară de pension sulemenită, ba chiar şi noi, de, din când în când ne răsucim musteţile în faţa ei; vezi, ce putere de atracţiune are ciobul ăla de oglindă!

TEATRUL ŞI VIAŢA

Aşa-i şi teatrul. Te atrage, te captivează, voeşti să te priveşti pe tine însuţi, să vezi cum eşti, cu toate că ori când te poţi cunoaşte, însă vrei să-ţi controlezi individualitatea, să-ţi asiguri o apriciere, bună, rea, dar să ţi-o asiguri. Atunci, mă întreb, ce vor cei cari se gândesc zi şi noapte să inventeze arta nouă, teatrul nou, când ştim cu toţii că viaţa este aceeaş şi aceeaş, că teatrul nu face decât să o reproducă sub fel de fel de aspecte, unele mai ciudate decat altele.

Ion Brezeanu
Creatorul diferitelor roluri din piesele lui I. L. Caragiale.

Destul de curioasă şi originală este viaţa însăşi, încât să ne încumetăm şi noi s'o mai prefacem cu închipuirile noastre bolnăvicioase şi sterile.

Misticismul artistic există în spiritul nostru, îl simţim cu toţii, dar pentru un scriitor el este o forţă obişnuită, un element material al creaţiunii.

www.dacoromanica.ro

Teatrul sălăsluește în talentul și arta de observație. Iată puterea dramaturgului de geniu. Să știe alege din caleidoscopul vieței, acțiuni și tipuri cari au trecut neobservate de muritorii de rând.

Văzându-le pe scenă vor zice:

— Mă, dar Cocoana Veta, este consoarta lui jupân Dumitrache, cherestigiul nostru din colț. Iată arta, iată în ce stă ascuns succesul în teatru.

EDUCAȚIA PUBLICULUI

Dar, cum spuneam, cei ce ne conduc, nu știu ce vor, pentrucă nu știu nimic. Directorii noștrii generali și negenerali, sunt niște închipuiți, vor că în scurtul timp cât stau în fruntea instituțiunilor naționale, să strămute munții... de mucava, adăugă Caragiale, și să-i prefacă în stane de piatră. Minunea asta nici D-zeu n'ar putea s'o facă! Dar, închipuitul este mai prost decât prostul sadea, ș'atunci vedem cum aceste mărimi (tot de mucava, adaugă șiret Caragiale) pervertesc educația artistică ce trebue făcută publicului.

Deschide stagiunile cu piese originale, așa, de ochii lumei și pentru ca să nu supere susceptibilitățile oficiale, cari dau din gros bani pentru săraca cultură românească! După aceia, se știe, urmează un repertor de bal-mascat, ne studiat, de multe ori improvizat, de niște așa zise comitete, cari aprobă ceeace nu citesc, și citesc ceeace nu aprobă. Iar publicul, rămâne fără orientare și cu educația artistică nefăcută, condus numai de bunul simț.

După atâta strădanie și cheltuială, nu am putut să întocmim o scenă cu adevărat națională, unde să vezi expresia artei și a limbei noastre românești.

www.dacoromanica.ro

Din cauza nechemaţilor, s'a pervertit gustul publicului aşa de tare, încât pentru literatura dramatică naţională este pierdut, dacă nu se reacţionează cu toată energia şi priceperea.

Iată ce propun eu:

PROPUNEREA LUI CARAGIALE

Teatrele subvenţionate de stat şi comune să nu joace decât autorii români. Va fi greu, la început, publicul incult va protesta, critica cotidiană înstrăinată se va bate cu pumnii peste scăfârlie, va fumega, dar progresul şi succesul va fi un eveniment în arta românească!

Maria Cinucrescu
Creatoarea rolurilor din piesele lui I. L. Caragiale.

După doi, trei ani, de astfel de educaţie hotărâtoare şi neşovăelnică jucându-se toată literatura dramatică românească trecută şi prezentă, vom creia o mişcare artistică naţională originală, şi în fine cu astfel de jertfe, pe scenă ne vom vedea noi pe noi, ca în oglindă, iar toate ineptiile străine, cu fel de fel de moravuri şi idei nestrunice, cari ne-au

www.dacoromanica.ro

stricat gustul şi tradiţia artistică, vor dispare ca un vis urât.

Dar, suntem departe... încă departe de astfel de aspiraţii, căci tot mai credem că ce facem, toată maimuţereala asta cu repertoriul străin, care costă bani, adăpostit sub titlu pompos de teatre naţionale, nu ne ridică prestigiul în faţa ţărilor cu o educaţie naţională formată şi veche. Teatrul românesc îşi aşteaptă încă reformatorul!

Expozeul de revoltă şi amărăciune a lui Caragiale, ar trebui să fie studiat cu adânc înţeles de cei cari aprobă programul de reformă al marelui maestru, scoţând de sub tutela politică arta dramatică românească, care trebue să fie condusă numai de specialişti pe baza unor principii de educaţie artistică naţională.

FUNCŢIONAR LA R. M. S.

Viaţa devenind din ce în ce mai grea pentru Caragiale, care împovorat şi de familie, e nevoit pentru a-şi agonisi cele trebuitoare traiului zilnic, să părăsească gazetăria şi literatura, intrând ca funcţionar la Regia Monopolurilor Statului, obţinând postul de registrator la administraţia centrală.

Dar în 1901, survine o criză atât de mare financiară, încât guvernul Sturdza depe atunci, e nevoit să reducă salariile funcţionarilor, pentru a împiedica dezastrul statului.

Primul exemplu îl dă însuşi regele Carol, care printr'o scrisoare adresată scumpului său preşedinte de consiliu, cere ca reducerea să fie aplicată şi listei sale civile.

www.dacoromanica.ro

In bugetul exercițiului 1901-1902, fiind suprimat postul de registrator, Caragiale rămâne în disponibilitate.

Dânsul nu se supără, ci din potrivă, găsește prilej să facă haz de necaz, persiflând pe directorul general al regiei, căci publică în „Moftul Român" următoarea scrisoare:

I. L. Caragiale.

«Prea Stimate Domn. Înțeleg și, dacă voiți împărtășesc chiar regretul dv. pentru acea ce miați făcut cunoscut pe ziua de 1 Aprilie. Trebue însă să ne resemnăm: țara are atâta nevoe de economii! Când mă gândesc că numai prin suprimarea postului meu de registrator, regatul face o economie enormă! Dv. ca om de calcule, veți înțele e îndată.

«In adevăr, eu primeam efectiv e luna lei 389 bani 50; asta face câte 1,674 lei 40 bani pe an. Ei! dacă slujam 30 ani, asta făcea 140.220 lei; dacă

www.dacoromanica.ro

apoi, după acei 30 de ani, slujiți fără a fi fost lovit de vreo venalitate, care să mă facă a-mi pierde dreptul la pensiune, m'aș fi retras, regulându-mi acest drept, și aș fi profitat de el încă, să nu zic alți 30 de ani, dar măcar 25, câte 300 pe lună, 3600 pe an, și asta face un condei de 90.000. Care va să zică: 140.220 lei, leafă, și 90.000, pensiune, fac un total de 230.220 lei.

«Să nu regretăm dar, stimate domnule, când prin sacrificiul nostru, fie chiar silit, se poate aduce, atât folos statului, înecat aproape în ruină prin atâtea risipe, atâtea lefuri exagerate și versiuni exorbitante».

«Convins că împărtășiți și d-v. sentimentele mele patriotice sânt și rămân al d-v. devotat servitor I. L. Caragiale, fost împiegat cl. I în ad-ția centrală R. M. S.».

Dânsul era convins că suprimarea vine direct din partea lui Dimitrie A. Sturdza, care îl respinsese și dela premiile Academiei Române, căci nu încetează un moment să-și bată joc de personalitatea acestui politician a cărui sectarism era cunoscut în toată țara, publicând versuri și proză în care satirizează apucăturile sale nedrepte i pătimașe.

CONFERENȚIAR

Natura pusese atâtea calități în firea aceasta de boem întelectual, încât descriind aspectele vieței sale atât de sbuciumate, nu pot trece cu uitarea talentul de conferențiar a lui Caragiale, care vorbea întocmai cum scria.

Glasul său gros, gutural, șoptit, avea un farmec deosebit, mai ales că era însoțit și de o mimică actoricească plină de originalitate.

www.dacoromanica.ro

Dintr'o amintire a lui St. O. Iosif, aflăm cum a citit Caragiale, publicului bucureștean pe care îl invitase la „Ateneul Român" la o conferință.

„Par'că-l văd. Apare pe scenă cu pălăria dată pe ceafă, cu ochelarii pe nas, cu mânile date la spate — și înaintează sprinten la rampă. Se uită puțin prin sală — era un dezastru! Sala cel puțin pe trei sferturi goală. Da, nu mint, așa de mare interes arătă publicul bucureștean pe vremea aceea literaturii noastre naționale și celei mai înalte expresii ale acelei literaturi, încât deși afișe mari lipite pe zidurile capitalei anunțaseră că marele Caragiale va citi câteva din nuvelele sale la Ateneu, nimeni nu venise.

Caragiale se uită peste ochelari, zâmbind, și zice:

„A, prea bine! Suntem în familie, care va să zică!"

Cu glas sonor apoi prinse să citească. Ce-a fost apoi atunci, n'am să pot uită niciodată! Ce vervă diabolică, câtă strălucire în priviri, ce gesticulație extraordinară, ce manifestare superioară a genialității! Stăteam mut și tremurând de emoție în stal, când deodată răsună glasul lui spart și răgușit:

„Dați-mi o țigară, frate! O țigară!"

Zece mâni se 'ntinseră deodată spre el, și-i oferiră țigara cerută. El o aprinse, și, după obiceiul lui, o mângâe puțintel mai întâi, apoi trase chibritul pe pantaloni și o aprinse și fumă cu sete.

Pe urmă începù din nou să citească.

Cred că un mag din zilele vechi nu puteà să citească cu mai strălucită vervă».

www.dacoromanica.ro

CARAGIALE BIRTAŞ ŞI BERAR

Văzând că în ţara românească nu se poate trăi încă cu scrisul, Caragiale să hotăreşte să se facă cârciumar. Rămânându-i o moştenire, se întovărăşeşte cu unul Mihalcea şi conduc împreună berăria „Gambrinus". Ca şi Regueneau din piesa lui Rostand, maestrul dădea tuturor de băut şi de mâncat, luând parte la discuţiile lungi ce se întindea la „masa patronului", unde cine era primit, era de fapt scutit să plătească cele ce consuma. O scenă sugestivă din berăria lui Caragiale, ne-o descrie Tony Bacalbaşa:

„O! Mutrele de acolo! Par'c'am să văd consilieri comunali burtoşi ca poloboacele lui „Luther" expunându-şi rudimentul lor de cap privirilor altor gogoburţi, lăfăindu-se ca „încurajatori ai berăriei artistice", privind de aproape pe Caragiale şi spunându-i cu aerul cela de bun protector, pe care am mai multă ciudă decât orice în lume:

— Mă, vere, Caragiale, cum făcu-şi comediile alea? Ştii ce? Să-mi faci şi mie una pentru dumneei, — că grozav e de mucalită la piesele altuia!

Şi, după ce halbele vor fi golite, cinstitul Capde-gâscă îşi va putea permite chiar să strige:

— Mă, eu sunt negustor vechiu! Pă mine nu mă iei peste briceg, că te zmeiesc».

Berăria lui Caragiale devenisc şi un loc de întâlnire a boemei literare depe vremuri, dar pe lângă intelectuali, în local veniau şi paşnici cetăţeni cari nu ştiau cine este patronul cei serviau.

Scriitorul Pop, ne povesteşte următorul dialog la care luase parte:

www.dacoromanica.ro

«Amicul meu St. O. Iosif, mă luase să-mi arate pe maestrul Caragiale la Berăria „Bene Bibenti". Aci l-am auzit pentru întâia dată vorbind, şi răspunzând, cu surâsul lui spiritual, unui consumator:

— Da domnule, eu sunt patronul Berăriei.

— Aha d-ta eşti domnul Bibenti? Ia şezi colea. Nu bei o bere?

— Nu! mulţumesc, nu beau, că daia îmi zice „Bibenti".

Caragiale s'a aşezat la masă răspunzând afabil la toate întrebările muşteriului.

— Şi ai mulţi clienţi, domnule Bibenti?

—Vre-o trei-zeci, dar între ăştia e unul care consumă singur cât toţi ceilalţi la un loc.

— Ce spui? bea strașnic, şi cine e ăla domnule?

— Eu! că eu singur am nevoie de mai multă bere decât toţi ceilalţi?

— Păi bine, domnule Bibenti, ziceai că nu bei...

— Eu? eu nu beau, domnule; eu „consum!"

Caragiale se rutinase în meseria de cârciumar, căci fusese şi antreprenorul bufetului din gara Buzeu.

Dar aceste întreprinderi comerciale nu-i adusese nici un venit să poată duce o viaţă independentă, încât în cele din urmă le părăseşte pentru alte ocupaţiuni. Firea lui îngăduitoare, nu se potrivea cu breasla de negustor, căci din simpatie pentru omul sărac dădea pe datorie oricui, aşa că socotelile eşiau întotdeauna cu deficit. Caragiale în negustorie a pierdut mulţi bani, cu alte vorbe, se ruinase.

www.dacoromanica.ro

JUBILEUL LUI CARAGIALE

Prietenii şi admiratorii lui Caragiale au hotărît să-l sărbătorească în 1901 organizând jubileul de 25 de ani de activitate literară şi artistică.

Această festivitate fusese organizată de comitetul Ateneului din capitală în onoarea lui Caragiale. Sala era plină de intelectuali. Sărbătoritul a citit cu verva-i neîntrecută câteva nuvelete.

După aceia C. I. Stăncescu, directorul instituţiei şi prof. Paulian din T. Severin, au rostit câteva cuvinte de felicitare. V. A. Urechie i-a oferit două daruri: un pergament din partea Ateneului, din Dorohoi şi o splendidă pană de aur, din partea Ateneului din Bucureşti.

Cu acest prilej apăruse şi un ziar ocazional cu titlu „Caragiale".

Seara a avut loc banchetul oferit de admiratorii şi prietenii lui în salonul „Restaurantului Gheanţu" din Str. Sărindar, unde luase parte peste 60 de persoane.

TUASTUL LUI ION BREZEANU

„Oricâte târneseli şi jurăminte de amor veţi face Dv. astă seară ilustrului, marelui, uriaşului dramaturg Caragiale, cel mai fericit în aceste momente fără seamă, nu e nici călăul, nici victima, nici d. Caragiale, nici publicul, ci eu, domnilor, actoraşul Brezeanu.

„Pricina o ghiciţi uşor, o! voi loji, staluri şi măreţe figuri de galerie.

„M'a învrednicit ursitoarea şi amuleta maicei mele să joc principalele role în trei piese ale gigantelui autor, pe Ipingescu din „Noaptea Furtunoasă", pe Cetăţeanul Turmentat din „Scrisoarea Pierdută" şi Catindatul din „D'ale Carnavalului".

www.dacoromanica.ro

CALENDARUL

Moftului Român

PE

ANUL 1902

DE

I. L. CARAGIALE

Calendarul „Moftului Român“ cos de I. L Caragiale în 1902.

www.dacoromanica.ro

„Mai zilele trecute ducându-mă prin strada Marcu Aleriu (sic) să dau unei mătuşi ale mele nişte hârtie vânătă să-şi lipească crăpăturile giurgivelelor, mă întâlnesc aşa parplezir şi parhazar cu amicul nostru d. Nae ipingescu.

„S'am pardon de impresie onorabile, îmi zise oprindu-mă în loc, pă-i ce te-ai apucat Musiu să mă prezanţi în Comedii d'alea la Teatru să mă faci de râsu maalalei?

Eu ziseiu atunci cu o seriozitate sinceră şi prietenească:

„Nu te supăra d-le Nae, Marele nostru Caragiale punându-te pe scenă te-a arătat veacurilor viitoare ca pe cel mai splendid şi interesant tip al unei anumite epoci, ţi-a dat o bucată de imortalitatea lui, te-a dat drept pildă generaţiilor ce vor veni, subiect de vecinică admiraţie şi neispravită veselie".

Iar d-nu Nae, părând pentru prima oară că înţelege, surâse cu îndurare, î ni strânse mâna cu căldură şi zise cu emoţie:

— „Rezon, Rezon, Nene Iancule..." Abia făcui o cotitură şi iacă-mă piept în piept cu Cetăţeanul Turmentat care tocmai eşia clătinându-se dela d-l Niţă Stere. Primele vorbe ce îmi adresă fură acestea:

— „Onorabile, ce mai face Conu Iancu... Conu Iancu jubilentu?

— „Bine, zic eu, jubiliază, şi astă seară cu un pahar în mână vom vota cu toţii pe această mare glorie a literilor neamului Românesc."

— Litre... Bravos! să trăiască, da fiind că-i vorba de litre eu, eu pentru cine votez?

— „Mai întrebi cetăţene? Pentru acela care te-a

www.dacoromanica.ro

făcut atât de simpatic şi atât de cinstit, cu tot nevinovatul tău viţiu, pentru Iancu Caragiale care te-a fixat pentru totdeauna gata a lupta cu entuziasm pentru apărarea drepturilor tale cetăţeneşti."

. . . . . .

„In sfârşit astăzi toată ziua o animaţie mare domnea peste tot. Toată lumea nu vorbea decât de marele eveniment: banchetul de astă seară a lui Caragiale.

In faţa unei frezării din Podul Beilicului stă gata să intre vechiul nostru prieten Catindatul nepotul lui Nenea Iancu din Ploeşti.

Cum mă văzu mă întrebă, ţinându-se cu o mână la măsea.

— „Da ce-i nene tâmbălăul ăsta pentru domnu Iancu?"

— „Ce să fie, domnule dela Percepţie? E o sărbătoare unică în felul ei. E sărbătoarea dragostei şi admiraţiei pentru acela care râzând şi glumind a adus cel mai mare serviciu ţării sale."

I. L. Caragiale.

— „Serios?"

— „Parol: D-le dela Percepţie, zici că te doare măseaua, te doare rău".

— „Mersi neică mi-a trecut."

www.dacoromanica.ro

Această sărbătorire prietenească, a indispus pe duşmanii lui Caragiale, care prin gestul lui Caion, dă naştere unui proces cu urmări senzaţionale pentru spiritul vremei de atunci.

PROCESUL DE PLAGIAT I. L. CARAGIALE ŞI C. A. IONESCU-CAION

Cunoscând personalitatea lui Caragiale, numai atunci vom putea înţelege valoarea psihologică a acestui proces, care a luat fiinţă nu din răutate sau răzbunare, ci din larga dorinţă a marelui scriitor „de a-şi justifica în faţa dreptăţei poporului, că acuzaţia de plagiat a fost o impertinenţă de copil", cuvinte pe cari le rostise amicilor, a doua zi după darea sentinţei.

Cel care l-a acuzat a fost C. A. Ionescu-Caion, care gelos de reputaţia lui Caragiale, a căutat să-l d zonoreze printr'o acuzaţie de plagiat, care în cele din urmă, după multe frământări, s'a dovedit neîntemeiată.

Caion era prim redactor la „Revista Literară" condusă ca director de publicistul Th. M. Stoenescu.

In Noembrie 1901, apare în coloanele acestei reviste, următorul articol semnat de Caion, prin care afirmă că drama lui Caragiale „Năpasta", este plagiată după un autor ungur Kemény István, piesă tălmăcită în româneşte de Alexandru Bogdan în anul 1848, şi apărută la Braşov.

Caion pusese pe două coloane pe Caragiale, arătând două fragmente pe care pretindea că le-a plagiat.

Campania începută de Caion începuse să enerveze pe Caragiale, de oarece acesta conducea berăria

www.dacoromanica.ro

Gambrinus" unde își dădea întâlnire tot ce capitala avea mai distins.

Convorbirile cu „patronul Caragiale" alunecau pe această temă care se născuse din citirea articolului lui Caion.

Amicii începuse să alimenteze polemica cu fel de fel de articole și de explicații, unele mai curioase decât altele.

Numai Iancu Caragiale trebuia să explice fiecăruia client cum stă lucrurile, arătând intențiunile dușmănoase ale acestui tânăr nechibzuit și cutezător.

Delavrancea îmi povestea că Iancu era indignat de spiritul mercantil ce domnea în critica românească, care nu știa să respecte munca și talentul.

Dorința unuia de a voi să strecoare un articol calomnios împotriva unui adversar într'o revistă sau ziar, era tot așa de ușor a-l publica, ca și lauda de tirambică nemeritată, căci nimic nu se controlează și nu are un criteriu de apreciere serios.

Un al doilea articol, publicat de Caion, a avut darul să enerveze și mai mult pe Caragiale, căci acesta întrecea prin vehemență și îndrăzneală pe cel dintâi.

Apărut în „Revista Literară" din 10 Decembrie 1901 hotărăște pe Caragiale să se adreseze justiției pentru a-și face dreptatea.

PRELIMINĂRILE PROCESULUI

Inainte de a lua această hotărâre, scrie lui Delavrancea următoarea scrisoare: «Dragă Barbule, rogu-te de treci pe la mine în astă-seară, pentru a-ți arăta petiția ce vreau s'o prezint d-lui președinte al

www.dacoromanica.ro

Curţii cu Juri, împotriva lui Th. Stoenescu şi acelui blestemat de Caion, care crede că prin intenţiuni şi îndrăzneli de limbaj poţi distruge o muncă cinstită şi nepătată. Nu ştiu dacă ai citit al doilea articol care este de o îndrăzneală fără pereche în publicistica românească. Dar să vedem ce vor face când vor trebui să răspundă de faptele lor. Mă stăpânesc, însă nu mai merge, e prea, prea, ca să nu zic foarte, foarte, aşa cum trebue să fii cu aceşti neciopliţi scribuleţi. Cu dragoste de frate, Iancu».

Intr'adevăr, după consfătuirea avută cu Delavrancea, dânsul se hotărăşte să întroducă cererea la Preşedintele Curţii cu Juraţi de Ilfov, arătând motivele şi alăturând cele două numere din revistă, unde a fost batjocurit.

Reproducem din dosarul afacerei această petiţiune cu îngrijire scrisă şi modest iscălită:

«Domnule Preşedinte, D-nii Constantin Al. Ionescu, domiciliat în Bucureşti, strada Lucaci No. 10 şi Th. M. Stoenescu, domiciliat tot aici, strada Arcului No. 105, primul ca autor, iar al doilea ca director în două articole publicate în „Revista Literară", în numerile dela 30 Noembrie şi 10 Decembrie (numere pe care le alătur aci), m'au defăimat şi calomniat, adăogând la injuriile triviale ce-mi adresează şi afirmaţiunea că eu am furat una din operile mele — drama „Năpasta" după o lucrare dramatică a unui probabil închipuit autor maghiar Kemény István.

Ca urmare a unei asemenea calomnii, vă rog, D-le Preşedinte, a cita pe sus numiţii Domni înaint a Onor. Curţii cu Juraţi, la cea mai apropiată seziune, ca să răspunză în faţa Justiţei de pagubele

www.dacoromanica.ro

morale şi materiale ce mi-au cauzat cu o îndrăzneală ne mai pomenită până astăzi în publicitatea noastră

St. O. Iosif.
D-na Ciura.
A. Ciura.
O. Goga.
I. L. Caragiale.

[1] Mă înscriu ca parte civilă contra acestor calomniatori cu suma de lei 20.000. Primiţi, vă rog, Domnule Preşedinte asigurarea profundului respect ce vă port, Ioan Luca Caragiale, autor dramatic,

www.dacoromanica.ro

publicist şi comerciant, Str. Rotari 15, Bucureşti.»

Procesul este sorocit pe ziua de 5 Martie 1902, unde Curtea decide ca inculpatul să prezinte judecăţei o traducere fidelă în limba română a scrierei lui Tolstoi, „La puissance des ténèbres", şi amână din nou afacerea pentru ziua de 11 Martie 1902, în aceeaşi seziune, când se vor cita din nou părţile.

JUDECAREA IN LIPSĂ

Inaintea deschiderei şedinţei, din cauza scandalului ce se produsese în opinia publică, cu încriminările nejustificate ale lui Caion împotriva lui Caragiale, atrăsese un public numeros care era doritor să asiste la desbateri.

In vederea reglementărei auditorului, prcşedintele „Curţii cu Juraţi" dispusese ca intrarea în sală să fie făcută pe baza unor bilete de liberă intrare.

In mulţime s'au observat mulţi artişti dela „Teatrul Naţional", doamne din elita bucureşteană, apoi prietenii lui Caragiale şi Caion.

Curtea a fost presidată de G. Flaişleu, iar ca procuror Mumuianu.

Şedinţa începe la unu fără douăzeci de minute, fiind de faţă toţi juraţii, curtea, I. L. Caragiale, ca parte civilă, asistat de avocaţii: Delavrancea şi P. Grădişteanu.

Acuzatul C. A. Ionescu-Caion este lipsă. Prezent, Th. Stoenescu, al doilea acuzat, asistat de avocatul Moldovanu. Grefierul Sachelarie, prezintă o cerere a lui Caion, care arată că-i bolnav, suferind de o gripă cu forme nervoase şi are nevoe de cinci sau zece zile de căutare.

www.dacoromanica.ro

Delavrancea în numele părţei civile se opune la amânare, sperând că este convins şi are informaţii precise că inculpatul Caion nu este bolnav, mai mult, ştie că inculpatul nu va aduce în faţa Curţii traducerea, încât pentru a nu se amâna procesul am fost prevăzători şi am adus noi acea traducere legalizată.

Pentru aceste motive cere aprecierea Curţii.

La aceste cuvinte se asociază şi P. Grădişteanu, care de asemenea cere respingerea amânării.

Avocatul Moldovanu, din partea inculpatului Th Stoenescu, cere ca procesul să nu se amâne, că clientul său doreşte să fie judecat.

Apărătorul depune şi câteva foi prin care A. Ionescu-Caion l-a indus în eroare, admiţându-i să publice în revista de sub direcţia sa acele articole injurioase la adresa lui Caragiale.

Delavrancea: Să declare atunci Th. Stoenescu ce crede în această privinţă. E vorba de reparaţiune şi de învăţătură atât pentru directori cât şi pentru prim-redactori.

Th. Stoenescu: Confirm în totul cele spuse de avocatul meu.

Caragiale: Regreţi?

Th. Stoenescu: Regret.

După acest scurt dialog, partea civilă îşi retrage plângerea în ceeace priveşte pe Th. Stoenescu, iar ministerul public declară că nu-şi însuseşte acţiunea.

Pe baza acestei declaraţiuni, Th. Stoenescu este scos din cauză, retregându-se.

Scos din cauză, juraţii sunt concediaţi, preşedintele anunţând că A. Ionescu-Caion va fi judecat în

www.dacoromanica.ro

lipsă, dând cuvântul părţei civile, reprezentată prin Delavrancea:

APĂRAREA LUI DELAVRANCEA

Pledoaria sa pe care o reproducem fragmentar după notele stenografice, arată talentul şi nobila prietenie a lui Delavrancea faţă de Caragiale:

Cazul pe care-l judecaţi dovedeşte, din nenorocire, că o natură rea nu se îndreaptă de învăţătură, că învăţământul umanitar şi universitar uneori înmulţeşte naturele perverse cu îndeletniciri desonorante. Prin calomnie, se poate vătăma un om în onoarea lui, se poate sdruncina în mijloacele lui de existenţă, dar se poate, când ura nu mai are margini, să izbească în onoarea, în mijloacele de existenţă, şi în raţiunea de a fi a cuiva.

B. Delavrancea.

Pe un Caragiale, care şi-a închinat viaţa întreagă, dramaturgiei naţionale, a-l acuza că a furat capetele lui de operă, va să zică a-i păta onoarea lui, a-i împuţina mijloacele lui de existenţă, a-i spulbera chiar şi raţiunea lui de a fi fost până astăzi, şi de a fi şi de astăzi înainte. Ce-i mai rămâne din onoare, când îi răpeşti renumele? Ce vor mai produce ope-

www.dacoromanica.ro

rele teatrale când le tăgăduești atracțiunea originalității lor. Și ce semnificare ar mai avea

I. L. Caragiale.

o asemenea existență pentru el însuși și pentru ceilalți, dacă izbutești fie și prin calomnie — să convingi opinia publică că credința ei în dramaturgul ei, a fost o tristă iluzie și o lungă înșelăciune.

Caragiale putea fi criticat. Dar oricare ar fi fost forma criticei, răutatea ar fi fost bogată și ura fără efect.

Ce i-ar fi păstrat autorului glorificat de un popor de atacuri, fie și nedemne, de aluziuni, fie și în-

www.dacoromanica.ro

veninate de patimele oarbe, fie şi desfrânate? Ceeace se dobândeşte cu ştiinţă, cu răbdare, cu muncă şi cu talent, nu se clatină de furia celui dintâiu venit şi nici de un duşman de valoare când pasiunea este singurul mobil al luptei întreprinse. Chiar dacă, trecând marginile destul de destrămate ale polemicelor noastre, Caragiale, ar fi fost acuzat, mi-e greu să pronunţ cuvântul ar fi fost acuzat că a furat, — chiar dacă ne-ar fi fost dat, cum din nenorocire s'a întâmplat, sa vedem pus într'o revistă alăturea de Zdrelea şi Mărunţelul, cu neruşinata concluzie: „Zdrelea şi Mărunţelul şi-au luat pedeapsa iar Caragiale este sărbătorit de opinia publică pentru jafurile sale literare", — chiar în această revoltătoare ipoteză aşi fi sfătuit pe amicul meu să tacă, să nu scrie, să nu se plângă justiţiei lăsând ca opinia publică să vestejească pe calomniator.

Când însă Caion trece şi această măsură, şi plăzmueşte aparenţe cari pot înşela pe marea majoritate a cititorilor. Când nu mai e vorba de o acuzaţiune de cea mai mare gravitate, ci de nişte fapte materiale, în virtutea cărora deocamdată Caragiale este zugrăvit ca un plagiator, ca un autor fără scrupul, ca un fur ordinar, ca un jefuitor al muncei şi al talentului unui autor străin... problema se schimbă. Să încep cu partea finală a calomniilor. Cu a doua calomnie ce ni s'a adus în faţa juraţilor şi a publicului din această sală, când îndrăzneţul acuzat a afirmat că furtul literar s'a săvârşit din opera lui Tolstoi: *La puissance des ténèbres*.

www.dacoromanica.ro

TOLSTOI ȘI KEMÉNY

Când și-a văzut însă toată clădirea infamiei spulberată de dovezile noastre, ameţeala vinovatului prins l-a făcut să declare, în şedinţa trecută, că Tolstoi a scris o operă sub pseodonimul de Kemény, că Kemény e Tolstoi, că „Nenorocul“ este „La puissance des ténèbres“, ca „Năpasta“ lui Caragiale este... regret că trebue să pronunţ cuvântul... furată după „La puissance des ténèbres.“

La subiect nici o asemănare posibilă. In spiritul general, afirm că aceşti autori, Tolstoi şi Caragiale, pornesc dela două inspiraţiuni cari se exclud una pe alta. Lume deosebită — de şi ţărani; suflete deosebite contrarii; porniri profunde, dar diametrul opuse, „La puissance de ténèbres!“ Infiorătoarea putere a întunecimii! Conştiinţe distruse, bigotismale, abiz al besnii. Credinţa, crimă, cruzime, nesimţire, lacrămi, şi nimeni nu-şi dă seama de ce face, de ce vrea: crimele se revărsase de cei cari nu vor să le săvârşească; şi cei cari nu vor crimele, nu le-ar săvârşi. In această genial-monstruoasă epopee a crimei, se invoacă imagina divină a lui Crist. şi crucea se pune de ucigaşi pe pieptul victimelor. Religie şi nelegiuire! Ce asemănare ar fi posibilă cu drama lui Caragiale? Nici una, Caragiale nu se ocupă de întunecimea minţii. Aci o femee de o voinţă extraordinară în serviciul dreptăţii, vrea, cu orice preţ să descopere şi să pedepsească pe asasil nul primului său bărbat. Anca e toată drama. In înverşunarea ei d'a descoperi crima, consimte să se mărite cu acela pe care-l bănuia că e ucigaşul, în scop d'a descoperi teribilul adevăr. Conflictu

www.dacoromanica.ro

psihologic, de o emoţiune profund tragic, nu urmăreşte, dela început şi până la isprăvit decât un scop, justiţia! Tolstoi n'a propus să dovedească, în înfiorătoarea lui dramă, puterea întunecimei şi triumful credinţei simple şi profunde, în Akim, care crede, şi nu bea, şi nu fumează. Caragiale a creat un caracter, pe Anca, şi prin Anca triumfă dreptatea omenească. In Tolstoi lumea e vânturată în vârtejul întunecimei al inconştienţei, în valurile bigotismului ale credinţei, ale sensualităţei, — şi mişcat de trebuinţe materiale, asociază, fără să-şi dea seamă, crima cu religia. Ţăranii lui Caragiale sunt conştienţi, ageri la minte, ştiu ce fac, ştiu ce vor, şi prin capul niciunuia nu i-ar trece ideea să-şi închine victima sau să-i pue crucea pe piept după ce ar fi doborît-o sub loviturile de cuţit.

Şi să nu se învoace tinereţea lui Caion. Ar fi o ofensă adusă tinereţei şi tinerimei. Tinereţea e graţioasă, e generoasă, e entuziastă. Greşelile unui tânăr se resimt de inocenţă şi desinteresare iar nu de calcul, de ură şi de perversitate.

Copilărie e... să inventezi un autor, o dramă şi un traducător, în scop de a înjosi pe un scriitor ilustru? Copilărie e... să fabrici documente să le îngălbineşti la lumânare, să le imprimi cu litere kirilice, şi să afirmi că le-ai rupt dintr'un volum pe care-l posezi, făgăduind a-l dărui Academiei? Copilărie e... să inventezi documente istorice? Copilărie e... să anunţi lumei că ai publicat deja trei volume în limba franceză?

Copilărie ar fi cel puţin desinteresată! La calomniatorul Caion în tot ce-a făcut... interes, pervers-

www.dacoromanica.ro

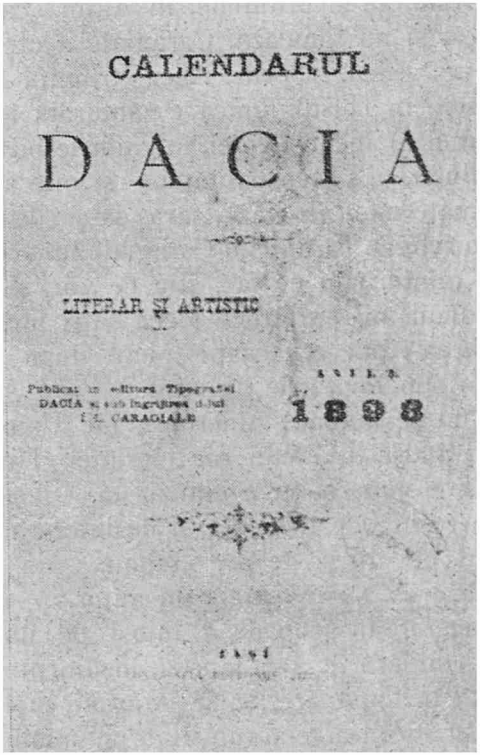

„Calendarul Dacia“ scos de I. L. Caragiale în 1898 la Iaşi.

www.dacoromanica.ro

tate, patimă şi egoism! Are interes evident să pară savant. Înşală „Noua Revistă Română". Are interes evident să pară deja un scriitor însemnat, publică pe coperta unei broşuri o serie de opere imaginare ca şi cum ar fi editate de un librar din Paris.

Dacă ar fi izbutit să înşele, şi această a voit opinia publică, şi-ar fi săturat vanitatea şi ar fi crescut enorm în consideraţia lumei. Falsurile lui dar, au logica perversului, iar nu capriţiile inocente ale tinereţei.

Renumele lui Caragiale, operile lui Caragiale, spiritul lui Caragiale îl prigonesc, îi răscolesc ura.

Simte un mizerabil interes de a-şi potoli această ură, provocată de invidie. Are un interes. Şi nu copilăreşte caută să şi-l satisfacă, căci nu se opreşte la critică, oricât de rea, de murdară şi de înverşunată ar fi fost ea. Domnilor, se poate face o critică dreaptă, sau nu, pătimaşă sau senină, o critică filologică, o critică estetică. Se poate să urmăreşti într'un autor pe lângă estetica lui şi etica lui, şi să te ridici la o critică filozofică. Mai mult, pe lângă toate aceste raporturi, se poate să studiezi epoca omului, ca pe lângă omul în sine să strângi de aproape toate cauzele cari au determinat idealitatea autorului şi natura continue a operilor ca şi cum ai face un capitol din istoria naţională. Astfel s'ar înfăţişa critica cu aspectul cam pretenţios de critică ştiinţifică.

DOCUMENTE FALŞE

Oricare fel de critică s'ar fi încumentat acuzatul să încerce în contra lui Caragiale, şi oricât venin, de mititel neputincios şi rău, ar fi vărsat în cadrul încercărei sale, Caragiale ar fi rămas

50737. — Octav Minar. Cole ţa me .

www.dacoromanica.ro

senin, ar fi surâs, cel mult poate ar fi aruncat vr'o scântee de spirit, dacă ar fi crezut că patima adversarului merită o scântee din spiritul său. Dar nimeni, domnule, nici în România, nici aiurea, nu poate fi aşa de mare, încât un falş combinat cu documente, cu probe de fapt, şi pus pe 2 coloane să nu-l expue la discredit şi la dispreţul publicului. Faţă de document din care reese furtul de orice natură ar fi el, numai justiţia te poate apăra, dacă documentele sunt falşe şi tu nevinovat.

Răspunsul lui Caragiale n'ar fi răsturnat faptele concrete, ba ar fi contribuit la dezonorarea lui. Numai justiţia este în stare să salveze onoarea cuiva când calomnia şi falşurile sunt dovedite.

In politică violenţa, uneori confundându-se cu calomnia, ura şi înverşunarea au explicaţiunea lor dacă nu chiar scuza.

Un om însemnat, înzestrat cu un temperament robust şi cu un real talent în politica nu reprezintă numai voinţa lui, sentimentalitatea lui, aspiraţiunile lui, credinţele lui, ci în el se însumează pornirea tuturor partizanilor. El e o sumă de voinţe, de sentimente, de aspiraţiuni, de credinţe. Şi patimile de pretutindenea, cu întreaga sumă a impulsivităţilor se concentrează în acest campion. In faţa lui un adversar identic de covârşit de toate energiile sufleteşti ale coreligionarilor săi. Din aceste cauze uneori se întâmplă descărcări de o violenţă extraordinară. In asemenea descărcări în confuziunea pasiunilor, uneori scapără şi calomnia. Şi totuşi justiţia trebue să-şi facă datoria, căci astfel, sub pretext

www.dacoromanica.ro

de patimi politice, moravurile s'ar scoborî şi mai mult, iar viaţa publică s'ar dezonora până la sălbătăcii.

I. L. Caragiale.

Dar în artă, în literatură, ce explicaţiune uşurătoare ar avea calomnia?

www.dacoromanica.ro

CARAGIALE IN FAŢA UREI

Ura personală a unui invidios? Da, ştiu, că strălucitul talent a lui Caragiale a stârnit în câţi-va pernicioşi pasiuni oarbe. Lumina lui stânge acele slăbuţe licăriri, slăbuţe ca fosforescenţele chibriturilor trase pe perete. Renumele lui fără voia lui, proectează o umbră groasă peste unele nume când nu merită să trăiască. Aceasta este cauza calomniei şi a falşurilor.

Cum, domnilor? Un popor întreg admiră pe Caragiale... Admiraţiunea trece peste Carpaţi. Bunul lui nume trece peste hotarele neamului românesc. Şi pe acest om să-l acuzi, sprijinit pe falşuri că operele lui sunt jafuri literare. Dar asta însemnează a izbi în credinţă, în admiraţiunea şi în fala românilor. Şi ce s'ar fi întâmplat dacă criticul impostor n'ar fi fost prins? Ce s'ar fi întâmplat dacă n'adunam noi această mulţime de probe. O mândrie a ţării ar fi fost veştejită, nu numai Caragiale înferat. Şi ce idee şi-ar fi făcut străinii de noi românii? Că suntem un popor care ne sărbătorim pungaşii, că gloriile noastre se întemeiază pe jaf, că geniul nostru este o ruşine, că n'avem nici conştiinţă, deci demnitate.

Şi când mă gândesc că omul acesta a veghiat jumătate din nopţile sale pentru a ne crea o dramaturgie originală... cu cât talentul lui e mai mare şi osteneala mai covârşitoare... cu atât calomnia e mai odioasă şi încercarea mai demnă de asprimea legilor! A! Ştiu, cunosc acuzaţiunile puerile ce s'au adus lui Caragiale.

„Ai atacat Libertăţile Publice!"

www.dacoromanica.ro

„Ai Batjocorit Constituţia!“
„Ai zeflemisit Egalitatea!“
„Ai ponogrit Democraţia!“

Nu, Domnilor, spiritul profund şi ascuţit al lui Caragiale a denunţat şarlatania şi uşurinţa, a rechemat la realitate pe naivii svăpăiaţi, a zugrăvit zăpăceala şi denaturarea spiritului naţional. Rolul lui a fost de a contribui în parte la însănătoşirea vieţii noastre publice.

Şi în fond, în dramaturgia lui, nu e răutate, ci iubire. Caragiale nu urăşte pe Caţavencu, pe Dandanache pe Ipingescu, pe Conul Leonida. El nu-şi calomniază nici persoanele create de el. Par'că îl văz retras într'un colţ, scânteindu-i onoarea de pătrundere, surâzând de sinceră şi bună plăcere: îşi asculta eroii pretutindenea, cu dragoste îi studiază, îi rotunjeşte în mintea lui, îi descarcă de partea banal-indeferentă, şi îi reduce la sufletul lor real-estetic, etern-real.

Aşa şi-a studiat tipurile, şi animat şi de o altă dragoste, de enorma dragoste de limba românească, s'a jertfit ei frământând-o pentru a-i spori viaţa, puterea, farmecul. A muncit din greu; şi-a robit tot talentul şi toată inteligenţa lui pentru fala noastră a tuturora; şi trăind din greu, n'a întins mâna nimănui şi nu s'a plâns niciodată de ingratitudinea acelora de care a deprins soarta poporului român, nici de răutatea multor care n'au înţeles că viaţa unui popor atârnă nu numai de desvoltarea lui materială, ci şi de înălţarea geniului lui. Şi acum Caragiale stă resignat la o parte, şi trăeşte din muncă aspră, cinstită şi demnă!.. să-l izbim, să-l pătăm...

www.dacoromanica.ro

să-l înfăţişem lumei ca pe un fur ordinar... Ii produce ceva teatrul, teatrul lui care a înveselit şi însănătoşit, să-l calomniem... să comitem falşuri... să-l jecmănim şi de acest venit, pentru care şi-a jertfit viaţa întreagă... Caragiale a prezentat chiar în anul acesta, un volum la Academie... pe el... să convingem pe toţi că e un scriitor de contrabandă...

Dar, termin domnilor, rugându-vă să nu perdeţi din vedere cine e calomniatorul şi cine e calomniatul, să vă gândiţi la mijloacele întrebuinţate de calomniător pentru a pipăi bine gradul lui de perversitate: să vă închipuiţi suferinţele morale ale calomniatului, călătoriilor şi cheltuelile pe cari a trebuit să le facă cu adunarea probelor, pentru ca pe lângă osânda ce se cuvine vinovatului, să acordaţi despăgubirile ce se cuvine nevinovatului, şi pe cari le-am formulat în scris în plângerea noastră.

In urma acestei frumoase şi strălucite pledoarii ascultată cu interes de cei prezenţi, fiind expusă prin graiul de orator al marelui Delavrancea, Curtea condamnă pe inculpatul Caion la 3 luni de zile închisoare şi 500 lei amendă în folosul Statului.

Iar părţei civile îi acordă 10.000 mii lei daune interese.

OPOZIŢIA

Judecat în lipsă şi condamnat, Caion face opoziţie contra acestei hotărâri. Procesul este sorocit din nou în seziunea de Iunie 1902.

Curtea cu Juri este presidată de V. Râmniceanu. Partea civilă prin Delavrancea, iar inculpatul prin

www.dacoromanica.ro

Momente Libere

(Publicație Literară Apare
din două în două Duminici.
Pentru tot ce privește redacția
răspunde D. I. L. CARAGIALE)

Num. 1.

Budapesta
Tipografia D. Hirschler
VII Istvánut 11
-
1910

Coperta revistei „Momente Libere“ așa cum doria I. L. Caragiale să fie făcută, și care trebuì să apară la Budapesta.

www.dacoromanica.ro

avocaţii: Danielopol, Mitescu, Brăileanu şi Tanoviceanu.

I. L. Caragiale.

Citindu-se actul de acuzaţie, preşedintele întreabă:

Preşedintele: Stăruesti, d-le Caion, că d. Caragiale e plagiator?

Caion: Stăruesc că d. Caragiale e plagiator. D-sa în „Moftul Român“ m'a trimis o vară în treagă la Constantinopol, am voit să-l trimit şi eu pe d-sa la Braşov.

Am vrut ca prin glumă să-l fac să mă dea în judecată. Kemény István nu este decât Tolstoi. D-l Caragiale a plagiat pe Tolstoi.

Preşedintele: De ce n'ai spus aceasta dela început?

Caion: Pentru că toată vara d. Caragiale m'a insultat prin „Moftul Român“, m'a făcut de tot râsul prin cuvinte pe care nu le pot reproduce înaintea Curţei. D-l Caragiale s'a purtat nedemn cu mine şi eu am vrut să mă răzbun. Dumncalui e vinovatul, eu nu sunt decât victima şcoalei sale.

Preşedintele: D-le Caragiale, ai scris ceva contra d-lui Caion?

Caragiale: N'am şcris pe timpul verei, deoarece

www.dacoromanica.ro

plecând la Sinaia, am lăsat la revista mea „Moftul Român“ ca locțiitor pe Ranetti, în care avem toată încrederea. Articolele contra d-lui Caion nu au fost scrise de mine, dar mi-le citea Ranetti, înainte de a fi publicate. Declar pe onoare că nu am nici un amestec în cele ce s'au scris contra d-lui Caion, pe care nu-l cunosc decât acum, în acest proces.

D-l Caion în tot timpul expunerei d-lui Caragiale protestează, afirmând că articolele dacă n'au fost scrise de d. Caragiale, dar au fost inspirate de dânsul.

Președintele: De ce ai recurs d-le Caion la manopera d'a vorbi de o carte cu litere cirilice, și de numele lui Kemeny, în loc să vorbiți de Tolstoi?

Caion: Pentru a determina polemica.

Delavrancea: (intervenind) Să spue acuzatul de ce a crezut mai desonorant să acuze pe Caragiale că a plagiat după Kemény decât după Tolstoi?

Caion: „Năpasta“ d-lui Caragiale din Puterea Intunericului e a lui Tolstoi.

Delavrancea: Nu crede acuzatul că asta constitue un falș?

Avocații lui Caion intervin, protestând că se torturează inculpatul cu fel de fel de întrebări.

Președintele: Dacă întrebările nu le-aș fi găsit bune, nu le puneam.

Delavrancea: Să ne spue acuzatul unde a imprimat foile cu literile cirilice prezentate în instanță?

Caion: Imprimatul acestor foi le-am făcut, pentru ca

www.dacoromanica.ro

farsa să fie mai complectă, utilizând o tipografie propie.

I. L. Caragiale.

Partea civilă văzând că răspunsurile lui Caion nu precizează nimic, renunţă la interogator.

Preşedintele dă cuvântul lui Delavrancea. Dânsul repetă pledoaria ţinută în seziunea trecută.

Procurorul Slătineanu, arată culpabilitatea lui Caion, cerând un verdict de condamnare.

PLEDOARIILE

Avocatul Danielopol, declară că n'a văzut pe cineva dând în judecată pe altul pentru că a spus că n'ar fi tocmai original în scrierile sale. Consideră acest proces ca o intrigă, unde Caragiale trage sforile. Şi d. Iorga a scris în „Timpul" nişte articole prin care critică opera lui Heliade Rădulescu şi fiul nu l'a tras la răspundere. Analizează câteva fraze din „Moftul Român", conchizând la provocarea lui Caion de către Caragiale.

Caragiale: Nu am scris eu.

Danielopol: Şi d-ta eşti răspunzător ca director.

www.dacoromanica.ro

Numai cei dela „Adevărul“ când văd că îi strângi cu uşa, spun că n'au scris ei, ci ăla...

D-l Caragiale trebuia să dezaprobe cele ce s'au scris în revista sa.

Termină cu apostrofare generală susţinând că însuşi profesorii universitari sunt nişte plagiatori, şi d. Caragiale nu trebue să se supere, căci e în bună companie, căci cei care copiază ajung la Academie, la Universitate, Deputaţi, Senatori, etc.

Preşedintele: D-le Danielopol, nu vă pot tolera să insultaţi corpul atât de select şi respectat al profesorilor noştri universitari, de care faceţi şi d-voastră parte, căci dacă mai repetaţi aceste insulte, vă ridic cuvântul. Danielopol după ce arată intenţiunele lui Caion, termină pledoaria cerând achitarea.

Avocatul Băileanu, repetă o parte din spusele lui Danielopol, făcând o paralelă critică între textul lui Caragiale şi Tolstoi, conchizând la admiterea plagiatului. Şedinţa se suspendă. In timpul suspendărei, se naşte vii apostrofări între N. Iorga, O. Densuşianu şi Danielopol.

La redeschidere, preşedintele dă cuvântul în replică părţei civile.

Delavrancea: Constat că apărarea se pune pe terenul circumstanţelor uşurătoare.

Protestează cu energie în numele tuturor contra afirmaţiunei că profesorii noştri Universitari, academicieni şi oameni de stat, sunt nişte furi şi nişte impostori.

Problema trebuie retrasă, căci noi nu cerem un verdict de răzbunare, ci un verdict de dreptate.

Văd că partea civilă nu şi-a schimbat de loc atitudinea. Din graţia părţei civile se discută azi Tolstoi.

www.dacoromanica.ro

Am venit cu traducerea piesei, legalizată la ministerul de externe. Am făcut asta pentru că ştiam că nu veţi avea curajul să spuneţi ce aţi spus astăzi. Cerând zece mii de lei, Caragiale a trebuit să cheltuească, a fost pus pe drumuri pentru ca să dovedească falşurile Dv. Cere ca Juraţii să apere o cinste, o reputaţie şi o glorie a ţării, iar verdictul să cureţe această reputaţie şi glorie de murdăria acestei calomnii.

I. L. Caragiale.

In şedinţa de noapte, se dă din nou cuvântul apărării. Avocatul Tanoviceanu, zice: Deşi s'ar crede splen-

www.dacoromanica.ro

didă pledoaria d-lui Delavrancea, nu numai clientul, dar chiar apărătorii merită o pedeapsă.

Ar trebui să fie loviți mai întâi criminalii cei mari și în urmă acei mici, cari s'au format la școala altora.

Nu se lovește un tânăr în cariera lui, în viitorul lui.

E straniu acest proces, în care se cere trimeterea în pușcărie a cuiva pentru că a acuzat de plagiat.

N'ați câștigat când ați făcut atâta sgomot în jurul unei critici, care aproape n'a fost citită.

Nu cred din două puncte de vedere, întâi că despre „Năpasta" n'aș prea dori să se vorbească de ea, ca valoare literară, și al doilea pentru că acest sgomot nu este demn de sufletul unui artist.

Voi dovedi că este o asemănare foarte mare, ca să nu zic un plagiat.

Al doilea voi examina textele, chiar de n'ar fi vorba de plagiat, mențin că nu era locul să se facă sgomotul care s'a făcut.

In Italia, Franța, Germania prin calomnie se înțelege acuzația ce s'ar aduce cuiva despre un fapt care ar aduce o pedeapsă.

La noi românii mai ales nu se admite să se facă ceeace s'a făcut de d. Caragiale, când poporul zice: Gura lumei numai pământul o astupă sau frunză verde lobodă, gura lumei slobodă.

In ce privește „Năpasta" criticul dela „Națiunea" o numește o eroare a autorului în care se resfrânge literatura rusească a lui Dostoewsky. In „Adevărul", într'o critică a lui Ventura, se spunea: că nu sunt dintre aceia care sunt obișnuiți „a mirosi a plagiat".

www.dacoromanica.ro

In „Lupta", d. Iorga, spune că romanele ruseşti au o mare influenţă asupra scriitorilor de pretutindeni.

In „L'Independence Roumaine" I. Florescu spune că există oarecare asemănare cu piesa lui Sardou — „Fedora".

Infine, Gherea, care a revenit de două ori asupra „Năpastei" găseşte şi el o oarecare asemănare cu romanul lui Dostoewsky, „Crimă şi pedeapsă", dar nu e plagiată.

Un eveniment se judecă având în vedere mediul în care s'a petrecut faptele. Caion este victima mediului social în care trăieşte. Termină, cerând achitarea. Cel din urmă vorbeşte avocatul Mitescu, care arată că Delavrancea a făcut portretul lui Caion, spunând că este un client al ocnei! Este drept? Nu! Caion este un eminent tânăr student, care a simţit în el vocaţiunea literaturii. A fost provocat prin „Moftul Român", în chipul acesta a criticat, „Năpasta" acuzând pe Caragiale de plagiat.

Apoi însuşi Caragiale a avut altă dată o altă idee despre acei cari îl acuzau de plagiat, decât cei de astăzi.

Citez o notă a d-lui Caragiale, pusă sub o nuvelă, prin care d-sa declară că nu e nimic dacă s'a întâmplat să trateze aceleaşi subiect caşi un altul, dacă însă forma e alta.

Caragiale: (întrerupând) Da! A fost tratată tot de mine mai înainte sub un alt titlu.

Când mi s'a spus că seamănă am pus şi eu nota dedesubt în bătae de joc (râsete).

Mitescu: Regret că d. Caragiale transformă, după cum spune, literatura în bani.

www.dacoromanica.ro

Avocatul Mitescu face o comparaţie între cele două piese, cerând în cele din urmă achitarea lui Caion. Juraţii aduc la $1^1/_2$ noaptea un verdict de achitare.

EPILOGUL

A doua zi, cei care frecventau berăria Gambrinus putură să vadă figura radioasă a patronului Caragiale, care spunea la toţi clienţii:

Port cu mine impresia cea mai bună dela Curtea cu Juri. E cea mai justă... Sentinţa e excelentă. Eu n'am făcut proces din răutate, nici din răzbunare. Pe cine să mă răzbun? Pe Caion?! N'am voit să uzez de polemică. La ce ar fi ţintit? Coale? tomuri chiar aş fi putut scrie şi, cum se întâmplă totdeauna cu polemicele, satisfacţia n'ar fi venit. Am voit să se dovedească în faţa justiţiei poporului, că acuzaţia de plagiat a fost o impertinenţă de copil. Atât. O impertinenţă de copil, nu i-am dat o altă importanţă. Juraţii! Au făcut bine că n'au condamnat copilul. E nevinovat el? Nu! Cum a spus un apărător al lui, Caion nu e decât o victimă.

De ce aşi da, eu prin pedeapsa acestui copil inconştient sau desechilibrat, un exemplu pentru cei mulţi, mai echilibraţi, mai maturi şi mai sus puşi, ca să uzeze de aceleaşi mijloace?

Nu vezi ce e împrejur?

Nu vezi cum se insultă, se calomniază toţi, dela mic la mare? Un început! Şi vrei prin legi? Da viţiul legilor noastre e tocmai că sunt făcute nu conform necesităţilor şi educaţiunei maselor la care se aplică. Nu pedeapsa legei, nu justiţia poate remedia răul ci educaţia.

Când fiecare cetăţean va pricepe, prin educaţie

www.dacoromanica.ro

ce înseamnă calomnia prin presă, atunci aceasta nu va mai exista.

Bine că l'a achitat! A păţit destul. Nu vreau răzbunare, nici câştig material. Am avut satisfacţia dorită, iar fala lui nu am considerat-o decât ca o simplă impertinenţă. Din istoricul şi reconstituirea, acestui proces, se desprinde o latură importantă din personalitatea lui Caragiale, care nu urmărea pedepsirea vinovatului, ci dorea numai să dea o satisfacţie opinei publice, care fusese înşelată de calomniile meşteşugite ale lui Caion.

Achitarea acestui copil îi redase liniştea şi mulţumirea deplină, încât cei cari l-au văzut a doua zi după achitare în berăria Gambrinus, era de astădată provocaţi de cuvintele lui Caragiale, care dăduse explicaţii la toţi de felul cum a înţeles singur peripeţiile şi efectul acestui proces celebru.

□ □ □

www.dacoromanica.ro

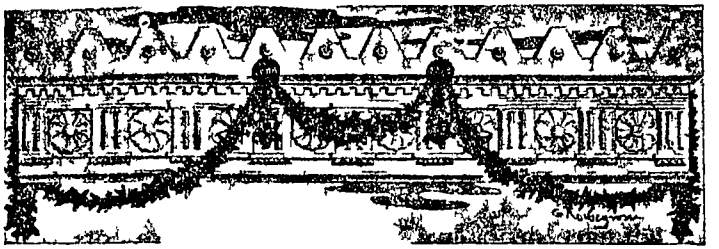

III

CUM AM COLABORAT CU I. L. CARAGIALE

Era pe timpul când Take Ionescu își închega partidul conservator democrat, la care aderase cu tot sufletul și marele Caragiale.

Intr'o seară ne găseam reuniți mai mulți scriitori tineri, la o masă prietenească, pe care o presida maestrul Coșbuc.

De odată apare în mijlocul nostru Caragiale!

— „Ce faci mehenciule, se adresă dânsul lui Coșbuc, întinzându-i mâna".

— „De, și noi conspirăm ca toată lumea!"

— „Cum asta?"

— „Intreabă și tu pe băeții ăștia, să-ți spună ei, ce vrem;" — răspunse Coșbuc privind cu șiretenie spre noi.

— „Noi vrem pământ!" — esclamarăm cu toții în cor.

— „Ce, sunteți nebuni? Înțeleg să vreți sprițuri, fleici, dar pământ?!"

Și, fără să mai aștepte replica noastră, dădu chelnerului comanda de cinstire.

In timp ce se așeză la masă, St. O. Iosif îl puse

www.dacoromanica.ro

în curent cu discuţiunile ce se desfăşurase asupra genezei poeziei lui Coşbuc.

Am petrecut o seară din acele care nu se uită niciodată.

S'a povestit, s'a ironizat, s'a pus ţara la cale de o adunare de boemi, predispusă la orice.

Plecând Coşbuc şi câţiva, în grădină au mai rămas dintre noi: Caragiale, Petre Liciul şi subsemnatul.

O comunitate de idei şi sentimente ne apropiaseră mai mult sufletele. Liciul vorbea cu entuziasm de Grigore Manolescu şi de pleiada de altădată care iubiseră teatrul până la sacrificiu. Caragiale, începuse să ne povestească câteva amintiri despre Costache Caragiale, bunicul său, şi despre unele păţanii din viaţa sa de sufler.

Timpul trecea uşor, iar afară era noapte orientală. Nu ştiu cum veni vorba şi despre „Făclia de Paşte".

Prietenul Liciul îşi exprima convingerea că din această minunată nuvelă s'ar putea scoate o piesă de teatru admirabilă. Caragiale, după ce se gândi puţin adause:

PĂRERILE LUI CARAGIALE DESPRE TEATRU

„Mie mi-a plăcut teatrul. Când am fost sufler, eram cel mai fericit om. Seara când mă coboram în cuşca mea şi vedeam camarazii cum se frământă pe scenă, cum se bucurau de succese sau se întristau de unele insuccese, fiinţa mea se contopea, se fărâmiţea cu această atmosferă îmbâcsită mai totdeauna de praf. Praf pe scenă, prat în ochii publicului. Dar iluzia, iluzia acestei vieţi actoriceşti, aprindea sufletele şi comunitatea dintre actor şi public producând entuziasmul.

www.dacoromanica.ro

„Una şi mai grea, şi mai plină de răspundere, este a meşteşugarului care se învredniceşte să tălmăcească şi să aducă viaţa noastră pe scenă.

„O piesă de teatru bună, cere muncă şi migăleală.

„Publicul nu ştie lucrul acesta.

„El nu înţelege secretul meşteşugului.

„Publicul priveşte superficial, însă simte, asta e puterea lui.

„Inainte de a scrie „Făclia de Paşte" m'am gândi serios că subiectul acesta e pentru teatru. De altfe acţiunea e atât de vie, atât de reală, încât par'că o vezi cum se desfăşoară.

„N'am scris-o fiindcă nu am avut unde s'o joc? O piesă originală, pe vremea mea, dacă se reprezenta pe scenă, era un ce: ori autorul avea trecere la direcţiune ca om politic sau din înalta societate, ori era actor cu vază, deci putea să şi-o impue, ori era un „ori" cari pentru mine era o adevărată oroare! După ce îţi storci creerul cu o creaţie, să mai aştepţi să vezi ce a mai rămas, e o indelicateţă pentru bietul tău creer!

„Acum aşi vrea s'o scriu, dar n'am linişte. Am revenit la ceeace am fost. Sunt actor, şi încă ambulant! Director e Tăchiţă. Se joacă fără sufler!

„De altfel nu le-aşi putea îmbrăţişa pe amândouă, căci sunt bătrân. Cu toate că unii actori politici o cam iau razna şi ar avea nevoe de sufler, dar nu mai pot... Ideia însă mă frământă, poate odată şi odată o voi face-o".

Petrache Liciul care ascultase fermecătoarele cuvinte ale lui Caragiale, deodată zise:

— „Dar dacă ţi-aşi recomanda un colaborator?"

www.dacoromanica.ro

Caragiale îl privi pe sub ochelari şi răspunse fără înconjur.

— „Mă prind!“

Atunci prietenul Liciul, plin de entuziasm, comunică lui Caragiale cum a citit prelucrarea mea „Quo Vadis?“, după romanul lui Sienkiewicz, că vedea în modesta mea persoană (care devenise şi mai modestă de cum era), un ucenic cu multe cunoştinţe pentru teatru. Arătându-i că aşi putea să-i îndeplinesc această dorinţă, Caragiale mă privi pătrunzător, şi iluminat, surâse, auzind şi pe Liciul că-şi ia însărcinarea să o impună direcţiunei Teatrului Naţional, dorind să creeze pe Leiba Zibal.

COLABORAREA

Ne-am despărţit în seara aceea de Caragiale, care voia să se odihnească, trebuind ca a doua zi să vorbească la o întrunire a lui Take Ionescu la Ploeşti.

Din clipa destăinuirilor lui Liciul, n'am mai avut astâmpăr, reflectând mereu cum voiu putea să-mi îndeplinesc această obligaţiune.

Ochii aceia pătrunzători mi-au străpuns sufletul şi mi-au mărit neliniştea.

Scenariul, partea cea mai grea şi mai plină de dificultăţi în compunerea unei piese, mă obseda. Iată meşteşugul despre care vorbise Caragiale. Nuvela era cunoscută, îşi câştigase popularitatea, deci greutatea era şi mai mare, căci publicul cunoscând nuvela, trebuia să aducem în construcţia scenică ceva nou, care să intereseze, să mişte sensibilitatea spectatorului.

Mă temeam de comparaţia ce se va face între nuvelă şi piesă. Iată atâtea şi atâtea idei cari năvăleau

www.dacoromanica.ro

și contribuiau la o autocritică obositoare care mă copleșea.

După ce alcătuiam câte o scenă, Caragiale îi asculta cu atenție citirea, apoi începea partea cea mai migăloasă, închegarea scenei, și fixarea caracterelor persoanelor prin metoda arătată mai sus.

Caragiale era așa de absorbit de această metodă încât ceasuri întregi cerea să schimb, să schimb mereu, până ce în fine găsea dânsul sensul adevărat al replicei. Teama lui cea mare era că Leiba Zibal să nu apară ca un personaj ridicol. Memoria lui prodigioasă știa să intervină la timp, să sintetizeze, să eliminez prisosul. Te uimea cum știa să uzeze de aceste mijloace.

„In teatru, spunea dânsul, trebue să știi cum să simplifici situațiile, să nu îneci persoanele într'un sos de cuvinte, chiar frumoase fie, căci pe scenă reflexul lor întunecă sau luminează personajul, deci îl falșifică, îl omoară. Interesul dramaturgului este să păstrezi unitatea: nici mai mult, nici mai puțin, atâta cât trebue. Ce ușor e să zici, atâta cât trebue, dar cât e de greu, pot adăuga e imposibil a cunoaște criteriul acestei măsurători. Chiar eu, când am scris „Noaptea Furtunoasă", am rămas uluit de transformările și îndreptările ce a suferit această piesă, a cărui subiect îl întrebuințasem într'o schiță umoristică mai întâi, tot din cauză că nu speram să fiu jucat cu toate că aveam prieteni la Teatrul Național".

Munca această încordată de colaborare a urmat câtva timp, până când am ajuns la scena finală. Aici, ne-am izbit de o mare greutate. Caragiale voia ca scena să se petreacă în cârciumă. Dorința mea însă

www.dacoromanica.ro

era, ca decorul actului al doilea să reprezinte interiorul cârciumei, iar jumătatea scenei să cuprindă curtea îngrădită cu gard şi cu o poartă, ca la un han vechiu. Găseam că transformarea aceasta, care se păstrează şi'n nuvelă este mai puternică şi mai plină de efect pentru actorul care va interpreta acest rol de compoziţie.

După un zbucium de câteva zile, m'am hotărât să prezint schiţa scenarului lui Caragiale, care văzând-o s'a bucurat ca un debutant.

FACLIA DE PAŞTE

Am examinat-o împreună discutând-o, iară Caragiale cerând ca inovaţie, introducerea unui personaj nou pe Niţă jandarmul, care spunea dânsul va închega mai bine acţiunea, complectând cadrul dramatic şi scoţând mai în relief starea de veşnică frică, morbidă, a lui Leiba Zibal, crâşmarul 'din Podeni.

S'a fixat în scena a doua, din actul al doilea, consideraţiunile psihologice, ale căror fond formează replicele lui Niţă, care măreşte gradaţiunea dialogului, arătând groaza lui Leiba Zibal, subjugat de ameninţările promise de Gheorghe pentru noaptea Invierei.

Această scenă am studiat-o cuvânt cu cuvânt, fiecare propoziţiune Caragiale repetând-o de mai multe ori, ascultându-i intonaţia, aşa cum ai încerca acordarea în diapazon a unui instrument muzical. Metoda aceasta de a scrie a lui Caragiale, m'a surprins la început, însă dânsul mi-a explicat cum dobândeşte armonia cuvintelor, printr'o repetare susţinută, care se împregnează aşa de puternic, încât la un moment

www.dacoromanica.ro

i se părea că aceleași vorbe i se repetă ca un ecou îndepărtat.

Efectul era uimitor, căci replica care la început era lipsită de viață, monotonă, prin repetare se șlefuia așa de bine, încât întreaga scenă redobândea adevărata strălucire.

Persoanele le vedeai cum se mișcă, le cunoșteai atitudinele, mimica și gesturile, încât lui Caragiale îi venea ușor să le corecteze. Obișnuința aceasta o căpătase de pe vremea când era sufler, atunci când în lipsa unui actor la repetiție, urmărea și da singur replica partenerului.

Odată ce am stabilit scenarul, lucru era mai ușor, căci materialul de construit l-am luat din nuvelă.

Discutarăm împreună și libertatea de mișcare pe scenă a lui Leiba Zibal. Eu propusesem un decor care pe lângă interiorul cârciumei, să se vadă și curtea, așa cum este descrisă în nuvelă. Când Leiba Zibal deschide ușa care da în curte, s'ar fi auzit scârțâitul ușei, apoi furișarea lui până la poartă, tăcerea nopții, sgomotul făcut de hoții cari urmăresc să pătrundă în curte, apoi clopotul Invierei, totul ar fi fost de un mai mare interes teatral pentru susținerea monologului.

DISCUȚII CRITICE

Caragiale s'a opus, motivând părerea sa astfel:

„Monologul nu-i admisibil în teatru, e ceva care nu cadrează cu realitatea. Numai nebunii vorbesc singuri. Ori, Leiba Zibal, e pregătit pentru scena nebuniei. In nuvelă descrierea aceasta mărește efectul, dar pe scenă nu. Aici trebuie să urmărim legătura acțiunei între Sura, soția lui Zibal, care se

www.dacoromanica.ro

odihneşte lângă copil, şi răzbunarea lui Gheorghe promisă în noaptea Invierei. In mijlocul acestei desfăşurări de acţiune, stă Zibal, a cărui minte se rătăceşte din ce în ce, durerile de cap şi puterile îl părăsesc. Clopotul Invierei în loc să-l distrugă, dimpotrivă îi întăreşte voinţa pentru a rezista aşa cum rezistă în nuvelă şi'n piesă. Frica a dispărut, pentru moment, dar cu această dispariţie mintea lui Zibal se întunecă, şi când vede pe Gheorghe morla uşa prăvăliei, curajul de aparenţă se preface în capitulare dementă, căci Leiba Zibal se consideră creştin căci a aprins o făclie lui Christos! Şi atunci cum vrei să se desfăşoare această acţiune într'un cadru mai întins, unde jocul de scenă al actorului să paralizeze această precipitare spre final?"

Argumentarea lui Caragiale a învins, şi scena această a fost alcătuită ca şi celelalte, după dorinţa lui, însă retuşările şi unele replici au suferit multe schimbări.

Manuscrisul definitiv luat de Liciul pentru a-l prezenta Teatrului Naţional, a rămas la dânsul şi piesa nu s'a putut juca.

SCRISORILE LUI CARAGIALE ŞI LICIUL

Iată şi documentele care mi-au mai rămas dela Caragiale şi Liciul, căci cele mai multe din ele s'au distrus şi furat pe timpul războiului pentru ntregirea neamului.

Inainte locuiam o cameră în Calea Moşilor No. 64, pusă la dispoziţie de editorul Sfetea. In seara mobilizărei, a trebuit să plec la Iaşi, neputând răd ica nimica, lăsând totul acolo: cărţi, manuscrise şi fografii. Mai târziu, Bucureştiul fiind ocupat de

www.dacoromanica.ro

dușman, odăița mea a fost cea întâi supusă unei percheziții. Rezultatul a fost că la reîntoarcere n'am mai găsit nimica din aceste documente prețioase. In schimb pe baza unui memoriu, a unui inventar, și a martorilor, am căpătat despăgubiri de război!

Intâmplarea a făcut să găsesc fotografiile celor patru documente primite dela Caragiale și Liciul, cari erau să apară în Almanahul Sfetea, și din care storia literară își va face convingerea că în adevăr am colaborat cu I. L. Caragiale. Când ne-am cunoscut, aveam 29 de ani, și prietenia s'a legat repede, căci terminând scenariul piesei Făclia de Paște", iată rândurile cele primesc de la dânsul:

Dragă Minar

Ai primit scenariul piesei „Făclia de Paște
pe care l'am edit imediat
Treci pe la mine ca să rezolvăm problema.

Caragiale

A urmat o serie de întrevederi cari au folosit la închegarea dramei. Terminând-o, și Caragiale fiind mulțumit, am hotărât reprezentarea ei:

Minar ai trimis manuscrisul piesei
„Făclia de Paște" lui Liciul anabolul
artă și să o prezinte Naționalului.
Ca tovarăș la parte eraiu dăbăcue ca
să se joace. — Caragiale

www.dacoromanica.ro

A doua zi primesc dela Liciul o scrisoare c'am neplăcută, căci singurul prieten dela Teatru Național, îmi comunica că nu poate să facă nimic pentru ca piesa să fie jucată.

CONCLUZII

Intre timp, Liciul certându-se cu direcțiunea, voia să ceară un concediu mai lung, și alcătuindu-și o trupă să plece într'un turneu artistic prin țară.

Dorința lui cea mai vie era să-și formeze repertoriul și cu piese de Caragiale. Entuziasmat de „Făclia de Paște", hotărăște s'o reprezinte în provincie, dar singură nu putea să formeze un spectacol:

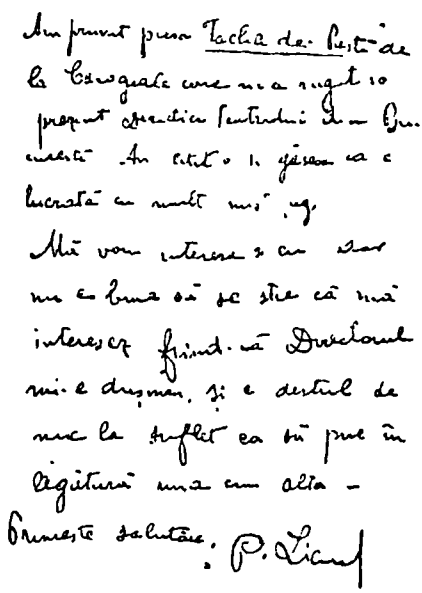

www.dacoromanica.ro

Atunci încolţi în spiritul lui inventiv ideia de a colabora şi dânsul cu maestru Caragiale, prezentându-i cele două comedii într'un act: *Reporterul Caracudi* şi *Articolul 214*.

Piesele au fost citite, studiate şi puse la punct de amândoi. Această colaborare mi-a fost comunicată prin următoarea scrisoare:

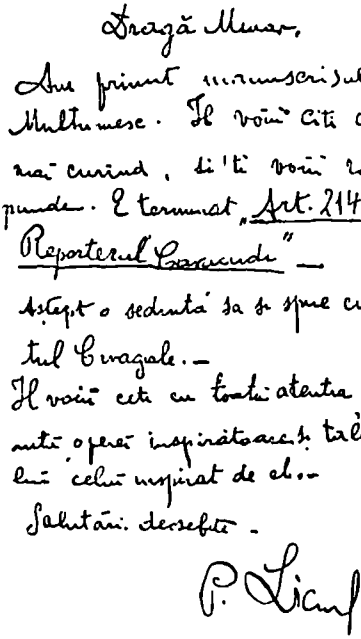

Dragă Mumu,

Am primit manuscrisul Multumesc. Il voiu citi cât mai curînd, şi'ţi voiu răspunde. E terminat „Art. 214 şi Reporterul Caracudi" —

Aştept o sedută ca să spun cuvântul Caragiale. —

Il voiu ceti cu toată atenţia cuvenită operei inspiratoarei talentului celui inspirat de el. —

Sănătăţi. deseară —

P. Liciu

Păcat că s'au pierdut în împrejurările arătate, însemnările şi schiţele tehnice originale ale pieselor, căci poate pe temeiul lor, aşi fi scos concluzii cari să mulţumească pe deplin pe adversarii „ine-

www.dacoromanica.ro

ditului şi postumului" aceste elemente de bază ale istoriografiei literare.

Totuşi, admiratorii şi prietenii marelui dramaturg, primească aceste mărturisiri ca un omagiu adus memoriei Lui.

CARAGIALE ŞI ACADEMIA

Această înaltă instituţiune n'a ştiut să aprecieze cum trebue pe marii scriitori contimporani, fie din reaua credinţă a unor membrii, fie că directiva critică era dominată de cercetările de pură istorie, ignorându-se cu totul poezia şi proza literară. Erau mulţumiţi cu apoteozarea unuia sau doi din generaţia lor, neocupându-se de ceilalţi. Aşa nici Eminescu, nici Creangă, nici Conta n'au fost premiaţi şi nici aleşi membrii ai Academiei Române, pe când o serie de anonimi mediocri au trecut cu uşurinţă în areopagul nemuririi!

Caragiale a fost duşmănit, fără nici un motiv, de B. P. Hajdeu, care avea o mare influenţă şi autoritate. In „Moftul Român" se publicase nişte versuri umoristice, în cari Hajdeu, Ureche, Tocilescu, şi alţi membri ai Academiei erau persifiaţi, satirizaţi cu mult talent de marele umorist.

Hajdeu, care întrebuinţase în trecut satira şi ironia împotriva lui Maiorescu şi Eminescu, nu putea să ierte lui Caragiale dreptul de a face acelaşi lucru cu dânsul.

Prilejul de răzbunare se ivi, căci în şedinţa dela 13 Aprilie 1891, caută printr'un raport nepublicat în „Analele Academiei", să dovedească că teatrul lui Caragiale este imoral şi lipsit de orginalitate. Gheorghe Sion şi Dimitrie Sturdza se numesc cu pă-

www.dacoromanica.ro

rerile lui Hajdeu, încât volumul este respins dela premiul academic.

Iată cum Sturdza încondeiază pe bietul Caragiale:

„Academia nu poate încuraja, nici pe d. Caragiale, care vine să ne arate societatea românească ca tipul unei societăţi conrupte, fără nici o tendinţă morală şi înaltă.

D. Caragiale are talent, dar ar trebui să-l întrebuinţeze în lucrări bune. D. Caragiale să înveţe a respecta naţiunea sa, iar nu să-şi bată joc de ea.

D-sa va vota în contra „acordărei premiului d-lui Caragiale atât ca român cât şi ca membru al Academiei".

Şi atunci, ca şi astăzi, în această instituţie de înaltă cultură, domnia răutatea şi invidia. Autoritatea lui Sturdza şi Hajdeu erau impuse fără rezerve; mai mult, fiecare membru din cei aleşi şi strecuraţi prin uşa de dindos, „tremurau", — (cuvântul nu este deloc deplasat) — de autoritatea lor. Mai ales Sturdza, era imperturbabil, având un suflet mic şi o mentalitate bizantină; Hajdeu era pornit, ranchiunos, dar îşi revenea mai târziu, şi voind să-şi limpezească conştiinţa, făcea rectificări publice, unele postume, cum a fost cu Eminescu, pe care îl preamăreşte într'o exagerare copilărească care contrastează cu cele ce scrisese în trecut. Tot aşa şi cu I. L. Caragiale, pe care îl felicită la data jubileului, comparându-l cu Molière.

Apărarea în plenul academic, o face Iacob Negruzzi, care spune:

www.dacoromanica.ro

„Asupra d-lui Caragiale, judecata d-lui Hajdeu a fost prea aspră. D. Caragiale este un scriitor de mare talent şi un om foarte învăţat. N'ar face deloc desonoare ca să fie premiat de Academie.

Una din piesele sale a obţinut pe scenă cel mai mare succes pe care l'a obţinut o piesă românească.

D. Hajdeu a fost nedrept de aspru cu d. Caragiale când îi imputa că nu este un creator de tipuri, ci un fotograf, că pune în scenă nu un tip, ci un individ pe care-l reproduce aşa precum l'a văzut. I s'a mai facut imputare că nu a ales din societate tipuri bune, ci numai rele, dar tot aşa a făcut şi Molière. Societatea îşi are elementele sale rele, şi artistul poate alege tipurile care îi convin pentru compunerea sa".

Raportul fiind pus la vot, „Teatrul" lui Caragiale obţine sufragiul a 3 membrii pentru, şi douzeci contra.

Caragiale însă nu se descurajează, ci crezând că teatrul său nu merită onoarea unui premiu academic, se prezintă în 1901 cu volumul „Momente", sperând că animozităţile au dispărut dintre membrii şi că poate de astădată va fi mai norocos.

Intr'adevăr, Ollănescu-Ascanio citind acest admirabil volum, are în raportul de recomandare câteva aprecieri critice binevoitoare:

„Cu darul său minunat de observaţiune, autorul pătrunde lesne în intimitatea personagiilor sale, le descopere părţile stângace, sau mucalite şi ni le prezintă apoi aşa cum îi apar, în cadrul realităţii, cu portul, cu graiul, cu apucăturile, cu înclinările

www.dacoromanica.ro

lor sufleteşti. Impresiunea plăcută ce ne lasă este totdeauna purtătoarea de învăţăminte, iar râsul, ce ne zguduie chiar fără de voe citindu-le, este o dovadă mai mult că poetul străbun avea dreptate zicând: „ridendo castigat mores!"

Lucrarea lui Caragiale este cu totul reuşită; mai mult, ea dă dovadă că talentul celui mai popular şi mai hazliu dintre autorii noştrii dramatici este, pe acest atât de alunecos tărâm, tot aşa de vioiu, de tânăr şi de plăcut ca în „Noaptea Furtunoasă" şi în „Scrisoarea Pierdută". Caragiale, în literatura noastră, şi toţi câţi s'au cercat să-l imiteze, s'au trudit în zadar, căci el este inimitabil.

Cum vedem, lucrarea se prezintă cu o valoare în totul deosebită printre lucrările literare apărute în anul trecut, ale căror merite suntem chemaţi a le proclama şi răsplăti. Această scriere este deci un giuvaer din comoara făurită de Caragiale literaturei române!"

Rezultatul a fost şi de astădată nefavorabil.

Academia Română neînţelegătoare a vremilor a ştiut cu abilitate să respingă din mijlocul ei pe cel mai mare scriitor al timpului.

MOMENTE LIBERE

Desgustat de viaţa literară din regat, Caragiale în 1910 face o vizită fruntaşilor români din Ungaria. La Budapesta i-a contactul cu tinerimea universitară transilvăneană, cu intelectualitatea de acolo, plănuind cu editorul *Birăuţiu,* o revistă având ca titlu „*Momente Libere*", publicaţie literară, care va apare din două în două duminici. Pentru tot ce priveşte redacţia răspunde I. L. Caragiale.

www.dacoromanica.ro

E interesantă corespondența ce a urmat între editor și autor. La invitarea lui Birăuțiu de a colabora la o revistă ce voia s'o scoată dânsul în locu ziarului „Lupta“ care își încetase apariția, primește la 2 Ianuarie 1911 următoarea scrisoare dela maestru:

„La scrisoarea în privința publicațiunei literare săptămânale îți răspund că eu însumi, aflând despre încetarea ziarului politic, era să-ți propun o afacere de caracter pur literar, știind că d-ta dispui de o tipografie bine instalată, și de un mecanism administrativ bine organizat. Fiind însă că la vârsta mea trebue să înțeleg bine răspunderea ce treburi de acest fel aruncă asupra întreprinzătorului, și ca, prin urmare, ele nu pot fi pornite fără prealabilă bună socoteală — m'am gândit să-ți propun și sper că ai să primești să-ți dai osteneală să vii pe o zi, două la Berlin, unde să dezbatem indelete împreună asupra unei afaceri, *destul de serioase*, după părerea mea, atât pentru mine cât și pentru d-ta, *ca să merite puțină alergătură*.

Eu astăzi Luni, 2 Ianuarie plec la Lipsca, unde rămân până Miercuri, 4 Ianuarie dimineața, așa că dacă poți și te hotărăști să vii trebue să fixezi o zi după Miercuri.

Răspunde-mi, te rog, dacă și când trebue să te aștept, și până atunci primește salutările mele distinse. Caragiale“.

Planul acestei reviste începând să se închege, mai ales că la colaborarea ei aderase o serie de prieteni ca: Vlahuță, Coșbuc, Delavrancea, Slavici, Goga și St. O Iosif. Editorul arată lui Caragiale toate

www.dacoromanica.ro

avantajele şi cheltuelile ce ar decurge din o astfel de publicaţie, primind dela dânsul o altă scrisoare la 26 Ianuarie 1911:

„Mă grăbesc a-ţi răspunde că, în principiu, sântem de acord, însă asupra multor puncte din programul propus de d-ta, sânt de deosebită părere. Deci, neputându-se, cum ţi-am spus, lămuri toate amănuntele prin corespondenţă, voiu veni la Budapesta să ne înţelegem prin viu grai.

Astfel dar, te rog, potriveşte d-ta aşa ca Marţea viitoare 31 Ianuarie dela 10 jumătate a. m. până la 1 d. a. şi dela 2 jum. până la 6 jum. d. a., să putem avea loc în biroul d-tale pentru dezbatere indelete. Eu sosesc Marţi dimineaţa la Westbahnhof, unde n'ar fi rău să m'aştepte cineva din partea d-tale. (Mă voiu coborî din vagonul de dormit). Rămân în Budapesta până a doua zi Mercuri seară, cînd la 11.30 pornesc cu trenul express spre Bucureşti, unde trebue să mă aflu neapărat Joi seara. Dacă e vre-o piedică la acest plan al meu, în privinţa întâlnirei noastre, te rog, telegrafiază-mi îndată, ca să ştiu să viu la întoarcerea din ţară.

Cu toată stima rămân al d-tale prieten, Caragiale".

Intr'adevăr venin l în capitala Ungariei, şi aflând de luptele ce se duceau acolo de cele două tabere politice româneşti tribuniştii şi naţionaliştii, renunţă la scoaterea revistei, pentrucă după spusele lui: „Mi-e îmi trebue mediu prielnic pentru creaţie. Acolo unde nu-l găsesc, nu pot să lucrez".

Proiectul acesta, ca multe altele au rămas o irealizare păgubitoare literaturei.

www.dacoromanica.ro

CARAGIALE CA OM POLITIC ȘI ORATOR

Deși o viață întreagă a servit politica ca simplu gazetar, totuși n'a voit să se înregimenteze în vre-un partid, neîmpăcându-se cu demagogia politiciasmului.

Atunci când Take Ionescu a pus bazele partidului conservator, Caragiale a sprijinit cu marele său talent de orator acțiunea întreprinsă de dânsul. Discursurile numeroase și variate au avut un farmec cuceritor, căci vorbise din convingere și dragoste, având încredere că noul partid are o misiune înaltă de îndeplinit, rupând cu tradiția urâtă a trecutului. E demn de amintit cum Take Ionescu a știut să caracterizeze pe Caragiale care îi făcuse atât de bine portretul într'un articol, și drept răspuns, iată minunata sa apoteozarea:

„Admirasem geniul lui Caragiale autor dramatic, admirasem concisiunea și precisiunea lui Caragiale scriitor, dar nu știam că era și un mare orator. Dimpotrivă, tocmai calitățile stilului lui m'ar fi făcut să cred că era străin de arta elocinței De aceia, mirarea mea a mers până la uimire când într'o seară, pe când clubul conservator era în casa Mandy, am auzit pentru întâia oară pe Caragiale ținând un discurs. Amicul meu doctorul Istrati ne citise o importantă lucrare asupra învățământului primar și, după comentariile obișnuite plecaseră cei mai mulți dintre asistenți; atunci între câțiva, Caragiale a luat cuvântul și ne-a încântat cu o improvizație pe care nu o voiu uita niciodată. Înălțimea ideilor, argumentarea, originalitatea imaginelor, căldura accentelor, verva neîntrecută. totul

www.dacoromanica.ro

făcea din cuvântarea lui Caragiale un cap de opera de elocinţă. Din acea seară am ştiut că pe lângă celelalte strălucite însuşiri, Caragiale era şi orator.

După mulţi ani, foarte mulţi ani mi-a fost dat s'aud pe Caragiale dinaintea publicului celui mare, orator în întrunirile publice, care este forma cea mai grea a oratoriei dacă bine înţeles vrei să vorbeşti ca să nu tai palavre.

Şi la fiecare întrunire — au fost multe — tot mai măreţ a apărut talentul oratoric al lui Caragiale. Ce să vorbesc de frumuseţea limbei, de corecţiunea impecabilă a frazei, de puterea zdrobitoare a raţionamentului, de legătura strânsă a argumentării ori de ironia lui inexorabilă? Discursurile lui Caragiale au fost sorbite de cei cari au avut norocul să-l audă, şi citite de toţi cei cărora arta românească nu le este indiferentă.

Dar nu numai au fost citite, dar vor fi citite şi de urmaşii noştri, cel mai mare şi cel mai rar elogiu care se poate face unui discurs.

Vor fi citite fiindcă Caragiale, ca toţi oratorii cei născuţi iar nu făcuţi, are două mari însuşiri.

Caragiale ştie să vadă pe d'asupra chestia zilei, care fatal trebue să fie tema oratorului politic, adevărul etern şi superior sub care stă chestia trecătoare ce în acel ceas preocupă mulţimea.

Caragiale ştie, adresându-se mulţimei, să se ridice în sferele cele mai înalte întrebuinţând totuşi o vorbire pe înţelesul tuturor, fără a excepta pe cei mai obscuri.

Caragiale a înţeles că nu este adevărat că mulţimea îţi cere să te scobori ca să-i placi ci din-

www.dacoromanica.ro

potrivă cu cât îi faci cinstea de a te ridica mai sus şi de a o chema după tine, cu atâta pătrunzi mai adânc în inima ei, bine înţeles dacă eşti în stare ca gândul tău să-l îmbraci într'o formă pe care s'o înţeleagă.

Această concepţie a sufletului mulţimei mi-a dovedit şi ea că, cu toată ironia nemiloasă din teatrul lui, genialul Caragiale, departe de a fi un sceptic, este un optimist, aşa de optimist, încât cine nu vede decât suprafaţa lucrului, l'ar putea lua drept un naiv".

Personalitatea lui se închee cu acest elan de activitate, sprijinind din sinceră convingere partidul lui Take Ionescu cu talentul său de orator. In această epocă, a compus printre picături şi acele trei piese de teatru despre care am amintit la începutul acestui capitol.

UN MARE ANONIM

Semnătura aceasta a fost pusă sub nişte fabule apărute în „Convorbiri". Marele scriitor voia să-şi revindice drepturile literare întrerupte prin exilarea la Berlin, încercând genul prin anonimat. Un ziarist mediocru şi indiscret, indispune pe Caragiale divulgându-i secretul. Mâhnit că cerând ziarului „Opinia" să deie o desminţire, aceasta foiţă provincială îşi bate joc de scrisoarea lui, ciuntind-o şi comentând-o într'un spirit puţin măgulitor pentru dânsul, Caragiale indignat adresează ziarului „Liberalul" următoarele rânduri:

Stimate Domnule Redactor şi Confrate, Eminentul nostru critic d. doctor Blumenberg, după ce

www.dacoromanica.ro

mi-a publicat ciuntită o scrisoare zilele trecute — revine în „Opinia“ de la 22 Iulie asupra incidentului cu fabula din „Convorbiri“ atribuită pe nedrept mie: d-sa susţine, potrivit afirmaţiei unui confrate bucureştean, că *„cu toate desminţirile mele*, tot eu aş fi autorul acelei fabule“ şi găseşte momentul oportun spre a „declara incidentul închis“.

Cu tot respectul, cutez a spune eminentului nostru critic, d. doctor Blumenberg, că apucătura d-sale mi se pare cam prea violentă. Nu! După regulele cuviinţei elementare, incidentul nu poate fi declarat închis, aşa *à la cavalière*, până nu spun şi eu cîteva cuvinte pe care sunt absolut dator a le spune.

Mă rog, stimate confrate, ce pagubă aş fi avut eu dacă, scriind acea fabulă, o şi iscăleam? De sigur, molesta mea carieră literară nu pierdea nimica, dacă publicam cîteva rînduri decente mai mult. Dar opera? ar fi păgubit ceva? Din contra, cred eu, poate, cum criticii noştrii (între cari firește trebue să număr în primul loc pe eminentul d. dr. Blumenberg) au arătat totdeauna oarecare blândeţe faţă cu ceea ce am putut produce, era să fie întîmpinată cu mai puţină asprime, dacă nu, ca atâtea altele ale mele, trecută. prin extremă amabilitate, cu vederea. Căci să nu uit a spune şi aci: fabula aceea mi se pare mie convenabilă, *lege artis*, la limită, lucru destul de frumos astăzi în vasta noastră literatură; — aminteri nici n'o trimeteam la „Convorbiri“; — fiindcă de trimis, eu am trimis-o, dar... între trimis, şi comis, este o considerabilă deosebire.

www.dacoromanica.ro

Vă întreb, prin urmare, pe dv.: pot eu lăsa, fără a protesta din toate puterile, pe eminentul nostru critic d. dr. Blumenberg să afirme mereu şi cu necontestata-i autoritate, să impună la toată lumea credinţa că nu-i altul care s'ascunde sub vălul anonimului decât eu? Neapărat că nu. Căci orcât de încântat trebue să fiu de atenţia ce mi-a acordat eminentul nostru critic, d. dr. Blumenberg, nu pot îngădui, printr'o culpabilă fatalitate, să mi se atribue paternitatea operelor altuia, mai ales când, cum e cazul, eu le recunosc o apreciabilă valoare.

Înţeleg bine cât atârnă succesele şi reputaţia unui mic publicist de dispoziţia bună sau rea, de capriţiile chiar ale unui eminent critic ca d. dr. Blumenberg, care, pe lângă atâtea rari merite, dispune după plac de organul unui partid de guvernământ; dar cu toată teama ce trebue să-mi inspire un aşa bărbat — ilustraţiune a vremii — mă văd silit de astă dată a-i contraria capriciul, fiindcă, în lumea asta, afară de d-sa şi de mine, mai este cineva, anume autorul adevărat: acesta, voind pentru inalteraţiuni ce-l privesc, să păstreze strict anonimul, mi-a încredinţat mie, pe cuvântul de onoare profesională, soarta publicării mai multor opere; prin urmare, trebue să am cu atât mai multă omenie faţă cu omul care cunoaşte că nu eu sânt autorul operelor lui, cu cât ştiu bine că el n'ar putea deocamdată eşi descoperit în faţa lumii să reclame contra vreunei imposturi.

După ce am spus aceasta cum eram dator, cred eu că am putea considera incidentul închis, afară

www.dacoromanica.ro

numai dacă eminentul nostru critic, d. dr. Blumenberg, n'ar voi să-l redeschidă.

Mulţumindu-vă de ospitalitatea ce-mi acordaţi în coloanele dv. sânt, stimate d-le redactor şi confrate. îndatoratul d-v. servitor Caragiale, publicist român.

Democrat, Blumefeld încearcă să se explice invocând motive copilăreşti şi insultând din nou pe Caragiale făcându-l: *„scoborâtor al eroilor cari au luptat pentru Patria, sau ai acelora care au dus în numele semilunei, luptă contra creştinătăţii"*.

Desigur că tonul şi felul de argumentare a acestui ziarist improvizat, care voia cu tot înadinsul să-l angajeze pe Caragiale într'o polemică literară, ce nu-i convenea de loc, — încât pentru a pune capăt unei discuţii nefolositoare, trimete ultimul răspuns, care apare în „Liberalul", închizând astfel acest incident.

Iată conţinutul scrisoarei:

Stimate Domnule Redactor şi Confrate. După informaţiile primite din Iaşi, pe eminentul critic — care atâta vreme m'a persecutat cu tachinăriile sale maliţioase, atribuindu-mi în ruptul capului, cu toate desminţirile mele, nişte opere ale altcuiva, — eu ştiam că-l cheamă d. dr. Blumenberg, şi iată că acuma, prin «Opinia» (212, 5 Aug.) îmi răspunde d. dr. Blumenfeld Pasămite, căci aminteri ar trebui să presupun că «Opinia» are doi doctori critici, pe d. dr. Blumenfeld şi pe d. dr Blumenberg, pasămite că informatorul meu mi-a dat numele criticului, nu ciuntindu-l cum (să mă erte!) zice greşit d. dr. Blumenfeld; ci pocindu-l.

www.dacoromanica.ro

Cu voia d-lui doctor Blumenfeld, pe românește, a ciuntì va să zică: a reteza o parte dintr'un tot, a impuținà, a mutilà un întreg (cum a fost cazul cu publicarea scrisorii mele în «Opinia»), dar pentru a schimbà o parte cu alta, a deformà ceva, (cum e cazul cu Blumenfeld-Blumenberg), sau pentru a aninà la un întreg o parte străină (cum ar fi, de ex., când în loc de Blumenberg, am zice Blumenbergeanu), — se zice, pe românește, a pocì.

După această mică digresiune linguistică, ce nu mi se pare nepotrivită acì, mă grăbesc a declara, ca să isprăvim odată neisprăvita dispută, că mă simt deplin satisfăcut cu răspunsul d-lui dr. Blumenfeld — afară de un singur punct și anume: d-sa, contrariat, se vede, că, din greșala informatorului meu, l-am chemat bona fide, d. dr. Blumenberg, face aluziuni răutăcioase la fizionomia numelui meu, grecească ori turcească. Acì d. dr. Blumenfeld abuzează de spiritul d-sale, prinzându-mă la strâmt: d-sa, care poartă un nume de fizionomie germană, face cu mine anti-elenism și anti-islamism, știind bine cum știe toată lumea, că eu, care o viață întreagă de publicist, n'am făcut niciodată anti-germanism, n'am să m'apuc firește a-l face acum de dragul d-sale... Asta nu e de loc gentil din partea d-lui dr. Blumenfeld — îmi pare rău!

Incolo, ce e drept, răspunsul d-sale îmi convine nu se poate mai bine. Care va să zică, ne-am înțeles: eminentul critic, în sfârșit mă crede că nu eu sânt autorul fabulelor din «Convorbiri». Sunt pe deplin mulțumit... Cât despre dorința d-sale de a afla de la mine numaidecât numele autorului anonim, regret

www.dacoromanica.ro

că nu i-o pot satisface, şi-l rog foarte respectos, asupra acestei chestiuni să-mi dee bună pace. In definitiv, criticii literari, orcât de autorizaţi, n'au dreptul, cred eu, să pună la tortură pe cineva care le tăinueşte pe un anonim încăpăţânat, ca nişte straşnici agenţi ai siguranţei pe o gazdă de răufăcători cărora le-au perdut urma, sau, ca să vorbim mai dulce, ca nişte copii răsgâiaţi pe mama care le ţine ascunsă cheia de la dulapul cu zaharicale.

Nu! numele anonimului nimeni n'are dreptul să mi-l smulgă, căci eu n'am dreptul să-l destăinuesc până el însuşi nu mă deslegă de cuvântul de onoare ce-mi ţine. Desminţind cât mi-a stat prin putinţă aserţiunea eronată a atâtor mistificaţi, mi-am îndeplinit o îndoită datorie de conştiinţă profesională către mine, de omenie către acela. De acuma zică ce vor poftì criticii mai mult sau mai puţin eminenţi, fie de d. dr. Blumenfeld, fie d. dr. Blumenberg, fie şi de d. dr. Blumenthal — eu nu mai am nimica de zis... Căci, mai la urmă, am şi alte treburi.

Mulţumindu-vă, stimate Domnule Redactor şi Confrate, de larga d-v. ospitalitate de care pare-mi-se am cam abuzat, rămân îndatoratul dv. servitor Caragiale publicist român.

Pentru caracterizarea personalităţei lui Caragiale am scos în evidenţă şi acest incident, din care apare felul sau de a înţelege moravurile literare, şi linia de conduită ce trebuie să aibă orice scriitor atunci când îşi apară demnitatea.

Fineţa şi ironia formează baza acestor scrisori, cari sunt unice în literatura noastră, şi care arată mai bine temperamentul său de polemist.

www.dacoromanica.ro

CONVORBIRILE MELE CU I. L. CARAGIALE

E banal să mai repet că în intimitatea prietienilor Caragiale era atât de comunicativ, încât eclipsa cu verva şi cunoştinţele lui pe toţi cari îl ascultau din potrivă acasă, în familie era monoton şi închis.

Ştia multe lucruri, era învăţat, mai ales exilarea în mediul Berlinului îi dase posibilitatea să citească şi se aprofundeze pe marii cugetători.

Era avid pentru studii cari cercetau probleme despre teatru, muzică şi estetică. Doria să fie în curent cu toate noutăţile literare ale vremei, atât cele din ţară, pe care i le trimetea prietenii, cât şi cele apărute în străinătate în diferite traduceri. Ştia franceza şi germană la perfecţie. In convorbirile avute am discutat multe probleme, pe care în parte caut să le reconstruesc după însemnările luate. Avea un mod original de a înţelege şi explica ideile altora. Mi-a schţat într'o zi adevărurile fundamentului ale vieţei omeneşti, clasându-le în trei grupe: adevărul, binele şi frumosul. Iată pe scurt, ce a zis Caragiale atunci:

«Aspiraţiunea către adevăr e de *natură teoretică* si se menţine printr'un raţionament care nu-l satisface.

Aspiraţiunea către bine e de *natură practică* şi printr'un continuu sbucium caută să dee materialului o ordine, o armonie nouă.

Aspiraţiunea către frumos e de natură intermediară faţă de cele două aspiraţiuni, încât dânsa trăeşte şi se desvoltă singură într'un mod cu totul desinteresat.

www.dacoromanica.ro

Estetica caută să corespundă aspiraţiunile omului către frumos. Preocuparea de frumos e nelipsită în viaţa omenirei. Esteticismul îl găsim în stare embrionară la cei primitivi. Omul cavernelor îşi împodobia pereţii peşterei sale cu fel de fel de desemne, cari pe lângă că aveau o semnificaţie în arta primitivă a frumosului, erau considerate şi ca un simbol al puterei divine. Mai târziu tatuajul era întrebuinţat numai în scopuri estetice. Grecii prin filozofia lui Pythagoras, susţineau că „esenţa lumei este un raport numeric din care Universul întreg apare ca o armonie, o muzică". Platon demonstrează că în jurul realităţei noastre domneşte imperfecţiunea, şi că mai presus de noi există o lume a idealurilor care întrupează maximum de frumuseţe şi de armonie. Aristoteles este mai obiectiv, decât Platon, stabilind o teorie a diverselor arte: sculptura, tragedia, comedia şi retorica.

La romani, Horaţiu expune în *De arta poetică* condiţiile oratoriei şi stabileşte câteva principii de estetică literară.

Vitubius se ocupă cu arhitectura, iar Longinus cercetează sublimul.

Evul mediu unde preocuparea religioasă nu îngăduia decât morala, totuşi Plotin a reuşit să deie câteva principii de estetică. Epoca renaşterei, prin marele Leonardo Da Vinci, se ocupă cu teoria artei sale. Boileau caută să schiţeze în *L'art poetique* estetica de bază a clasicismului: „Rien n'est beau que le vrai!" Burke, Hüme şi Hutcherson, în Anglia, deschid orizonturi interesante pentru spiritul şi cultura estetică a secolului al 18-lea. Estetica devenind cu

www.dacoromanica.ro

timpul o disciplină filozofică. Kant căută să dee acestei ştiinţe un caracter speculativ, ajungând la ideia unui frumos formal. Herbart îl complectează, spunând că frumosul formal trebue să explice un fond, căci prin artă şi frumos noi răuşim să îmbrăţişăm ęsenţa lumei. Muzica s'ar părea că ne duce deadreptul la lucrul în sine, adăugă Schopenhauer, care căuta o conciliare între ideile metafizice a lui Platon şi a lui Kant.

Fechner înlătură din estetica lui Platon partea metafizică, din Kant deductivismul logic, căutând să construiască pe inducţie, normele unei estetici unde observaţia şi experimentul să ia locul speculaţiei.

Cu dânsul, estetica devine evoluţionistă. Fechner pune în locul speculaţiunei deductive o ştiinţă experimentală a frumosului, construind sub forma raportului dintre excitaţie şi senzaţie o problemă de psihofizică. Fechner formulează şi trei metode:

1) *Metoda alegerei*, unde prin ajutorul mai multor figuri geometrice experimentează imagina, deci figurile, din care privitorul va alege.

2) *Metoda constructivă*, care înlătură metoda alegerei prin invenţiunea frumosului chiar de privitorul însuşi, fără să te călăuzeşti de figurile prezentate.

3) *Metoda aplicaţiunei*, sprijinită pe măsurătoarea matematică a lucrurilor de uz comun, stabilind din combinarea diferitelor linii formele frumoase.

Fechner sprijinit pe legea lui Zeising, care credea că a descoperit o lege c'un caracter de universalitate anume *legea secţiunei aurite*, unde prin diferite rapoarte matematice, vroia să creieze un ideal estetic

www.dacoromanica.ro

precis ca suma rapoartelor dintr'o latură mică și una mare, date spre alegere în vederea unor forme frumoase:

$$\frac{a}{b} \quad \frac{b}{a+b}$$

care la Fechner se prezintă sub diferite forme geometrice, față de liniile și aranjamentele algebrice ale lui Zeising.

Fechner străduindu-se, găsește și se bazează pe 6 principii fundamentale pe care putea să-și sprijine teoria sa:

1) *Principiul pragului estetic.* Orice impresie trebue să atingă un anumit grad de intensitate, fără de care nota estetică este perdută.

2) *Principiul intensificărei reciproce.* Când două sau mai multe senzații fiind în contact par cu atât mai impresionabile cu cât prezintă un contrast mai mare.

3) *Principiul unității în varietate.* In tot ce vedem ne place să constatăm o unitate.

Varietatea fără să cuprindă și noutate nu poate produce o plăcere estetică.

4) *Principiul lipsei de contradicție.* Orice parte a obiectului estetic trebue să aibă o funcțiune logică și un scop definit, căci altfel simțim un fel de contradicție a simțului estetic.

5) *Principiul clarității.* E un principiu pe care se bazează celelalte.

6) *Principiul Asociațiunei.* Acest principiu caută să pătrundă în valoarea însăși a obiectului. La impresia formală, sufletul nostru adaugă alte impresii de care el dispune. Fechner a făcut din estetică o

www.dacoromanica.ro

ştiinţă. A căutat să vadă care este raportul dintre figura estetică şi starea emoţională.

Emoţiile estetice nu satisfac instictul nostru de conservare, nu sunt practice. Simţurile nu ne dau senzaţii estetice. Deosebirea dintre judecăţile ştiinţifice şi cele estetice constă în aceia că primele sunt definitive, iar celelalte sunt relative.

Aprecierea frumosului o facem pe baza unui element subiect care se numeşte gest, care este expresia sentimentului estetic şi reprezintă o variabilitate foarte mare în timp şi în spaţiu.

DE UNDE IZVOREŞTE DISPOZIŢIA ESTETICĂ?

Adevărul şi binele, în principiu, e unul stabilit într'o singură direcţie definitivă.

Frumosul însă nu e unul, gradele lui sunt multiple şi variate.

In sfera intelectuală şi practică domină nota obiectivă — iar în sfera estetică domină nota subiectivă cu largi manifestări în evoluţia ei.

Atitudinea estetică are două moduri de manifestare:

1) *Atitudinea receptivă,* care se manifestă printr'o desvoltare de bun gust.

2) *Atitudinea creatoare* se manifestă printr'o susţinere activă, unde talentul şi geniul artistic îşi arată toată puterea de concepţie creatoare.

Frumosul se bazează pe judecăţi estetice, cari au puterea de apreciere şi evaluare.

Frumosul reprezintă valoarea estetică ce o dăm unui lucru. Putem spune că un lucru este plăcut, sublim, comic, etc.

Frumosul însă nu contribue cu nimic la întărirea

www.dacoromanica.ro

noastră în lupta pentru existenţă, totuşi omul s'a folosit de el dela începutul vieţei pe pământ.

De unde izvorăşte dispoziţia estetică?

Schiller a crezut că dispoziţia estetică e înăscută în sufletul nostru, care a dat naştere sentimentului estetic de joc.

Arta însăşi în toate manifestările ei nu este altceva decât o formă de joc.

Kant afirmă că arta este jocul liber al imaginaţiei şi inteligenţei.

Schopenhauer şi Spencer erau de părere că acest joc al imaginaţiei este la baza dispoziţiunilor estetice.

Psichologiceşte explicând jocul vedem că nu are numai caracterul de descărcare al energiei, ci mai ales la copii, desvoltă caracterul de imitaţie.

Există un raport între bine, util şi frumos?

Voinţa energică şi îndelungată realizează bine şi util, pe când frumosul nu poate fi rezultatul unei intenţii conştiente şi voluntare, dacă nu are la bază talentul.

Frumosul e mai capricios decât binele şi utilul, căci are o bază cu totul afectivă cu variabilităţi nesfârşite, unde inspiraţia creatoare a geniului o reglementează.

Omul simplu confundă noţiunea de frumos şi util. Chiar unii specialişti confundă aceste două noţiuni. Spencer susţinea că un util practic şi bun, devine cu timpul frumos. Părere greşită, căci arta e artă şi utilul e util.

Mai târziu găsim formula *artă pentru artă,* ceea ce înseamnă emanciparea frumosului de util. Apare *arta cu tendinţi* opozabilă teorici de mai sus.

www.dacoromanica.ro

Totuşi între util şi frumos există un raport divizat în trei faze:

Confuziunea, Succesiunea şi Emanciparea totală a sferei estetice. Arta cea mai veche a fost dansul cu ritmul şi muzică, apoi s'a ivit poezia. Muzica din vocală, cu timpul devine instrumentală. Artele născute din dans, ritm, muzică şi poezie se numesc *arte muzice.* Cultul zeilor în temple, desvoltă architectura, sculptura şi pictura.

In aceste arte se observă o evoluţie a gustului estetic. Avem şi o evoluţie dela social la individual, deci individualizarea.

Avem şi o evoluţie dela uman către natură, desumanizare. La început gustul estetic e colectiv. Apoi arta e individualizată până la decadenţă. Frumosul în trecut avea ca model pe om — din care se închipuiau zeii, cu aspect de specii, nu de aspect sexual, datorită atracţiunei speciale dintre cele două sexuri. Mai pe urmă apar animalele, ca de pildă calul alături de erou, şi în fine natura. Grecii şi Românii nu au picturi în care natura să ocupe un loc de frunte.

Rousseau aduceà natura sălbatică ca dar în estetică. Astfel cadrul aprecierei estetice a naturei este mult lărgit, căci programul intelectual condiţionează progresul sentimentelor estetice în evoluţia lor dela om către natură.

Până acum s'a făcut o serie de consideraţiuni asupra esteticei şi artei.

Dar în estetică sunt două direcţii fundamentale: I. O tendinţă de a căută frumosul în lumea externă, căci frumosul e de natură obiectivă şi există în afară

www.dacoromanica.ro

de noi. II. Că frumosul există în noi prin noi — direcţia subiectivismului estetic.

Primul caută cercetarea în lumea exterioară materială care lucrează ca excitant asupra sentimentului nostru estetic, iar al doilea nu cercetează elementele materiale, ci e corespondentul lor psihic, producând emoţia estetică. Dacă frumosul rezidă în lucruri, rolul artei e să culeagă frumosul din această lume exterioară şi curentul acesta cere artistului să se pună în faţa naturei spre a o reproduce cât mai real posibil.

Această menire o are *realismul estetic*. Tendinţa puternică de a copiă natura în formele ei brutale o face *naturalismul*. In Italia apare directiva *verismului*. Din toate teoriile estetice, rămâne principiul că arta este o copie a naturei, de aici şi teoria imitaţiunei preconizată de cei mai mulţi dintre teoriticianii naturalismului.

In contra acestei demonstraţiuni se ridică subiectivismul estetic, care dovedeşte că artistul nu copiază natura în tocmai, că dânsul alege anumite părţi din natură, după inspiraţie şi concepţie.

E un produs psihic realizat prin modificarea naturei şi prin faptul că i se dă forme ce corespund sufletului nostru.

IDEALISMUL ŞI REALISMUL ESTETIC

Dacă idealismul estetic nu este o copie a realităţei, ci o realitate nouă, superioară şi indealizată, atunci formalismul, iluzionismul şi impresionismul estetic pot fi caracterizate printr'un raport ce există între artă şi natură.

www.dacoromanica.ro

Formalismul nu zăreşte frumos decât raporturile de formă, simetrie şi ritm.

Iluzionismul scoate din natură modul cum se prezintă simţurile noastre, lumea din afară.

Impresionismul are în vedere impresiile noastre ce rămân conştiente de pe urma contemplaţiei naturei.

Aşa dar, antiteza ce rămâne de făcut, se sprijină pe realismul şi idealismul estetic. Dintre aceste două poziţii de discuţie, aceia care se impune, e realismul estetic pe care totuşi dacă-l analizezi bine vezi că e o teorie interioară, căci sunt arte care nu pot copiă natura pentru că n'au mijloace, aşa realismul aplicat la muzică. Muzica nu trăeşte din imitaţie. Arhitectura de asemeni nu e un produs al trebuinţelor omeneşti. Pictura şi Sculptura nu se împac cu realismul. Dovadă figurile de ceară care sunt mai exacte faţă de o statute, dar nu-i artă.

Idealismul pătrunde totdeauna în adâncime, şi de aceia operile superioare sunt acele cari au reuşit să îşi impue această disciplină estetică. Cu Schopenhauer apare „direcţia iluzionistă". Frumosul e foarte rar şi trebue mult căutat. Avem nevoe de iluzii şi arta e creatoare de iluzii. Realitatea iluzorie creată de artă, face pe om să uite toate suferinţele.

Singură arta prin iluzia ce ne-o dă, asigură posibilitatea, unei trecătoare fericiri. Pentru Schopenhauer, muzica reprezintă un maximum în această direcţie şi ea revelează filozofului nuanţa lucrului în sine. In fine în artist se găseşte idealul după care combinăm şi aşezăm materialul brut oferit de natură.

www.dacoromanica.ro

In estetică se observă două elemente fundamentale: contrastul dintre obiect (realitate) şi subiect (personalitate).

Teoriile estetice oscilează între realism şi subiectivism, luând ca punct de plecare personalitatea omenească.

Din această antiteză căpătăm două aspecte: 1) „Estetica obiectivistă", care pleacă dela realitate. 2) „Estetica subiectivă" care pleacă dela personalitate, dela conştiinţa umană către opera de artă.

Dar ambele principii dau naştere „teoriei artelor, unde materialul se grupează în jurul tuturor artelor pe care le studiem pentru a găsi căile către frumos.

După cum logica studiază căile care duc către adevăr, tot aşa şi estetica studiază căile către frumos.

Fenomenele fundamentale ale esteticei, se mărginesc din cercetarea emoţiunilor estetice, deci ale pasiunilor, şi în cercetarea şi analizarea creaţiunei estetice. De aci nota ce o dă estetica subiectivă, este psihologică şi tinde spre o psihologie a emoţiunei şi a creaţiunei artistice. Ea tinde să analizeze starea sufletească a privitorului, care este pasivă şi receptivă, şi starea sufletească a celui care produce opera de artă, deci psihologia geniului, partea activă.

O operă de artă nu e frumoasă întotdeauna, nu-i recunoscută unanim, cauza vine din o serie de motive subiective.

Din nevoia de aparenţe pe care o are sufletul, neglijind esenţa lumei din afară. In adevăr, lumea din afară (reală) e o lume de percepţiuni cari strâng conştiinţa noastră într'un lanţ de necesităţi. Dacă lăsăm să plutească o serie de ficţiuni, sufletul nostru

www.dacoromanica.ro

se desleagă de realitate şi se mulţumeşte cu aparenţa realităţei, pe care o poate contempla până la o umbră care produce sentimentul nostru estetic, din cauză că este fără dorinţă şi nu rămâne pentru suflet decât să se contopească cu această realitate nouă în contemplaţia ei.

Pictura alege aspectul vizual, culoarea umbra, lumina sub care se prezintă realitatea. Tabloul nu ne dă adâncimea, perspectiva, nu ne redă deci complect natura.

Muzica alege din aspecte pe cel auditiv tonuri, nuanţe diferite şi la nevoe sgomote.

Atitudinea noastră în faţa realităţei poate fi intelectuală şi ştiinţifică.

PĂRERILE LUI CARAGIALE DESPRE TAINE.

Taine cu toate că a fost gânditor adânc şi sistematic, totuş n'a putut să elaboreze un sistem original de filozofie.

In concepţia sa filozofică se apropie mai mult de pozitivişti, admiţând ca şi dânşii faptele şi experienţa, eliminând noţiunele de substanţă ca rămăşiţe inutile ale vechei cugetări. Menţine noţiunea de cauză, conceputâ bine înţeles ca o forţă, ca un fenomen antecedent.

Taine arată că mintea omenească graţie sintezei, analizei abstracte şi expermentului, poate să găsească părţile asemănătoare şi să elimine ce-i deosebit, găsind o lege supremă din care să se coboare celelalte legi particulare.

Comte aranjase o ierarhie a stiinţelor, dar interzisese ca legile diferitelor ştiinţe să fie împreunate într'o lege universală, căci pe vremea aceia era o

www.dacoromanica.ro

imposibilitate de a se forma o sinteză totală din care se derive toate legile.

Taine încearcă formula, nu concepută ca o substanță, ca o entitate, ci ca un fapt vizibil, ca ceva mai ascuns, dar tot așa de pozitiv. Căderea corpurilor, e o categorie de fenomene; învârtirea astrelor și ridicarea vaporilor, alta. Analizându-le, găsim un fapt comun: *atracțiunea*, iar legea lor, *gravitatea*.

Această concepție depășește pozitivismul, și satisface năzuința filozofică a lui Taine, adept a lui Spinoza, care admitea că dintr'o substanță se derivă toate diversități le fenomenelor și ale totulor legilor: «Dieu est l'esprit des lois».

Taine a avut un program metafizic, dar n'a realizat o metafizică. Dânsul nu și-a dat osteneala să înlăture oarecare obiecțiuni cari se ridicau împotriva acestor concepțiuni. Taine nu explică cum un fapt și o formulă unică să poată derivă dintr'o așa varietate de fenomene și formule. Comte susținuse că studiind chimia, trebuie să studieze și fizica și matematicile. Taine spunea că nici odată inferiorul nu explică superiorul.

La dânsul vedem că este un factor suprem, din care decurg celelalte fapte. Găsim o înclinare spre materialism căci din fenomene simple se pot deduce și explica fenomene complicate.

Nici în psihologie Taine nu-i original, căci împrumută de la J. S. Mill o serie de teorii, pe care le explică în mod cu totul simplist. To uși a găsit câteva formule ingenioase: așa el consideră percepția ca o halucinație a levărată. Viața sufletească

www.dacoromanica.ro

pleacă dela senzaţii cari formează un proces în conştiinţă şi căreia nu i corespunde o copie în afară.

Insă după ce socoteşte toate imaginile ca adevărate, având corespondenţă în lumea din afară, mai pe urmă consideră unele ca fiind halucinaţii, iar altele ca cele adevărate. Taine când vrea să explice o operă de artă, nu arată care-i frumoasă şi care nu, ci el vrea să explice arta ca un produs natural, ca un produs al cauzalităţii.

E un determinism şi-n lumea spirituală, ca şi-n cea fizică. Care-i cauza operei de artă? autorul? Nu-l mulţumeşte numai personalitatea artistului. Aici ce vede profunda influenţă a pozitivismului. Taine reduce personalitatea, susţinând că operile de artă ştiinţifice sunt datorite caracterului dominant din acea personalitate. Merge însă mai departe şi încearcă o reducere şi mai mare, explicând caracterul dominat prin trei factori deosebiţi de individ: *rasa, mediul şi momentul.* Cu această explicare tot ce este individual este dat la oparte, opera de artă fiind explicată prin factori ne personali.

Această teorie a avut odată mare succes, dar prin ea se suprimă individualitatea care nu-i susceptibilă de a primi formulele aşa cum pretindea Taine, demonstrând că geniul nu-i decât un produs al nostru, noi suntem adevăratul său creator, iar el nu e decât un biet instrument. Această diminuare a geniului creator a fost pe placul mediocrităţilor, care alcătuesc marea majoritate în artă.

www.dacoromanica.ro

Odată ce individul a început a fi prețuit în filozofia modernă, teoriile lui a căzut.

La concepția istorică, Taine parcurge faptele fără individualități, făcând din individ un exponent al unei părți generale.

Așa se explică și reducerea lui Napoleon la un simplu ambițios.

In concepția această învăluita de pozitivism, nu putem avea o oglindă exactă a epocei descrise, căci suprimându-se individualitatea, se falsifică istoria.

Toată cugetarea lui Taine e străbătută de o sobritate științifică, care l-a făcut să fie scrupulos chiar cu el însuși, în cât se zice că la majorat n'a vrut să voteze pentru că mai înainte de a votă, îi trebuia ani de zile ca să studieze istoria și să vadă care sunt partidele cele mai bune! Taine considera revoluția ca o nenorocire, susținând că straturile sociale noi aduse de revoluție sunt tot așa de tiranice ca și cele dinainte. In politică a fost ca și Renan un aristocrat. Personalitatea lui Taine nu se bazează pe o creațiune spontană, ci este opera unui cugetator care analizează problemele filozofice metodic, imitând uneori, presentând însă totul într'un stil masiv, colorat puternic și cu imagini precise.

POLITICA ȘI LITERATURĂ

O corespondență interesantă și plină de adânc înțeles s'a desfășurat cu prilejul întrebării pusă de Vlahuță lui Caragiale dacă un artist, un literat, bunăoară, se poate coborâ în arena luptelor politice fără nici un neajuns pentru seninătatea lui, pentru mândria lui.

Caragiale angajat într'o astfel de discuție, răspunde

www.dacoromanica.ro

„fratelui Vlahuță" printr'o serie de scrisori caracterizate prin sinceritatea lor și mai ales prin lipsa de convențional. In prima scrisoare, Caragiale începe prin o mărturisire că „de nimic nu i-a fost frică în viață ca de pierderea memoriei". Și știindu-se uituc, la primirea scrisorei lui Vlahuță a răscolit memoria să afle dacă n'a pierdut-o, și după multă trudă a răușit să afle că are un contract cu „Universul", — grăbindu-se să-i răspundă cam așa: „Să ne ferim a susține, cu literații contimporani, că politica e poezia, sau că politica este un câmp priincios deschis poeților. Englezul Thomnson a scris o excelentă poemă asupra anotimpurilor; în schimb, poema lui despre libertate e lipsită de orice valoare; asta, nu fiindcă i-a lipsit poetului poezia, ci fiindcă subiectul era lipsit de poezie.

De îndată ce poetul vrea să exercite o influență politică, trebue să se dea unui partid; și de îndată ce face asta e, pierdut ca poet. Își poate lua ziua bună dela independența sa, dela sinceritatea vederiilor sale; să-și tragă numai decât până peste ureche — căciula neroziei și oarbei uri.

Ca om și cetățean poetul fireste are să-și iubească patria, dar patria acțiunii lui și a facultăților lui poetice va fi situată în bun, nobil și frumos și astea nu sunt apanagiul nici a unei provincii, nici a unui Stat în particulari; de oriunde le găsește, poetul le ia și le preface în opere. In asta, el seamănă cu vulturul care plutește sus cu privirea liberă, puțin îi pasă dacă iepurele asupra căruia vrea să s'abată aleargă în Prusia sau în Saxonia.

Și ce înseamnă vorbele astea: *A-și iubi patria?.. A lucra ca patriot?...*

www.dacoromanica.ro

Dacă un poet şi-a închinat viaţa la combaterea prejudecăţilor funeste, la gonirea opiniilor strâmte, la luminarea spiritului naţiunii sale, la curăţirea gustului ei, inspirându-i sentimentele şi ideile cele nobile, — ce să facă mai mult? Cum să fie mai patriot?

Puţin îmi pasă de ce se scrie pe socoteala mea. Cu toate astea, câte ceva tot îmi ajunge la urechi, şi ştiu că toată munca mea, cu toate oboselile mele, este neînsemnată pentru ochii unor persoane, şi este numai şi numai că nu m'am plecat a mă amesteca în luptele partidelor politice. Ca să le plac oamenilor acelora, aşi fi trebuit să devin membru al vre-unui club de Jacobini, să predic omorul şi vărsarea de sânge... Dar să nu mai vorbim despre acest neplăcut subiect, ca să nu-mi perd raţiunea, combătând ceeace e neraţional.

Dacă nu luăm seama bine, *omul politic va absorbi pe poet... A trăi în mijlocul frecărilor şi excitărilor zilnice, asta este incompatibil cu natura delicată a unui poet... S'a isprăvit cu cântările lui...*"

Concluzia aceasta ar părea că înclină spre convingerea că lui Caragiale politica i-ar fi fost neplăcută. Dar ştim că dânsul găsind un simbol în politică, pe Take Ionescu, l-a urmat necondiţionat atunci când în refugiul de la Berlin căutase o linişte ferită de preocupări mărunte.

„Dante, adaugă Caragiale, a fost un pasionat nebun de politică... răsvrătitor; amestecat în oribele războaie ale anarhiei italiene; bătut; fugar din cetatea lui prin munţi şi câmpii; gonit din ingrata lui patrie,

www.dacoromanica.ro

pe care ajunge s'o blesteme; oplosit de pomană la vrăşmaşii ei! („Ai să vezi numa ce acră ţi-e pânea altuia, şi ce greu e să sui şi să cobori scările lui"); mort şi îngropat în pământul... „altuia!"

Ei, şi? dacă a pătimit atâtea tăvălindu-se în mocirla vremii şi lumii lui, l-a împedicat asta să lase ce a lăsat în urmă-i?"

Caragiale nu urmărea decât valoarea curată a creaţiunei artistice, indiferent de mediul unde s'ar fi produs.

„*Am rămas, cum mă ştii, partizanul neînduplecat al tendinţei cu artă...*" adaugă dânsul cu şiretenie.

CINE STĂPÂNEŞTE SUFLETUL TINERIMEI?

Vlăhuţă credea că literaţii prin cinste şi prin căldura sinceritătei se vor apropia mai mult de sufletul tinerimii câştigându-o pentru literatură şi pentru o vieaţă morală perfectă.

Caragiale cunoscător al vieţei noastre sociale şi politice, îi răspunde că „acel ce stăpâneşte astăzi exclusiv sufletul tinerimei sunt gupările politice care caută că „prin executarea prejudecăţilor funeste, prin coborârea gustului, prin avilirea minţii" să inspire o metodă de sentimente josnice, de idei reci şi că numai „femeile tinere din classa noastră mijlocie (acelea se înţelege, cari au gustul din roadele învăţăturii) au de câtva timp o pronunţată dragoste pentru cultura intelectuală românească..." Dar nici pe dânsele Caragiale nu pune mare temeiu, căci încrezător în progresul modern, aceste adepte ale literaturei româneşti, cucerind drepturile politice, vor fi preocupate de alte probleme, „firește, adaugă Ca-

www.dacoromanica.ro

ragiale, *n'or să mai aibă nici ele vreme de iubit inutilităţile*". Vlahuţă însă nu se lasă aşa de convins de părerile netede şi pline de o crudă realitate ale lui Caragiale şi caută să-l câştige pe terenul idealismului, punând o întrebare ca venind din partea lui Eminescu:

„Intrând în politică va ajunge el, (adică Eminescu) mare şi puternic şi tot ce-i va pofti inima — dar, de scris, nu va mai scrie, şi în niciun caz nu va mai fi poetul pe care-l admiri — tu, care ai şti asta de mai înainte, spune ce l-ai povăţui?".

Caragiale reflectând, îi răspunde:

„Să presupunem că Eminescu (pe care, de-altminteri, îl ştim ce pasionat fanatic era de politică) ar trăi şi ar veni să-mi spună aşa hotărât cum zici tu:

„ — Până mai deunăzi stam de-oparte şi mă uitam cu desgust; dar, încetul cu încetul desgustul s'a prefăcut în durere, într'o durere ce parcă nu mai încape în versuri, încât încep să mă întreb dacă nu e o *datorie*, să intru în luptă..."

Ce aş putea să-i spun?.. să-l povăţuesc a-şi înghiţi durerea şi a nu încerca uşurarea ce-i pare omului (ca şi mie) că şi-a găsit-o? Cum adică? De hatarul meu, pentru a-mi da versuri care să mă amuze pe mine când am vreme de pierdut să renunţe el la irezistibila-i pornire sufletească, la îndemnul strigător al conştiinţei sale revoltate?..

SFATURI CA PENTRU EMINESCU.

Să-i zic: „Nu! tu eşti artist; tu eşti menit să rabzi durerea şi să nu cauţi uşurarea ei! Tu eşti poet! Dacă te laşi pornirii tale de cetăţean, n'ai să ne mai scrii versuri, şi atunci, noi ce ne facem fără versurile tale? Cu ce

www.dacoromanica.ro

ne mai petrecem noi mâine, şi cu ce-şi mai petrec poimâine moştenitorii noştrii? Tu! tu să nu te-amesteci în politică; tu să stai de-oparte!"

N'aşi putea să-i răspund aşa, ci i-aşi zice: Pleacă îndată şi intră în vâltoarea luptei! căci dacă mai stai de-oparte „cu perdelele lăsate la masa ta de brad", după ce vei fi trăit prost, ai să mori şi mai prost, nenorocitule! Or să te îngroape cu talerul, ca pe cerşetoarele paralitice din mahala; şi altă mângâiere nu-ţi va rămânea decât că, peste două-treizeci de ani, ne ştie cine o să te ia subt epitropie, să ţi fac prefeţe, interpretări comentări şi busturi, ţie, făcându-şi, lui, carieră!"

Caragiale s'a convins că politica şi agricultura sunt cele două elemente cari domineză viaţa socială românească. Deci, pentru cauza izbândirei lor, îşi va îndrepta argumentele acestor scrisori, pentru a demonstra raporturile dintre politică şi literatură.

CONSPIRAŢIA TĂCEREI IN POLITICĂ

Politica fiind o artă, cere să te adaptezi unor principii de tact unde rolul tăcerei îşi are rostul ei. Vlahuţă vroia să afle dela Caragiale dacă politica te lasă să spui ce ai pe inimă, şi dacă un literat înscris într'un partid poate să-şi spună tare gândul lui întreg.

Răspunsul ar fi acesta: „Mai întâi, scurt: nu numai politica ne împedică să spunem ce avem pe inimă; şi un literat, chiar neînscris în vreun partid, nu poate să-şi spună totdeauna gândul lui întreg. Iar dacă e o mare fericire cum zici tu, să-şi poată spune cineva ce are pe inimă, gândul lui întreg, apoi trebue să mărturisim că bietului muritor, această fericire, ca

www.dacoromanica.ro

şi multe altele, îi e dat numai s'o dorească. Ia să vedem acum mai pe larg.

Să luăm un literat care n'a făcut şi nu face politică deloc, deşi frate-său mai mare e fruntaş într'un partid, om de puternic sprijin al cabinetului. Se 'ntâmplă că partidul fratelui, stând la putere peste măsura răbdării opoziţiei, a făcut o sumă de greşeli politice şi se găseşte la un moment foarte slăbit în faţa opiniei publice. Fără a face politică, literatul nostru a constatat şi el, ca toată lumea, acele greşeli — cam prea vădite călcări de lege, cam prea violente abuzuri de putere, cam prea exagerată favorizare a unor interese personale sau de coterie în dauna celor publice...

In culmea crizei, când partidul lui nenea se înţepeneşte 'n călcâie, iar lumea toată dă năvală să-l răstoarne, literatul nostru însoară flăcăul într'un oraş de provincie; iar nun mare este chiar nenea, unchiul ginerichii...

E o caldă sărbătoare de familie. După cununie pe când toţi sunt în culmea veseliei la masă, nunul mare ridică un toast pentru viitorul finilor; dar n'apucă să-l termine, şi iată că i se aduce pe tavă o telegramă urgentă din Bucureşti. Nunul cere pardon după regulă, mesenilor, deschide telegrama, îşi aruncă ochii pe hârtie şi, cu privirea rătăcită, exclamă

— Mişei! mizerabili! infami!

— Ce e? ce e? întreabă toţi.

„Mari turburări de stradă în capitală... Intervenţia armatei... Răniţi, morţi...

In momentul acesta, prezidentul consiliului merge

www.dacoromanica.ro

cu demisia la palat, unde sunt chemați capii opoziției spre consultare...

Te 'ntreb dacă poate el să spună măcar atâta mâhnitului patriot:

— Nene, nu te puteai aștepta la mai bine..., că nu era cu putință să mai meargă mult. Aveți ce meritați! prea ați fost, cum să zic? din cale afară!

Evident, că nu, va trebui să facă figură de circumstanțe și să zică măcar atât:

— Ci nu te mai tulbura nene! Ei! Și? Zi că o să cădeți! Ați stat destul la putere... Ați desfășurat o activitate foarte frumoasă... Veți cădea mândri! Veți cădea în picioare!.. Care va să zică și frăția, nu numai politica, poate împedica pe un literat de a spune tot ce-i stă pe inimă gândul lui întreg...

Caragiale mai dă în această scrisoare câteva exemple, și în concluzie e de părere că literatul și omul politic nu poate să spue ce are pe inimă, gândul lui întreg, să analizeze lucrurile în lumina lor cea adevărată, ci înșelându-și conștiința e nevoit să iee parte la conspirația generală a tăcerei, singura care subjugă și perpetuează eterna minciuna convențională a societății.

SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ

Vlahuță întinzând firul întrebărilor spre morală și educație, capătă dela Caragiale lămuriri din ce în ce mai interesante:

„Prea multe ghicitori îmi pui, și prea grele. In fața oricărei întrebări, mi-aduc aminte de-o mică poveste orientală".

A 'ntâlnit odată un negustor glumeț, întorcându-se

www.dacoromanica.ro

din târg, pe Nastratin-Hogea, vechiul nostru prieten din copilărie, şi zice.

— Hogeo, dacă ghiceşti ce am eu în basmaua asta, ţi-l dau ţie să-l faci jumări... Ia ghici!

Hogea se gândeşte şi răspunde:

— Ia, mai spune încă odată:

— Dacă ghiceşti ce e, ţi-l dau să-l faci jumări...

— Nu-i destul, atâta. . E prea pe departe... Mai dă-mi un semn măcar, să mă apropii de înţeles.

— Aşa? adaugă negustorul; uite: e ceva gogoneţ, cu coaje tare, şi 'năuntru dacă spargi coaja d'asupra e alb şi 'n mijloc e galben...

— Ei! zice Hogea, după ce se gândeşte bine; las'că ştiu acuma: ai scobit o gulie, şi ai vârât înăuntru o bucăţică de morcov. Aşa dar, n'am să caut cu Nastratin prea pe departe înţelesul ghicitorilor ce îmi pui; am să răspund d'a dreptul scurt, precum mă tae capul şi anume:

I. *Incotro mergem*? Dat fiindcă la noi toţi comandă şi nimeni n'ascultă, căci nu s'au născut încă nici cine să ştie comanda, nici cine să ştie asculta mergem şi noi cum merg toate în natură sub împeriu necesităţii, mergem încotro o vrea Cel de sus, D-zeu, adică.

II. *Suntem, ca neam, în faza de copilărie de tinereţe, de bărbăţie, sau îmbătrânim fără învăţătură de minte?*

Această întrebare a ta o pricep cam ca Nastratin pe a negustorului cu oul în basma... Statele sunt mai puţin durabile decât neamurile; în orice caz durata neamului n'are aface cu a Statului, ba adesea, după cum spun unii învăţaţi, Statul particular poate fi

www.dacoromanica.ro

o piedică pentru desvoltarea unui neam. Şi este dovedit, tot de către învăţaţi, că neamuri mari, rase ilustre, n'au fost în stare să înfiinţeze state particulare pentru ele însele; menirea lor a fost numai să întemeeze pentru alţii State puternice, sau să contribue în mare parte la întemeerea acestora— ca de pildă Northmanii şi Slavii. Vezi dumneata: pe semne că puterea acestor vestite neamuri era prea mare ca să 'ncapă între graniţile unui singur stat particular, şi menirea lor prea depărtată ca să se strângă în marginile unei istorii particulare, cât de largi.

III. *Ce ne dau şcoalele noastre?*

Ne dau ce pot şi ce ne trebue: impiegaţi de Stat; profesori.

IV. *Dela sentimentul religios mai putem aştepta ceva?*

Fireşte că nu putem aştepta ceva dela ceva care, poate, o fi existat cândva, dar care acuma vedem bine cu toţii că nu există...

V. *Incotro e limanul?.*

Ce zor are cineva de un liman când fără nevoe de cârmă, pluteşte vesel pe liniştitele ape şi nu se simte ameninţat de nici o primejdie imediată, care să-i turbure petrecerea?

VI. *Suntem cu adevărat mai deştepţii decât alte neamuri?*

O, Doamne! oare încă nu ştii tu, dragul meu, că poporul este suveran? Apoi dacă-i suveran, suveran fără linguşitori şi fără bufoni, se poate? Eu cred că fiecare popor, mai curând sau mai târziu răspunde Vlahuţă, trebue să treacă printr'un paro-

www.dacoromanica.ro

xism de ticăloşie, care-l încinge odată ca un pojar. de-i răscoleşte tot sângele, şi din care dacă nu-l dă cumva în vr'o pustie de scarlatină se ridică mai zdravăn şi mai curat de cum a fost.

Ne întârzie. Dar de pierit, nu pierim. Căci viaţa unui Neam nu e un puhoiu stârnit din năpădirea ploilor întâmplătoare, ci un fluviu care-şi trage puterile din izvoarele vii ale pământului, un fluviu care singur îşi spinteacă drum prin nămeţii de piatră, şi singur se curăţă de tot felul de gunoae şi de putregaiuri ce i se grămădesc în cale. A despicat el munţii — s'or să-l iezească vreascurile?"

Şi Caragiale e de părerea lui Vlahuţă, căci într'un elan de patriotizm, spune:

„Nu, hotărât; *neamul acesta nu e un neam stricat; e numai nefăcut încă;* nu e pân'acuma dospit cum se cade. E încă nelimpezit de mizeriile seculare sub care a mocnit cu junghetura frântă; încă nu crede în dreptate; încă nu poate scoate din sânu-i pe cine să-i poată comanda; încă nu ştie de cine să asculte — fiindcă nu are deocamdată încredere în nimeni... Fript cu lapte, suflă şi-n brânză. N'a ajuns să cumpănească bine ceace i se pune împotrivă, şi astfel încă nu înţelege că în mâna lui ar sta să-şi îndrepteze soarta şi să dispună apoi pe de'ntregul de ea—păcum e drept şi păcum are să şi fie odată. In fine, nu are încă destulă îndrăsneală să-şi răfuiască socotelile cu „binevoitorii lui epitropi". Dar cu vremea, trebue să vină şi asta; trebue să vină şi înţelegerea fără de care nu poate fi o naţiune sigură de avutul ei, nici de onoarea, nici de viitorul ei.

Românii sunt astăzi un neam întreg de peste zece

www.dacoromanica.ro

milioane de suflete, având una şi aceeaşi limbă, (nu că s'o lăudăm noi) extraordinar de frumoasă şi de.. grea, având un mod de gândire deosebit al lui, o comoară nepreţuită de filosofie morală, de humor şi de poezie — cu atât mai originală avuţie cu cât este un amestec de moşteniri şi dobândiri antice, greceşti slave, orientale şi altele, pecetluite toate cu netăgăduiala lui nobilă pecetie romanică, latină, care-l arată bun şi netăgăduit stăpân al lor. Din această stăpânire seculară a lui rezultă şi puterea nebiruită de asimilare a acestui popor, ce încă d'abia pe departe începe a-şi simţi importanţa în lumea europeană. Şi de aceea, este aşa greu de 'nţeles teama ce o au unii de „înstrăinarea neamului românesc", de „alterarea spiritului material", de... „pierderea românismului...

Să se pearză neamul românesc! — Auzi dumneata!.."

Această corespondenţă arată pe Caragiale ca pe o personalitate care ştia să înţeleagă lucrurile în dreapta lor valoare, analizând în ele societatea românească ca un vrednic sociolog care se călăuzeşte de fapte şi exemple, iar nu după fantezia şi moda vremelnică a actualităţei. Iscoditorul Vlahuţă, şi dânsul un profund cunoscător al oamenilor şi mediului social românesc, prin darul de a îmbrăca întrebările într'o haină de nobilă poezie, are puterea să sugestionize gândirea prietenului său, îndemnându-l să scrie rânduri cari sunt pagini de *autobiografie.*

MOARTEA LUI CARAGIALE

Amărât de nerecunoştinţa contimporanilor, şi mai ales de ignoranţa oficialităţei care a ştiut în totdeauna să ajute şi să cultive numai mediocritatea, Caragiale

www.dacoromanica.ro

a trăit ultimii ani în refugiu la Berlin, unde a şi murit subit în seara de 10 spre 11 Iunie 1912.

E interesant cum fiul său Luca, a povestit ultima convorbire avută cu tatăl său:

„Intr'o noapte caldă de Iunie, am stat de vorbă târziu cu tata. Fereastra era deschisă, şi din stradă se auzea sgomotul vieţii intense a Berlinului. Vorbea cu admiraţie şi emoţie despre Shakespeare şi despre teatru în general. Imi pare rău că nu pot repeta exact tot ce a spus în noaptea aceea, căci a vorbit într'adevăr într'un fel rar lui însuşi. Spunea că teatrul nu-i literatură, fiindcă nu ai grija stilului. Fiecare dintre eroi vorbeşte cum îi vine în momentul afectului. Il asemăn cu arhitectura, căci ca şi în arhitectură clădeşti în teatru. Şi, pe urmă, a vorbit despre Macbeth. Nici odată nu l-am văzut mai patetic. Mi-a dovedit că Macbeth e capodoperă artei dramatice. Construcţia arhitectonică, ţi-e dată dela început, că soarta lui din prima scenă este pecetluită şi ştiind ce are să se întâmple, nu te mai interesezi decât de partea pur artistică, cum are să se întâmple. Şi explică scena întâi a tragediei shakespeariene: „Se 'ntâlneşte cu vrăjitoarele; îi spun că are să fie Than de Cawdor, Rege, dar că nu are să domnească. Pier vrăjitoarele şi vine ştafeta de-l vesteşte că-i numit Than de Cawdor... Ei! Atuncea ştii că s'a isprăvit cu bietul om... că se împlineşte ce i-a fost zis... şi aştepţi, aştepţi cu gura căscată... şi vezi că totul se întâmplă aşa.. dar cum se'ntâmplă, asta-i meritul lui Shakespeare". Pe urmă a evocat scena duelului cu Mac Duff şi a insistat cu admiraţie violentă asupra ei. Continuă înfrigurat: Macbeth îi

www.dacoromanica.ro

spune: „Nu te măsura cu mine, că mie mi-a fost ursit că nu am să fiu omorât de om născut din femee şi că pentru ca să fiu doborât ar trebui să umble pădurile“... Şi atunci ştii bine că trebuia Macbeth să fie biruit şi nu ştii cum... Dar Mac Duff răspunde: „Nu m'am născut din mamă, că din pântecele ei cu mâinile am fost smuls şi afară vin crengile pădurii din Birman duse de oameni“...

Era târziu în noapte...

A doua zi l-am găsit mort, sprijinindu-se cu un cot de perna din pat şi cu obrazul foarte liniştit“.

Vestea morţei a fost o consternare generală pentru marele public care îl iubia cu adevărat.

Prietenii maestrului, Vlahuţă şi Delavrancea cei dintâi au plecat la Berlin, pentru a lua ultimele dispoziţiuni cu privire la înmormântare. Corpul însă n'a putut fi adus în ţară, rămânând în cimitirul de acolo până în toamnă. In ziua de 24 Noembrie 1912 corpul a fost depus în biserica Sf. Gheorghe din capitală, când s'a făcut şi înmormântarea.

In faţa unei afluenţe extraordinare, corpul neînsufleţit al marelui scriitor a fost rădicat de prieteni şi depus pe carul funebru.

Cu acest prilej s'au rostit numeroase discursuri, din care reproducem pe cele mai caracteristice:

DISCURSUL LUI TAKE IONESCU

„Jalnică adunare, întâmplarea voeşte să plâng împreună cu d-voastră, pierderea lui Caragiale, atât în numele guvernului, cât şi în numele partidului politic din care a făcut parte acest într'adevăr mare român.

Alte glasuri mai autorizate vor slăvi pe uriaşul

www.dacoromanica.ro

artist. Ori cât de elocinte, nu vor putea să exagereze mărimea lui Caragiale. Cât timp se va grăi în limba românească, numele lui Caragiale se va confunda cu însăşi literatura noastră dramatică.

A fost de sigur un teatru românesc şi înainte şi în vremea lui Caragiale. Dar cântărit alături de opera lui, atârnă aşa de puţin, în cât geniului acestuia, chiar de va fi vre-odată întrecut, rolul de creator nimic şi nimeni nu îl va putea răpi.

Geniu, pentrucă Caragiale a ştiut să dea naştere la atâtea fiinţe care nu numai caracterizează de minune o ţară şi o epocă, dar reprezintă în acelaş timp eternul adevăr omenesc.

In aceste creaţiuni ale lui Caragiale, s'a manifestat şi primul lui contact cu viaţa politică.

Ridiculizând cu o ironie măeastră, neajunsurile guvernării libere, Caragiale apărea drept un vrăjmaş, sau cel puţin un neîncrezător, în mişcarea democratică, care este evenimentul de căpetenie al timpurilor moderne.

Adevărul era altul. Sub surâsul lui aşa de dispreţuitor, se ascundea o dragoste caldă pentru năzuinţa maselor de a-şi îmbunătăţi cât mai mult condiţiile de traiu, şi o încredere nețărmurită în putinţa lor de a se salva prin ele însăşi.

La lumina groaznică văpăi dela 1907 s'a văzut limpede şi gândul intim a lui Caragiale.

A doua zi după acea catastrofă toţi cei cari au simţit pe umerii lor povara răspunderilor au fost nevoiţi să-şi facă o reviziune de conştiinţă.

In fiinţele înguste din această reviziune a ieşit o mai mare teamă şi neîncredere. In firile bogat

www.dacoromanica.ro

înzestrate, examenul de conştiinţă a fost izvorul unei şi mai mari încrederi în a tot putinţă Democraţiei, Caragiale stă în fruntea acestora din urmă.

Din acel ceas cei cari nu-l cunosteau de cât din aparenţă, au văzut cu uimire un nou Caragiale. Diletantul ironist transformat în Apostol.

Iar când un an în urmă, partidul nostru şi-a început cariera, pribegind pe tot pământul României, ca să strângă adesiunile sufleteşti, Caragiale ne-a făcut onoarea, nepreţuita onoare, să ne dea dovada încrederei, făcând să intre apostolia lui în cadrul sforţărilor noastre.

In această nouă activitate a lui Caragiale, partidul nostru a câştigat, de sigur, o deosebită strălucire. Dar, arta românească a câştigat şi mai mult. S'a îmbogăţit cu un giuvaer nestimat: elocinţa politică a lui Caragiale.

Din oraş în oraş, Caragiale însoţindu-ne în mersul nostru, a semănat pretutindeni cu dărnicia prodigului acele capete de operă ale elocinţei politice, care vor rămâne spre gloria lui şi a neamului întreg.

Cugetător adânc şi artist impecabil, Caragiale a înălţat şi înnobilat vorba dela întrunirile publice, aceeaş vorbă care, lipsită de talentul lui fusese pentru el, altădată, subiect de nemiloasă, ironie.

Şi s'a dus dintre vii, tocmai în ajunul zilei în care era să se îndeplinească, în sfârşit, una din rarele şi modestele lui dorinţe, să ducă puterea lui de judecată şi bogăţia lui de imagini, la tribuna parlamentară, şi să ne dea spre minunarea şi delectarea noastră încă o dovadă despre universalitatea geniului lui, şi despre adâncimea pătrunderei lui politice.

www.dacoromanica.ro

Moartea lui Caragiale, așa de timpurie, este o adevărată jale pentru toți Românii. Pentru noi, aceasta jale este cu atât mai covârșitoare, cu cât am avut norocul, ca ultimii ani ai scurtei lui vieți, să petreacă în mijlocul nostru, și să ne dea astfel prilej să-l cunoaștem de aproape sub strălucirea artistului, farmecului omului, căldura prietenului, și devotamentul tovarășului.

Fie-ți țărâna ușoară"!

DISCURSUL LUI DELAVRANCEA

M'a ales soarta să vorbesc în fața scumpelor rămășițe ale celui mai mare român din câți au ținut un condeiu într'o mână și o torță aprinsă în cealaltă. Condeiul a căzut, torța arde, și va arde, și nu se va stinge niciodată, nici chiar cu cea de pe urmă ființă care ar rămânea. — Și ce v'aș spune, și cum v'aș spune durerea ce ne coprinde din ceasul în care, el, s'a dus, vecinic viu în mintea tuturora, nemuritor și bravând moartea cu râsul lui stăpânitor a toate?

Nu știu care francez a zis, — când de pe fruntea Franței se stinse o rază de glorie adevărată, — că noi, scriitorii, atât avem și atât aducem... câteva lacrimi de cerneală! Aș vrea și eu să-i aduc, ca prinos al iubirei și al admirațiunei mele, câteva lacrimi de cerneală... și nu pot... celelalte năvălesc fără voia mea... Și fiecare picătură este o scenă de despărțire, și toate laolaltă mă covârșesc până peste puterile mele...

O, câte clipe de fericire intelectuală am trăit împreună! Și aducându-mi aminte de acest mare fascinator, acum când ar trebui să ne despărțim,

www.dacoromanica.ro

trebue să împrumut formula de dezolaţiune amară a geniului latin:

— „Nessum maggior dolore che ricordarsi del tempo felice nella miseria!...“

In aşa stare sufletească, veţi înţelege că nu pot să vorbesc nici de publicist, nici de scriitor, nici de dramaturg. — Alţii, mai tari ca mine, vă vor dovedi — dacă mai e nevoe — că pentru publicist nici o chestiune de treizeci şi cinci de ani încoace n'avea secret, şi la lumina lui scânteietoare cutele ei se desfăceau şi se netezeau ca prin farmec, — că scriitorul a fost un mare creator, căci a găsit forma fără greş şi fără păcat în care îşi turna el nepreţuitele comori, va să crezi şi va să fii mare, — că dramaturgul a cunoscut toată scara dela farsă la comedie, dela comedie la drama fără pereche de dăinţă şi de răzbunare.

Ori unde a pus mâna a săpat în cremene urme neşterse că p'acolo a trecut el, uriaşul rasei noastre, învăţătorul aspru al nostru şi al urmaşilor noştri. El e cel mai citit şi cel mai admirat de tinerimea dela 18 ani în sus, de dincoace şi de dincolo de Carpaţi... ba crez, că el singur ar fi fost în drept să zică fără pic de fală: „Carpaţii nu mai există!“ Il admirăm cu toţii ca fond şi ca formă, şi cu toate acestea n'a atins încă culmea gloriei. Când puzderia latină va înţelege pe deplin că ceeace nu piere, şi n'o lasă să piară, este limba strămoşească, — şi îşi va pune întrebarea — „care sunt canoanele fireşti ale graiului nostru...“ — atunci se va desluşi că omul care a croit verbul, dându-i puteri noi, după calapodul etern al limbei, care a dezlegat proble-

www.dacoromanica.ro

mele încâlcite ale sintaxei ce rămâseseră fără soluție până în vremile noastre, care a dat cu sonda în întunecimile pornirilor instinctive ale rasei noastre și a scos aur și lumină... a fost el, Caragiale, Luceafărul nostru de ziuă și de noapte la luminile căruia, sclipitoare și senine, se vor îndrepta înclinându-se generațiunile viitoare.

Biografia lui dispare sub strălucirea lui însuși.

Din pădurile seculare ale Prahovei, din genunea albăstrie a dealurilor noastre, țâșni lumina adevărată, izvorând ca să mărturisească lumei energia și geniul poporului românesc. In producțiunile lui nu se zăresc nici înaintașii lui, nici urmașii lui, ci aceștia se perd în mișuna care fatal vrea să ducă mai departe tainele din care, — la câte un secol odată, — ar putea să plămădească o asemenea putere resumativă a puterilor noastre seculare.

Caragiale n'a fost nici deputat, nici profesor la Universitate, nici academician, nici ministru, fiindcă n'a vrut să fie. Era sortit să nu fie nimic din câte suntem și să fie tot ceea ce am putea fi, să ne întregească să ne reprezinte sporiți în ochii noștrii și cu podoabe scumpe în fața străinilor.

Noi cu el, și de la el, socotim limba mai fină și mai viguroasă, noi cu el, și de la el, avem curajul să ne măsurăm tăria de a fi și de a deveni, la cântarul celorlalte popoare din Occident, — noi cu el, și de la el, avem dreptul activ de a păși peste culmea pieptului din față pentru ca să suim suișul greu și atrăgător al idealului omenirei civilizate. Misiunea lui socială și-a îndeplinit-o, și și-a îndeplinit-o chiar fără să vrea. Ne-a ridicat pleoapele, ne-a făcut să

www.dacoromanica.ro

pipăim şi să deosebim bine: ceeace putem de ceeace nu putem, ridicolul de cumineţenie, patria noastră de patria zevzecilor, libertatea de libertinaj, moravurile de năravuri şi gogoaşa de mătase de gogoşile umflate...

Caragiale n'a murit, Caragiale nu poate să moară. Ostenit d'atâta sbucium, doarme cu faţa în sus.. Incet, să nu-l deşteptăm... Desprins din unda divină, oprit o clipă între noi, geniu reversibil, se întoarce în splendorile misterelor de unde ne vor sosi geniile..

Dormi Caragiale, dormi drăguţule, somn fără vise, şi mai cu seamă nu cu visul tău teribil şi cel de pe urmă:—„Cine va îngriji de copiii mei?“ — Copiii tăi sunt copiii de suflet al neamului românesc. România îşi va face datoria, îşi va plăti datoria“!

DISCURSUL LUI DAVILA

N'a trecut o jumătate de an de când sufletul acestei ţări a tresărit de entuziasm ca să sărbătorească aniversarea unuia din cei mai glorioşi fii ai săi, şi de la ziua aceia n'a trecut nici o lună şi vesela sărbătorire a unei vieţi s'a sfârşit în jalnica proslăvire a unui mort.

Vai vouă cari râdeţi, căci veţi plânge!

Un popor răsfirat peste trei hotare striga trăiască Caragiale şi fără preget, înăbuşit ecoul glasul Cumplitei răspundea: Caragiale a murit.

Şi peste trei hotare ştirea funebră cernea inimele, uimea cugetele.

Dar când după sbucium şi turburare se reculeseră inimile şi cugetele, o mângâiere le alintă şi le potoli:

www.dacoromanica.ro

Caragiale se stinsese de odată, pe neașteptate, fără suferință, fără luptă, în plină glorie, în plină fericire: Pronia dăduse moartea celui drept.

Și într'adevăr cugetul lui ori când fusese drept și ori când bună inima lui față de nedreptățile și de răutățile omenești.

Cu sufletul senin diseca sufletele turbure și patimele fără patimă le privea.

Adâncul moralist era îngăduitor, sclipitorul satiric era blajin. Epigrama lui era ghimpele unei roze învoalte. Râsul și-l punea pe sensibilitate ca o mască. Ca și Molière, Caragiale râdea cu lacrămi.

Vai vouă cari râdeți, căci veți plânge.

Cu chiar aceste cuvinte își termina Bossuet celebra anatemă aruncată memoriei lui Molière, și, față de sicriul lui Caragiale, înțelesul acestor cuvinte apropie și mai mult în admirația mea aceste două genii de o seamă.

Căci de o seamă sunt geniile lor. Cu aceiași limpezime deosebesc în moravuri liniile generale și trăsărurile caracteristice, cu aceiași preciziune ating, din clipa dintâi, resortul vieței fiecăruia, cu aceiaș pătrundere se cobor în hăul omenirei și răsar apoi deasupra cu mâinile pline de monștri și de grozăvedii, printre cari, palid și turbure, lucește câte un mărgăritar; în sfârșit, cu aceiași pricepere, cu aceiași răbdare, ciselează, în metalul inalterabil al unei jimbi îmbelșugate, giuvaerul definitiv al frazei impecabile.

Operile lor rămân constelații veșnice, hărăzite uimirei generațiilor fără sfârșit cari vor recunoaște în civilizații veșnic reînnoite, chipurile veșnic renăs-

www.dacoromanica.ro

cânde ale acestor rubedenii: Dandin şi Trahanache, Scanarel şi Titircă, Scapin şi Ghiţă, Tartuffe şi Caţavencu.

Priviţi-le de aproape aceste încarnaţiuni ale slăbiciunei şi energiei omeneşti: deşi cu haina înfăţişarea timpului şi latitudinei lor, au totuşi acelaş suflet, aceiaşi judecată, aceleaşi metehne.

Nu sunt de sub Ludovic XIV sau de sub Carol I, nu sunt de aci sau de acolo, nu sunt francezi sau români: sunt de ori când şi sunt oameni.

Şi nu putea să fie altfel, pentru că legea naturii ordonă ca aceleaşi cauze să producă aceleaşi efecte şi rodul să fie deapururi asemenea, originei sale.

De aceia sunt asemenea roadele acestea pentru că originele lor sunt de o seamă.

Ba chiar, soarta ciudată a vrut să însemneze la fel aceste două genii menite să rodească la fel: pe amândouă le-a sădit în pădurea sănătoasă şi muncitoare a burghezimei; pe amândouă le-a legănat şi le-a crescut la sgomotul robitor al scenei, pe amândouă le-a înzestrat cu acelaş neastâmpăr, cu acelaş dor de a cunoaşte; şi apoi într'o zi, pe amândouă le-a pus în faţa urei şi a pizmei, deslănţuite de Tartuffe şi de Caţavencu.

La urma urmei pizma şi-a înghiţit veninul şi ura, şi-a strâns ghiarele, dar nici una nici alta n'au iertat; lui Molière i-au refuzat un mormânt în ţărâna creştină, pe Caragiale l'au ignorat o viaţă întreagă.

Dar ce le pasă lor, şi ce ne pasă nouă! Molière a intrat în empireu cu tot blestemul lui Bossuet şi Caragiale glorificat de voi, îi va şedea alături, cu

www.dacoromanica.ro

toată ignorarea urei şi a pizmei ocupate cu morfolirea slavelor literaturei române în chiar Panteonul lor.

De acu, Caragiale, smuls din braţele noastre, nu mai e al nostru, e al omenirei.

De acu, Caragiale, desbărat de mrejele vieţei, nu mai e al vremei, e al nemuririi.

Noi, acei cari l-am cunoscut şi l'am iubit, vai nouă, plângem căci am râs cu el alături.

Voi, însă, tinerilor, lăstare plăpânde, viitor şi speranţă ale patriei noastre, voi vă veţi bucura. In sufletele voastre neprihănite de tainele vieţei, veţi ridica altare de caldă adoraţiune pentru acei ce cu penelul sau condeiul au fost poeţii luncilor înflorite, al dumbravelor sonore, ai aspiraţiunilor naţionale, ai dreptelor revolte, ai tragicului trecut. Şi Caragiale va avea pe al său, el, adâncul cunoscător al omului, el patriotul luminat şi sever care a ştiut să înfăptuiască în trăsături desăvârşite, frământările renaşterei noastre politice.

Pe mormântul lui, pioşi veţi îngenunchia şi pricepând măreaţa lecţie pe care a ţinut-o contimporanilor săi, veţi arunca departe de cugetul vostru, patimile şi slăbiciunile: iar punând pururi interesul general mai presus de interesele voastre, ve-ţi călca cu fruntea senină şi cu pasul hotărît întru îndeplinirea datoriei către Patrie.

Şi numai aşa, când dâmbul mormântului său va fi bătătorit de genunchii voştri, numai aşa îi va fi ţărâna uşoară marelui Caragiale.

Aşa fie-i ţărâna uşoară!

www.dacoromanica.ro

DISCURSUL LUI PROCOPIU

Printr'un capriciu al soartei nepătrunse, Caragiale, care a fost cel mai român dintre autorii români, a trăit ultimii ani ai vieţei sale şi a murit departe de ţara sa de care era legat prin fibrele cele mai intime ale sensibilităţei şi mentalităţei sale.

După omagiile aduse în numele guvernului, al Teatrului Naţional, al Academiei Române memoriei lui Caragiale, care împreună cu Eminescu şi Alexandri au dat cea mai vie strălucire literaturei noastre, Sindicatul Presei române, cu un adânc sentiment de respect şi de admiraţie, adresează la rândul său un ultim cuvânt de adio celui mai mare autor dramatic român, spiritului celui mai profund şi inteligenţei celei mai lucide din timpurile noastre.

Nu voiu mai încerca aici, după atâţia alţii, de a analiza opera lui Caragiale. Să-mi fie permis numai să arăt că Ion Caragiale nu a fost numai satiricul glumeţ care a ştiut cu tărie şi cu spirit să biciuiască viciile contimporanilor.

De alungul operei sale se aude ca un plâns al unei conştiinţe adânc umane, care se ridică la înălţimea tragicei sinteze a omenirii. De aceea Caragiale va fi nemuritor şi va ocupa un loc de frunte în Pantheonul oamenilor mari ai ţării.

Nu i-a fost dat lui Caragiale să termine toate lucrările începute, munca lui victorioasă însă ne-a lăsat capodopere nemuritoare, cari vor face veşnic gloria literaturei române.

Dar Caragiale nu a biciuit cu verva lui nemiloasă abuzurile, ridicolele şi viciile timpurilor noastre nu-

www.dacoromanica.ro

mai în nuvelele şi piesele sale de teatru, el a fost şi un distins jurnalist. Spiritul său ingenios şi fecund s'a manifestat şi în articole remarcabile cari făceau popularitatea ziarelor în cari erau scrise.

Sindicatul Presei nu putea să nu aducă omagiul său de recunoştinţă lui Caragiale, care a onorat ziaristica română.

Dintre acei cari au mai ţinut discursuri au fost M. Dragomirescu şi M. Sadoveanu.

Panglicele erau purtate de Take Ionescu, A. Davila, Dalavrancea şi I. Procopiu. Inhumarea s'a făcut la cimitiru Bellu.

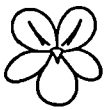

www.dacoromanica.ro

OPERA LUI CARAGIALE

Studiată după documente inedite

de

OCTAV MINAR

www.dacoromanica.ro

I.

INTRODUCEREA

Insemnările critice asupra teatrului lui Caragiale, au de scop să lămurească şi să îndrumeze pe cercetătorul de istoriografie literară, în spiritul vremei, în care s'au reprezentat piesele sale o r i g i n a l e, traducerile şi o ocalizare.

Trebue să cunoaştem atmosfera scenică şi publică, cu toate frământările ce au isvorât din comentariile criticei contimporane cu autorul.

Aceste fapte, odată cunoscute, vom puteà cu adevărat să înţelegem tehnica teatrului lui Caragiale, şi mai ales vom puteà sa documentăm aprecierile noastre de critică dramatică. Impresionismul de până acum, n'a folosit decât sa întunece spiritul nostru critic, denaturându-i înţelesul.

Mai ales, în ceiace priveşte operile lui Caragiale, s'au scris lucruri neexacte, de oarece personalitatea sa a fost atât de complexă, încât criticii nu s'au putut lămuri care aspecte din viaţa şi opera lui ar fi mai aproape de concepţia autorului.

Părerile fiind împărţite, se impune că într'o ediţie critică, întâia după moartea autorului, să adunăm şi să publicam toate documentele ce am crezut de cuviinţă că vor folosi unei analizări ştiinţifice.

ROMA ÎNVINSĂ

Aceasta piesă a fost tradusă în versuri de Caragiale. Traducătorul era şi sufleur la Teatrul Naţional, pe care îl conducea Ioan Ghica, ca director general. Ceiace l'a indemnat pe Caragiale s'o traducă, a fost atmosfera romantică din piesă şi mai ales succesul răsunător dela

www.dacoromanica.ro

Paris, obținut nu atât din cauza valorei literare a piesei, ci mai ales de jocul strălucitor al divinei Sarah Bernhard, care întrepreta pe Posthumia, rol pe care l'a jucat la noi Aristizza Romanescu.

Direcțiunea Comediei Franceze care o montase, câștigase o faimă tânărului autor Alexandru Parodi, încât prima scenă românească, care se conducea pe atunci după spiritul teatrului francez, găsise în Caragiale un distins traducător.

Piesa este pusă în studiu, având următoarea distribuție:

„*Frosa Popescu*, în rolul jucat de Sarah Bernhard la Comedia Franceză, un rol de oarbă, în care a fost admirabilă; *Dimitriad*, în rolul unui sclav; *Maria Vasilescu*, în Opimia, eroina piesei; *Șt. Vellescu*, în Fabiu; *Cristescu*, juca pe Lentulus, iar *Dăneasca*, pe marea preoteasă.

„Cei cari au văzut pe atunci piesa, nu se poate să nu-și aducă aminte de accentul comic, rămas legendar, cu care zicea Cristescu: „viu delà satul Cane".

„Mai erà în „Roma Invinsă" un alt rol, al unei vestale, care nu consta decât în povestirea unui vis, — câteva versuri Cui să-l dea? Erau numai artiste mari, foarte mari, prea mari; și afară de aceasta, mai toate erau bine legate, corpolente femei.

„M'au ales pe mine, ca fiind mică și slabă, procurându-mi ocazia unui succes, nu zic mare, dar suficient, pentru a mă scoate din umbra, în care așteptasem stagiunea. Pe de altă parte, Ștefan Vellescu renunță pe neașteptate la rol Direcția îl dete imediat lui Grigore Manolescu, care se întorsese atunci din Iași, înconjurat de oarecare faimă. Rol mare, greu, rol de bătrân (père noble). Piesa se joacă în Maiu, cu succes, — mai cu seamă ținând seamă că era la sfârșitul stagiunei și că lumea d'abia începea să se deprindă a veni la teatru. (Aristizza Romanescu, 30 de ani, amintiri, pag. 52-54».

REPREZENTAȚIA. „Roma Invinsă", tragedie în 5 acte, de Alexandru Parodi, traducere în versuri de I. L. Caragiale. Piesa a fost reprezentată pentru prima oară în luna Mai 21 al anului 1878.

Distribuția este ceà arătată de Aristizza Romanescu, producând la premieră o rețetă de 2208 lei.

www.dacoromanica.ro

Caragiale a primit prin Direcţiunea Teatrului Naţional o scrisoare din partea autorului, mulţumindu-i pentru cinstea făcută de a fi tradus în româneşte.

Grigore Manolescu, marele artist, relevă în câteva rânduri impresiunile dela reprezentarea piesei:

«Traducătorul a ţinut să sufle în toate serile cât s'a jucat piesa, adică: cinci reprezentaţii în luna Mai, alta la finele lui Octombrie, două în luna Noembrie, al aceluiaş an, şi una în Februarie 1879.

„Bietul Iancu, era mai emoţionat decât un autor veritabil căci vorbele lui aruncate nouă, tremurau din cuşca lui de sufler. In schimb, după reprezentaţie, ne retrăgem la un pahar de vin, şi atunci hazul tuturora era dânsul.

„Rolul lui Quintus Fabius Maximus a fost greu de susţinut, din cauză că prin surprindere, mi-a fost încredinţat de direcţie. — Totuşi l'am jucat cu plăcere, fără însă să fac o creaţie. Versurile tălmăcite de Caragiale întrec originalu fiind curgătoare şi redate într'o limbă curată şi bine construită. („Insemnările mele zilnice", manuscris în posesia Anei Poppescu, fosta soţie a lui Grigore Manolescu, care mi-a pus la dispoziţie mult material informativ şi documentar în timpul vieţei sale").

„Critica dramatică, prin pana temută a lui Frederic Damè publică intr'un foileton din „Românul", 30 Mai 1878, următoarele aprecieri:

„Această tragedie pe care un ziar ilustrat o numeşte „o operă clasică", şi n'are nimic clasic decât subiectul. Tragediile clasice sunt acelea care au fost consacrate de posteritate, „Rome Vaincu" însă, cu toate marile sale calităţi n'a fost consacrată nici chiar de contemporani. Nu-i vom face imputarea că unitatea de loc n'a fost păstrată, căci fiecare act se petrece într'un loc diferit, la Senat, în templu Vestei, într'o pădure, etc.

CARACTERIZAREA ISTORICĂ A PERSOANELOR

Dar nu ne putem opri de a observa că unele caractere nu sunt destul de viguroase. Fabiu, mai cu seamă, ne pare o figură prea slabă, şi nu astfel ne închipuim noi pe faimosul dictator, care a scăpat Roma prin energia lui

www.dacoromanica.ro

şi prin respectul său către legile strămoşeşti, şi despre care Enius a zis:

Unus homo nobis cunctando restituit rem.

„Cât despre Enius, nu înţelegem ce căuta aici; căci, născut la 239, nu avea în templu în care se petrece piesa decât patru ani. Un asemenea anacronism nu se poate explica din partea d-lui Parodi, mai cu seamă că nu era silit să numească pe confidentul lui Lentulus mai curând Eniu, de cât Caius sau Iulius, sau oricum, rolul lui fiind fără nici un interes.

„In fine, ca să nu ne întindem prea mult, autorul tragediei a făcut din Romanii sei oameni din secolul I după Cristos.

„Nu astfel erau Romanii din 235; nici poporul, nici senatorii, nici chiar părinţii nu existau a jertfi ţărei, amici, rude, copii. In „Roma învinsă" nu se văd decât romani protestând în contra legilor şi poetul merge până acolo se admită că Fabius ar fi permis bunicei să omoare pe Opimia, când mânia zeilor nu putea fi împăcată decât pr n moartea stabilită de lege. Dura lex, sed lex. Aspră sau nu, aşa era legea, şi Fabius n'ar fi crezut un nelegiuit d'a ocoli textul sfânt.

„Ne miram asemenea văzând că 'n toată piesa Lentulus rămâne liber, pe când legea romană zice într'un mod formal „complicele Vestalei vinovate va fi bătut cu vergi până la moarte".

„Sa lăsăm această critică istorică şi să venim la interpretare.

MONTAREA

Să mărturisim, precum am mărturisit la inceput, că actorii „şi-au pus toată silinţa ca „Roma învinsă" să fie bine reprezentată. Insă să ne fie permis să observăm că unele lucruri au mai lasat de dorit, pentru că actorii nu s'au gândit să consulte câţiva oameni competinţi:

„De ar fi făcut aşa, n'a n fi văzut pontifici îmbrăcaţi, ca'n Norma.

„Nu mai erau preoţi romani, ci Druizi celtici cu rochii albe, cu vălu şi cu coroana de lauri.

www.dacoromanica.ro

„Pontificii purtau rochia albă cu bandă de purpură, ca şi senatorii fără nici un văl. Numai în timpul sacrificeolr aveau o coroană de aur şi Flaminii o coroană de laur; dar în piesă nu este nici un flamin, ci numai Ponteficele ce mare. Vestalele asemenea purtau rochia cu banda de purpură şi bandelete în loc de coroană. N'au înţeles pentru ce Furius presida la Senat. Pretorul nu presida decât la adunările poporului şi convoca senatul.

„Altă eroare mult mai gravă, dar care priveşte pe autor, d. Parodi. Furius Spurius Camillus a fost cel dintâi pretor roman la anul 365 în. de Chr. Cum dar putea sămai fie pretor la an. 235? Trebuia să fi fost foarte bătrân!

„Multe persoane s'au mirat de costumul strălucit a lui Lentulus şi au crezut că era unul din generalii armatei învinse la Canne. Cine e de vină? Acela care a aruncat pe spatele D-lui Cristescu mantaua de purpură rezervată învingătorilor, imperatoribus.

„Toate aceste sunt lucruri mici, însă probează încă odată cât de greu este a monta o piesă, mai cu seamă o piesă antică, şi cât de folos ar fi să asculte actorii pe acei critici pe care ei îi disprețuesc cu atâta nedreptate.

INTERPRETAREA

Dar să trecem peste acestea, sperând că altă dată vor evita chiar cele mai mici greşeli, şi să venim la jocul artiştilor.

D-na *Eufrosina Popescu* a interpretat cu măestria sa obişnuită rolul Postumiei, singurul rol mişcător din piesă, fără însă a face o creaţiune, ca să zicem aşa, tragică.

„A fost o oarecare monotonie în acţiune în primele acte care a dat rolului prea puţin relief. La actele 4 şi 5, marea artistă a fost cu totul la înălţimea rolului, adică mişcătoare şi tragică.

„D. *Petre Vellescu* a jucat rolul marelui Pontifice cu talent, dar numai cu talent. Adevărul vorbind, nici rolul ingrat şi rece nu ajuta pe artist.

„D. *Manolescu* Fabius —ne-o înfăţişează cea mai frumoasă statuie artistică. De ar voi acest june artist să se pună pe muncă şi să studieze 2, 3, ani cu stăruinţă, făcând totul ca

www.dacoromanica.ro

să-şi îndrepteze tonul prea slab al vocei sale, ar deveni desigur cel dintâi artist dramatic român, căci e înzestrat cu toate darurile naturale; talie, gestul, eleganţă, simţământ, numai voce nu, — vocea este mult.

„D. *Christescu*, a zis cu multă căldură rolul lui Lentulus dar până când nu va voi să înţeleagă ca obiceiul său d'a mânca toate sfârşiturile frazelor, slăbesc cele mai frumoase efecte, succesul ce merită nu va fi recunoscut. Fără aş corecta defectul, fraza sa devine un fel de melopee, şi energia ei este atât de slăbită, încât cugetările sale mai înalte nu produc asupra spectatorilor nici un efect. Cu toate acestea, Christescu a ţinut în două trei rânduri, răpit fără voie de vigoarea versurilor, se smulgă aplauzele publicului.

„*Dem. Petrian* (Enius), *Hagiescu* şi *Nottara* (Furius), au fost prea bine în micele lor roluri.

Cât despre d. *Dimitriad*, îi facem toate felicitările noastre, a compus foarte bine personagiul sclavului galo (Vestaepor) şi l-a înterpretat cu convingere, adevăr şi talent.

„D-na *M. Vasilescu*, ne-a părut cam slabă, un rol de tragedie nu se joacă ca un rol de comedie, şi nu este destul d'al şti pe de rost.

„D-na *A. Romanescu*, din contra, ne-a părut de astădată cu mult mai superioară. Nu avea, în adevăr, decât o tiradă, dar această tiradă cereà a fi zisă cu o deosebită gingăşie, cu o mare naivitate, şi cu un dor ascuns, şi D-na A. Romanescu a găsit toate aceste calităţi pentru a ne povesti visul său de amor. Teatrul Naţional aveà trebuinţă de o îngenuă el a găsit-o astăzi.

APRECIERI DESPRE TRADUCERE ŞI PIESĂ

De aşi fi competinte, aşi vorbì de traducere, care mi s'a părut excelentă în multe părţi şi adesea ori mai puternică în expresiune decât versurile d-lui Parodi, care sunt slabe şi fără coloare.

„Voesc să profit de rândurile ce-mi rămân, ca să rezum opiniunea mea. Piesa e bună, fără a fi un capod'operă, însă nu prea este în curentul ideilor publicului care fregventează Teatrul Naţional.

„Voì revenì într'o zi mai pe larg asupra acestui punct

www.dacoromanica.ro

Actorii au probat că sunt în stare să învețe bine, să interpreteze îndestul rolurile cele mai grele; și de acum vom fi mai pretențioși anul viitor. Infine, deși era o prea frumoasă idee d'a termină stagiunea cu o piesă bine aleasă, bine montată, bine reprezentată, nu e mai puțin adevărat că nu era o idee practică și că nu ne prea înșelăm, când povățuim acuma 2 luni pe artiștii asociați d'a nu se expune în zadar.

„Știu prea bine că piesa se va puteà reprezentà la anul, dar la anul va fi o piesă veche, și este problematic că succesul care-i a scăpat acum, să se întoarcă în Septembrie sau mai târziu. Dorim însă foarte mult ca piesa studiată din nou și corijiată în părțile greșite, să aibă succesul ce merită și se încurajeze pe societari a ne da din când în când aceste serbări literare, care cu toate defectele lor, nu pot fi decât bine primite, de către critica iubitoare de tot ce este adevăr literar și artistic".

CONCLUZII CRITICE

Traducerea lui Caragiale e făcută în mod liber. Asemuită cu originalul francez, piesa lui Parodi, păcătuește prin aceia că versificația, mai ales aceia care s'a scris pentru Comedia Franceză, a fost totdeauna o versificație sonoră bogată în comparații și imagini vii, acțiunea urmărind o atmosferă scenică plină de romantism.

Traducătorul ocolind pe cât posibil această tendință oficială a autorului, a căutat să fie mai natural, mai aproape de limbajul omenesc, căci și romanii au fost înainte de toate oameni, și analizând caracterul persoanelor din piesă, perspectiva depărtării nu trebue să schimbe cuvântul firesc. E destul că muzicalitatea versurilor aprinde imaginația spectatorului.

Nu trebuie să înbogățim și noi prin cuvinte căutate, înscenările istorice.

Caragiale înțelegând spiritul teatral a acestor piese, a căutat să puie în traducerea sa, puțin din darul de analist, răușind, după cum a susținut actorul Grigore Manolescu și criticul contimporan Frederic Damè, că traducerea lui Caragiale retușează și complectează chiar unele pasaje din piesă, scoțând în relief psihologia persoanelor destul de șterse în original.

www.dacoromanica.ro

Limba din traducerea lui Caragiale este frumoasă, lipsită de arhaisme, şi mai ales de acele expresiuni specifice teatruluí românesc din aceà vreme.

Îngrijirea aceasta, atrage atenţia lui V. Alecsandri, care asistând la o reprezentaţie, scrie lui Grigore Manolescu între altele, urmatoarele rânduri:

„Mi-ai plăcut, admirând gesturile şi atitudinea de roman. Din cele ce ai spus, se vede că traducătorul este un meşter aí limbei noastre. Săraca noastră limbă românească, bună astăzi pentru a fi vorbită de slugi, iar nu în templu Melpomenei. (Insemnările mele zilnice, din colecţia Ana Poppescu).

Reproducerea piesei este făcută după manuscrisul pus la dispoziţie pentru copiere, de Aristizza Romanescu, care ţinea mult la dânsul, de oarece înseamnă un succes pentru cariera ei artistică.

LUCREZIA BORGIA

Caragiale bucurându-se de succesul obţinut cu traducerea piesei lui Parodi, şi îndemnat de Grigore Manolescu, se apucă să traducă „Lucrezia Borgia", dramă în trei acte şi două tablouri de Victor Hugo.

Marele artist voia să creieze rolul lui Gennaro, fiind secondat de Aristizza Romanescu, care voia să joace pe Dona Lucrezia.

Piesa a fost tradusă în vara anului 1878, iar toamna, manuscrisul l'a luat Manolescu, cu gândul de a intervenì la direcţiunea teatrului spre a fi primit, trecut în repertor şi mai apoi pus în repetiţie.

Direcţiunea însă acceptase pe Ruy-Blas a lui Hugo, tra ducerea în versuri a lui Olănescu-Ascanio.

Manolescu fu rugat chiar de traducător să interpreteze rolul principal, înlocuind pe Pascaly, care nu prea învăţa rolurile.

Această nouă propunere entuziasmă pe Manolescu, care se dezinteresă de traducerea lui Caragiale, aşa că manuscrisul a rămas rătăcit printre piesele şi hârtiile mareluí artist.

Explicaţiile de mai sus mi-au fost povestite de Ana Poppescu, care păstrase cu sfinţenie tot ce-i rămăsese dela Manolescu, permiţându-mi să transcriu această traducere pentru ediţia mea critică.

www.dacoromanica.ro

O NOAPTE FURTUNOASĂ.

Caragiale căpătase o mare dragoste pentru teatru. După multă chibzuinţa, se hotăreşte să prefacă într'o comedie subiectul unei „gogoaşe" publicată în „Almanahul Claponului".

Iată subiectul acestei glume:

„Cetăţeanul Ghiţă Calup, băcan în mahalaoa *** şi gardist civic, este foarte gelos de cocoana dumisale. El are în prăvălie un tejghetar tânăr anume Ilie, pe care-l iubeşte mult, căci este foarte harnic. Pentru aceea jupân Ghiţă i-a dăruit la Sf. Ilie de ziua lui o legătură de gât prăzulie.

Când prietenii povăţuiesc pe jupân Ghiţă să trimeată în locu-i la gardă pe Ilie, jupânul le răspunde:

„Nu-mi pasă să lipsesc de acasă şi un an de zile. Nu mi se simte lipsa. Ilie să trăiască! Am să-l fac tovarăş la parte!"

Cetăţeanul Calup, când îi vine rândul să facă de gardă, chemă pe Ilie, şi după alte multe îi recomandă mai ales să păzească strasnic cinstea cocoanii:

„... Ştii tu cum sunt muierile...

— Ştiu, jupâne...

— Ei! ia vezi.. Păzeşte bine!

— Las pe mine, jupâne; cât o trăi Ilie, cinstea dumitale e cinste...

— Bravos Ilie! Am să te fac tovarăş la parte!"

A treia zi de Sf.-Ilie, jupân Calup, care plecase de dimineaţă ca să stea de gardă până a doua zi, apucându-l peste noapte oare-cari dureri, e silit a se întoarce acasă la ceasul unu despre ziuă. După ce bate foarte mult în poartă. Ilie, *zăpăcit de somn*, vine să-i deschiză. Jupân Calup intră în odae. Cucoana doarme cu faţa la perete. — Când jupân Ghiţă voeşte să se culce, găseşte pe pl'apuma dumisale de dumicaton alb o legătură de gât prăzulie.. foarte sgârcită.

. . . . . .

A doua zi, jupânul a certat pe Ilie. că nu-şi păstrează lucrurile şi mai ales legătura, pe care i-a dăruit-o de ziua lui; însă această mică neglijenţă nu putea fi tocmai un cuvânt ca să nu-l facă tovarăş după făgăduială.

„In adevăr, chiar din aceea zi, în casa cetăţeanului Ghiţă,

www.dacoromanica.ro

Ilie este tovarăş *la parte* — la parte mai mare sau mai mică, după cum se întâmplă să-i vie rândul jupânului la gardă".

Această simplă glumă, nu împedică pe Caragiale să o tălmăcească aşa de bine într'o comedie, încât citită la „Junimea" dela Iaşi, să provoace entuziasmul membrilor.

Iacob Negruzzi, în necrologul ce-l publică în „Convorbirile Literare" pe luna Iunie 1912, cu prilejul morţei marelui său colaborator, scria:

„Caragiale veni întâi în Iaşi în luna Octombrie 1878, împreună cu d. T. Maiorescu, cu ocazia unei serbări aniversare a societăţei Junimea.

„In casa mea el citi întâi şi întâi: O noapte furtunoasă, faimoasa comedie care a făcut o revoluţie întreagă în teatrul românesc.

AUTORUL CITIND

„Nu-şi poate cineva închipui ce efect a produs această piesă, citită de însuşi Caragiale în cercul Junimii. Vocea sa cam răguşită ce se potrivea de minune cu personagiile din mahalalele Bucureştilor; jargonul special al acestora; luarea în râs a frazeologiei politicianului liberal din acele timpuri; garda naţională de curând înfiinţată şi care, mai ales după vitejia arătată de oştirea noastră în Bulgaria, pe câmpul de război da loc la atâtea zeflemele, toate acestea împreună cu meşteşugita alcătuire a piesei încântară pe membrii societăţei literare din Iaşi. Intr'o unire toţi îşi exprimă părerea că s'a ivit în sfârşit în literatura română un autor dramatic original".

Prin intervenţia celor din Junimea, piesa este primită de direcţiunea Teatrului Naţional, şi reprezentată în anul 1879, Ianuarie 18, premiera producând suma de 2186 de lei.

Aristizza Romanescu, în amintirile sale de teatru scria următoarele:

„Am jucat pe Spiridon din Noaptea Furtunoasă, în care eu şi Iulian am luat pe Caragiale de mână şi l'am scos pe scenă, pe când unii îl fluerau".

Piesa aceasta care face astăzi deliciul unei săli de spectacol, n'a plăcut la primele reprezentaţii, căci iată ce scria Frederik Damé cronicarul teatral dela „Românul", în numărul din 20 Ianuarie:

www.dacoromanica.ro

CRIȚICA CONTIMPORANĂ

„Scena se petrece într'o casă de chirestigiu la Dealul-Spirei. Chirestigiul, căpitan în garda națională, are o nevastă, care este amorezată cu băiatul din prăvălie, numit Chiriac".

„Chiriac e certat cu iubita sa. Vine noaptea; chirestigiul e de gardă, Chiriac vine ca să se împace și răușește atât de bine, încât când chirestigiul trece pe sub fereastră ca să viziteze un post, nevasta sa îi urează noapte bună, fiind în brațele tânărului, care o sărută și pe care-l vedem plecând după două ore ostenit și cam desbrăcat. Chiristegiul întorcându-se acasă și bănuind că vre-un coconaș s'a introdus pe furiș în căminul său cel cinstit, găsește în patul nevestei sale o cravată bărbătească, indiciu destul de lămurit. Nevasta sa are un amant, desigur pe coconașul care a ochit-o la *Union-Suisse*.

— „Ei stăpâne, zice Chiriac, nu cunoști cravata; e a mea. A ta? Bată-te să te bată! De ce nu-mi spuneai?...

„Mărturisesc că mi-e cam rușine să povestesc aici asemenea lucruri. Ei bine, eram o mie de persoane aseară, bărbați, femei, băeți, fete chiar, care ascultau cu rușine la desvoltarea acestor simțiminte înalte, prezentate în stil cunoscut al *Claponului*.

„Or, acestea sunt moravurile ce trebuie înfățișate unui public pe o scenă care resună încă de gândirile mărețe ale *Romei Invinse?* Or în acest scop se cere o subvenție dela guvern? Auziam vorbindu-se că Teatrul e o școală de morală, o instituțiune sacră menită să rădice gustul publicului Dacă trebuie să ne orientăm după cele auzite și văzute aseară, mărturisesc și eu că se va ridica gustul publicului... spre moravurile cele rele.

„Da, am zis și am scris, că Teatrul Național trebuie să joace, de-o cam data, piese care fac bani. Insă am adăogat piese cinstite. Oh! știu foarte bine că morala la teatru e un ce cu totul convențional. Recunosc singur că se pot arăta fapte imorale ca adulteriul spre pildă, sau ipocrizia; însă numai cu condițiunea că va eși din acest spectacol un învățământ moral. *Alphonse* al lui Alexandru Dumas fiul ne

www.dacoromanica.ro

înfăţişează adulteriul sub aparenţa sa cea mai revoltătoare; însă a pus alăturea cea mai înaltă fiinţă ce poate exista pe pământ, pe învăţatul cu totul devotat ştiinţei, pe bărbatul care jertfeşte femeia vinovată pe altaru familiei prihănite.

„Dar să ne chieme la teatru cu nevestele noastre, cu copii noştrii, pentru a încerca până la ce grad un public poate asculta fără a roşi obscenităţile cele mai crude, mi-se pare că este a merge cam departe. Oricine se va mira că acela; chiar care a scris frumoasele versuri din *Roma Invinsă*, a consimţit să-şi mânjească pana, umedă încă de lacrămile vestalei jertfită celei mai sfinte superstiţiuni, cinstea naţională, amorul patriei.

„Mi-a aduc aminte că ziarul *Timpului* zicea, a doua zi după reprezentaţiunea piesei *Oştenii noştri* că prefacem Teatrul Naţional în vicleim pentru vicleim. Fiindcă autorul piesei d'a seară face parte din redacţiunea *Timpului*, răspundem că vicleim pentru vicleim cu perdea, care ne vorbeşte subt o formă mai mult sau mai puţin talent, dară cu credinţă fierbinte, de tot ce este sfânt pe pământ şi în cer decât vicleimu fără perdea, care calcă în picioare, fără ruşine şi fără sfială, tot ce este mai scump omului.

„Am observat o vorbă care este repetată de cinci-şease ori în piesă: „Femeile sunt ruşinoase". Desigur nu era vorba de femeile în patul cărora se găsesc cravate străine. Cred că era vorba de femei în genere, de toate acelea care, după spectacolul d'aseară, altă dată se vor informa mai bine înainte d'a veni la Teatrul cel mare.

„Autorul dramatic şi-a îndeplinit datoria, când cortina a căzut, si-şi poate zice în consecinţă: „Am făcut pe public să plângă sau să râză!" Căci râsul, ca şi plânsul, e roditor. Dar autorul care nu'şi poate zice de cât: „Am făcut pe public să roşească", acela şi-a călcat datoria şi, chiar dacă ar fi scris un cap d'operă, — ceeace nu este cazul aici — trebuie să i-o aducem aminte. De aceea sper că confraţii noştrii, care au pus atâta zel în trâmbiţarea piesei şi care s'au făcut, fără ştirile, oare-cum complicii mistificării d'aseară, se vor uni cu noi pentru a protesta în contra unei piese care n'are nimic comun cu arta dramatică, de cât o pretinsă divisiune în scene şi în acte.

www.dacoromanica.ro

„Am pe masa mea o scrisoare ce mi-a fost adresată de un *societar*, care protesta în contra celor spuse de mine în unele din articolele ce am publicat despre teatru, în privința subvențiunii. Citesc în această scrisoare următoarea, frază: „vedeți, *nu cruțăm nimic*, nici muncă, nici cheltueli, *facem tot pentru artă;* faceți și d-voastră (guvernul și publicul) nu mult, măcar ceva, ca să putem ajunge acolo unde este menită să ajungă *astă sfântă instituțiune*. Dacă guvernul varsă milioane pentru instrucțiune, verse și o mică fracțiune din bugetul său pentru *astă școală destinată a cultiva bunele moravuri și biciuirea viciurilor sociale*".

„Reamintim onor. societar aceste frumoase cuvinte și ne întrebăm dacă, prin piese ca cea d'aseară, societatea dramatică are de gând să *cultive bunele moravuri* și să facă din *sfânta instituțiune* a Teatrului *o școală* care merită a fi susținută de guvern. Ni se pare, în adevăr, că aseară nu *s'a cruțat nimic*... mai ales pudoarea tinerimii.

„Ca să mă rezum voiu zice că piesa de aseară este o încercare nenorocită a unui tânăr care arătase în traducerea *Romei Invinse* un adevărat talent de scriitor, căci ne pune în obligațiune, după ce am anunțat piesa, necunoscând-o, să zicem, după ce am văzut-o, cititorilor noștri: „Dacă aveți de gând să mergeți la teatru când se va reprezenta *O noapte furtunoasă*, lăsați-vă acasă nevestele și fetele".

Părerile critice ale lui Frederic Damè sunt nejustificate, căci după cum se constată din alte cronici ale timpului ele s'au împărțit în două grupe:

Una, susținând vederile moralei în artă; alta, gustând dialogul viu și apreciind persoanele lui Caragiale, din analizarea cărora reesă un umor satiric românesc, care întunecă efectul unei morale slab înțelese.

Totuși, comedia a fost fluerată, iar publicul și critica discutând cu aprindere după spectacol, întrebarea dacă subiectul piesei „O noapte furtunoasă" este inmoral sau nu.

Opera de artă cu timpul câștigându-și dreptul de a trăi astăzi problema moralității a dispărut din analizarea comediei lui Caragiale, care rămâne o mândrie al repertorului Teatrului Național.

www.dacoromanica.ro

CONUL LEONIDA

A fost scrisă de Caragiale în anul 1880, şi citită de autor într'o şedinţă literară a Junimei la Iaşi.

Iată ce scrie Creangă în memoriile sale, cu privire la această sărbătoare literară:

„Auzisem că d. Caragiale, un tânăr din Ploeşti, va citi o piesă de teatru făcută de d-sa. Mi-a părut rău că din cauza bolirei, n'am putut vedea pe d. Maiorescu şi prietenii veniţi la Iaşi, pierzând o şedinţă care se zice că... a fost furtunoasă.

„Furtuna e bună în literatură, căci aprinde sângele, şi de, prostul de mine, sunt mehengiu din fire, şi doream să aud şi eu pe tovarăşul nou care a citit piesa *Nr. 9* sau *O noapte Furtunoasă*.

„Azi ne-am văzut şi ne-am împrietenit numai decât. Vesel şi glumeţ, domnul Caragiale s'a apucat să citească.

„Noi ne-am strâns ca găinele pe tărnaţ în jurul d-sale şi ascultam, ascultam...

„Fără nici o codire, glasul său de ţârcovnic care înfăţoşează o babă şi un moşneag care sfătuesc despre lege şi zavistie. Apoi s'au culcat, şi ce credeţi c'au visat? Curată scărmăneală... Apoi ţinte, căci de frica zavistiei răstoarnă casa pe dos şi se umplu de mirare amândoi moşnegii, când văd ce a fost cu adevărat. Dar, trebuie să fi auzit şi văzut pe d. Caragiale cum citea şi se strâmba, dar ce spun eu, juca mai abitir ca un actor. (Memorii, în manuscris, păstrate de D-na Ecaterina Creangă, soţia povestitorului" .

Cu acelaş entuziasm, scrie I. Negruzzi, a fost primită sceneta Conul Leonida, de către membrii Junimei, publicându-se apoi în revista Convorbiri Literare.

Cercetând în arhiva Teatrului Naţional din Bucureşti, am găsit că piesa s'a reprezentat deabia în 1912, Aprilie 16, încasându-se 2163 lei la premieră.

HATMANUL BALTAG

Caragiale găsia un îndemn la lucru, atunci când cineva îl ajuta, fie cu sfatul, fie printr'o colaborare prietenească. Sunt bucăţi publicate în „Moftul Român", neiscălite, compuse de câte doi, trei colaboratori, în fruntea cu maestrul.

www.dacoromanica.ro

Caragiale povestea redacţiei subiectul unei schiţe, pe care sub voioşia şi hazul colegilor se punea să o aştearnă pe hârtie. Dar, miticulos cum era, scria câteva rânduri, apoi manuscrisul îl arunca în fundul saltarului cu gândul de al relua mai târziu. Secretarul de redacţie îl găsia, şi având nevoe de material, încerca să-l complecteze. Dar fiind prea ocupat, îl părăsia şi dânsul. Infine unul din redactori îl lua, şi astfel isprăvit, se publica în revistă.

„Intr'o zi, scrie Iacob Negruzzi, îmi propuse să scriem împreună o operă comică. Primind, împrumutarăm subiectul dintr'o novelă a d-lui *Nicu Gane*,—Hatmanul Baltag, şi ne propuserăm să începem lucrul de îndată. Dar Caragiale se hotăra foarte greu să înceapă o lucrare şi adesea eram desperat când, cu toate îndemnurile mele, colaboratorul meu îmi tot repeta că trebue să avem răbdare şi să aşteptăm momentul inspiraţiei. Insfârşit lucrarea începu.

„Caragiale făcu proză, eu versurile, iar înscenarea o combinarăm împreună.

Muzica fu compusă de d-l *Eduard Caudella*, şi T. Naţional din Bucureşti puse opereta în repetiţie". (Convorbiri Literare, Nr. 6, 1912. Premiera avu loc în anul 1834, Martie 1, producând o reţetă de 1687 lei.

Pentru a înţelege cum s'au servit Caragiale şi Iacob Negruzzi în alcătuirea libretului de această nuvelă, o vom reproduce:

NUVELA LUI GANE

In vremea de demult, pe când cucoanele se numeau *jupânese*, iar boerii mergeau la Divan cu călimările în brâu, trăia în ţara de jos a Moldovei un tânăr boier de starea întâi, cu numele *Baltag*. El avea toate drepturile pentru a se numi boer. Avea carte scrisă pe pergament cu iscălitură şi pecete domnească, locuia pe malul Trotuşului într'o casă mare cât o cetate, înconjurată de ziduri groase, şi avea o moşie care se întindea de jur împrejur aşa de departe, că nu-i mai ştia hotarele.

Se zice că, în timpul lui Ciubăr Vodă, un străbun al său ar fi tăiat într'o bătălie atâţia turci cu un baltag de argint, încât Ciubăr Vodă, drept răsplată, îi dădu numele de Bal-

www.dacoromanica.ro

tag, înaintându-l la rangul de *hatman*, cu dreptul de a purta acest titlu din neam în neam, har de care nu se bucurau nici unul din ceilalţi boeri şi slugi credincioase ale domniei lui. In acelaş timp Ciubăr Vodă care era un domn cu dare de mână, îi dărui tot pământul ce el, hatmanul putu să vadă cu ochii roată împrejur de pe un vârf de deal, pământ în care se cuprindeau nenumărate păduri, şesuri, lacuri şi ape curgătoare. Pe acel vârf de deal el îşi clădi casa spre amintire de răsplata domnească; însă, într'o bună dimineaţă, părându-i-se moşia strimtă, el mai înghiţi o moşie răzeşească de alăturea, alungând pe toţi răzeşii cu traista 'n băţ iar pe cel mai colţos dintre dânşii îl linişti spânzurându-l de un copac. De-atunci, de câteori bătea cel mai mic vânt hornurile casei sale şuerau aşa de groaznic, încât păreau că se aud suspinuri şi gemete de oameni; iar în timp de noapte luna îşi deschidea drum prin ziduri, luminând ca ziua unele părţi ale bolţilor, şi lăsând altele într'o fioroasă întunecime.

PORTRETUL HATMANULUI

Tânărul hatman, a cărui poveste o povestim, avea sângele războinic a străbunului său, nu însă şi năravul de a înghiţi moşii răzăşeşti. Din contra, era darnic şi cheltuitor.—El avea ochii îndrăzneţi, părul negru şi tufos, şi musteţile aşa de lungi, încât îi împungeau urechile. La vânat el purta pe spate un mintean alb de abă, în picioare ciubote de iuft lungi până la genunchi, şi la brâu un cuţit şi un corn de vânat din care ştia să scoată felurite sunete şi mai dulci şi mai aspre.

La masă el prânzea totdeauna împreună cu doisprezece ciraci ai săi, boeri mai mici de casa Baltagilor, toţi buni de pahar şi vânători de meserie. Ei asemenea purtau mintene albe, însă de o abă mai proastă şi ciobote de iuft cu talpa mai groasă.

Când hatmanul Baltag suna din corn în zori de ziuă pe vârful dealului, cei doisprezece ciraci eşiau grabnic în calea sa, cu durdele în spate şi cu ploştele la brâu, şi din grăsimea celui întâi urs ucis în bârlog, hatmanul îşi ungea mustăţile.

In toate serile ei beau vin vechiu de Odobeşti până ce cădeau sub masă, iar hatmanul care dintre toţi era cel mai aprig sugător al garafelor pline, rămânea totdeauna cel din

www.dacoromanica.ro

urmă în picioare privind cu dispreţ la ciracii săi căzuţi.

„Dar plăcerile dela masă şi de sub masă cer şi ele oarecare schimbări. Astfel în toate serile aceeaşi masă înconjurată de aceleaşi obraze, care spun aceleaşi poveşti, devine până în sfârşit uricioasă, şi hatmanul Baltag ne mai găsind gust în asemenea petreceri, căsca de-şi spinteca fălcile, şi de multe ori îşi exprima urâtul cu pumni îngrămădiţi pe spinarea ciracilor săi. Intr'o seară, după o zi de vânătoare în care Baltag făcuse mari izbânzi înjunghiind cu cuţitul dela brâu un urs mare care trebue să fi fost tata urşilor, el se puse mânios în capul mesei aţintind mereu ochii pe podul afumat al salei. El înghiţi în tăcere multe pahare însă cu cât înghiţia mai mult, cu atata devenea mai morocănos. Acei dintre ciracii săi care aveau locurile de cinste din dreapta şi din stânga sa, sileau, pe cât puteau să nu rămâe în urmă cu înghiţăturile, imitând în acelaş timp şi aerul său posomorât.

— Voesc, strigă deodată hatmanul lovind cu pumnul în masă şi cu cealaltă mână rasucindu-şi mustaţa, voesc să beau în sănătatea hătmănesei Baltag!

Cei doisprezece ciraci cu ciobote de iuft se îngălbeniră groaznic la faţă, nu însă şi la nasuri, a căror văpsea era neschimbată.

— In sănătatea hătmănesei Baltag, strigară în cor cei cu ciobote de iuft, şi ale lor doisprezece gâtlejuri înghiţiră douăsprezece pahare pline cu un vin busuioc dela Baltag bătrânul, un vin aşa de bun, că ei nu mai sfârşiau de a-şi linge ale lor douăzeci şi patru de buze.

— Fiica cea mai frumoasă a vornicului Smereanu, adause Baltag voind să-şi explice toastul. Inainte de a asfinţi soarele de mâne am să o cer în căsătorie dela părintele ei şi dacă el se va împotrivi, baltagul meu strămoşesc îi va juca pe spete.

NUNTA

Un freamăt surd se răspândi în sală, şi fiecare dintre ciracii lui Baltag cunoscându-l om hotărât, gata a'şi preface vorbele în fapte, se scărpină cu îngrijire pe spete.

Era pe atunci lucru frumos şi vrednic de laudă ascultarea fetelor. In zilele noastre acestea nu se mai vede.

www.dacoromanica.ro

„Dacă fiica vornicului Smereanu ar fi zis spre pildă că inima ei este juruită altuia, şi ar fi căzut în genunchi udând cu lacrimi amare picioarele părintelui ei, sau ar fi căzut leşinată după obiceiu, de sigur pe spetele bătrânului vornic Smereanu ar fi jucat baltagul hatmanului. Insă buna copila stătu smerită când se înfăţişă peţitorul cu cererea din partea hatmanului Baltag; apoi se retrase tăcută în toată în odae, spre a vedea pe fereastră viind logodnicul ei, şi nu bine se încredinţă că tânărul cel nalt cu mustăţile mari este viitorul mire, că de îndată alergă la părintele ei spre ai zice că este gata să se jertfească pentru liniştea lui. Bătrânul vornic o strânse cu doioşie la piept, şi era cât pe ce să verse o lacrimă de bucurie.

„In acea zi, mare serbare se făcu la moşia vornicului Smereanu. Mai mulţi juncani şi cârlani fură tăiaţi şi împărţiţi la oameni mai multe poloboace cu vin fură supte până la cea din urmă picătură.

„Lăutarii scoteau din găturі şi arcuşe cântece de cele lungi, bătrâneşti, şi cu fesurile lor se cinstiră vin, şi cobzele lor se umplură cu bani, iar horele în care gingaşele fete dela ţară îşi legănau sânurile nu mai conteneau din răsărit şi până în apus de seară.

„Insfârşit însurăţeii, săturându-se de benchetuit, îşi luară ziua bună dela tata şi mama Smereanu, şi plecară acasă înconjuraţi de cei doisprezece ciraci cu ciubote de iuft.

„Timp de şase lungi săptămâni urşii şi porcii sălbateci fură lăsaţi în pace; puştile ruginiră şi cornul lui Baltag nu mai scotea decât sunete răguşite.

VANĂTOAREA

Dar dorul vânatului apucă din nou de inimă pe tânărul însurăţel, şi într'o bună dimineaţă el porunci ciracilor să se pregătească pentru a merge în pădure.

— Iubitel... zise hătmăneasa.

— Scumpă!.. zise hatmanul.

— Ce gălăgie este acolo?..

— Unde draga mea?... răspunse hatmanul tresărind.

Atunci cu alba-i mână, ea arată dela fereastra unde se găseau amândoi, pe cei doisprezece ciraci care prânzeau şi cinsteau spre a-şi întări picioarele pentru vânătoarea ce se pregătea

www.dacoromanica.ro

— Tovarăşii mei se pregătesc de vânat doamnă, zise hatmanul.

— Alungă-i, dragă.

— Să-i alung!... strigă hatmanul necrezând uzului său.

— Dacă mă iubeşti, suflete.

— Dar pentru Dumnezeu!...

In acelaş moment hătmăneasa scoase un ţipăt şi căzu leşinată la picioarele soţului ei.

„Ce credeţi că a făcut vestitul, înfricoşatul hatman Baltag? a chemat îndată slujnica spre a stropi cu apă pe soţia sa; a trimis după un doctor; apoi repede s'a coborât în curte şi a alungat pe toţi ciracii săi, dând la care cum apuca, drept ziuă bună, câte un picior în spinare, întovărăşită de câte o sdravănă sudalmă.

NECREDINŢA

Ştiut este că multe femei au meşteşugul de a pune pe bărbaţii lor sub papuc. Din numărul acelora era şi hătmăneasa. Astfel prin un mijloc sau altul, ea puse o mare stăpânire pe hatmanul Baltag. Puţin câte puţin, zi cu zi, an cu an, ea tot mai mult îl supunea voinţelor sale, şi bietul hatman, la vârsta de 48 ani, ajunse fără să ştie cum, a fi un lucru de prisos în casă. N'ar fi fost nimica dacă nenorocirile lui Baltag s'ar fi mărginit aici, însă un an după căsătoria sa, un mic hătmănel intră cu pompă în lume, şi în bucuria lui se deşertară multe garăfi şi se cheltuiră multe parale. In anul al doilea veni rândul unei mici hătmăniţe; şi aşa în fiecare an, rând pe rând, se înfăţişa câte un hătmănel, câte o hătmăniţă, ba încă uneori şi câte doi împreună până când numărul odraslelor lui Baltag se înmulţi la doi sprezece.

„In fiecare zi de naştere mama soacră găsea de bănuit şi de cârtit cum că se sdruncină sănătatea scumpei sale fiice; şi dacă nu se făceau toate după cheful ei, ori că ciorba nu era destul de caldă, ori că muştile bâzâiau prin odae, gura ei umbla ca o moara stricată, şi nimene nu mai avea odihnă în casa lui Baltag. Sărmanul Baltag suferi cât putu, dar dela o vreme pierdu cheful şi pofta de mâncare, şi căzu într'o adâncă melancolie.

www.dacoromanica.ro

NENOROCIREA

Spre culmea nenorocirilor sale nici trebile nu-i mergeau tocmai bine. El făcuse datorii, şi lăzile sale pe care familia Smeuleanu le crezuse nesecate, ajunseră la fund.

— Ce-mi mai rămâne de făcut? se 'ntrebă hatmanul pe sine. Dacă m'aşi ucide!...

— Aceasta era o idee ca toate ideile. Iată-l deci că iea un cuţit de vânat dintr'un dulap; îl ascute de ciubotă, şi-l îndreptă spre gâtlej.

— Nu merge, zise hatmanul oprindu-se în drum. Se vede că nu tae bine. Apoi mai ascuţindu-i tăişul, ridică iarăş spre gâtiţă ucigătoarea unealtă, care părea a nu pune îndestulă bună voinţă

In acelaş moment însă o mare larmă care se auzi între copii în odaia de alăturea, îi opri mâna în loc.

— Dac'aş fi holteiu, zise Baltag, suspinând, n'aş avea nemulţumirea să fiu întrerupt în trebile mele.

— Hei! băete! adă-mi o garafă de vin şi un ciubuc, în odaia cea boltită de lângă paraclis.

O slugă îndeplini porunca cu grăbire, şi după câteva minute Baltag intră în odaia cea boltită, se aşează pe un jilţ dinaintea focului ce împrăştia în casă o lumină galbenă, şi se rezămă cu cotul de o masă, pe care era aşezate ciubucul şi garafa cu vin.

— Aprinde lumânarea, zise Baltag.

— Mai aveţi ceva să porunciţi? întrebă sluga.

— Să mă laşi singur.

Sluga credincioasa eşi, şi Baltag închise uşa cu zăvorul.

— Să-mi fumez întâi ciubucul, zise hatmanul ş'apoi.. sara bună.

„Punând cuţitul la îndemână, el se răsturnă pe jilţ cu picioarele întinse spre foc, şi după fiecare înghiţitură de vin slobozea câte un gât de fum din ciubuc.

„El începu să gândească la fel de fel de lucruri, la supărările lui de tată, la fericitul timp al holteiei sale, la ciracii săi cu ciobote de iuft împrăştieţi de mulţi ani cine ştie pe unde; cu toate că despre unul ştia că a murit cu cinste pe şesul Frumoasei, că altul şi-a strămutat locuinţa la groapa Ocnei, iar că vreo trei alţii au răposat prin spitaluri.

www.dacoromanica.ro

NĂLUCA

Apoi urşii şi porcii sălbatici începură să-i frământe mintea; când iată că, ducând cel din urmă pahar la gură, după care venea rândul cuţitului, văzu cu mirare că nu mai era singur în odae. Da, nu, nu era singur!—In faţa focului o figură hâdă şedea sgribulită, cu braţele încrucişate şi tremura de frig. Ochii săi în fundul capului sticleau ca nişte putregaiuri în întuneric; faţa-i sbârcită era peste măsură de lungă şi încadrată în nişte păr negru, care spânzura drept în jos pe scăfârlia sa vânătă, întocmai ca feştila lumânărilor. Acest chip era îmbrăcat într'o mantie neagră cu dungi albe pe margini, şi cătărămile în care era prinsă mantia, înfăţişau cele două oase încrucişate, semnul morţii de pe racle. Picioarele sale slabe se arătau ascuţite pe sub mantie, şi sunau în încheeturile lor.

Fără să aibe grija hatmanului, ea ţinea ochii aţintiţi asupra focului.

— Sluga! strigă hatmanul în glas mare spre a-i deştepta luarea aminte.

— Sluga! răspunse strania nălucă, îndreptându-şi ochii asupra hatmanului, fără însă să se mişte de pe scaunul ei. Ei!... Şi!...

Ei!... Şi!... adause hatmanul înfruntând cu bărbăţie privirea pironită a oaspetelui sau.

— Pe unde ai intrat?...

— Pe uşa.

— Cine eşti tu?

— Un om.

— Nu te cred.

— Atunci nu crede.

Figura se uită câtva timp la Baltag, care nu părea de loc înspăimântat de vocea ei răguşită, şi apoi zise cu un ton mai domol:

— Ascultă, văd că nu te pot înşela.—In adevăr eu nu sunt om.

— Ce eşti atunci?

— Sunt o nălucă.

— Ciudat lucru!... răspunse hatmanul cu un aer de dispreţ.

— Sunt năluca disperării şi a sinuciderii.

www.dacoromanica.ro

DIALOGUL

Atunci ea se întoarse către hatman spre a încinge cu el o convorbire mai prietenească: dar lucru ne mai pomenit încă, de care însuşi hatmanul se miră, el care nu prea avea obiceiu să se mire de orice: ea îşi dădu în lături poalele mantale, şi scoase cogemite par ce-l avea înfipt prin stomah de-a curmezişul trupului, şi-l puse pe masă întocmai ca pe un baston.

— Acum, zise năluca arătând din ochi cuţitul de vânat, ai de gând să faci ceva pentru mine?

— Încă nu, răspunse hatmanul trebue mai întâi să-mi mântui ciubucul.

— Atunci dă mai iute.

— Se vede că te cam grăbeşti.

— Ba bine că nu, am atât de lucru în lume, încât timpul mi-e numărat pe degete.

— Vrei să ciocnim un pahar?

— Aceasta nu mi se întâmplă niciodată răspunse năluca oţerindu-se, vinul nu-i bun decât pentru a da oamenilor chef de trăit.

„Hatmanul aruncă din nou o ochire pătrunzătoare asupra oaspetelui său, părându-i-se cam deşanţat, şi-l întrebă dacă nu cumva are obiceiul să ajute cu însuşi mâna sa pe cei ce voesc să se sinucidă.

— Nu, răspunse năluca cam îngâimat, dar stau faţă totdeauna.

— Pentru a judeca despre ghibăcia loviturii?

— Cam aşa, răspunse figura desmierdând vârful parului ce-şi scosese din trup.—Hai, grăbeşte-te, căci mă aşteaptă un tânăr fără treabă şi supărat de prea multa sa avere.

— Un om care voeşte să se ucidă fiindcă are prea mulţi bani.—Ha! ha! ha! aceasta-i nostim!... Şi hatmanul scoase un hohot de râs din toată inima, precum de mult nu i se întâmplase.

— Mă rog, conteneşte cu râsul, zise năluca cu un glas rugător.

— Pentru ce?

— Pentrucă râsul mă supără; suspină însă cât vrei aceasta îmi place.

www.dacoromanica.ro

„Hatmanul, ca un om bine crescut, suspină spre a-i face pe plac.

„Atunci năluca luă cuțitul și îl puse în mâni cu politeța cea mai ademenitoare.

„Fără șagă e nostimă idee, zise hatmanul cercetând tăișul cuțitului. Un om care se ucide pentru că are prea mulți bani.

— Aa!... răspunse năluca. E tot așa de nostim ca și cel ce se ucide fiindcă nu are de ajuns.

„Ce e drept, aceste cuvinte fură rostite cam fără băgare de seamă; năluca credea că hatmanul e prea hotărât la moarte, pentru ca să aibă nevoe a-și mai drămălui vorbele cu el.

„La aceste cuvinte însă hatmanul deschise niște ochi mari, întocmai ca un om ce se trezește din somn.

— Da!.. Așa este... zise el... Nici un rău fără leac.

— Afară de o ladă deșartă, strigă năluca.

— S'au mai văzut lăzi deșarte umplându-se la loc.

— Femeea rea de gurăl.. zise arătarea cu un glas lung, răgușit ce părea că vine de sub pământ.

— Oi Dacă e numai pentru atâta, voiu face-o ca să mă știe de frică.

— Doisprezece copii... țipă năluca ca la surd.

— Dintre toți, va eși poate vreunul cum se cade.

Năluca devenea din ce în ce mai desperată, văzând că hatmanul la toate întâmpinările ei o răpunea. Cu toate acestea ea cercă să o întoarcă pe glumă.

— Ai râs destul până acum, zise ea să mai vorbim și serios.—Haide părăsește lumea această deșartă.

— Nu știu zău, răspunse Baltag, jucându-se liniștit cu cuțitul. Nu știu zău.—Negreșit că lumea aceasta e deșartă, precum zici, dar cine mă asigură că lumea cealaltă e mai veselă; căci, judecând-o după figura d-tale, pare a nu fi tocmai atrăgătoare. Mă închizeșluești d-neata că voiu câștiga cu schimbul? Iaca vezi!.. adause hatmanul sculându-se cu iuțeală în picioare, la aceasta încă nu mă gândisem.

HOTĂRÂREA

— Să nu mai lungim vorba, grăbește-te, țipă năluca crâșnind din dinți.

— Hait... Cară-te de aici!... răspunse Baltag cu ton hotărât. M'am săturat să privesc obrazul tău sarbăd. Voiu ști eu să prefac lucrurile

www.dacoromanica.ro

în casa mea; voiu merge la vânat urşi; voiu vorbì femeei mele cum se cuvine, şi dacă mama soacră nu-şi va ţine gura, voiu da-o de spate afară. Apoi aducându-şi aminte de prostia ce era să facă, se aruncă în adâncul jilţului şi trânti un râs atât de vesel şi răsunător încât toată odaia se cutremură.

„Năluca speriată făcu câţiva paşi îndărăt, se uită încă odată la hatman cu ochii săi pironiţi, apoi înşfăcând parul şi-l petrecu prin stomah de-acurmezişul trupului, până ce vârful eşi îndărătul spinării, şi după ce aruncă un urlet înspăimântător, se făcu nevăzută.

„Hatmanul Baltag nu se mai întâlni cu dânsa niciodată; el vorbi cu hătmăneasa şi cu muma ei un cuvânt sănătos, care fu de ajuns şi trăì încă mulţi ani, deşì nu în bogăţie dar destul de fericit spre a nu-i mai venì în minte ideia sinuciderii".

Analizând nuvela lui Gane, observăm că autorii libretului, au păstrat elementele principale care formează subiectul nuvelei, în ceeace priveşte povestirea, căci persoanele nici nu sunt măcar schiţate în nuvelă, în afară de eroul principal Hatmanul Baltag, acărui portret psihologic le înlocueşte.

Caragiale care a scris proza libretului, a căutat să deie viaţă Cucoanei Arghiriţei, pe care autorul nuvelei numai o aminteşte în treacăt. Pe Zulnia Smereanu, soţia lui Baltag, Caragiale o prezintă publicului ca pe o copilă naivă şi zburdalnică. De asemenea Ciracii i-au parte la desfăşurarea acţiunei, şi prin glumele lor vânătoreşti dau un colorit pitoresc scenelor din libret.

Caragiale introduce pe Comisul Stacan, acărui siluetă este de un comic desăvârşit.

Muzica a fost scrisă de marele compozitor Eduard Caudella, acărui stil urmează întocmai originalitatea libretului.

Premiera a avut loc în anul 1884, Martie 1, producând o reţetă de 1687 lei.

Iată ce scrie I. Negruzzi:

„Reprezentată spre sfârşitul stagiunei 1885, Hatmanul Baltag, avu un mare succes, fiind în gustul publicului şi

www.dacoromanica.ro

muzica şi textul şi jocul artiştilor (Iulian, Mateescu, Dăneasca).

„Reprezentaţiile au fost numeroase, cupletele se repetau pretutindeni, iar valsul „Un bărbat ce se respecta", o fericită inspiraţie a compozitorului, se auzea în toate localurile publice şi se fluerà pe toate uliţele.

„Dar, cum e la noi, opera n'a fost pusă niciodată în repertorul Teatrului Naţional; prea erau năcăjiţi compozitorii din Bucureşti de succesul d-lui Caudella din Iaşi".

CONSIDERAŢII GENERALE

Spicuind gazetele timpului, găsim în „Binele Public" o notiţă care confirmă afirmările lui I. Negruzzi, că „Hatmanul Baltag" „s'a jucat aşeară pentru a patra oară cu acelaş succes caşi la celelalte reprezentaţii".

„Sala gemea de lume în toate serile şi aplauzele curg ca ploaia.

„Textul piesei e preserat ici şi colea cu spirit, ici şi colea cu scene puţin cam monotone, cu toate astea, muzica le poliesţe pe toate şi le face accesibile".

Recapitulând prima activitate literară a lui Caragiale, observăm că interesul pentru teatru se manifestează mai întâi pentru dramaturgia franceză, prelucrând în versuri „Roma Invinsă", tragedie de Alexandru Parodi, apoi după îndemnul lui Grigore Manolescu, traduce „Lucrezia Borgia" dramă de Victor Hugo.

Amândouă traducerile sunt făcute într'o limbă curat românească, Caragiale cunoscând franceza la perfecţie.

Înconjurat de prieteni, de actori, şi mai ales de Ion Ghica, încearcă să scrie o piesă orginală, „O noapte furtunoasă".

Fiind un observator al societăţei noastre, încearcă să prindă într'o comedie de moravuri, câteva tipuri din mahalale bucureştene, însa în aşa fel, încât oricât ne-am strădui să le găsim în viaţă, ne-ar fi imposibil, căci arta lui Caragiale le-a şlefuit aşa de mult, c'un meşteşug de perfect artist, încât ni i Jupân Dumitra 'he Titircă Inimă-Rea, nici Chiriac, nici Veta, nu sunt decât tipuri creiate de el, păstrând în construcţia lor elementele culese din lumea mahalalelor noastre,

www.dacoromanica.ro

ţnsă tipuri văzute de Caragiale, pe care un altul nici nu le-ar fi bănuit că există.

Odată fixându-şi cadrul de originalitate al teatrului său, Caragiale se opreşte la „Conul Leonida", unde răuşeşte să-şi fixeze tehnica personajelor, căci atât Leonida cât şi Coana Efimiţa, sunt tipuri cu mult mai răuşite, decât cele din comedia „O noapte furtunoasă". Această piesă formează puntea de trecere la capod'opera teatrului său, celebra „Scrisoare Pierdută". Acum se pune întrebarea, firească de altfel, cum se face că în opera lui Caragiale există atâtea inegalităţi.

Opera lui nu are conture definitive. Intr'o parte e prea şlefuită, într'altă parte sunt slăbiciuni care te miră, apoi deodată trecem la lucruri bune, infine dela o bucată la alta ne entuziasmează, dar totuşi găsim greşeli cari ne surprind.

In explicarea faptului să luăm chiar mărturisirile maestrului:

„Dar, gândeşte-te, care meşteşug subţire nu e migălos — şi prin urmare, greu? Iţi trebue multă răbdare, fireşte şi multă încăpăţinare cui-va până să poată birui rezistenţa materialului haotic, al Naturii fără margini care, ca divină şi eternă ce este, n'are logică nici intenţiune umană, să-l ordoneze în margini date într'un chip logic. Numai Dumnezeu şi Compania luminatului ştiu câtă costă o pagină scrisă însfârşit pe curat. Grea muncă, adevăratl.. Dar nerăsplătită? — iată, n'ai dreptate cel puţin pentru cât mă priveşte pe mine. Eu mă simt cu prisos resplătit.

«Iţi mărturisesc că dacă eram copilul unei familii bogate şi de nume strălucit, aş fi luat toate manifestaţiile de dragoste ce mi s'au arătat zilele acestea ca o adulaţiune nevrednică să deştepte în sufletul meu cea mai slabă mişcare de recunoştinţă. Dar mă ştiu ce copil sărac şi umil am fost, necăpătând dela răposaţii mei părinţi — Dumnezeu să-i odihnească! — de cât sănătate. Aşa dar, faţă cu atâtea şi atâtea manifestări de dragoste, să mai zic că munca mea n'a fost răsplătită? Aş fi ingrat, fără inimă.

«Nu! Nu pot fi îndestul de recunoscător binevoitorilor mei şi între aceştia te număr pe d-ta, între întâiele rânduri, şi viu printr'aceasta să-ţi mulţumesc din inimă pentru graţioasa d-tale atenţiune.

www.dacoromanica.ro

«Când obosit de citirea prozei mele, vrei, cu alt procedeu, mai expeditiv şi mai puţin obositor, să evoci o viziune din patria română, să te învăţ eu ce să faci, iată:

«Fă foarte cald în odae; toarnă două trei pahare de votcă pe faţa mesei: în căldură are să se evaporeze alcoolul, umplând odaia cu o emanaţiune subtilă; cheamă apoi pe lăutarul d-tale şi pune-l să-ţi cânte, de unul singur, în surdină, bâr cu brio, ritmo risolutto e ben marcato:

„Cine te-a făcut pe tine
Tudoriţo lele.... etc."

«Dumneata, lungit pe canapea, aruncăţi ochii pe discursul vreunui tribun dacoroman... şi... încet-încet, ai să simţi o moleşală delicioasă în tot trupul; are să te apuce o moţăială irezistibilă, şi ai să moţăi, până când pleoapele o să ţi-se închidă frumos şi atunci, dinăuntru, ai să vezi că te afli la Moşi, în miezul verii, subt un umbrar la o masă rustică, înconjurat de cea mai veselă lume.

«Ai să auzi cimpoaiele Vlăscenilor şi trimbiţele şi tobele panoramelor şi ţărloaiele şi hârâitorile copiilor şi guiţături de purcei; ai să vezi baloanele tricolore; unele captive, legănându-se la adierea vântului; altele, scăpate din mâna agiamiilor, ridicându-se libere departe spre înaltul văzduhului; ai să simţi mirosul de ţuică risipită, de gogoşi prăjite în uleiu, de cârnaţi şi de fleici arse la grătar; ai să simţi gustul lipicios de turtă dulce... şi ai să începi a te apăra de muşte... muşte, multe muşte, ce de muştel

«Ia încearcă, rogu-te odată procedeul ce-ţi recomandă; dacă nu-ţi reuşeşte, scrie-mi: poate să-ţi găsesc altul mai bun pentru altă evocare».

Dar Caragiale nu voia să-şi descopere secretele meşteşugului său, căci întrebat de un prieten, nu-l ocoleşte, însă îi răspunde în felul de mai sus.

Artist în toate, dorea caşi opera lui să nu aibă o altă calitate decât aceia pe care i-o dase făuritorul.

Totuşi, din cercetările istoriografice, vom putea aduna explicaţii pentru descoperirea personalităţei, încât cunoscând viaţa scriitorului vom putea lămuri opera sa.

www.dacoromanica.ro

.II

INTRODUCEREA

I. L. Caragiale s'a condus în toată cariera sa de „publicist român" de un mare principiu şi anume că: „Opera de artă dramatică" nu-i un produs al spontanietăţei artistului, ci este un meşteşug care se învaţă încetul cu încetul, mai ales în teatru unde, se cere multă migăleală şi mult dar de observaţie. La o reprezentaţie ai în faţa ta sute de judecători cari aşteaptă să te achite sau să te condamne, pe când cu o carte bună sau rea, fiecare cititor te judecă în parte, nu ai greutatea răspunderei imediate. De aceea cea mai grea artă este teatrul, care cere mult meşteşug. Intreabă-te câţi autori dramatici au rezistat „timpului", aşa că opera lor readusă pe scenă să corespundă întocmai cu impresiunile spectatorilor contimporani, cu toate că piesa a fost scrisă acum o sută sau două de ani.

In dorinţa vie şi plină de sinceritate, Caragiale dorise să vadă organizându-se un teatru naţional demn de celelalte teatre din apus.

Pentru aceasta, fusese atacat de mai mulţi „bărbaţi distinşi din tânăra generaţiune...", dar după cum este obiceiul pământului, încetând maltratările, ar fi trebuit să urmeze şi o slabă mângâiere pentru pedeapsa infamantă cu care pe nedrept fusese pilduit în faţa lumii. Insă, Caragiale ştia că „biciul n'are suflet, şi prin urmare nici regrete..."

Condus numai de principiul de a vedea organizându-se un teatru românesc, a scris următoarele observaţii cari sunt o prefaţă demnă de operile sale dramatice:

„Pentruce ne-am face iluziuni?... Desigur, Teatrul Naţional

www.dacoromanica.ro

nu inspiră multă prietenie publicului, nu are destui amatori credincioşi. Teatrul, o instituţie atât de populară în toată lumea civilizată, nu are astăzi la noi alt reazim serios decât galantomia ministerului şcoalelor. Şi, lucru foarte ciudat, teatrul, care a renunţat la sprijinul său natural, adică la dragostea publicului, plăteşte foarte scump galantomia oficială; teatrul s'a închis într'un cerc vitios, de unde cu greu va putea eşi; cu cât îl părăseşte publicul, cu atât aleargă la ajutorul ministerului; cu cât îl ajută ministerul, cu atât îl părăseşte publicul.

„Avem în capitala ţării un singur teatru naţional, înzestrat cu privilegiuri extraordinare de favorabile, ajutat cu aproape o jumătate milion, apărat cu desăvârşire de concurenţă similară, adică de concurenţa unui alt teatru românesc de acelaş gen, şi, din zi în zi, cu cât îi cresc privilegiurile, cu cât îi sporesc ajutoarele, cu atât merge mai slab.

„A cui să fie vina? Fără nici o esitare, acel care cunoaşte afacerea va răspunde: vina e a teatrului şi a ministerului. Ceeace se face la Teatrul Naţional *nu este teatru*.

„Se pot plânge artiştii şi amicii teatrului că publicul nostru nu are sentimente patriotice şi naţionale; este, poate, o plângere întemeiată; poate că'n adevăr publicului nostru îi lipseşte entuziasmul orbesc faţă cu magicele epitete de „român" şi „naţional". Dar nu se pot plânge că publicul nu iubeşte Teatrul Naţional, fiindcă aşa lucru nu există decât cel mult pe jumătate: *Naţional*, poate; dar *Teatru*, nu e.

„Firește, n'avem nici loc, nici intenţiune să aşternem aci o critică amănunţită despre jocul artiştilor noştri, despre talentul unora, ori, mai ales, despre lipsa de talent a altora. Mai la urmă, nici în lipsa de talent a multora dintre dânşii nu prea stă cauza slăbiciunii teatrului nostru, precum nici talentul cutăruia sau cutăruia ar putea împuternicii acest teatru. Cauza decăderii lui stă în altă parte, anume *în absurda organizaţie administrativă* şi în demna tovarăşe a acesteia — în *şi mai absurda conducere artistică*. Câteva observaţiuni, mai ales asupra acesteia din urmă, vor face şi pe cititorul mai puţin deprins cu ale teatrului să înţeleagă că avem dreptate.

www.dacoromanica.ro

„Dintru 'nceput trebue să spunem că'n Teatrul Național nimeni, dar absolut nimeni, nu are autoritate deplină, nici ca putere administrativă, nici ca direcțiune artistică; și, dacă nimeni n'are autoritate, firește că nimeni n'are nici răspundere.

„Personalul artistic este peste măsură de numeros; cea mai mare parte a personalului se compune din creaturi prea lipsite de dispoziținni artistice.

„Piesele în genere nu sunt studiate; a ști textul rolului, mai mult sau mai puțin fără ajutorul suflerului, este maximul datoriei unui actor, și se 'nțelege că la aceasta, ca la orice maxim, nu poate ajunge fiecare.

„De aci rezultă o mare lipsă de siguranță atât în jocul fiecăruia cât și în complexul mișcării... Momente de ezitare; stângăcie; greșeli de pas; încurcătură de dialog; replice obținute în ruptul tirbușonului; în genere, figuri țepene parc'ar fi împrumutate dela un panoptic; mâneci cari par'că n'ar avea mâini vii înăuntru — și nimica, nimica par'că n'ar bate sub jiletcă, afară de ceasornic... O îngâimeală, o producție îngânată fără nicio voiciune — însfârșit, lucru de beilic.

„Publicul nu 'nțelege de ce nu-i place... In loc de căldură comunicativă și 'nviorătoare, simte că-i vine de pe scenă o suflare rece și deprimantă; sufere un act, două, trei, cinci.. și ese omul din teatru fără să știe ce să zică: i-a plăcut.. nu i-a plăcut?.. Căci, mai la urmă, vede că i s'a înfățișat ceva menit să-i facă plăcere, și tocmai cu gândul acesta venise el la teatru... Atunci se acață omul de minimul de pricepere ce-i e permis: de piesă, ca piesă; cel puțin, în piesă a văzut o intenție intelectuală — unei fabule, cât de prost debitate, tot îi rămâne un înțeles.

„De aci rezultă că, dacă a văzut cineva o piesă, trebue să fie din cale afară amuzantă ca fabulă, spre a-l atrage măcar încă odată; și tot de aci rezulta că, oricât de bune ar fi piesele, spectacolele trebuesc schimbate necontenit, trebuind învățate mereu și iute piese multe și nouă; și de aci apoi, rezultă că piesele nu se pot învăța și iute și bine, și că, urmând această sistemă, la teatrul național se joacă totdeauna slab, din ce în ce mai rasolit.

www.dacoromanica.ro

„E un principiu elementar în teatru așa numitul „diapason“ Tonul actorului trebuie ridicat în proporție cu mărimea și resonanța sălii, și toți actorii trebue să vorbească în acelaș ton. Ia ascultați o piesă la Teatrul Național... Acela chiar care începe ia un ton-așa de jos încât cu greu se poate face auzit până în fundul sălii; al doilea care-i răspunde lasă și mai jos tonul; al treilea, și mai jos; și, din scenă în scenă, din act în act, tot mai jos — așa că ajung la un fel de gargariseală de ventriloci, din care i-e imposibil publicului să mai prindă decât, pe ici pe colo, câteva frânturi de vorbă cu înțeles.

„Cum le e tonul, așa și temperamentul. Incep moale, merg și mai moale și, din moale în mai moale, ese la sfârșit o fleșcăială completă. De aceea, la toate reprezentațiile, actele dela început tot mai fac puțin efect — pe deoparte, actorii tot par'că ar avea oarecare temperament; iar pe de alta, nici publicul nu e încă prea obosit... Dar un teatru, ca să placă, trebuie să fie viu, cald, fierbinte; să dogorească viață până în fundul galeriei! Actorul, actorii, când es pe scenă trebuie să fie niște posedați, să aibă un demon în ei; prin ochi, prin sprâncene, prin vârful degetelor, prin toți porii, să scoată pe demonul acela și să-l arunce asupra sălii. O clipă să nu-i dea pas publicului a-și veni în fire și a-și da seama de ce vor cu el: să-l ia repede, să-l zguduie, să-l amețească, să-l farmece, să-l vrăjească — mai știu eu cum să zic? — Când or eși din teatru, nici doi ochi să nu fie uscați și siguri... toți să fie împăienjeniți de emoțiune—umezi de plâns ori de râs.

Așa teatru, da. La așa teatru, dă năvală publicul ca la o binefacere; căci, în adevăr, nu sunt multe distracțiuni pe lume mai amabile decât un bun teatru... Dar cu scălămbăituri distilate, cu m niere macaronice, cu îngăimeli mălăiețe, fără umbră de căldură și de convingere, și toate făcute în silă, de dragul paragrafului bugetar — firește că ai să umpli greu teatrul, chiar împărțind bilete gratis cu pachetul; iar de plăcut, greu să placi cuiva.

Dar n'ar fi chip de 'ndreptare?... Desigur că da. Când Teatrul Național ar avea o concurență simulară serioasă — adică

www.dacoromanica.ro

un alt teatru, care pe lângă „românesc", să fie şi „teatru"—ar putea avea sorţi de îndreptare... Cum?... O anecdotă va răspunde mai bine decât oricine. Regretatul nostru amic Hübsch, om plin de spirit, cum l-am cunoscut toţi, ne-a povestit-o.

Ca inspector al muzicilor militare, a mers odată într'un oraş de provincie, să facă o cercetare. Ajungând noaptea târziu, simte că e foame şi roagă pe un vătăşel de uliţă să-i arate unde ar găsi ceva mâncare. Era o singură locandă deschisă la ceasul acela. Flămândul intră şi întrebă pe birtaş ce poate să-i dea:

— Stufat, răspunse negustorul.

— Altceva n'aveţi?

— Nu.

— Stufat nu mănânc.

Şi pleacă... Dar i-e foame... Se 'ntoarce.

— Frate n'ai altceva decât stufat?

— Nu.

— Apoi, nu ţi-am spus că nu mănânc stufat?

Birtaşul privindu-l lung răspunde:

— Dar dac'ăi mânca?

— Nu mănânc! zice supărat muşteriul şi ese 'n stradă. Birtaşul ese şi el şi începe să-şi închiză obloanele prăvăliei. Hübsch vede lucrul şi iar s'apropie:

— Mă rog, dar stufatul... e bun?

— Prima! răspunde birtaşul.

— Ei! adu, să 'ncerc.

A mâncat omul, şi când să plătească:

— Ai văzut? zice negustorul... ţi-am spus eu că o să mănânci?

A doua zi, la dejun, când erau şi alte birturi deschise se înţelege că Hübsch n'a mai mers la stufat.

Aşa e şi cu Teatrul Naţional... Când o mai fi şi altul deschis, din două una: ori are să şi îngrijească mai bine de bucătărie, ori o să fie osândit a-şi mânca singur stufatul.

Conform cu principiile de mai sus, Caragiale a căutat să-şi scrie piesele, dar neavând încurajarea trebuitoare din partea oficialităţii, a fost nevoit să-şi îndrepte activitatea în alte

www.dacoromanica.ro

direcţii, părăsind atâtea planuri măreţe pentru acăror realizare se cerea că viaţa de toate zilele să-i fie asigurată.

Amărît în toate, maestrul în cele din urmă este nevoit să se exileze din ţara sa, întocmai cum făcuse Ibsen!

Căutându-şi un refugiu, dar în a doua sa patrie, în Berlinul primitor şi civilizat.

O SOACRĂ

Comedia această a fost scrisă ocazional de Caragiale.

Mai multe doamne din înalta societate bucureşteană, organizase o serbare de binefacere, cu scop de a aduna fonduri pentru săraci.

Comitetul întrunit în saloanele lui Maiorescu, hotărâse să roage pe Caragiale pentru a scrie o piesă, trimeţîndu-i următoarea adresă — scrisoare:

„Preă Onorate D-le Caragiale, Caritatea publică intră în moravurile noastre... Dorind să dăm serbărei ce organizăm un caracter de actualitate, vă rugăm respectos în numele comitetului de doamne, reunite în saloanele D-lui Maiorescu să contribuiţi şi Dv. cu o piesă, pe care s'o joace diletanţii băeţii şi fetele noastre.

Cunoscând mărinimia şi talentul Dv. de artist, nu ne îndoim că primind rugămintea noastră poate cu ironie, însă în niciun caz cu răutate, vă veţi gândi că suferinţa omenească trebue ajutată, şi puterile noastre fiind preă neînsemnate să putem duce la bun sfârşit singure această luptă de contrarietate publică, vă rugăm să scrieţi piesa ocazională pe care noi cu toţii o vom aplauda la spectacol, considerând gestul Dv. şi ca o danie pentru săracii Bucureştiului.

Primiţi, D le Caragiale, omagiile noastre de înaltă stimă, *Zoe* Sturdza.

Caragiale nu a avut ce face, căci pe lângă rugămintea doamnelor din comitet, a venit şi insistenţele domnilor, care nu-l slăbiră până ce piesa nu fusese isprăvită.

Diletaoţii cari trebuiau s'o joace nu le plăcură subiectul, încât comitetul fu nevoit să ceară sprijinul actorilor dela Teatrul Naţional. „O Soacră" s'a reprezentat la 17 februarie 1933, ca rădicare de cortină pe lângă comedia „Moştenitorii" şi apoi cu „Fiul Coraliei".

www.dacoromanica.ro

Prima reţetă a fost de lei 947, iar a doua de lei 247.

Succesul a fost neînsemnat atât pentru Teatrul Naţional, cât şi pentru autor, care în cele din urmă e silit s'o retragă depe afiş.

Ziarele timpului o trece sub tăcere, numai Frederic Damé, o relevă într'o notiţă din „Românul", în felul următor:

„Aseară am asistat la un spectacol alcătuit din două piese. Ceeace trebue scos în evidenţă este farsa fantezistă a d-lui Caragiale, cunoscutul autor şi traducător. Teatrul Naţional care vrea să încurajeze literatura dramatică românească, a făcut o bună alegere în mica piesetă a d-lui Caragiale.

„O Soacră" are calităţi prin reuşita unor personaje, cum e de pildă Fifina, originala soacră care susţine interesul spectacolului. Victor, cbelnerul zăpăcit, din cauza unei iubiri provocată din citirea unor fascicole din romanele senzaţionale şi care produce ilaritatea prin pretenţiile sale de a fi iubit de Julia nevasta lui Peruzeanu. Intreg spectacolul a fost apreciat de puţinul public care frecuentează spectacolele dela Teatrul Naţional".

Caragiale nu a avut niciodată pretenţie asupra acestei piese, considerând-o ocazională, căci pe afiş nu a iscălit-o, totuşi în prima ediţie a teatrului său dela Iaşi, Caragiale a publicat-o alături de celelalte piese.

SCRISOAREA PIERDUTĂ

Consîderată ca o capod'operă al teatrului românesc, premiera avu loc la 13 Noembrie în 1884. Piesa fusese bine studiată, direcţiunea de scenă având grija să încredinţeze rolurilor celor mai distinşi artişti ca: Ion Petrescu în Trahanache, Catopol în Farfuride, Niculescu în Caţavencu, Mateescu în Cetăţeanul Turmentat, Iulian în Pristanda şi Aristizza Romanescu în Zoe Trabanache.

Succesul a fost strălucit, producând o reţetă de 2239 lei. Intr'o scrisoare adresată lui Petru Missir, Caragiale scriea: „Dragă, oameni ai extremelor, în „faza noastră trecătoare". noi or nu ne scrîem de loc unui altuia, ori ne prea trecem din scris — şi mai cu seamă eu. Am primit scrisoarea ta şi mă grăbesc a-ţi răspunde, rugându te chiar dela început a nu neglija cumva să-mi răspunzi. „Scrisoarea Pierdută" se

www.dacoromanica.ro

joacă pentru întâia oară Marți 13 Noembrie. Acuma, răspunde puteți veni pentru întâia sau voiți să rămâneți pentru a doua. Mie, se 'nțelege, mi-ar plăcea să fiți la întâia. Ia vezi tu ce e de făcut, și spune-mi să știu și eu ce fac. In ziua plecărei voastre de acolo dați-mi o depeșe: viu să vă iau de la gară. Pe aici multe se vorbesc despre piesa mea: unii și promit succes enorm, serii lungi de reprezentații; alții nu'i acordă mai multe ca trei, patru. Unii speră că o să cază cu desăvârșire, pe câtă vreme alții speră că cu piesa asta mă fac. nu cumva, om. Ia ghici tu ce părere dintre aste toate împărtășesc eu? Nu-i așa că am o leacă de dreptate să împărtășesc desperarea acestora din urmă. In sfârșit! ce-o da târgul și norocul! Mai este o săptămână și-mi văz visul cu ochii. Până atunci sânt extra-nervos. Sfera intelectuală în care m'a pus piesa aceasta, mai ales de când cu banchetul „Junimei" și după aceea cu repetițiile și carî merg din ce în ce mai bine, mă face incapabil să mai urmez viața dela fabrica de tutun; așa încât, ori îmi dă Directorul general un alt loc în Administrația Centrală, — lucru la care se opun mai multe lichele — ori sânt silit să demisionez, și sa ma pun cu burta pe lucru pentru ca înainte de 15 Ianuarie sa termin o altă piesă începută. Cu ceea ce voi lua dela „Scrisoarea Pierdută", și cu premiul de la 15 Ianuarie (1200 lei) pe care dacă mă prezint la concurs, am toate șansele a-l câștiga, mi-aș putea încropi viața până la o eventuală politicească înjghebare. Ce zici de asta.

Mai cu seamă ce zici: 13 Noembrie, Marți? Veniți? Să v'aștept? Răspunde. Complimente la toți, (ai catalogul nu ți-l mai înșir) mai cu seamă lui Morțun și Panu (hors catalog), I. L. Caragiale".

Din această scrisoare se vede interesul ce-l purta Caragiale pieselor sale, asistând la repetiții, alegând de interpreți pe actorii cei mai buni, supraveghind buna rânduială scenică.

CRITICA CONTIMPORANA

„Scrisoarea Pierdută" a fost primită de public cu o mare bucurie, încât a doua zi după premieră, în ziarul „Națiunea" cronicarul teatral Bacon scria următoarele rânduri:

„Impresiunea ce această piesă produce asupra publicului, este aproape aceiași ca cea produsă de „Noaptea Furtunoasă".

www.dacoromanica.ro

Pe lângă că fondul de observaţii nu este mult schimbat dar încă o parte din scheletul lucrărei este identic.

O COMPARAŢIE

Caşi în „Noaptea Furtunoasă", o femee îşi înşală bărbatul cu acela care-i este cel mai bun prieten, precum Chiriac Inimă rea, spune lui Chiriac ca să-i îngrijească de onoarea de familist, astfel în „O scrisoare Pierdută", d. Zaharia Trahanache, bea în sănătatea prefectului pentru ca să facă fericirea prietenilor săi. Dacă vom trece peste această observaţiune, constatăm un mare merit la d. Caragiale, acela de a fi cu desăvârşire original; şi apoi d-sa dovedeşte că este aproape singurul nostru actor dramatic care ştie să se inspire numai dela năravurile societăţei româneşti. După ce am recunoscut acest merit însă trebue s'o spunem cu regret că d. Caragiale sacrifică prea mult lucrările sale gustului stricat al publicului nostru.

Din această pricină nu ştiu bine dacă ultima d-sale producţiune trebue clasată în rândul comedielor sau în rândul farselor.

Ca scenar, ca mânuire a acţiunei, piesa d-lui Caragiale este fără cusur şi poate rivaliza cu lucrările cele mai bune ale francezilor, atât este de înlănţuită acţiunea, şi atât de bine isvorăsc situaţiunele una din alta.

Aşa bunăoară, pentru a nu da decât un exemplu, în actul al III-lea când Caţavencu, suit pe masă, este în momentul de a destăinui, intrarea poliţaiului cu bătăuşii spre a-l împedica de a vorbi; este o dovadă puternică de perfectele cunoştinţe ce autorul are de alcătuirele scenice. Pe ici, pe colo, s'au strecurat, desigur, câteva imperfecţiuni.

Aşa în actul al II-lea, dacă nu mă înşel când d-na Trahanache vine în casa prefectului spre a-l căuta şi nu-l găseşte, dă drumul următoarelor stereotipe cuvinte :

„Dar unde să fie, unde să fie?" şi prefectul apare îndată.

Mijlocul de a aduce astfel pe o persoană în scenă, este vechiu, şi dă naştere unei acţiuni silite care contrastează foarte urît cu limpedea şi curgătoarea acţiune a întregii lucrări. Şi lucrul acesta se repetă de două ori.

Afară de aceste microscop ce observaţiuni putem spune

www.dacoromanica.ro

fără teamă de a greși că „O scrisoare pierdută" este o lucrare superioară prin spiritul, observațiunea și tehnica sa.

Cineva îmi spunea la eșirea din teatru, că d-lui Caragiale i-a trebuit multă îndrăzneală pentru ca să pună pe scenă actul al III-lea; se poate, nu tăgăduesc. Părerea mea însă este că i-a trebuit și mai multă îndrăzneală față cu publicul inteligent, prejudicios, de a pune pe scenă actul final.

In definitiv, constat, că această operă a d-lui Caragiale, îi mărește încă reputațiunea câștigată de un dibaciu autor dramatic și de un spiritual scriitor, fără a fi cu totul în desacord cu aceia cari susțin că după „Noaptea Furtunoasă", ar fi fost bine ca d-sa să varieze genul.

INTERPRETAREA

Au fost în general bine, d-nii Iulian și Mateescu, comici iubiți ai publicului, au fost la înălțimea reputațiunei lor. D-nii Nicolescu, Petrescu, Catopol și Panu, au dovedit de asemenea multă pricepere și au avut un deplin succes.

Ni s'a părut tipul din Farfuride cam exagerat. D. Nicolescu și-a interpretat rolul astfel, însă făgăduește a deveni un bun comic.

D-na Aristizza Manolescu nu putea rămânea înapoi. Cu toate acestea de multe ori, precum în scena cu Tipătescu din actul al 2-lea, declarau într'un chip foarte nepotrivit cu rolul ce are. Deasemenea când se vede stăpână însfârșit pe scrisoarea amantului ei, o bucurie nesfârșită o cuprinde și după un scurt dialog cu cetățeanul turmentat, lacrimele o podidesc".

„Scrisoarea Pierdută" a rămas opera cea mai desăvârșită și-n gustul marelui public, însă după părerea noastră nu cea mai bună.

D'ALE CARNAVALULUI

Jucată în 1885, pe scena „Teatrului Național" din București, în seara de 8 Aprilie. Nesuccesul acestei piese a fost mult discutat de critica contimporană. Mulți i-au contestat orice valoare literară. Totuși comitetul teatral a premiat-o cu 2000 lei. Racoviță-Sfinx dela „România Liberă", fie din răutate, dar cred mai mult din dorința vie de a se

www.dacoromanica.ro

vorbi de cronicele sale dramatice, organizase o cabală contra lui Caragiale.

La premieră fluerături, a doua zi atmosferă nefavorabilă prin ziarele cotidiane. Încât direcţiunea teatrului a fost nevoită s'o scoată de pe afiş la a treia reprezentaţie.

Se face oarecare chef la spectacolul ei, de către publicul din înalţimea galeriei, însă, ca ar avea o reuşită mai mare şi mai sigură la marginele oraşului, nu pe scena „Teatrului Naţional", unde se pretinde a se face o şcoală.

„Ne mirăm cum a putut comitetul teatrului să primească o asemenea piesă".

Avându-se în vedere succesul anterior a lui Caragiale cu „Scrisoarea Pierdută", publicul intelectual la premieră a ţinut să facă onorurile serei, aşa se explică reţeta de 2538 lei la premieră.

Caragiale însă nu se descurajează, şi după cinci ani prezintă o nouă piesă cu subiectul luat din viaţa ţărănească.

NĂPASTA

Drama lui Caragiale s'a reprezentat în seara de 8 Februarie 1890 pe scena „Teatrului Naţional". Iată ce ne povesteşte Aristizza Romanescu:

„Vine rândul unei drame a lui Caragiale, „Năpasta".

In această piesă, m'am întâlnit cu cel mai mare nesucces din cariera mea, nesucces de care sunt vinovată, pentru că-l prevedeam şi nu m'am dus spre el decât pentru că autorul, de câte ori i-l prevesteam, îmi răspundea: „n'am cui să-l dau",—cuvinte blestemate, cu cari mi s'a dat de multe ori în cap. Ca culme, critica, în frunte cu d-nii: Maiorescu şi Carp, — contra cărora îmi luase apărarea Odobescu, — susţinea că piesa a căzut din pricina mea. Nu e vorba, m'am consolat cu timpul, când am văzut că piesa are aceeaşi soartă, oricine ar juca pe Anca.

In contrast cu mine, Grigore Manolescu, din Dragomir, şi Nottara, din Ion Nebunul, a făcut două mari creaţii. Ba pe acesta din urmă, atât l-a influenţat interpretarea acestui rol, în cât, multă vreme după, unele din rolurile sale, erau, presărate, involuntar, cu accente din „Ion Nebunul".

Şi această piesă a căzut. Reţeta premierei a fost de 585

www.dacoromanica.ro

lei. Cu timpul însă, reluată din nou, „Năpasta" a câștigat simpatia publicului, având în Ion Brezeanu un mare creator, fixându-se în repertoriul artei dramatice originale.

La această celebritate a contribuit și faimosul proces de plagiat Caion-Caragiale, unde opinia publică a fost angajată în discuții de critică literară.

Dar pentru a cunoaște o admirabilă analiză literară, să citim un pasaj din pledoaria lui Delavrancea, care s'a străduit să arate juraților că nu există asemănare între „La puissance des ténèbres" a lui Tolstoi și între „Năpasta" lui Caragiale:

ANALIZA LUI DELAVRANCEA

Să analizăm mai aproape tipurile, caracterile, din aceste două drame, femeile. In drama lui Tolstoi sunt trei femei care contribue la încordarea dramatică: Anissia, Matrena și Akulina. Marina, orfană, n'are nici o importanță. Ar putea lipsi din dramă, Anissia nu poate suferi pe bărbatul său un bătrân bolnav, supărăcios, avar și osândit să piară.

Anissia trăește într'ascuns cu Nikita, o slugă a lor. E fericită trăind astfel, dar Matena, muma lui Nikita, urmărind pricopsirea fiului și buna ei stare, o înduplecă cu greu să dea bărbatului bolnav două feluri de prafuri. Anissia ar aștepta bucuros ceasul firesc, moartea naturală, ca să se mărite cu Nikita și să șteargă păcatele potrivit legei. Când Matrena îi arată prafurile, ea tresare „Ho! Ho! și dacă e vr'o primejdie!" Matrena stărue: tot o să moară! Matrena o prididește. Anissia cedează, jeluindu-se: Oh! bietul meu cap! Și după ce-și otrăvește bărbatul, auzindu-l cum geme îi zice Matrenii: „Mai bine ar fi fost să moară de moarte bună! De ce mi-ai dat acele prafuri". Ce femee este aceasta? Îi e frică de lege, spaimă de păcat, și totuși, mecanic, își otrăvește bărbatul autosugestionată de Matrena. Ignatici moare. Anissia îi fură banii și îi dă lui Nikita. E aci vr'o voință? E aci vr'o conștiință? Anissia e o ființă rea sau bună? Nu. Criminală fără să vrea, ba încă voind să nu fie. Iacă primul monstru al inconștienții, al întunecimii, în care orbăcăesc toți ceilalți, nefericiți eroi ai dramei tolstoiene. *Matrena*, muma lui Nikita, e culmea credinței și a nesim-

www.dacoromanica.ro

ţirei. Crede în Dumnezeu, în cruce, în Isus, dar credinţa e e un abis în care crimele cad fără s'o emoţioneze.

Un animal, rămas animal cu idei religioase. O absurditate feroce, o nelegiuită teistă, o fiară, care nu clipeşte în faţa celei mai sfâşietoare dureri. Pe viitoarea sa noră, pe Anissia, o convinge să-şi ucidă bărbatul şi să-i fure banii, pe fiul său Nikita îl face să părăsească pe Marina, o orfană pe care o batjocorise însfârşit, ca să nu se afle că fiul său, acum bărbatul Anissiei, — a trăit cu Akulina, fiica vitregă a Anissiei, îl îndeamnă să-şi ucidă copilul, îndată ce Akulina va naşte. Akulina e într'un hambar. Se aud gemetele facerei. A născut. Matrena sperie pe Nikita că Starostea va afla de acest concubinaj, şi-l torturează, făcându-l să nu vază altă scăpare de cât pruncuciderea. Muma îndeamnă, pe fiul său să-şi ucidă copilul! Nikita, ameţit de alcool, de incest, de trudă şi stupide şi involuntare, de frică şi de crima pe care n'o comisese contra lui Ignatici, dar de care profitase, aşa scos din fire, şi tot resista să-i spue măsii Matrenii: „Dar nu e glumă, e un suflet viu!" Şi Matrena, cu o linişte care trece peste concepţiunea dramatică a antichităţei, a evului mediu şi a timpurilor moderne, îi răspunde: „Ei! suflet viu! Ce e? Un suflet care abia se ţine de trup!"

O COMPARAŢIE INTRE PERSONAGE

In momentul crimei nu uită să facă cruce copilaşului şi simte o bucurie oribilă că de aci înainte va trăi bine şi liniştită în casa asasinului său fiu.

După ce Nikita ucide şi ese spăimântat şi prigonit de crimă, Matrena se coboară în pimniţă şi netezeşte pământul peste cadavrul copilaşului turtit. In actul final e fericită şi bea. Până astăzi nimeni nu şi-a închipuit o astfel de mânie, un astfel de monstru. Cele mai puternice tragedii ale lui Shakespeare sunt idilice pe lângă fiarele care bijbâe în întunecimea din „La puissance des ténèbres".

Akulina e o toantă. Ştie de crima şi de furtul mumei sale vitrege, dintr'un vag sentiment de răzbunare şi din senzaţii brutal-organice se dă tatălui său vitreg, lui Nikita, care se desgustase de Anissia îndată ce aflase dela mumă-sa, de crima Anissiei.

www.dacoromanica.ro

Ce asemănare posibilă ar fi, Domnilor, între aceste trei femei din drama lui Tolstoi şi Anca, singura femee din drama lui Caragiale? Anca iubea pe Dumitru, primul ei bărbat, şi îl plânge întreaga viaţă, şi toată viaţa ei nu urmăreşte altceva decât descoperirea şi pedepsirea asasinului.

Anca e o energie curată, un suflet eroic, o voinţă extraordinară, o conştiinţă limpede, şi pune legea şi dreptatea de pe pământ, mai presus de ideea religioasă, Anca nu comite nici o crimă, ci face suprema jertfă de a se mărita cu Dragomir, ca să-l chinuiască până va mărturisi şi va ispăşi crima. E evident, Domnilor, că dela Anissia, Matrena şi Akulina, trei monştri ai întunecimei, nu poţi nici să te inspiri, dar mite să imiţi — ca să ajungi la concepţia Anchii E evident. E dovedit. Să comparăm bărbaţii din Tolstoi cu bărbaţii din Caragiale.

NIKITA ŞI DRAGOMIR

In Năpasta, *Dumitru*, victima, nu există La ridicarea cortinei fusese ucis de 9 ani. Dragomir, al doilea bărbat al Anchii, din dragoste şi gelozie, pândise pe Dumitru în pădurea dela Corbeni şi-l ucisese. O crimă de iubire. Se însoară cu femeea pentru care devenise ucigaş, şi ar fi fost fericit, dacă Anca, în timp de 9 ani, nu l-ar fi privit cu nişte ochi tăioşi, nu l-ar fi ars cu un glas de foc, nu l-ar fi turtit cu cuvintele ei, în anumit scop, şi nu i-ar fi răscolit sufletul până ce, ajutată şi de nefericitul Ion, nu l-ar fi prins în mărturisirea păcatului. Dragomir n'ar fi avut remuşcare. Viaţa îi place. Fără voia lui, cu d'asila, se duce să expieze o crimă pe care n'o comisese, în locul crimei sale pentru care fusese nepăstuit un nevinovat. Cu cine s'ar asemăna, fie şi pe departe, Dragomir? Cu *Ignatici*, primul bărbat al Anissiei? Dar Ignatici e un bătrân, un bolnav, un avar şi moare otrăvit, de Anissia. Ignatici e victimă. Dragomir e ucigaşul. Nici un fel de asemănare în firea lor, în caracterul lor, şi nici în rolul pe care-l joacă în drama pe care ne ocupăm, *Nikita?* Nikita este indicat de Tolstoi ca un *coq de village*. Un sensual fără voinţă, un uşuratec fără scrupul; un nestatornic care nu iubeşte serios pe nici o femee. A înşelat pe Marinca. A petrecut cu ea şi a părăsit-o. E slugă la Ig-

www.dacoromanica.ro

natici. Soţia acestuia, Anissia se amorezează de el. Insfârşit îi e silă de Anissia şi trăeşte cu Akulina, fata vitregă a soţiei sale.

Ameţit în plăceri, se dă la chefuri. Nu bea ca să-şi uite vr'o crimă, căci nu săvârşise nici una, ci din poftă, de plăcere, şi deşi are oroare de soţia sa, de Anissia, îndată ce află că şi-a otrăvit pe primul ei bărbat comite din slăbiciune, din frică, din lipsă de energie şi de voinţă, o crimă cumplită: îşi ucide copilul ca să nu afle Starostea şi satul că l-a făcut cu Akulina, şi cum îl ucide? Intr'o buimăcire stupidă, îl aruncă jos, îi pune d'alungul o scândură peste care se trânteşte cu toată greutatea trupului. Un ţipăt, oasele fragede ale victimei trosnesc! Şi într'o clipă îl apucă furia remuşcărei. Se repede pe gârliciul pimniţei; apucat de spasmuri, strigă în faţa măsei: plânge, n'auzi cum plângel Şi cum trosneau sub mine oasele luil Cine nu-şi aduce aminte de Makbeth şi de strigătul lui de remuşcare când 'şi vede mâinile pline de sânge? Toată apa oceanului, n'ar fi în stare să spele petele acestea! In acest moment suprem pischologic, o perfectă asemănare între Tolsloi şi Shakespeare numai că remuşcare din Makbeth se petrece în palat şi cea din „La puissance des ténèbres" în colibă. Nikita, zdrobit plânge în braţele măsii: Maică, maiculiţă nu mai pot, nu mai pot, ah! fie-vă milă de mine! Şi măsa îi răspunde: Oh! dragul mamii, ce frică ţi-el Du-te de bea ca să prinzi inimă, bea niţică vutcă. Nikita e o victimă. Oribila lui Crimă, în fond nu ştie de ce a comis-o. El nu mai poate trăi cu acest grozav păcat în fundul conştiinţei. Nu e nebun, nu, domnilor, ci, în clipa în care şi-a ucis copilul. un fulger îi luminează sufletul.

CARACTERIZAREA ACŢIUNEI

E un iluminat, un pocăit, un nefericit, hotărit să mărturisească lumii şi să ispăşească în faţa legii şi a lui D-zeu grozavul său păcat. Au venit nemiloşii; beau şi petrec. Akulina se mărită; Nikita a dispărut din mijlocul veseliei. S'a dus într'un grajd; s'a aruncat pe un maldăr de paie, şi-a pus un streang de gât, priveşte la un pom înalt. Să se spânzure? Nu, nu poate, trebue să mărturisească, Anissia, Matrena îl cheamă să dea binecuvântarea sa Akulinei

www.dacoromanica.ro

Dar cum să puie el mâna pe icoană? Apare în mijlocul mulțimei, în fața tatălui său, bătrânul Akim, dar disculț și cu capul gol. Matrena tresare. Bănuește, vrea să-l depărteze, ba chiar să-l facă nebun. Nikita cade în genunchi. Privește pe Marinka și zice cu glas tare: Marinko, vinovat sunt. Ți-am făgăduit să te iau de nevastă, te-am înșelat, te-am părăsit. Iartă-mă în numele lui Isus! Apoi spre Akulina: Ascultați mir ortodox. Akulino sunt un nelegiuit, vinovat sunt înaintea ta. Tatăl tău n'a murit de moarte bună, ci otrăvit. Eu l-am otrăvit. Iartă-mă în numele lui Christos! Akulino, te-am înșelat, și ți-am ucis copilul, copilul tău și al meu. Și oasele lui trosneau... apoi l-am îngropat. Eu, eu singur am făptuit acestea... Și închinându-se în fața bătrânului său tată: Iartă-mă, tată. Nu te-am ascultat, câine ce sunt, și toate s'au întâmplat după cum ai spus tu. Iartă-mă, în numele lui Isus.

Cu cine, domnilor, s'ar asemăna Nikita? Cu Dragomir? Dar știți că Dragomir a comis o crimă din iubire, că e un hotărît, că n'ar mărturisi nimic, că nu din remușcarea lui, ci torturat de Anca este prins după 9 ani de sbucium. Cu Gheorghe, învățătorul? Dar Gheorghe curtează pe Anca fără nici un succes, și e un mititel mediocru, care nu e în stare de nimic. Și în adevăr nimic nu i se întâmplă; nici vre-o ispravă, nici vre-o faptă rea.

Din drama lui Tolstoi, ne mai rămâne de analizat bătrânul Akim, bărbatul Matrenii și tatăl lui Nikita. Akim, e un bătrân tutuit, prost, în neputința de a lega două cuvinte, îngânându-se stupid în vorbă fără sens *„ta-i-e"*. Akim însă crede în D-zeu nu bea alcool și nu fumează.

In acest simplu până la creștinism e toată religia marelui rus, care a spus de atâtea ori că într'un pahar de rachiu și o lulea de tutun stau potențial două crime. Akim nu poate vorbi, băiguește, și totuși, din când în când, din gura lui se aud cele mai sfinte învățături; lacrimele ofensate nu cad alături, ci peste capul ofensatorului. In această brută cele mai nobile revolte. Vine la fiu-său.

Abia și-a scos obielele și a început să se încălzească la sobă, când văzând pe fiul său întorcându-se beat de la târg,

www.dacoromanica.ro

se ridică amenințător, îl acuză că trăcşte în păcate şi pleacă noaptea şi pe ger, strigând lui Nikita. „Lasă-mă, nu pot să mai staul mai bine se trec noaptea lângă un gard decât în casa ta scârboasă". Iar când fiul-său mărturisește crimele în fața Starostii şi a satului, Akim îl încurajează aşa: „Vorbeşte, fiul meu, spune tot şi te vei uşura. Deschide-te înaintea lui D-zeu, nu te sfii de oameni!". Tolstoi, a ales pe Akim ca să-şi propovăduiască inspirațiunea lui de profet. Intr'o brută şi-a pus toată adâncimea lui religioasă, tot genul lui de credincios, Akim este înțelesul, teza, problema dramei. In Akim triumfă Tolstoi unde e preocuparea profetică în drama lui Caragiale? *Ion* nebunul şi nevinovatul are halucinațiuni, vede pe Maica Domnului,

AKIM ŞI ION

dar nu ştie ce vrea, nu ştie de ce suferă şi se ucide, fiindcă aşa îi porunceşte lui în accesul de furie aceea pe care o vede în înălțimea cerului. E aci vr'o asemănare? De sigur, nici un fel de apropiere nu este cu putință. S'a zis, domnilor, de unii pătimaşi că drama tolstoiană reprezenta triumful dreptății şi în drama lui Caragiale tot dreptatea triumfă. Ei şi? S'ar fi putut să fie aşa.

CONCLUZII

In mii de drame triumfă dreptatea şi nu din cauza aceasta s'a făcut vr'o asemănare între ele. Dar este aşa în cazul nostru? Triumfă dreptatea în „La puissance des ténèbres"? Nikita mărturisește din remuşcare. Nikita e adevăratul criminal? Nikita a otrăvit pe Ignatici? Nu, Anissia. Şi Nikita ia asupra lui crima. Nikita a voit să-şi ucidă copilul? Nikita, a luat copilul de lângă Akulina? Nu. Matrena şi Anissia îl pun cu deasila să ucidă. Anissia i-aruncat copilul în pivniță, Matrena acopere cu pământ victima. Şi Nikita ia asupra lui toate crimele.

E aici triumful dreptății? Dar Anissia otrăvitoarea, scapă, de pedeapsă? E triumful dreptății? Matrena, fiara întunecimii ca care otravă Anissiei, o îndeamnă să-şi ucidă bărbatul şi să-l fure. La Tolstoi vagul, confuziunea, într'o epopee grandioasă. La Caragiale, lumina perfectă într'o dramă profund emoționată.

www.dacoromanica.ro

100 DE ANI

Târziu, după nesuccesele avute cu piesele: „D'ale Carnavalului" şi „Năpasta", Caragiale îndemnat de prieteni, alcătueşte o revistă istorică naţională al secolului a 19-lea, în 10 ilustraţiuni alegorice, în care arăta evenimentele cele mai importante din viaţa poporului român. Lucrarea n'a plăcut publicului, cu toate că intenţia lui Caragiale era să împrospăteze în noile generaţiuni sentimentul patriotic, prin relevarea pe scenă a câtor-va tablouri din renaşterea României. Premiera a avut loc în seara de 1 Februarie 1899, rolurile principale fiind încredinţate fruntaşilor primei noastre scene.

Iată cum criticul teatral dela revista „Floarea Albastră", caută să lămurească impresiunile ce s'au schimbat în critica contimporană.

„Săptămâna trecută s'a dat la „Teatrul Naţional" cea mai nouă lucrare dramatică pe care a semnat-o I. L. Caragiale.

Revista 100 de ani a fost primită de presa noastră aproape în general, mai mult decât defavorabil pentru autorul ei.

S'a observat şi cu drept cuvânt, că celebrul autor dramatic, literatul cu gust ales, a omis şi într'un mod prea intenţionat — unele părţi din istoria noastră care s'ar fi pretat mai mult decât oricare altele, gustului acelui public mare căruia era adresată revista.

S'a mai observat că aşa cum era înţghebată revista istorică a celui mai celebru literat din ţară, era menită să rămâe în repertor.

Cei ce au scris în favoarea revistei spun: Caragiale n'are nici o răspundere de efectul şi elementele constitutive ale piesei, întrucât n'a pus nimic dela sine. Autorul revistei ar fi scos din marea magazie a trecutului nostru istoric, câteva tablouri prefăcute şi le-ar fi expus publicului în mod cronologic. Că maestru a semnat-o pentru bani, căci publicului nostru îi trebue farse, îi trebuie defilări de armată, apoteoze, etc."

Succesul material a fost mai bun decât la celelalte piese ale lui Caragiale, casa înregistrând 3200 de lei.

Piesa s'a reprezentat şi la Iaşi, fiind jucată de celebrul artist Gn. Cârjă, care a reprezentat-o în beneficiul său. Ma-

www.dacoromanica.ro

nuscrisul reprodus în această ediție științifică mi l-a încredințat chiar dânsul, cărui îi mulțumesc, fiind unul din actorii din marea falangă a lui Grigore Manolescu, pentru care trecutul reprezintă amintirile dragi cari nu se pot uita de aceia a păstrat dela Caragiale, ceeace „Teatrul Național" a risipit, neavând păstrat în biblioteca lui nimic dela marii dispăruți actori și autori.

INCEPEM!

Instantaneul scris în 1909 de Caragiale pentru compania teatrală Davila.

Iată ce spunea directorul trupei unui ziarist:

„Când am întemeiat, în 1909 compania mea dramatică, am ținut să deschid prima stagiune cu un cuvânt de Caragiale și am dat acel minunat prolog: *Incepem!* o perlă literară de cea mai mare valoare".

Succesul a fost strălucit, iar pieseta de atunci nu s'a mai reprezentat, de oarece era scris anume pentru interpreții acestei trupe.

■ ■ ■ ■ ■

www.dacoromanica.ro

III

INTRODUCEREA

In acest ultim capitol mă voi ocupa de teatru inedit al maestrului Caragiale. având de colaboratori pe Liciul şi Minar.

„Caragiale scria fără plăcere. L-am auzit. deseori, blestemându-şi „meşteşugul ingrat" şi afurisind clipa când s'a apucat de literatură. Conştient, în fond, de valoarea lui, rămânea un veşnic jicnit în viaţă. In anul când a împlinit şaizeci de ani, în anul când a murit, până şi ultima oară mi-a vorbit cu atâta sinceritate, cu scârbă şi cu necaz. Fusese poftit în ţară pentru un jubileu a' lui de şaizeci de ani, şi răspunsese printr'o scrisoare către prietenii lui, aztăzi morţi amândoi, Vlahuţă şi Delavrancea. L'am întrebat ce hotărâse şi mi-a răspuns întunecat, că refuzase. L-am întrebat, mai departe, din ce motive. Atunci a vorbit mult, cu patos şi aproape cu lacrimi în voce. Mi-a povestit toată viaţa lui. Cum luptase, cum, hulit de unii, ne luat în serios de alţii, pus la oparte de toţi oamenii influenţi, înfine tot ajunsese. Cum odată celebru, tot nimeni nu lua cuvântul lui în seamă. Atunci mi-a povestit cum odată, când era cunoscut de toţi, subt un regim politic de prieteni, dorise să ocupe un loc de deputat şi cum fusese refuzat pentru lipsă de încredere. Tot atunci mi-a făcut şi bilanţul câştigurilor lui de autor. In anul cel mai bun reţeta totală era de 2300 lei. Şi a închiat: „Am muncit o viaţă întreagă, mi-am cheltuit averea ca să trăiesc şi să vă cresc, am dat, în mine, un om celebru pentru România, dar un om celebru care ar muri de foame dacă ar trebui să trăiască din munca lui". Am înţeles că avea dreptate să refuze jubileul şi avea dreptate să trăiască, mai mult sau mai puţin, în exilul voluntar dela Berlin".

www.dacoromanica.ro

Avea drepte, fiul său Luca, care a scris aceste rânduri, căci lașitatea contemporană l'a urmărit pretutindeni, încât bietul om ajunsese să se creadă gbinionist în viață. Respins de Academia Română, această instituție care a premiat atâtea nulități, și a avut și are ca membrii mediocrități cari n'au însemnat nimiça, nu-l putea suferi pe Caragiale!

Teatrul Național, îl considera ca pe ori ce autor român, speculându-l și înșelându-l cu tantiemele, de aceia Caragiale văzând în cele din urmă dispreţul l-a care era supus, își retrage piesele din repertoriul acestor teatre. Obosit peste măsură, se refugiază la Berlin, dar nici acolo nu-și poate găsi liniștea dorită. E veșnic cu gândul în țară, când atras de fermecătorul de oameni, Take Ionescu, vine și luptă cu vorba pentru dânsul și partidul conservator democrat.

In această epocă, îndemnat de Petre Liciul, compune aceste piese la care spera că va putea câștiga bani, într'un turneu proiectat de marele artist în regat și provincile alipite, la care voia să vorbească și autorul. Planurile literare s'au realizat, dar turneul nu s'a putut face din cauză de lipsă de fonduri, căci apelând încă odată la oficialitate spre a fi sprijinit, a fost respins categoric. Așa dar rămâne stabilit că piesele au fost scrise pentru turneul lui Liciul, și că încercările de reprezentare n'au fost luate în seamă de conducătorii depe atunci a teatrelor. Iată pe scurt analizarea acestor piese:

REPORTERUL CARACUDI

E o comedie de moravuri într'un act, a cărei acțiune susținută, vioae și plină de umor, se desfășoară la sediul redacțiunei ziarului „Răcnetul Carpaților".

Personagiile schițate de Caragiale în această piesă sunt parte cunoscute ca: Nae Cațavencu, directorul ziarului, Mariu Chicoș Rostogan și Cetățeanul Turmentat.

Tipurile necunoscute ar fi: Reporterul Caracudi, Mimi Fifiridis și Servitorul.

Intreaga acțiune a comediei se învârtește în jurul lu Caracudi, ziaristul fără experiență, care prin știrile ce le aduce, nemulțumește opinia publică.

Directorul Cațavencu e dezolat, temându-se că tirajul zia

www.dacoromanica.ro

rului va scădea necontenit, şi deci întrevede o mare catastrofă pentru toţi.

„Nu mai merge! Murim... ne sufocăm!..." Strigătul acesta de disperare a lui Caţavencu, e un reviriment pentru spiritul adormit al lui Caracudi.

„Trebuesc informaţii senzaţionale, m'ai înţeles? Pleacă, aleargă! Vără-te peste tot, în lume, în localuri publice şi oficiale, în cercuri politice; scotoceşte, miroase, află, află, află!"

Reporterul Caracudi desmeticit, văzându-şi situaţia zdruncinată, se gândeşte la o mare invenţiune care îl va salva. Dar dezastrul începe, căci Mimi Fifiridis, amica lui Caţavencu, aduce vestea tristă că „Titi al meu pleacă".

La început, spune Mimi, credeam că e o glumă. Când colo pleacă în Japonia fiind numit în diplomaţie.

„Şi ziarul nostru care căpăta dela dânsul cele mai fantastice ştiri politice pe care nici oficiosul guvernului nu le avea, cu alte cuvinte s'a dus senzaţia... s'a dus senzaţia!" se plânge Caţavencu, în faţa acestei femei care specula indiscreţiunile de culise ale politicei:

Caţavencu: Japonia a învins! Vom muri... Vom dispărea de pe orizontul măreţ al politicei româneşti!...

Mimi: Vor dispărea şi veniturile mele.

Caţavencu: O idee!

Mimi: O idee?

Caţavencu: (iluminat) Am găsit-o!

Mimi: (iluminată) E genială?

Caţavencu: (cu jumătate de voce De o camdată nu!

Mimi: Atunci?

Caţavencu: Vom aştepta.

Amândoi se frământă pentru a găsi formula revelatoare Dialogul urmează din ce în ce mai gradat, când la un moment se aude strigătul:

Caţavencu: Acum ce ne mai rămâne?

Mimi: Ideea... adică ideea ta.

Caţavencu: Un reporter ideal!

Mimi: Să-l găsim...

Caţavencu: Unde?...

www.dacoromanica.ro

Caracudi: (intră cu îndrăzneală, floare la butonieră) Sunt eu!

Mimi: Caracudi!

Caracudi: In persoană, sărut mâna.

Caţavencu: Vestea?

Caracudi: Salvaţi, directore, salvaţi!

Caţavencu: Va să zică reţeta mea a fost bună, dragă Caracudi?

Caracudi: Excelentă! Ascultaţi: (citind) O criză ministerială iminentă, Intenţia guvernului de a spori efectivul armatei şi anii de serviciu. Sgomote despre un grav incident diplomatic. Un divors scandalos în lumea mare.

Scena aceasta care formează nucleul acţiunei e aşa de bine condusă, încât, la fiecare replică, interesul creşte până ce culminează. Caţavencu şi Mimi rămân stupefiaţi în faţa descoperirilor senzaţionale aduse în grabă de Caracudi, în cât nu-şi pot explica transformarea aceasta. O ediţie specială a ziarului salvează situaţia materială, dar încurcă descoperirea marelui secret al ştirilor senzaţionale.

Acest apanaj îl căpătase la ziar Mimi Fifiridis. Bietul Caracudi, apostrofat şi ameninţat, câştigase, într'o clipă, o situaţie de invidiat. Lupta începe. Mimi îl urmăreşte pe Caracudi pentru aflarea secretului. Intervine Mariu Chicoş Rostogan şi Cetăţean Turmentat pentru ca acţiunea să nu slăbească. Caţavencu e disperat:

„Ţi-am mai spus odată că nu mai primesc pe nimeni...

Cetăţeanul: (intră ne anunţat Nici pe mine?

Caţavencu: (schimbând tonul) Pe dumneata, onorabile oricând...

Cetăţeanul: Şi ori unde, nu-i aşa? (servitorul îl salută, apoi ese. Cetăţeanul se uită curios după dânsul).

Caţavencu: Mai ales. Şezi, te rog.

Cetăţeanul: (grav) Nu pot.

Caţavencu: Pentru ce?

Cetăţeanul: (sughiţând) Pentru că... sunt tulbur.

Caţavencu: Ce are aface.

Cetăţeanul: Vezi că tulbureala e bună când e tulbureală, îndată ce cauţi s'o aşezi la fund îşi schimbă fasonul.

www.dacoromanica.ro

Caţavencu: Cu ce te pot servi?

Cetăţeanul: (grav) Dumneata, pe mine?

Caţavencu: Fireşte.

Cetăţeanul: Cu nimic. Eu sunt cetăţean liber.

Caţavencu: Şi redacţia mea e liberă.

Cetăţeanul: Văd... Adică nu văd... băeţii!

Caţavencu: Imi placi. Eri a fost patronul unuia şi azi n'a venit nici unul. De altfel au avut grija să-mi trimeată fiecare porţia pentru ziar.

Cetăţeanul: (după o mică pauză) Uită-te la mine...

Caţavencu: Mă uit.

Cetăţeanul: Ştii de ce am venit?

Caţavencu: Nu.

Cetăţeannl: Un secret.

Caţavencu: Să-l auzim.

Cetăţeanul: (confidenţial) Guvernul e pe drid! Alegeri noui...

Caţavencu: Va să zică e adevărat?

Cetăţeanul: (nedumerit Cum vine vorba...

Caţavencu: Iaca aşa.

Cetăţeanul: Nu mă crezi pe mine?

Caţavencu: Ba da. Dar Caracudi, reporterul nostru, mi-a adus ştirea mai întâi.

Cetăţeanul: Şi....

Caţavencu: Nu-l credeam.

Cetăţeanul: Dar pe mine mă crezi?

Caţavencu: Pe dumneata, se poate!

Cetăţeanul: Atunci să-mi spui cu cine votez?

Caţavencu: Cu cine vrei, na'i spus că eşti cetăţean liber?

Cetăţeanul: (reflectând) Libertatea e bună (clătinându-se) dar cu măsură!

Caţavencu: Mai întâi să vedem din cine se compune noul guvern.

Cetăţeanul: Din cine... Ai noştri!

Caţavencu: Ai dumnitale...

Cetăţeanul: Cum, „Răcnetul Carpaţilor" nu merge cu ai noştri?

Caţavencu: Cu ai dumitale, nu.

www.dacoromanica.ro

Cetăţeanul: (după o scurtă reflexie) Bine, dar subsemnatul cu cine votează?

Caţavencu: Cu cine pofteşti, onorabile.

Cetăţeanul: Aşa, atunci eu rămân conservator în principii.

Caţavencu: Adică, nici foarte-foarte, nici preà-preà.

Am citat un fragment din această scenă, pentru a se vedea la Caragiale tendinţa în repetarea personajelor cunoscute în altă piesă, având dialogul schimbat şi păstrând unele propoziţiuni devenite populare.

N'aşi putea să afirm dacă publicul la revederea Cetăţeanului Turmentat în această nouă comedie, ar fi plăcut impresionat de replicile noi care urmăresc fixarea mai bine a tipului.

Prin deducere, s'ar putea admite că succesul ar fi acelaş, dacă nu gradat, căci marele public simpatizează mai întotdeauna cu persoanele eşite din mediul cel mare.

Molière întrebuinţa această metodă de repetare în comediile sele.

In fine, Mimi Fifiridis află marele secret. Dar gloria reporterului Caracudi e aşa de mare, încât cu toţii se pleacă în faţa inventatorului de ştiri senzaţionale.

Reporterul Caracudi nu este altcineva decât însuşi Caragiale, care se descrie cu o ironie fină, redând şi atmosfera de redacţie cu fel de fel de tipuri cari mişună prin ea amintindu-ne de anii când alături de Eminescu îşi storceau creerul pentru o bucată de pâine.

FĂCLIA DE PAŞTE

Am arătat cum s'a închegat această dramă, pe care maestru Caragiale doria să fie reprezentată, văzând în rolul principal pe Ioan Brezeanu, marele său prieten şi interpret.

Dar teatrele naţionale se preocupau pe acea vreme de „afaceri" jucând piese care să aducă bani, încât repertoriul era alcătuit din lucrări cu mare răsunet pe scenele pariziene, traduse chiar de actorii şi actriţele cari voiau dintr'o ambiţie copilărească să le joace. Cine să se ocupe de Caragiale, de opera lui, o ingratitudine contimporană vitrigă şi cul-

www.dacoromanica.ro

pabilă. — Așa se explică de ce plin de mânire și indignare Caragiale și-a retras piesele din repertorul acestor teatre.

Dacă maestru ar fi fost jucat desigur că scena și literatura dramatică românească ar fi avut mai multe piese, dar așa văzând că Teatrul Național nu-l ajută la realizarea operilor sale, renunță să mai scrie în această direcție. Întâmplarea a făcut să lese către sfârșitul vieței trei piese inedite, apărute în volumul „Teatru Inedit".

După cum mi-a mărturisit chiar dânsul, nuvela „Păcat" și „Făclia de Paște", erau destinate pentru teatru.

Chiar multe din schițele sale au factura și dialogul scenic, le trebuia numai desvoltarea și închegarea, pentru adeveni piese de teatru. Un exemplu ni la dat însuși Caragiale cu „Noaptea Furtunoasă" care e scoasă dintr'o schiță umoristică publicată în „Almanahul Claponul".

Iar în Moftul Român găsim chiar sub formă de piesă Art. 214, care a fost desăvârșită în colaborarea cu Petre Liciul.

O tentație de a dramatiza această admirabilă nuvelă, mai revine și publiciștilor francezi: Alberb Keim și Alfred Grognon.

Subiectul la ei însă sufere o modificare. Dar să-l povestim:

Avram are o fată, Rosa, căreia îi face curte un servitor al evreului, Ioan. In ajunul Paștelui, evreul suprinde pe cei doi tineri făcând dragoste și gonește pe Ioan cu multă sălbătăcie și cu vorbe aspre. Ioan plecă spunând: O să ne vedem noi!

Sosesc niște călători cu o diligență și intră la Avram ca să se mai încălzească până ce portarul scuimbă caii și fiindcă afară e o vreme câinească, cu vânt și ploaie strașnică. Aci ei află că o altă diligență a fost atacată prin imprejurări și că toți călătorii au fost uciși. Vestea asta înghiață de spaimă pe călători cari pleacă îngrijați.

După plecarea lor, se aude un zgomot de voci la ușa din dosul casei lui Avram: sînt tîlharii, cari se trudesc să spargă ușa evreului; el taie cu ferestrăul scândura fac o gaură, o mână trece...

www.dacoromanica.ro

Avram se aruncă asupra acestei mâini şi o leagă stârns; e mâna lui Ioan şi acesta ţipă groaznic de durere. Evreul rânjeşte apoi deodată îi vine o idee de răzbunare rafinată: aprinde o mare făclie şi o pune sub mâna încovrigată; flacăra arde mâna lui Ioan care urlă ca un turbat, pe când Avram e coprins de un acces de bucurie şi în cele din urmă cade jos neînsufleţit.

Autorii francezi au cunoscut nuvela, şi-au însuşit'o fără să ţie seama că această capod'operă aparţine unui celebru scriitor român.

Representată pe scena teatrului „Variétés" din Paris, sub titlu „Un soir de Pâque", având ca întrepet pe *De Max*, care a jucat rolul lui Avram.

In piesa lui Caragiale, subiectul e împărţită în două acte. In primul act, acţiunea se petrece în faţa hanului de la Podeni. Leiba Zibal stă de vorbă cu Niţă, şeful de post la jandermeria din sat. Işi povesteşte trecutul şi speră într'un viitor care să-l scape de o nelinişte, de o frică neînţeleasă şi chinuitoare. Adresându-se Surei, soţia lui, îi zice:

„Da, acolo e lume ovreiască. Mai poţi vorbi cu cineva care să te înţeleagă. Ş'apoi e un han la Ieşi. Ce loc bun pentru o dughiană. Un han unde toată noaptea cântă fetele".

Ce viaţă zgomotoasă şi veselă. Acolo găseşti la orice ceas. de zi, şi noapte, pe domnul comisar cu fetele şi alţi coconaşi.

Chinuit de gânduri, Zibal adoarme, şi este trezit în chip grosolan de Ilie, fecior boieresc, care îl anunţă că soseşte diligenţa. Călatorii cari poposesc la han, sunt doi studenţi cari discută ştiinţificeşte cauzele crimei făptuite în ajun la hanul vecin, aplicând teoriile lui Lombroso. Leiba Zibal ascultă, se înfioară, cu toate că nu înţelege nimica.

Cearta Surei cu Gheorghe, servitorul pripăşit la casa lor, dă prilej lui Zibal sa-şi tulbure mai mult firea nervoasă şi bolnăvicioasă.

Gheorgbe crede că este descoperit în faptele lui criminale, şi atunci vrea să aibă o explicaţie cu Sura.

Actul se termină cu gonirea şi amininţarea lui:

„Iudăl să mă aştepţi în noaptea Paştelui să ciocnim ouă roşii, jupâne... Să ştii că ţi-am făcut şi eu socoteala!"

www.dacoromanica.ro

In actul al doilea scena reprezenta interiorul cârcumei. Zibal dela plecarea lui Gheorghe care l'a amenințat, numai are liniște.

Nopți de veghe îi mâcina nervii destul de obosiți. Așteaptă. Invierea ca o scăpare supremă a ființei lui.

Dar Gheorghe să ține de promisiune, calcă hanul dela Podeni pentru a se răzbuna, ajutat de mai mulți tovarăși. Zibal vorbește cu sine astfel:

„Glasul lui Gheorghe... El poruncește... Zăresc limba ferestreului care trece prin ușe... Încă trei tăeturi... Ah! Dumnezeule dă-mi putere! Numai câteva minute și Gheorghe o să vâre încet, ca în blana de lemn moartă, sfredelul în osul viu al pieptului meu adânc, tot mai adânc, până ce va atinge inima, oprind-o pentru totdeauna din zvâcniturile nebune. Ah! Sudori... sudori de moarte!... Uite ferestrăul... tae... tae mereu... curaj Zibal... curaj... încă o clipă de scăpare!"

Zibal înainte de a nebuni, recapătă curajul să lege mâna lui Gheorghe care încerca să deschidă ușa, arzând-o la flacăra lămpei lui de veghe.

Piesa se sfârșește cu îngâmfarea dementa a lui Zibal, care spune poporului adunat în fața hanului:

„Minunea!... Minunea!... La o parte... la o parte mojicilor.. Leiba Zibal merge la Ieși să spună rabinului, că nu este evreu. Leiba Zibal este creștin! Pentru că Leiba Zibal a aprins o făclie lui Christos!..."

Un critic analizând pe Zibal crede că intenția lui Caragiale a fost să simbolizeze în acest personaj tragedia de veacuri a poporului evreesc. O profundă greșală de interpretare. Autorul a căutat să personifice degenerarea semită, scoțând în relief frica atavică moștenită de veacuri de acest neam.

Cercetând literatura engleză, găsim la Diekens, un personaj care are asemănări cu Zibal. In romanul „Olivier Twist" erou este un evreu bătrân, care poartă numele de Fagin. Criminalul prin îndemn, căci făptuește cu ajutorul creștinilor care pun în aplicare planurile sale diabolice. El nu ucide, căci îi frică. Totuși din lăcomia de bani, îndeamnă la omor și jaf. Prins de justiție e condamnat la moarte. Vizitat în celula sa, înainte de execuție iată cum este descris:

www.dacoromanica.ro

„Osânditul şedea pe pat şi se balansa dela dreapta la stânga; el semăna mai puţin cu un om decât cu o fiară sălbatecă. Era desigur absorbit de amintirea vieţii lui trecute, căci urma să mormăiască vorbe incoherente, fără a zării pe noii veniţi, pe cari îi lua fără îndoială drept nişte personagii imaginare, cari jucau un rol în vizuinea sa.

„Bravo! Charlot! zicea el... ce straşnică lovitură... dar Oliver... ah! ah! ah!.. dar Oliver... uite că s'a făcut boier... Duceţi-l pe copil să se culce".

Temnicerul luă mâna lui Oliver, îi şopti să n'aibă teamă, şi urmă să privească în tăcere.

„Duceţi'l să se culce, zise ovreiul, m'auziţi voi? El a fost... cauza indirectă a acestor întâmplări... şi am să câştig bani făcând din el un hoţ... Wi hejm, tae-i beregata lui Bolter... împinge cuţitul cât poţi... retează-i capul.

— Fagin! făcu temnicerul.

Iată-mă, răspunse ovreiul, reluându-şi numai decât aerul atent pe care-l avusese în timpul procesului. Sunt un mosneag, milord, un biet moşneag".

Eroii lui Dikensa şi Caragiale reprezintă neputinţie de a lovi, de a îşi apăra viaţa, sunt laşi şi fricoşi.

In faţa morţei, Fagin şi Zibal, vreau prin vorbe şi situaţii sa atenueze groaza ultimului moment, n'au putere de rezistenţă, de înfruntarea pericolului, căci am văzut cum termină Zibal, printr'o capitulare dementă, spunând mulţimei că este creştin!

Fagin în criza nebuniei, strigă:

„Eşiţi, eşiţi, strigă evreul împingându-l pe copil pe uşe afară, şi aruncând în juru i priviri spăimântate.

Spune-le că m'am culcat şi că dorm, te vor crede şi mă vor lăsa în pace... Tu... tu mă poţi mântui... Iute, iute!"

Din această comparare voiesc să arăt că Leiba Zibal nu nu este un simbol, ci reprezintă o părtică reală din defecte acestui popor, care a moştenit frica prin atavismul veacurilor.

ART. 214

O comedie într'un act, în care Caragiale şi Liciul, a căutat să ridiculeze nişte personaje de mahala cari se agită pe chestia unui divorş. Tarsiţa Popescu vine la avocatul Ţaca să-şi

www.dacoromanica.ro

divorţeze odrasla. pe Lae, un fost impiegat de minister, care se căsătorise cu Acrivița, fata lui Popa Năstase.

Avocatul din întrebări, caută să capete motivele juridice ale divorsului, şi mama, şi băiatul răspund anapoda, căutând fiecare să justifice cauzele divorsului, fără însă să poată arăta adevăratul motiv. Replicile sunt de un umor caragialesc, iată una:

„Zestre? zice Tarsița, dela cine? dela Popa Petcu? să-i rămâie, chironomie când o muri beţivul, căldăruşa şi datoriile dela „Moartea Vânătorului", unde bea toată ziua şi toată noaptea pe catastif şi joacă tabinet cu ginere-său şi cu alţi spânzuraţi... cu ginere său del cu Tache Hengheru, cu care are antipriză de flaşnet în Popa Tatu şi iarna vicleimuri cu olteni."

După multă greutate, avocatul răuşeşte să-i determine să găsească nişte scrisori comprimiţătoare.

„Bravo zice Ţaca, o idee genială! Sunteţi salvaţi! Intorceţivă imediat acasă şi aduceţi-mi scrisorile cu pricina..."

Intre timp, la acelaşi avocat vin pentru divors Popa Năstase şi fata lui Acriviţa.

Avocatul îi place pe acea naivă şi sentimentală văduvioară, căutând să afle din convorbirea lor motivele de divers.

Tarsiţa şi Lae se întorc, pentru a spune avocatului că nu găsesc scrisorile:

„Băiatul n'a găsit scrisorile alea... pe semne că i le-a furat dumneei..."

„Cucoană, răspunse Ţaca, nu mai este nici o nevoe de scrisori, căci am găsit eu alt motiv mai puternic decât toate..."

La un semn, apar ambile perechi cari vor să divorseze. Piesa se termină cu această scenă:

Tarşiţa: Eheil săbolaerosu, taică părite!

Popa Năstase: Cocoană prioteasă! Ptiul b ită-te mama Ana!

Tarşiţa: Care va să zică v'aţi hotărâtărâ şi d-voastră?

Popa Nastase: Slobod!

Tarsiţa: Lac să fie, că broaşte!..

P >pa Năstase: Lasă, că-ţi cunoaştem guriţa...

Tarsiţa: Ce spui, ţaţo?

Lae: Lasă acu, mamiţo!

www.dacoromanica.ro

Tarsiţa: Taci, prostule... Guriţa mea ai?

Popa Năstase: Guriţa d-tale.

Ţaca: Ei, acum ne-am înţeles! lăsaţi mofturile. Care va să zică, este hotărât: fiecare soţ dorind de o potrivă să se despartă, vom face cererea împreună, întemiate pe art. 214, consimţimânt mutual.

Poftiţi... Şedeţi... D-ta Lae sezi colea şi scrie. Să facem petiţia. Ai văzut? Ei! ce-mi daţi?

Tarsiţa: Bravo! Tot noi să-ţi dăm?.. Să-ţi dea... A! Bată-te norocul! uitasem! Angelica! teribela, pentru stomac şi... Parol! Să mor! e lucru mare!

Ţaca: Scrie: Domnule Preşedinte... pune numele d-tale întreg...

Lae: Adică, cum?

Ţaca: Lae Popescu... şi Acrivita Popescu în deplină înţelegere... am hotărât pe bază Art. 214 să divorţăm. (Lae scrie privind mirat pe Ilie care priește drăgăstos pe Acriviţa).

In acest volum am analizat numai viaţa şi opera teatrală a lui Caragiale, rămânând ca în volumul al doilea din această colecţie să mă ocup de celelalte scrieri în versuri şi proză ale marelui scriitor.

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL VOLUMULUI

www.dacoromanica.ro

A) VIAȚA LUI CARAGIALE:

I

	Pag.
Străbunii: Vlădico Karagiale și Natis Karagiale	5
Kostache Karagiale	6
Iorgu Karagiale	15
Luca Karagiale	17
Ion L. Caragiale (copilăria)	19
Absolvent al școalei primare	21
Inceput de autobiografie	23
Alegătorul Liber (activitatea de ziarist)	24
Unirea Democratică	27
Sufler și copist la Teatrul Național	29
Actor	36
Profesor și Meditator	39
Claponul (activitatea de publicist)	43
Timpul	48
Moftul Român	54
Vatra	64
Epoca Literară	68

II

Personalitatea lui I. L. Caragiale	70
Director la Teatrul Național	82

www.dacoromanica.ro

Pag.

Oficialitatea (părerile lui despre teatru) 87
Teatrul și Viața 88
Educația publicului 89
Propunerea lui Caragiale 90
Funcționar la R. M. S. 91
Conferențiar 93
Caragiale birtaș și berar 95
Jubileul lui Caragiale 97
Toastul lui Ion Brezeanu 97
Procesul de plagiat I. L. Caragiale și C. A. Ionescu-Caion 101
Prelimările procesului 102
Judecarea în lipsă 105
Apărarea lui Delavrancea . . . 107
Tolstoi și Kemény 110
Documente false 113
Caragiale în fața urei 116
Opoziția 118
Pledoariile 122
Epilogul 127

III

Cum am colaborat cu I. L. Caragiale 129
Părerile lui Caragiale despre teatru . 130
Colaborarea 132
Făclia de Paște 134
Discuții critice 135
Scrisorile lui Caragiale și Liciul . . 136

www.dacoromanica.ro

Pag.

Concluzii 138
Caragiale și Academia 140
Momente Libere 143
Caragiale ca om politic și orator . . 146
Un mare anonim 148
Convorbirile mele cu I. L. Caragiale 154
De unde izvorăște dispoziția estetică? 158
Idealismul și Realismul estetic . . . 161
Părerile lui Caragiale despre Taine . 164
Politica și Literatura 167
Cine stăpânește sufletul tinerimei? . 170
Sfaturi ca pentru Eminescu 171
Conspirația tăcerei în politică 172
Societatea Românească 174
Moartea lui Caragiale 178
Discursul lui Take Ionescu 180
Discursul lui Delavrancea 183
Discursul lui Davilla 186
Discursul lui Procopiu 190

www.dacoromanica.ro

B) OPERA LUI CARAGIALE:

(Teatrul)

I

	Pag.
Introducerea	195
Roma Invinsă	195
Reprezentația	196
Caracterizarea istorică a persoanelor	197
Montarea	198
Interpretarea	199
Aprecieri despre traducere și piesă	200
Concluzii critice	201
Lucrezia Borgia	202
O noapte Furtunoasă	203
Autorul citind	204
Critica contimporană	205
Conul Leonida	208
Hatmanul Baltag	208
Nuvela lui Gane	209
Portretul Hatmanului	210
Nunta	211
Vânătoarea	212
Necredința	213
Nenorocirea	214
Năluca	215
Dialogul	216

www.dacoromanica.ro

Pag.

Hotărârea 217
Considerații generale 219

II

Introducerea 223
O Soacră 228
Scrisoarea Pierdută 229
Critica contimporană 230
O comparație 231
Interpretarea 232
D'ale Carnavalului 232
Năpasta 233
Analiza lui Delavrancea 234
O comparație între personage . . . 235
Nikita și Dragomir 236
Caracterizarea acțiunei 237
Akim și Ion 239
Concluzii 239
100 de Ani 240
Începem 241

III

Introducerea 243
Reporterul Caracudi 244
Făclia de Paște 248
Art. 214 252

www.dacoromanica.ro

CARAGIALE

TEATRU

EDIȚIE CRITICĂ

DE

OCTAV MINAR

www.dacoromanica.ro